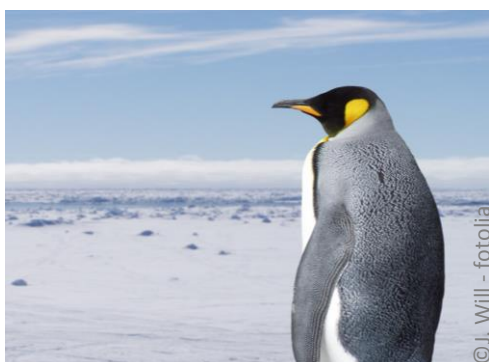

TWEEDE FEDERAAL MILIEURAPPORT
DEEL 2 :
DE ANDERE ASPECTEN VAN HET FEDERALE MILIEUBELEID

Inhoud

Inleiding.....	5
1. Oorsprong van het federaal rapport inzake milieu.....	5
2. Toegepaste methodologie	6
3. Het institutioneel kader van de federale staat	6
Hoofdstuk 1: Klimaat en Ozon	10
1. Inleiding.....	10
Thema Klimaat	10
1. Mitigatie / Beleid inzake vermindering van de broeikasgasuitstoot	10
2. Adaptatie.....	18
3. Internationaal	21
4. Communicatie (sensibilisatie en educatie)	23
Thema Stratosferische ozon en gefluoreerde gassen.....	26
Hoofdstuk 2: Biodiversiteit	28
1. Inleiding.....	28
2. De nationale biodiversiteitsstrategie.....	29
3. Federaal Plan 2009-2013 voor de integratie van de biodiversiteit in vier federale sleutelsectoren (FPIB)	31
4. Federaal Bijenplan “Bijengezondheid, ook onze gezondheid” 2012-2014.....	35
5. Invasieve uitheemse soorten	35
6. Het protocol van Nagoya	38
7. CITES-conventie	39
8. Strijd tegen illegale houtkap en promotie van duurzaam hout.....	43
9. Bedrijven en consumenten stimuleren om rekening te houden met biodiversiteit	45
10. Informatie en sensibilisatie van de actoren op het vlak van biodiversiteit	46
Hoofdstuk 3: Productie- en consumptiepatronen.....	49
1. Inleiding.....	49
2. Ecolabel-verordening	50
Sectorakkoord detergenten.....	51
3. REACH- en Classification, Labelling and Packaging-verordeningen	52
4. Verordening betreffende de in- en uitvoer van gevaarlijke chemische stoffen.....	55
5. Verordening inzake biociden	57
6. Verordening inzake gewasbeschermingsmiddelen	59
7. Geluidsemissienormen	61
8. Emissienormen voor elektromagnetische golven.....	63
9. Emissienormen voor bouwmaterialen.....	64

10.	De Belgische afvalbeurs	66
11.	Naar een doeltreffend gebruik van de hulpbronnen	67
Hoofdstuk 4: Mobiliteit en transport		69
1.	Inleiding	69
2.	Mobiliteit	71
A.	Definitie van het beleid inzake mobiliteit en transport	71
B.	De plannen	71
C.	Kader voor het invoeren van intelligente vervoerssystemen op het gebied van wegvervoer en voor interfaces met andere vervoerswijzen	72
D.	Het gecombineerd vervoer	73
3.	Vermindering van de emissies van verontreinigende stoffen van voertuigen en niet voor de weg bestemde mobiele machines	74
4.	Spoormobiliteit	77
A.	Financiering en controle van de spoorinvesteringen	77
B.	Aanleg van corridors voor vrachtvervoer per spoor (goederencorridors)	79
C.	Maatregelen om de geluidsemisatie van het spoorverkeer te beperken	80
5.	Zeevervoer	83
A.	Internationale scheepvaart	83
B.	Binnenscheepvaart	86
Hoofdstuk 5: Energie		88
1.	Inleiding	88
2.	De energie-efficiëntie van de producten: de rol van de normalisatie	88
3.	Voertuigen: Etikettering en brandstofverbruik	98
4.	Biobrandstoffen	100
5.	Windenergie op zee	101
6.	Het uiteindelijke energieverbruik	106
7.	Reëel impliciet belastingtarief op energie	107
Hoofdstuk 6: Kernenergie		110
1.	Inleiding	110
2.	Nucleaire installaties	110
3.	Beheer van radioactief afval	113
Hoofdstuk 7: Leefmilieu - Gezondheid		119
1.	Inleiding	119
2.	Blootstelling aan ioniserende straling	119
1.	De totale blootstelling	119
2.	De blootstelling te wijten aan het milieu	120

3. Radon in de binnenlucht van woningen.	121
3. De blootstelling aan luchtverontreinigende stoffen.....	123
4. De blootstelling aan asbest.....	126
5. Humane biomonitoring als analyse-instrument voor milieublootstelling.....	127
Hoofdstuk 8: Inspecties, controles en gerechtelijke beslissingen	131
1. Inleiding.....	131
2. Gevaarlijke stoffen en preparaten	131
3. Gewasbeschermingsmiddelen en biociden	133
4. Doorvoer van afvalstoffen	134
5. Veiligheid van de voedselketen en blootstelling aan milieucontaminanten.....	136
6. Rapex: het Europese waarschuwingssysteem voor snelle uitwisseling van informatie over gevaarlijke non-food producten	138
7. Tabakswetgeving.....	139
8. De milieuvergunningen die vereist zijn voor Belgische burgers of expedities die voor toeristische of wetenschappelijke doeleinden naar Antarctica reizen.....	142
9. Statistieken betreffende de strafvervolgingen	144
Hoofdstuk 9: Openbaar Beheer	148
1. Inleiding.....	148
2. Het Europees milieubeleidskader	148
3. Milieurechten voor een beter milieubeheer	151
4. De milieubeoordeling.....	155
5. Het communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem (EMAS).....	157
6. Het programma “Brain-be” van het Federaal Wetenschapsbeleid (Belspo).....	159
7. De integratie van leefmilieu in het buitenlands beleid.....	161
8. Federale langetermijnvisie inzake duurzame ontwikkeling.....	162
Conclusie	165
1. Bijdragen van de federale beleidslijnen aan de verbetering van het milieu	165
2. Algemene conclusies: een België in overgang	168
Technische bijlagen.....	172
Afkortingen	179
Met dank aan	183

Inleiding

1. Oorsprong van het federaal rapport inzake milieu

Het wettelijke en reglementaire kader: de wet van 5 augustus 2006 betreffende de toegang van het publiek tot milieu-informatie

De verplichting om een federaal verslag over het milieu op te maken, vindt zijn oorsprong in **richtlijn 2003/4/EG van het Europees Parlement en de Raad van 28 januari 2003 inzake de toegang van het publiek tot milieu-informatie**¹. Artikel 7.3. van de richtlijn stelt inderdaad dat: “Onverminderd eventuele specifieke rapportageverplichtingen uit hoofde van de Gemeenschapswetgeving treffen de lidstaten de nodige maatregelen om ervoor te zorgen dat nationale en, waar passend, regionale of lokale verslagen over de toestand van het milieu met regelmatige tussenpozen van ten hoogste vier jaar worden gepubliceerd; deze verslagen moeten informatie bevatten over de kwaliteit van en de druk op het milieu.” Artikel 17§1 van de wet voorziet dat de definitieve goedkeuring van het rapport onder de bevoegdheid valt van de Minister van Leefmilieu, die het ter informatie neerlegt bij de wetgevende kamers.

Werkkader: het Koninklijk Besluit van 28 september 2007 betreffende de regels voor het opstellen van het federale milieuraapport

Dit federale rapport wil zich tevens tot het publiek richten, waarbij er precieze wetenschappelijke en technische informatie zal worden verstrekt. Het geeft de toestand weer van het mariene milieu in het rechtsgebied van België en beschrijft de doeltreffendheid van het federale milieubeleid. Het bijzondere karakter van dit rapport moet worden onderstreept omdat de klassieke weergaven van de toestand van het milieu vaak tot doel hebben om uitsluitend de nabije ecosystemen of milieuelementen (bodem, water, lucht, natuur enz.) en de positieve of negatieve evoluties te belichten, gemeten ten opzichte van een fysieke omgeving, dat wil zeggen de ons omgevende natuurelementen. Gelet op de specifieke federale bevoegdheden inzake leefmilieu, die alleen voor het mariene milieu rechtstreeks van toepassing zijn op een natuurlijk/territoriaal “federaal” leefmilieu, wijkt dit rapport dus af van deze klassieke aanpak en wil het het volledige federaal gevoerde milieubeleid evalueren. Dit rapport komt dus bovenop de drie reeds bestaande regionale rapporten betreffende de toestand van het milieu en samen vormen deze rapporten, in de zin van richtlijn 2003/4/EG, het “nationale” rapport betreffende de toestand van het milieu in België.

Het DG Leefmilieu van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (FOD VVVL) heeft voor de opstelling van de tekst zowel het rapporteringproces als de bijdragen van elke betrokken federale instantie (die een milieubeleid voert) gecoördineerd via een door elke voogdijminister aangeduid “milieurapporteringscontactpunt”. Om een goede intrafederale samenwerking te verzekeren, werd een Begeleidingscomité opgericht, dat het verloop van het rapporteringproces opvolgt, voor een correcte opname in het rapport van de ontvangen milieu-informatie zorgt en de inhoud van het rapport goedkeurt. Dit rapport is dus een schriftelijk administratief document dat gecoördineerd wordt door de verschillende partijen die bij het federale milieubeleid betrokken zijn.

¹ JOCE, JO L 41 van 14 februari 2003

Box 1: Samenstelling van het begeleidingscomité

Volgende administraties hebben aan het begeleidingscomité deelgenomen overeenkomstig het Koninklijk Besluit: FOD Justitie, POD Wetenschapsbeleid (met inbegrip van BMM), FOD Economie, Kmo, Middenstand en Energie, FOD Financiën, FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, FOD Binnenlandse Zaken, Ministerie van Defensie, FOD Buitenlandse Zaken (met inbegrip van de Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking), Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling, FOD Mobiliteit en Vervoer.

Het wetenschappelijk comité werd opgericht om advies te verlenen over de blauwdruk van het rapport, en om het rapportontwerp vanuit wetenschappelijk standpunt na te lezen. Dit comité werkt onder het voorzitterschap van het DG Leefmilieu en is samengesteld uit acht wetenschappelijk gevormde leden, vertegenwoordigers van het DG Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie, van de Task Force Duurzame Ontwikkeling van het Federaal Planbureau, BELSPO en waarnemers van de gewestelijke overheden.

2. Toegepaste methodologie

De structuur van het rapport

Dit rapport moest aanvankelijk de periode 2009-2013 bestrijken. Tijdens de opmaak ervan is het opportuun gebleken om deze periode uit te breiden tot het einde van de 53^e legislatuur en de vorming van de nieuwe regering in oktober 2014.

Er werd beslist om in dit rapport thematisch en niet per administratie te werk te gaan teneinde de toegang van de lezer tot de informatie te vergemakkelijken.

Omwille van de wettelijke definitie van het rapport is het opgesplitst in twee delen, één deel over de studie van het mariene milieu, het tweede deel over de “andere federale milieubeleidslijnen”. Voor een betere leesbaarheid werd beslist het rapport in twee documenten op te splitsen die afzonderlijk gelezen kunnen worden.

De milieu-indicatoren

Een eerste nota over de milieu-indicatoren werd in 2013 gepubliceerd. Op middellange termijn moet die nota vervangen worden door een online publicatie van de indicatoren. Die nieuwe organisatie zal ervoor zorgen dat de indicatoren regelmatig worden bijgewerkt, dat dubbele rapportering vermeden wordt en thematische indicatorenrapporten gemakkelijker opgemaakt kunnen worden.

3. Het institutioneel kader van de federale staat

Sinds 1970 werd de Belgische Grondwet zes maal herzien (1970, 1980, 1988-89, 1993, 2001 en 2012-2014). Deze herzieningen hebben de eenheidsstructuur van de staat grondig gewijzigd en bevestigden het federale karakter van België². De gevolgen van de laatste herziening, vanuit milieuoogpunt, bleven beperkt tot de regionalisering van de controle op de doorvoer van afvalstoffen en van de kwesties inzake milieufiscaliteit.

De federale overheid is belast met aangelegenheden van algemeen belang voor alle Belgen, los van enige taal-, culturele of territoriale overwegingen, maar ook met de bescherming van de Belgische

² J. Brassinne de la Buissière : « La Belgique fédérale », Dossier du Crisp N°40, Bruxelles, 1994

belangen in het buitenland, bijvoorbeeld: het rechtssysteem, de ordehandhaving (federale politie), landsverdediging en civiele bescherming, de Economische en Monetaire Unie, de sociale zekerheid (uitgezonderd kinderbijslag), de arbeidsreglementering en de bescherming van de werknemers, het buitenlands beleid, met inbegrip van buitenlandse handel en immigratiebeleid, het territoriale zeebeleid, de exclusieve economische zone en het Continentaal Plat.

De gemeenschapsinstellingen zijn belast met aangelegenheden betreffende de personen zoals cultuur, onderwijs, gezondheid, hulp aan personen, gezinsbeleid met inbegrip van kinderbijslag, enz.

De gewestinstellingen zijn dan weer belast met aangelegenheden betreffende een bepaald domein, zoals leefmilieu (waarbij de federale overheid toch nog bepaalde bevoegdheden behoudt), ruimtelijke ordening en stedenbouw, economisch beleid, landbouw, werkgelegenheid enz.

Box 2: Enkele belangrijke kenmerken van het Belgische federalisme:

- Het Belgische federalisme verkeert in staat van “ontbinding”, aangezien de deelstaten bevoegdheden uitoefenen die langzamerhand aan de centrale macht worden onttrokken;
- Afwezigheid van hiërarchie van normen tussen de (federale) wet, het decreet en de verordening (deelstaten): de federale normen staan dus niet boven de gewest- en gemeenschapsnormen³;
- Verlenging van de interne bevoegdheden van de Gewesten en Gemeenschappen op internationaal niveau;
- De verdeling van de bevoegdheden is hoofdzakelijk gebaseerd op de regel van toekenning op een bepaald machtsniveau, het Belgische federalisme kan maar weinig gebruik maken van het systeem van concurrerende bevoegdheden zoals dat in andere federale staten bestaat.

In het federale België zijn vooral de gewesten bevoegd inzake milieubescherming (principeel gewestelijke bevoegdheid). De federale staat behoudt echter significante bevoegdheden. Het gaat hier, volgens de juridische terminologie, ofwel om expliciete bevoegdheden ofwel om restbevoegdheden.

Expliciete federale milieubevoegdheden

Het gaat om een uitzondering op de principeel gewestelijke bevoegdheid. Deze zogenaamd expliciete federale bevoegdheden worden opgesomd in de bijzondere wet tot hervorming der instellingen van 8 augustus 1980.

Het gaat om:

- het vaststellen van de productnormen;
- de bescherming tegen ioniserende stralingen, met inbegrip van het radioactief afval;
- de in-, uit- en doorvoer van uitheemse plantensoorten evenals van uitheemse diersoorten en hun krengen.

³ De wetgever heeft een uitzondering voorzien om de internationale rol en de functie van Brussel als hoofdstad te behouden. De federale regering kan bij Koninklijk Besluit een verordening opheffen en dit uitsluitend voor de volgende drie domeinen: stedenbouw en ruimtelijke ordening, openbare werken en vervoer. In dat geval kan de Kamer van Volksvertegenwoordigers, binnen een welbepaalde termijn en onder bepaalde voorwaarden, deze verordening vernietigen.

Federale bevoegdheden die niet rechtstreeks aan het milieu zijn voorbehouden maar er wel van groot belang voor zijn

Op het **gebied van energie** is de federale overheid bevoegd voor:

- de studies over de perspectieven van energiebevoorrading;
- de kernbrandstofcyclus;
- de grote infrastructuren voor de stockering, het vervoer en de productie van energie.

Op het gebied van **landbouwbeleid**, blijft de federale overheid enkel bevoegd voor de normering en de daarop toepasbare controle inzake de kwaliteit van de grondstoffen en de plantaardige producten met het oog op het verzekeren van de veiligheid van de voedselketen, alsook voor de normering en de daarop toepasbare controle inzake de diergezondheid, en de kwaliteit van de dierlijke producten met het oog op het verzekeren van de veiligheid van de voedselketen. De federale overheid en de gewestregeringen plegen onderling overleg voor de voorbereiding van de onderhandelingen en de beslissingen, evenals voor het opvolgen van de activiteiten van de Europese instellingen die betrekking hebben op het landbouwbeleid.

Residuaire bevoegdheid

Het gaat om de bevoegdheden die niet expliciet zijn voorbehouden, noch aan de deelstaten noch aan de federale overheid. Artikel 35 van de Grondwet voorziet in de overdracht ervan aan de deelstaten. Deze bepaling treedt in werking zodra de Grondwet de lijst van exclusieve bevoegdheden van de federale overheid heeft opgesteld en een bijzondere wet de uitoefeningsvoorwaarden van de residuaire bevoegdheid door de deelstaten heeft bepaald. Bij gebrek aan dergelijke bepalingen op dit ogenblik blijft de federale overheid de residuaire bevoegdheden uitoefenen. Het gaat onder andere om:

- de bescherming van het mariene milieu;
- de toelating tot doelbewuste introductie van genetisch gemodificeerde organismen.

Complexiteit van het Belgische federale systeem

Het Belgische federale systeem is bijzonder ingewikkeld en de milieubevoegdheden kunnen niet helemaal gescheiden worden uitgeoefend. De vertegenwoordiging van België op internationaal vlak of nog de ontwikkeling van een coherent beleid op bepaalde gebieden vereist bijvoorbeeld de invoering van verschillende coördinatiemechanismen tussen de verschillende overheden.

17 Samenwerkingsakkoorden verbinden de federale overheid momenteel inzake milieubescherming waarvan er twee sinds 2009 werden afgesloten (Zie technische bijlage nr. 2).

Met het oog op het bevorderen van het overleg en de samenwerking tussen de entiteiten, heeft het Overlegcomité ten slotte in zijn midden *Interministeriële Conferenties* opgericht. Zo bestaat er een *Interministeriële Conferentie Leefmilieu* (ICL), samengesteld uit de ter zake bevoegde ministers die beurtelings wordt voorgezeten door het federale en regionale niveau en dit telkens voor één jaar.

Tabel 1 : Overzicht van de verdeling van de bevoegdheden per rechtstreeks op het milieu betrokken domein.

Thema	Gewestelijk	Federaal	Overleg ⁴	Associatie	Medewerking/ samenwerking
Productnormen	-	√	-	√	-
in-, uit- en doorvoer van afval	√	√	√	-	√
Biodiversiteit	√	√	-	-	-
in-, uit- en doorvoer van uitheemse soorten	-	√	-	-	-
Natuurbehoud	√	√ (marien milieu)	-	-	-
Bioveiligheid (ggo's)	√	√	-	-	√
Ioniserende stralingen	-	√	-	-	-
Marien milieu (Noordzee)	-	√	-	-	-
Klimaat en ozon	√	√	-	-	√
Milieufiscaliteit	√	√	-	-	-
Energie	√	√	√	√	-
Landbouwbeleid	√	√ (voedsel- veiligheid)	√	-	-
Mobiliteit en vervoer	√	√	√	√	-
Ontwikkelings- samenwerking	√	√	-	-	-
Wetenschappelijk onderzoek	√ (en Gemeen- schappen)	√	-	-	√
Economie	√	√	-	-	-
Defensie	√	-	-	-	-

⁴ De mechanismen voor associatie, overleg of mede- of samenwerking zijn uitsluitend bedoeld zoals voorzien tussen de deelstaten en de federale overheid en omvatten niet de mechanismen die uitsluitend tussen de deelstaten zouden zijn voorzien

Hoofdstuk 1: Klimaat en Ozon

1. Inleiding

Het Belgische beleid inzake klimaat en bescherming van de ozonlaag is vrij ingewikkeld doordat het gaat om transversale thema's die betrekking hebben op verschillende sectoren (vervoer, gebouwen, industrie, ...) en bevoegdheidsdomeinen, verdeeld over de gewesten en de federale overheid. Om dat beleid uit te voeren, en meer bepaald om onze internationale en Europese verbintenissen na te komen, is dan ook een nauwe samenwerking vereist tussen de verschillende bevoegde overheden, en die samenwerking wordt georganiseerd binnen diverse overlegorganen (ICL⁵, CCIM⁶, NKC⁷, DGE⁸, ...) naargelang van het onderwerp en het beleidsniveau in kwestie. De actie van de federale overheid ter zake sluit volledig aan op die samenwerkingslogica en heeft tot doel de op gewestelijk niveau ondernomen acties te ondersteunen en de samenwerkingsverbanden te optimaliseren, met het oog op doeltreffendheid en goed bestuur.

De actie van de federale overheid die in dit hoofdstuk aan bod komt, vloeit voort uit haar bevoegdheden op de diverse gebieden in verband met de problematiek van klimaatverandering en ozon: mitigatie (met bijzondere aandacht voor de fiscale hefbomen, terwijl verschillende andere maatregelen aan bod komen in de verschillende thematische onderdelen van dit FMR), adaptatie, internationale samenwerking (financiering en onderhandelingen), zonder het onderdeel communicatie te vergeten.

Thema Klimaat

1. Mitigatie / Beleid inzake vermindering van de broeikasgasuitstoot

Trend van de broeikasgasemissies en vorderingen bij de uitvoering van de Kyoto-doelstelling

Krachtens het Protocol van Kyoto en het Europese akkoord over de verdeling van de last⁹ heeft België zich ertoe verbonden **zijn emissies** gedurende de periode 2008-2012 gemiddeld **met 7,5 % te verminderen** ten opzichte van het niveau van de emissies van het referentiejaar¹⁰. Die nationale reductiedoelstelling werd omgezet in gewestelijke doelstellingen in het kader van het akkoord inzake de verdeling van de nationale lasten¹¹. Die doelstellingen bedragen respectievelijk -5,2 % voor het Vlaams Gewest, -7,5 % voor het Waals Gewest en +3,475 % voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Krachtens datzelfde akkoord heeft de federale overheid zich er enerzijds toe verbonden een reeks maatregelen te treffen teneinde de broeikasgasemissies terug te dringen – maatregelen die leiden tot reducties van 4,8 miljoen ton CO₂-equivalent/jaar – en anderzijds voor de periode 2008-

⁵ Interministeriële Conferentie Leefmilieu

⁶ Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid

⁷ Nationale Klimaat Commissie

⁸ Directie-generaal Europese Zaken

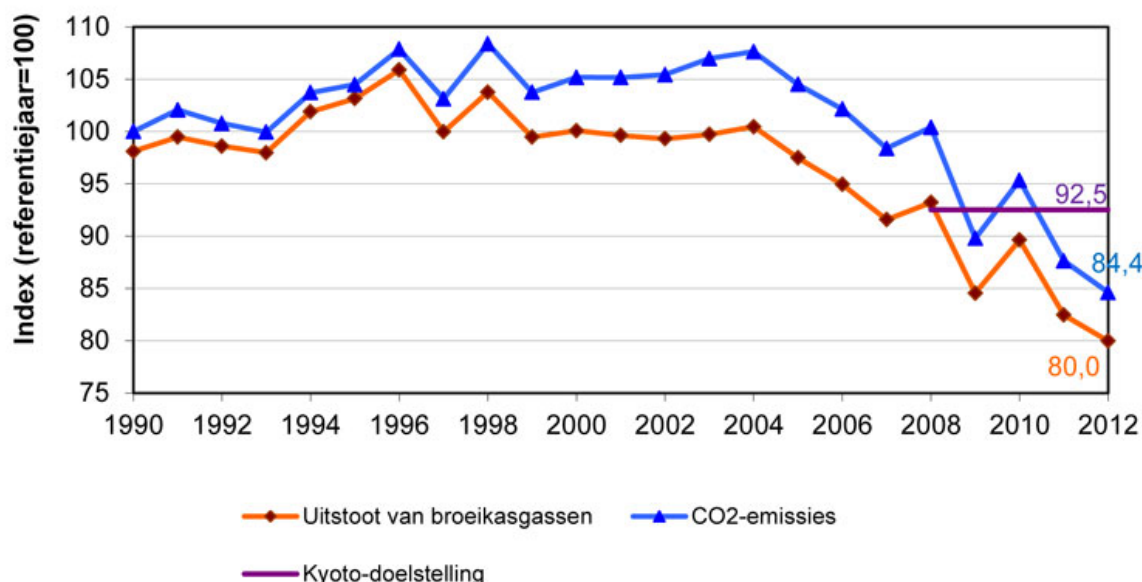
⁹ Beschikking Nr. 406/2009/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 april 2009 inzake de inspanningen van de lidstaten om hun broeikasgasemissies te verminderen om aan de verbintenissen van de Gemeenschap op het gebied van het verminderen van broeikasgassen tot 2020 te voldoen.

¹⁰ Het referentiejaar is een richtpunt om de emissies in de tijd te kunnen vergelijken. De waarde ervan werd vastgelegd in het onderzoeksrapport van het oorspronkelijke rapport van België (FCCC/IRR/2007/BEL). Het stemt overeen met het jaar 1990 voor CO₂, CH₄ en N₂O en met 1995 voor de andere gefluoreerde gassen. De emissies van het referentiejaar werden gebruikt om de toegewezen hoeveelheid te berekenen voor de eerste verbintenisperiode onder het Protocol van Kyoto.

¹¹ Akkoord van het Overlegcomité van 8 maart 2004 inzake de verdeling van de nationale lasten.

2012 bijkomende uitstootrechten te verwerven ter waarde van 2,46 miljoen emissierechten per jaar. Dat laatste bedrag laat toe de kloof te dichten tussen de gewestelijke reductiedoelstellingen en de nationale doelstelling (-7,5 % %).

De Belgische gemiddelde jaarlijkse emissies voor de periode 2008-2012 bedragen 125 478 kt CO₂-eq. (met inachtneming van artikel 3.3¹² en buiten LULUCF¹³), hetzij een vermindering met **13,90 %** ten opzichte van de emissies van het referentiejaar.

Figuur 1: Broeikasgasemissies¹⁴ van België tussen 1990 en 2012 (bron: Inventaris 2013 van de broeikasgassen van België)

De resultaten laten zien dat België zijn doelstelling overschreden heeft. Maar omwille van het onderscheid dat op Europees niveau gemaakt wordt tussen enerzijds de emissies van de sectoren die deelnemen aan het Europese systeem van handel in emissierechten (ETS¹⁵ – *in het groen op figuur 2*) en anderzijds de emissies van de andere sectoren (“niet-ETS” *in het rood op figuur 2*, dit wil zeggen vervoer, gebouwen, landbouw, ...) moet de balans van het (al dan niet) halen van de doelstellingen voor die twee sectoren afzonderlijk worden opgemaakt.

Zo beschikte België voor de periode in kwestie (2008-2012) over ongeveer 134,8 miljoen emissierechten per jaar en wees het daarvan 58,5 miljoen per jaar toe aan ondernemingen die onder het ETS-systeem vallen, in het kader van het “Nationale Toewijzingsplan”¹⁶. Die rechten, die zijn toegewezen aan ondernemingen die onder het ETS-systeem vallen, kunnen niet worden doorverkocht aan de overheid, die dan ook enkel over het saldo beschikt (hetzij ongeveer 76,3 miljoen emissierechten op jaarbasis) om de emissies van de andere sectoren (niet-ETS) te dekken. Dus hoewel de totale emissies van België lager liggen dan het toegelaten niveau in het kader van het Protocol van Kyoto, is er bij de emissies van de niet-ETS-sectoren momenteel een overschot ten

¹² Artikel 3.3 van het Protocol van Kyoto: inachtneming van de uitstoot verbonden aan het verschil tussen Bebossing / Herbebossing en Ontbossing

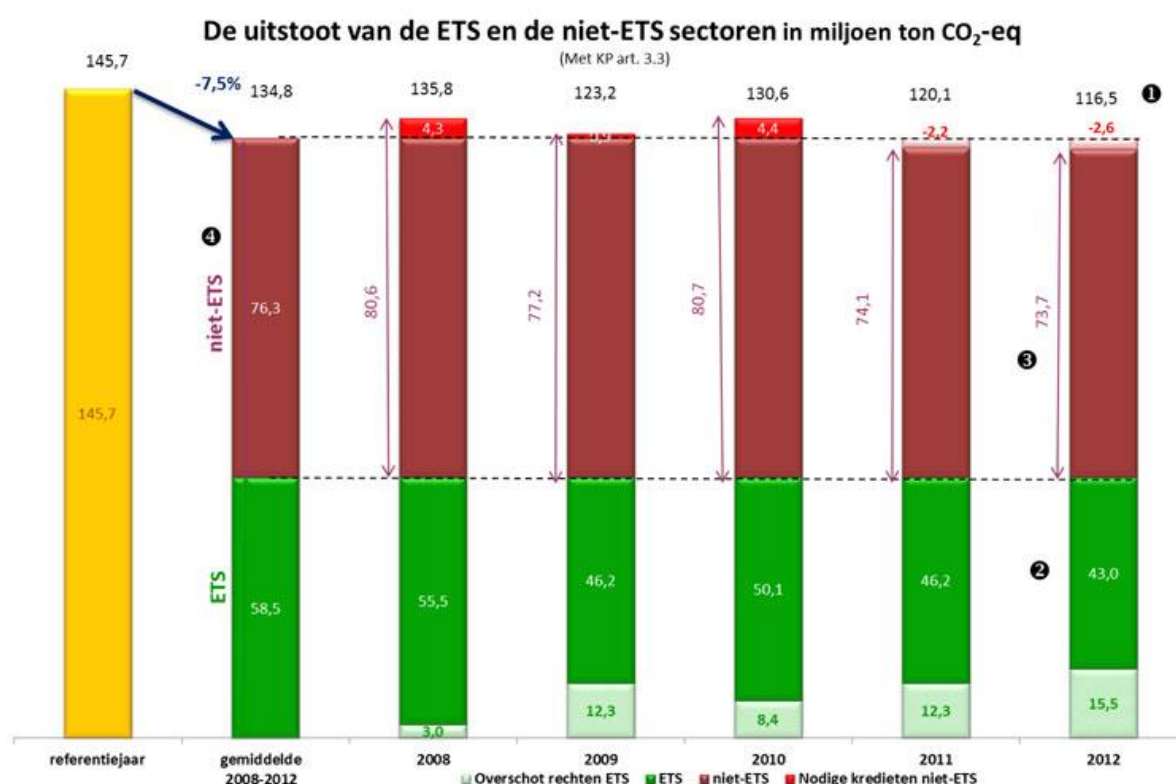
¹³ LULUCF-sector: uitstoot en absorpties verbonden aan het landgebruik, aan wijzigingen in het landgebruik (bv. weilanden die akkers worden) en aan de bosbouw.

¹⁴ Onder broeikasgasemissies verstaan we de emissies van CO₂, CH₄, N₂O, HFC, PFC en SF₆.

¹⁵ Richtlijn 2003/87/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 oktober 2003 tot vaststelling van een regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten binnen de Gemeenschap en tot wijziging van Richtlijn 96/61/EG van de Raad

¹⁶ Het gedetailleerde nationale toewijzingsplan staat op de website van het register voor broeikasgassen: <http://www.climateregistry.be/NL/BE/nat.htm>

opzichte van de emissierechten die beschikbaar zijn om de emissies in die sectoren te dekken (zie figuren 1 en 2). Voor die vijf jaar **bedraagt het totale tekort op die manier 4,9 miljoen ton CO₂**. België zal dus gebruik moeten maken van **de bijkomende emissierechten die door de verschillende overheden verworven zijn** om zijn verbintenissen krachtens het Protocol van Kyoto en de Europese beschikking over de lastenverdeling na te komen. De hoeveelheid verworven (of nog te verwerven) emissierechten beperkt zich evenwel niet tot dat tekort. Door de nationale verdeling van de last, waarbij aan elk van de drie gewesten (zie hierboven) een specifieke doelstelling toegewezen wordt, zonder automatisch compensatiesysteem, kan een gewest er immers toe gebracht worden om in geval van een tekort rechten aan te kopen, ook al zit een van de andere gewesten met een overschot. De hoeveelheid door de federale overheid te verwerven emissierechten werd vastgelegd in het akkoord over de nationale verdeling van de inspanningen (2,46 miljoen per jaar, hetzij een totaal van 12,3 miljoen emissierechten voor de volledige periode 2008-2012).

Figuur 2: De emissies van de ETS- en niet-ETS-sectoren in België (bron FOD VVVL)

Opgezette acties en impact ervan

i. Beleidslijnen en maatregelen (PAM)

Overeenkomstig de verbintenis die aangegaan is in de context van het akkoord over de nationale verdeling van de inspanningen heeft de federale overheid een reeks beleidslijnen en maatregelen uitgevoerd met de bedoeling haar doelstelling voor de vermindering van de broeikasgasuitstoot te halen (4,8 miljoen ton CO₂-eq./jaar gedurende de periode 2008-2012). Die beleidslijnen en maatregelen vormen het federale onderdeel van het Nationaal Klimaatplan 2009-2012¹⁷. De

¹⁷ NKC 2009. Nationaal Klimaatplan van België 2009-2012 – Inventaris van de maatregelen en stand van zaken op 31/12/2008. http://www.climat.be/IMG/pdf/NKP_2009-2012-2.pdf

voornaamste daarvan zijn opgenomen in Tabel 2, evenals de raming van de impact ervan. Volgens de laatste beschikbare raming van de studie die besteld is door de Dienst Klimaatverandering¹⁸, bedroegen de emissiereducties ten gevolge van de federale beleidslijnen en maatregelen voor de periode 2008-2012 gemiddeld ongeveer 3,7 miljoen ton CO₂-eq. per jaar. De emissiereducties hebben dus niet het verwachte resultaat, meer bepaald door een achterstand bij de uitvoering van bepaalde beleidslijnen en maatregelen, en/of door het schrappen van sommige ervan.

Tabel 2 : Evaluatie van de impact van de voornaamste PAMs¹⁹ die op federaal niveau uitgevoerd zijn (in kt CO₂-eq.)

PAMs	2008	2009	2010	2011	2012	Som	Gemiddelde
EC-B01 Financiële stimuli voor een rationeel energiegebruik	905	1245	1712	2221	2395	8478	1696
TR-D01 Bevordering van biobrandstoffen	294.9	736.4	1181	935.9	935.9	4084	816.9
IP-A06 Belastingvermindering voor energiebesparende investeringen voor ondernemingen	99.5	241.4	340.1	446.6	553.0	1681	336.1
EC-A05 Label inzake energie-efficiëntie	-	-	-	390.8	780	1171	234.2
TR-A02 Verbetering en bevordering van openbaar vervoer (NMBS)	187.1	192.9	203.9	271.9	298.3	1154	230.8
EP-A01 Ondersteuning van offshore windenergie	-	31.2	71.8	261.8	315.8	680.6	136.1
EP-A02 Belasting van brandstoffen voor de productie van elektriciteit	96.2	67.5	103.1	105.6	122.2	524.4	104.9
Subtotaal	1582.7	2514.4	3611.9	4633.6	5400.2	17742.8	3548.6
Diverse andere PAMs	66.3	123.6	166.1	279.4	52365.8	1000.2	200.4
TOTAAL	1649	2638	3778	4913	57766	18743	3749

ii. Fiscale hefbomen

Belastingvermindering voor uitgaven met het oog op energiebesparing

Rekening houdend met de toenemende complexiteit van de fiscale maatregelen (in het bijzonder de mogelijkheid om de verminderingen over drie jaar te spreiden), blijkt het moeilijk om de statistische reeksen die gebruikt zijn in het “Federaal Rapport” en in de “Federale Nota” door te trekken.

Het is dan ook beter om een nieuwe reeks voor te leggen, meer bepaald de bedragen voor fiscale uitgaven²⁰, zoals die voorkomen in de “Inventaris 2012 van de vrijstellingen, aftrekken en verminderingen die de ontvangsten van de Staat beïnvloeden” (Kamer van Volksvertegenwoordigers, DOC 53 3070/002).

Tabel 3 : Fiscale uitgaven voor energiebesparende investeringen (bron: FOD Financiën)

Inkomsten	2007	2008	2009	2010	2011
Miljoen €	274,45	376,26	591,94	759,26	1.150,18

¹⁸ [Report by Belgium for the assessment of projected progress under Decision No 280/2004/EC of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004 concerning a mechanism for monitoring Community greenhouse gas emissions and for implementing the Kyoto Protocol](#). 29 maart 2013.

¹⁹ PAMs: “policies and measures”

²⁰ De Hoge Raad van Financiën heeft het begrip fiscale uitgave als volgt omschreven: “Een minderontvangst wegens fiscale tegemoetkomingen voortvloeiend uit een afwijking van het algemeen stelsel van een gegeven belasting ten voordele van zekere belastingplichtigen of van zekere economische, sociale, culturele, ... activiteiten en die kan worden vervangen door een rechtstreekse betoelaging”.

De sterke stijging die de laatste jaren geregistreerd wordt, heeft zowel te maken met het steeds mildere karakter van de maatregel als met de toename van het aantal begunstigden. Een grondiger analyse is moeilijk uit te voeren, gelet op de weinig gedetailleerde fiscale statistieken. Wel staat vast dat de belastingvermindering voor de installatie van zonnepanelen een belangrijke rol heeft gespeeld in die evolutie.

Naar aanleiding van de uitbreiding van de fiscale autonomie van de Gewesten in het kader van de zesde Staatshervorming zijn de Gewesten vanaf het aanslagjaar 2015 uitsluitend bevoegd voor de belastingverminderingen betreffende de uitgaven die gedaan worden om energie te besparen in een woning.

Infobox
<p>“Inventaris 2012 van de vrijstellingen, aftrekken en verminderingen die de ontvangsten van de Staat beïnvloeden” (Kamer van Volksvertegenwoordigers, DOC 53 3070/002)</p> <p><http://www.dekamer.be/FLWB/pdf/53/3070/53K3070002.pdf></p> <p>http://financien.belgium.be/nl/Statistieken_en_analysen/statistieken/uitgaven_van_de_federale_overheid/</p>

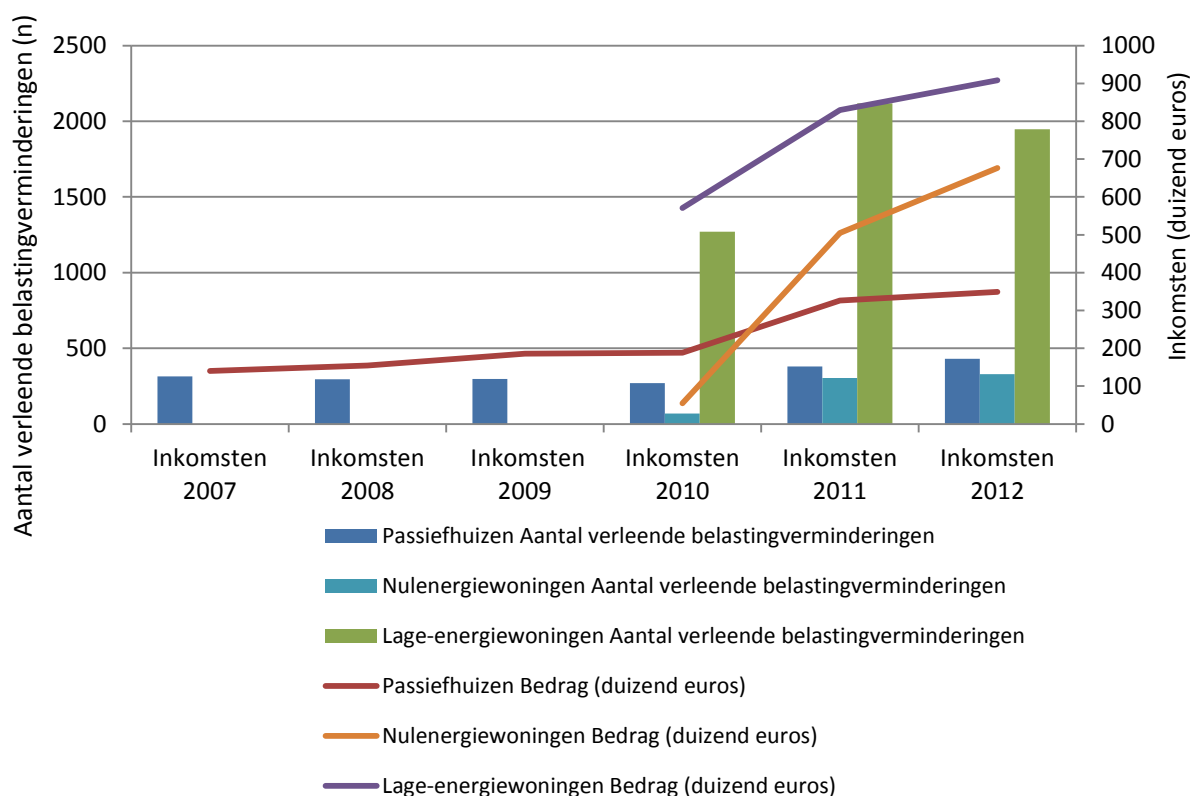
Belastingvermindering voor energiezuinige woningen

Zoals reeds aangehaald is in de “Federale Nota”, werd in 2012 het systeem “passiefhuis” uitgebreid en aangepast aan “lage-energiewoningen” en “nulenergiewoningen”. In alle gevallen wordt de vermindering gedurende tien opeenvolgende belastbare periodes toegekend.

De fiscale statistieken tonen voor elk aanslagjaar het aantal begunstigde huishoudens en het totale bedrag van de belastingverminderingen dat overeenstemt met elk type woning.

Globaal genomen is het aantal begunstigden gedurende het boekjaar 2012 sterk gestegen, om vervolgens lichtjes te dalen. Het lage-energiesysteem, dat energetisch bekeken het minst veeleisend is, is veruit het meest vertegenwoordigd. Het systeem werd uitgebreid, maar de belastingverminderingen voor passiefhuizen, lage-energie- en nulenergiewoningen zijn sinds het aanslagjaar 2013 geschrapt²¹.

²¹ De woningen die in 2011 of vroeger gecertificeerd zijn, genieten evenwel een overgangsregeling. Voor die woningen wordt de vermindering nog steeds toegekend voor het resterende deel van de periode van 10 jaar.

Figuur 3: Passiefhuizen/lage-energiewoningen/nulenergiewoningen: aantal en bedrag van de toegekende verminderingen (inkomsten 2007-2012) (bron: FOD Financiën)

Infobox

Fiscaal memo, nr. 26, 2014, p. 54

http://financien.belgium.be/nl/binaries/FM2014_V10_volledig_tcm306-263690.pdf

i. Federaal aankoopprogramma

De doelstelling van het verwerven van emissierechten zoals die is vastgelegd in het akkoord voor de nationale verdeling van de inspanningen werd ten uitvoer gebracht. De instorting van de internationale koolstofprijs heeft zelfs geleid tot een emissierechtenreserve voor de federale regering, in het kader van de bestaande overeenkomsten en met inachtneming van de principes van haar aankoopbeleid – meer bepaald wat betreft de bijdrage tot duurzame ontwikkeling.

i. Uitvoering van het ETS

Om de emissies in de industrie, internationale luchtvaart en energieproductie te verminderen, wordt ongeveer 80 % van de uitstoot van deze sectoren gevat onder de Europese Richtlijn Emissiehandel (ETS). De Belgische ETS-emissies daalden met 22,5 % in de periode 2008-2012. De ETS garandeert in heel Europa een emissiereductie van 21 % op het einde van de huidige periode 2013-2020, ten opzichte van 2005.

Meer dan de helft van de emissierechten wordt gratis toegewezen aan installaties in de industrie en aan vliegtuigexploitanten. De overblijvende emissierechten worden geveild op een Europees platform. Elektriciteitsproducenten zijn er de belangrijke afnemers van, aangezien zij geen gratis rechten krijgen. De federale overheid is tussenpersoon bij de veiling voor België en staat in voor de verdeling van de inkomsten. Deze blijven momenteel echter geblokkeerd totdat een samenwerkingsakkoord beslist over de verdeling ervan tussen de federale overheid en de drie gewesten.

Door de grote instroom van goedkope projectkredieten en het behoud van een groot overschot aan rechten uit de vorige periode, is er een 'surplus' van meer dan 2,2 miljard emissierechten in omloop – ongeveer één jaar Europese ETS-uitstoot. De koolstofprijs werd daardoor zo laag (rond 6 euro), dat er nog weinig stimulans van uitgaat voor investeringen in emissiereducties en energie-efficiëntie. Daarom pleit België voor snelle structurele maatregelen, zoals een deel van het surplus elimineren of opslaan in een reserve.

Het nationale register voor broeikasgassen is het instrument voor de uitvoering van het ETS. De nationale registers zijn in 2012 geconsolideerd in een Europees register, maar de federale overheid blijft verantwoordelijk voor het beheer van de meer dan 700 klanten en 500 rekeningen met emissierechten. België ontwikkelde een software voor de automatisering van dit beheer. Dankzij een goede internationale samenwerking gebruiken ook andere lidstaten die, onder andere voor de detectie van frauduleuze transacties in Europa.

Vooruitzichten

1. 2013-2020

Het Europese klimaat/energiepakket voorziet dat de EU-broeikasgasuitstoot tegen 2020 met 20 % zal moeten worden verminderd in vergelijking met 1990. Die reductiedoelstelling neemt de vorm aan van twee specifieke doelstellingen: een voor de sectoren die vallen onder het ETS-systeem voor handel in emissierechten (-21 % ten opzichte van 2005) en een voor de niet-ETS-sectoren (-10 % ten opzichte van 2005). Die niet-ETS-doelstelling is zelf verdeeld over de lidstaten, op grond van de beschikking over de verdeling van de inspanningen, en zo kreeg België in de niet-ETS-sector een reductiedoelstelling toegewezen van 15 % in 2020 ten opzichte van de emissies van 2005. Op grond van diezelfde beschikking is een lineair traject voor emissiereductie uitgewerkt voor de periode 2013-2020, dat leidt tot de doelstelling van -15 % in 2020. De emissies zullen gedurende die periode jaarlijks gecontroleerd worden, en elke eventuele overschrijding van het traject zal gecompenseerd moeten worden.

Er zijn besprekingen aan de gang tussen de gewesten en de federale overheid om die reductiedoelstelling (evenals de andere doelstellingen van het klimaat/energiepakket) te verdelen onder de verschillende overheden.

De meest recente prognoses die ter beschikking staan, voorzien voor de emissies van de niet-ETS-sectoren een gecumuleerd tekort van 31 miljoen ton CO₂-eq. voor de periode 2013-2020 (WAM-scenario²²; 34 miljoen ton CO₂-eq. voor het WEM-scenario²³) (cf. Tabel 4). Die vaststelling noodzaakt tot de invoering van nieuwe maatregelen voor emissiereducties en tot het bijkomend verwerven van emissierechten teneinde de verbintenissen van België na te komen. Tot dergelijke maatregelen zou besloten kunnen worden in het kader van een akkoord over de verdeling van de doelstellingen van het klimaat/energiepakket.

Tabel 4: Doelstelling voor de vermindering van de broeikasgasemissies van België tegen 2020 ten opzichte van 2005 (niet-ETS-sectoren) en prognoses

2020 ESD target (% vs. base year)	-15.0 % %
2020 ESD projections WEM (% vs. base year)	-3.8 % %
2020 ESD projections WAM (% vs. base year)	-4.4 % %

²² WAM = *with additionnal measures* (met aanvullende maatregelen)

²³ WEM = *with existing measures* (met bestaande maatregelen)

In afwachting van eventuele nieuwe maatregelen voor de periode 2013-2020 blijven de maatregelen uit het Nationaal Klimaatplan 2009-2012 van kracht, met uitzondering van een aantal maatregelen die geschrapt werden (meer bepaald de maatregelen inzake belastingaftrek voor energiebesparende investeringen voor particulieren, met uitzondering van die voor dakisolatie). De Nationale Klimaatcommissie heeft op datum van 26/04/2012 akte genomen van de wil om een nieuw Nationaal Klimaatplan op te stellen, maar de uitvoering ervan hangt af van het sluiten van een akkoord over de verdeling van de doelstellingen van het klimaat/energiepakket.

2. Post-2020

Nieuwe doelstellingen tegen 2030 worden momenteel op Europees niveau besproken. De Europese Commissie stelt²⁴ voor de broeikasgasemissies een reductiestreefcijfer van 40 % ten opzichte van 1990 voor, verdeeld over -43 % ten opzichte van 2005 in de ETS-sectoren en -30 % ten opzichte van 2005 in de niet-ETS-sectoren. Afhankelijk van het gekozen verdelingscriterium zou de door België te verlenen reductie in de niet-ETS-sectoren tussen 24 % en 41 % schommelen. België maakt momenteel zijn eigen analyses.

De Europese Raad van Maart 2014 bevestigde het belang van een coherent Europees energie- en klimaatbeleid, alsook de wens dat de Europese Unie in het licht van de VN klimaatop haar specifieke 2030-bijdrage aan de mondiale broeikasgasemissiereductiedoelstelling zal bekendmaken. De verdeling van de lasten op EU-niveau, de implementatie van de diverse aspecten van het pakket en de interne Belgische coördinatie zullen nog enige tijd op de agenda blijven.

Bovendien verplichten de internationale (Cancun Overeenkomsten²⁵) en Europese beslissingen (artikel 4 van de verordening "Monitoring Mechanism"²⁶) België ertoe een "strategie voor koolstofarme ontwikkeling" uit te werken (LCDS, 'low carbon development strategies') teneinde bij te dragen tot de doelstelling om de temperatuur niet meer dan 2 °C boven het pre-industriële niveau te laten uitstijgen.

Teneinde bij te dragen tot de uitwerking van een Belgische LCDS en de uitwisselingen over de 'low carbon'-transitie te bevorderen, heeft de Dienst Klimaatverandering een project op gang gebracht rond de omschakeling van België naar een koolstofarme maatschappij tegen 2050. De kern van het project is gebaseerd op een analyse van diverse scenario's om doelstelling 31 van de strategische langetermijnvisie voor duurzame ontwikkeling²⁷ te kunnen halen, met name een daling van de broeikasgasemissies met minstens 80 tot 95 % in België in 2050. De technische analyse berust op een participatieve methodologie die geleid heeft tot de uitwerking van een interactief instrument om iedereen toe te laten zijn eigen 'low carbon'-scenario uit te bouwen en de bestaande initiatieven in beeld te brengen. De analyse maakt ook het voorwerp uit van bijkomend onderzoek naar onder meer de financiering van de transitie of de macro-economische gevolgen, naar concurrentievermogen en werkgelegenheid en naar de bijkomende voordelen van de transitie. Op de vernieuwde klimaatwebsite (www.klimaat.be/2050), werden de resultaten van deze studie opgenomen, naast een webtool die toelaat zelf online scenario's uit te testen en een 'mapping' van

²⁴ Mededeling van de Europese Commissie van 22-01-2014 "Een beleidskader voor klimaat en energie in de periode 2020-2030"

²⁵ Decision 1/CP.16, Para.s 45 and 65

²⁶ Verordening (EU) Nr. 525/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 21 mei 2013 betreffende een bewakings- en rapportagesysteem voor de uitstoot van broeikasgassen en een rapportagemechanisme voor overige informatie op nationaal niveau en op het niveau van de unie met betrekking tot klimaatverandering, en tot intrekking van Beschikking Nr. 280/2004/EG (PBEU nr. L165 van 18 juni 2013)

²⁷ Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling, 2013. [In 2050 – Een strategische federale langetermijnvisie voor duurzame ontwikkeling](#). Goedgekeurd door de federale regering op 17 mei 2013.

bestaande transitie-initiatieven op middellange en lange termijn op gemeentelijk, provinciaal, gewestelijk/federaal en Europees niveau. Een aparte “2050-huisstijl” werd ontworpen. De belangrijkste resultaten van de 2050-studie werden opgenomen in een brochure die in 3 talen werd gepubliceerd.

3. Institutionele hervorming

Overeenkomstig het institutioneel akkoord over de zesde staatshervorming werd een klimaatresponsabiliseringsmechanisme ingevoerd²⁸. Dat mechanisme voorziet om voor elk gewest een meerjarentraject uit te werken voor de reductie van broeikasgasemissies in de gebouwen van de residentiële en tertiaire sector, bij Koninklijk Besluit en na instemming van de gewestregeringen, op basis van een voorstel van de Nationale Klimaatcommissie. Als een gewest zijn toegewezen doelstelling overschrijdt, krijgt het een financiële bonus die overeenkomt met het verschil ten opzichte van het traject, die het Gewest dan investeert in beleidslijnen voor de reductie van de broeikasgasuitstoot. De federale middelen in kwestie zijn uitsluitend afkomstig uit het federale deel van de inkomsten uit de veiling van de emissierechten in het ETS-systeem. Als het gewest zijn doelstelling niet behaalt, betaalt het een financiële malus die overeenkomt met het verschil ten opzichte van het traject, die de federale overheid dan investeert in beleidslijnen voor de reductie van de broeikasgasuitstoot.

De zesde Staatshervorming heeft eveneens een specifiek ‘substitutiemechanisme’ ingesteld, dat de federale overheid kan toelaten in de plaats te treden van de gewesten indien België zijn Europese of internationale klimaatdoelstellingen niet haalt.

Infobox

Voor meer informatie en een uitdieping van dit thema, cf.:

[Laatste broeikasgasinventaris](#)

[NC6 \(+BR1\)](#):

www.klimaat.be (rubrieken klimaatbeleid + federale dienst) + www.klimaat.be/2050

2. Adaptatie

Huidige trends

De volgende vaststellingen werden gedaan:

- Significante stijging van de temperaturen in België sinds het einde van de 19e eeuw. In het midden van de 20e eeuw vertraagt de stijging en stopt ze bijna vooraleer opnieuw en nog sterker toe te nemen. De laatste jaren stijgt de temperatuur constant met +0,4 °C per decennium. De huidige gemiddelde temperatuur ligt 2,3 °C hoger dan in het pre-industriële tijdperk (gemiddelde temperatuur gemeten te Ukkel, bron: KMI)
- Elk decennium telt 3 nieuwe zomerdagen ($T_{\max} \geq 25\text{ °C}$) en om de twee decennia komt er een hittegolfdag bij ($T_{\max} \geq 30\text{ °C}$). Wat betreft het aantal winterdagen ($T_{\max} < 0\text{ °C}$) en vorstdagen ($T_{\min} < 0\text{ °C}$) blijkt uit alle geregistreerde metingen een neerwaartse trend.
- Ons land kent een trage maar significante stijging van de jaarlijkse gemiddelde hoeveelheden neerslag. Die stijging volgt een lineair profiel van 5 mm per decennium.

²⁸ Wet van 6 januari 2014 met betrekking tot het klimaatresponsabiliseringsmechanisme (gepubliceerd in het BS op 31 januari 2014)

- In vergelijking met het begin van de jaren 1950 is het jaarlijkse gemiddelde aantal dagen met overvloedige neerslag bijna verdubbeld: over 6 decennia is het van 3 naar 6 gegaan. Die zeer hevige neerslag komt doorgaans tijdens de zomer voor als gevolg van intense onweersbuien op slechts een paar uren tijd.
- De in Ukkel gemeten neerslag in de vorm van sneeuw komt duidelijk minder vaak voor.
- In 2010 steeg het gemiddelde zeeniveau met 103 mm in Oostende in vergelijking met 1970. Die cijfers stemmen overeen met een jaarlijkse gemiddelde stijging van 2,6 mm/jaar over de laatste vier decennia (MIRA/VMM op basis van de PSMSL en het Agentschap Maritieme Dienstverlening en Kust). Meer details over dit onderwerp zijn terug te vinden in het deel “Marien milieu” van dit rapport.

Toekomstige trends

Er werden voor het Belgische grondgebied klimaatprognoses opgesteld, die de grote trends voor België bevestigen²⁹:

- Een warmer klimaat: alle prognoses wijzen op een stijging van de gemiddelde temperatuur (scenario A1B³⁰: van +1,3 °C tot +2,8 °C tegen 2050) alsook op een temperatuurstijging in alle seizoenen (met de 4 SRES-scenario's: +1,5 °C tot +4,4 °C in de winter en +2,4 °C tot +7,2 °C in de zomer tegen 2100).
- Een versterking van de seizoensgebondenheid van de neerslag: daling in de zomer (tot -25 % in 2100) en stijging in de winter (tot +22 % in 2100).
- De voorziene veranderingen van de neerslag vertonen weinig regionale verschillen in België.
- Meer extreme verschijnselen: periodes van hevige regen in de winter en hevig onweer in de zomer zullen frequenter en intenser zijn, hittegolven in de zomer zullen vaker voorkomen.
- De afname van de neerslag in de zomer zal, in combinatie met een grotere verdamping, voor een lager debiet van de rivieren in de zomer (daling met meer dan 50 % tegen eind 21e eeuw) en op die manier voor kans op waterschaarste zorgen.
- Het zeeniveau aan de Belgische kust zou tegen 2100 met 60 tot 90 cm kunnen stijgen (zelfs 200 cm volgens het meest pessimistische scenario).

Maatregelen

De verwachte temperatuurstijging en toename van hittegolven, de schommeling van de neerslagtoestand en de stijging van het zeeniveau zullen in België gevolgen hebben op milieugebied en op sociaaleconomisch vlak. Adaptatiemaatregelen werden reeds getroffen en zullen worden aangevuld teneinde de kwetsbaarheid van ons land voor de effecten van de klimaatverandering te verminderen.

²⁹ Gegevens uitgedrukt in vergelijking met de referentieperiode 1961-1990 (ref. ECORES, TEC, 2011.

L'adaptation au changement climatique en Région wallonne. Eindrapport; FACTOR X, ECORES, TEC, 2012. De aanpassing aan de klimaatverandering in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: Uitvoering van een studie voorafgaand aan de opstelling van een gewestelijk aanpassingsplan. Eindrapport; VMM, 2009: Flanders environment report 2009)

³⁰ Het “Special Report on Emissions Scenarios” (afgekort: SRES) omvat vier families emissiescenario's: A1, A2, B1 en B2.

Scenariofamilie A behandelt een snelle economische groei (geglobaliseerd, d.w.z. met een convergentie tussen regio's, voor familie A1 en regionaal voor familie 1B). Scenariofamilie A1 is opgesplitst in drie groepen die gekenmerkt worden door verschillende richtingen qua technologische evolutie in het energiesysteem. Scenario A1B is een evenwichtsscenario tussen de bronnen, d.w.z. dat men zich niet uitsluitend baseert op een bijzondere energiebron.

Scenariofamilie B legt meer de nadruk op de duurzaamheid van het milieu (die duurzaamheid is globaal in familie B1, lokaal in familie B2).

In 2010 keurde de NKC de nationale adaptatiestrategie goed. Daarbij worden 3 doelstellingen nagestreefd:

- de coherentie verbeteren tussen de bestaande Belgische aanpassingsactiviteiten (evaluatie van de impact van en kwetsbaarheid voor klimaatverandering en van de al geïmplementeerde aanpassingsmaatregelen)
- de communicatie verbeteren op nationaal, Europees en internationaal vlak
- een proces op gang brengen voor de ontwikkeling van een nationaal actieplan.

Op federaal niveau werd in 2013 een studie uitgevoerd om een federaal adaptatieplan voor te bereiden.

Die studie legde een reeks voor klimaatverandering kwetsbare sectoren of domeinen bloot waarvoor de federale overheid (geheel of gedeeltelijk) bevoegd is. Dankzij die studie konden ook pistes worden geïdentificeerd voor adaptatiemaatregelen die op nationaal en/of federaal niveau uitgevoerd kunnen worden.

Na die studie werd een ontwerp van Federaal Adaptatieplan voor klimaatverandering opgesteld. Dat plan moet op politiek niveau nog worden goedgekeurd. Het ontwerp van Plan beoogt de waaier aan hefbomen waarover de federale overheid beschikt, in werking te stellen teneinde een gecoördineerd adaptiebeleid te voeren. Het sluit aan op de strategische federale langetermijnvisie voor duurzame ontwikkeling die in mei 2013 goedgekeurd is, en meer in het bijzonder op doelstelling 32: *“België zal aangepast zijn aan de directe en indirecte gevolgen van de klimaatverandering”*. Het identificeert 34 federale adaptatieacties die betrekking hebben op 10 sectoren (transport, economie, energie, marien milieu, onderzoek, gezondheid, ontwikkelingssamenwerking, crisisbeheer bij natuurrampen, internationale veiligheid en landbouw). Ook worden transversale maatregelen geïdentificeerd die samenhangen met de coherente integratie van de adaptatie in verschillende domeinen/beleidslijnen en met de sensibilisatie voor en begrip van de uitdagingen.

Er werden ook veel onderzoeksprogramma's op gang gebracht om de kennis van de impact van de klimaatverandering en de adaptatie te verbeteren.

Vooruitzichten

De “Nationale Adaptatiestrategie” voorziet met name in de uitwerking van een Nationaal Adaptatieplan (NAP), dat tegen eind 2012 beschikbaar had moeten zijn. Een eerste ontwerp van dat plan, dat door de werkgroep ‘adaptatie’ van de NKC zal worden opgesteld, zou begin 2015 tot stand moeten komen.

De Europese verordening 525/2013 (bewakingssysteem voor de uitstoot van broeikasgassen en rapportagemechanisme voor overige informatie met betrekking tot klimaatverandering) bepaalt bovendien dat de lidstaten de Europese Commissie uiterlijk op 15 maart 2015 en nadien om de vier jaar in kennis stellen van informatie over hun nationale adaptatiestrategieën en daarbij wijzen op de acties die ze hebben uitgevoerd om de aanpassing aan de klimaatverandering te vergemakkelijken.

In het kader van de *Europese strategie inzake de aanpassing aan de klimaatverandering*, die de EU bestendiger wil maken voor klimaatverandering, zal de Commissie tegen 2017 een evaluatie maken van de vooruitgang die de lidstaten geboekt hebben. Mocht uit die evaluatie blijken dat de geboekte vooruitgang ontoereikend is, overweegt de Commissie om juridisch bindende instrumenten te ontwikkelen.

3. Internationaal

Huidige trends

Om de impact van klimaatverandering te beperken heeft de internationale gemeenschap vooropgesteld om de globale temperatuur niet meer dan 2 °C te laten stijgen ten opzichte van het pre-industriële niveau. Volgens de laatste wetenschappelijke bevindingen³¹ vereisen de emissietrajecten met een waarschijnlijke kans om deze doelstelling te behalen dat tijdens de komende decennia de globale uitstoot substantieel vermindert, uitmondend in nagenoeg geen emissies van CO₂ en andere gassen met een lange verblijftijd in de atmosfeer. Dit betekent dus dat alle landen een bijdrage zullen moeten leveren. De basis hiervoor werd al gelegd tijdens de onderhandelingen die plaatsvonden onder het 'Bali Mandaat' (UNFCCC, COP 13, 2007). Deze onderhandelingen leidden ertoe dat ontwikkelde landen absolute reductiedoelstellingen opnamen, terwijl ook de ontwikkelingslanden met de hulp van de ontwikkelde landen acties opzetten om hun uitstoot te beperken. De onderhandelingen onder de Ad hoc working group on the Durban Platform for enhanced action (ADP), die in 2011 werden opgestart, gaan nog een stap verder, en zijn er op gericht om op COP 21 in Parijs uit te monden in een nieuw klimaatakkoord, waarbinnen alle landen verbintenissen opnemen.

Het concept NAMA (Nationally Appropriate Mitigation Action) omvat klimaatbeleid door ontwikkelingslanden, gericht op de reductie of het vermijden van broeikasgasuitstoot (mitigatie), in de context van duurzame ontwikkeling en gesteund - financieel, door technologieoverdracht of capaciteitsopbouw - door ontwikkelde landen. Het monitoren, rapporteren en verifiëren (MRV) van de impact van deze NAMA's en van de steun ervoor is een belangrijk onderdeel van dit concept.

De activiteiten met betrekking tot het behoud en de uitbreiding van de koolstofvoorraden en het duurzaam beheer van bossen, die in ontwikkelingslanden een groot potentieel hebben op het vlak van uitstootvermindering en -vermijding, worden gekaderd binnen REDD+³². De kerngedachte is het verschaffen van financiële compensaties aan ontwikkelingslanden die hun uitstoot ten gevolge van deze activiteiten verminderen. REDD+ is dus in wezen een mitigatietool. Aangezien het mechanisme echter gericht is op het behoud en duurzaam beheer van bossen, heeft het ook een aanzienlijk potentieel op het vlak van biodiversiteit en zelfs in het kader van armoedebestrijding en voedselzekerheid.

Met betrekking tot de ondersteuning van deze initiatieven door de ontwikkelingslanden, engageerden de ontwikkelde landen zich om voor de periode 2010-2012 30 miljard USD vrij te maken ten gunste van klimaatbeleid in ontwikkelingslanden en om dit bedrag op te voeren tot een bijdrage, komende van zowel publieke als private bronnen, van jaarlijks 100 miljard USD tegen 2020. België beloofde om 150 miljoen euro bij te dragen voor de 2010-2012 periode. In Doha (COP18, 2012) werd beslist om minstens dit niveau van bijdrage te behouden gedurende de periode 2013-2015. Op COP 20 (Warschau, 2013) kondigde België een bijdrage van 3,25 miljoen euro aan voor het Adaptatiefonds, dat gebrek aan middelen heeft wegens de lage koolstofprijs (het Adaptatiefonds wordt gefinancierd door een 2 % heffing op koolstofkredieten).

Maatregelen

De Dienst Klimaatverandering is in 2009 begonnen met een initiatief ter ondersteuning van mitigatie in de minst ontwikkelde landen in Afrika. In eerste instantie werd een studie gelanceerd naar de

³¹ IPCC, Fifth Assessment Report, Synthesis Report, Summary for Policymakers, 2014

³² Reducing Emissions from Deforestation and forest Degradation; and the role of conservation of forest carbon stocks, sustainable forest management and the enhancement of forest carbon stocks.

opportuniteiten voor de ontwikkeling van CDM-programma's in vijf landen. In tweede instantie maakte de federale overheid budget vrij voor de effectieve ontwikkeling van een aantal van de geïdentificeerde opportuniteiten. Zo financiert de federale overheid de ontwikkeling en validatie van een CDM-programma voor hernieuwbare energie in Rwanda. Het registratieproces van dit programma bij de VN is lopende en eens dit proces afgerond kunnen deelnemende zonne-energie-, waterkracht- en geothermieprojecten in Rwanda bijkomende inkomsten genereren door de verkoop van koolstofkredieten.

Zoals eerder al aangegeven is de prijs van koolstofkredieten de voorbije jaren sterk gedaald waardoor het voor projecten die enkel of voornamelijk afhankelijk zijn van de inkomsten van koolstofkredieten, niet meer kostenefficiënt is om de zware administratieve procedures te doorlopen (de zogenaamde transactiekosten liggen wellicht hoger dan de potentiële opbrengsten van de verkoop van koolstofkredieten). Het ontwikkelen van NAMA's of een nationale REDD+-strategie is een andere manier voor ontwikkelingslanden om klimaatfinanciering aan te trekken. De federale overheid financiert de ontwikkeling van een NAMA voor de huishoudelijke afvalsector in Mozambique en voor de houtskoolproductiesectoren in zowel Rwanda als Mozambique. Binnen deze initiatieven wordt er nagegaan welke activiteiten in de betrokken sectoren in aanmerking kunnen komen voor klimaatfinanciering en welke stappen genomen moeten worden om dit effectief mogelijk te maken. Het gaat dan bijvoorbeeld om het verzamelen van bijkomende gegevens voor het opstellen van een baseline van broeikasgasuitstoot in de betrokken sectoren, om het uitwerken van een bijkomend wetgevend kader, enzovoorts. Er wordt in nauwe samenwerking met de lokale overheden en met de Belgische diensten voor ontwikkelingssamenwerking gewerkt.

Verder speelt de federale overheid een actieve rol in een aantal internationale initiatieven die als doel het samenbrengen en uitwisselen van ervaringen en expertise tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden en tussen ontwikkelingslanden onderling hebben. Zo heeft ze onder andere verschillende activiteiten ondersteund onder het "International Partnership on Mitigation and MRV", en meer bepaald onder de Franstalige 'cluster' die binnen dit Partnerschap door België mee werd opgericht en gefaciliteerd om Franstalige ontwikkelingslanden beter te kunnen bijstaan, alsook onder het "Mitigation Action Implementation Network (MAIN)" van het 'Center for Clean Air Policy (CCAP)'.

De federale overheid heeft bovendien heel wat multilaterale en bilaterale initiatieven gefinancierd in het kader van de Belgische verbintenissen inzake internationale klimaatfinanciering.

Zo werd in de Fast Start-periode (2010-2012) niet minder dan 78,113 miljoen euro toegekend aan de ontwikkelingslanden om hen acties op touw te helpen zetten voor mitigatie en aanpassing aan de klimaatverandering. In overeenstemming met de aanbevelingen en de op internationaal niveau erkende goede praktijken werden die bijdragen voornamelijk gerealiseerd via multilaterale fondsen zoals het Global Environment Facility (GEF).

Tabel 5: Overzicht van de klimaatfinanciering BE in 2010-2012 (mio €)

Mio EUR	FED	WAL	FLA	BRU
2010	38,649	1,96	1,391	0
2011	22,652	1,134	0,589	0
2012	16,811	5,102	3,072	1,2
TOTAL	78,113	8,196	5,052	1,2

Sinds het einde van de Fast Start-periode en ondanks het feit dat de inspanningen niet verdeeld werden onder de Belgische beleidsentiteiten, heeft de federale overheid haar verantwoordelijkheid

opgenomen en is ze de ontwikkelingslanden financieel aanzienlijk blijven ondersteunen. Zo werd in de loop van 2013 in de Belgische ontwikkelingssamenwerking niet minder dan 61,763 miljoen euro besteed aan activiteiten die rechtstreeks verband houden met het klimaat. Het zal evenwel noodzakelijk zijn om de bijdrage van de gewesten aan die Belgische verbintenis zo snel mogelijk te verduidelijken teneinde toe te laten dat de Belgische doelstellingen ter zake gehaald worden.

Belangrijk feit is dat België in 2013 ook gehoor heeft gegeven aan de oproep van de internationale gemeenschap om financieel bij te dragen tot een belangrijk multilateraal klimaatfonds: het Adaptation Fund. Tijdens de COP.19 van Warschau kondigde ons land een bijdrage aan van 3,25 miljoen euro (waarvan een bijdrage van 1,5 miljoen euro afkomstig van de federale overheid) tot de doelstelling om 100 miljoen USD te verzamelen – een doelstelling die gelanceerd was door de Raad van Bestuur van het Adaptatiefonds, die zich toen in een moeilijke financiële situatie bevond omwille van de enorme instorting van de prijzen op de koolstofmarkt. Die bijdrage heeft een cruciale rol gespeeld bij het faciliteren van de internationale onderhandelingen die plaatsvonden in het kader van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering (UNFCCC), en werd door de internationale gemeenschap als dusdanig erkend.

In de toekomst zal de financiële ondersteuning van België aan de ontwikkelingslanden ook moeten worden gerealiseerd via de mobilisatie van private financieringsstromen in de meest kwetsbare landen, door middel van publieke acties. De Dienst Klimaatverandering van de federale overheid werkt actief mee aan dat aspect van de Belgische bijdrage door zich vragen te stellen bij de verschillende manieren waarop die private stromen gebruikt en ingezet kunnen worden in de strijd tegen de klimaatverandering, en zal een studie daarover op gang brengen.

Vooruitzichten

Het is de ambitie van de federale overheid om de reeds opgestarte activiteiten en initiatieven verder te zetten in de toekomst alsook om deze te intensifiëren en indien mogelijk op te schalen. De mate van intensifiëring en opschaling zal gedeeltelijk afhangen van de rol die de federale overheid toebedeeld krijgt in de lastenverdeling van de Belgische doelstellingen onder het EU klimaat- en energiepakket, met name de doelstellingen voor internationale klimaatfinanciering.

4. Communicatie (sensibilisatie en educatie)

Naast de ondersteuning van de experts in hun communicaties (publicaties, workshops, specifieke websites,...), verstrekt de Dienst Klimaatverandering algemene informatie naar het grote publiek en werden ook een aantal praktische tools ontwikkeld of verdergezet, waaronder de rekenmodule energievreters en een 2050-webtool, een educatief dossier en een interactieve website voor scholen en de subsidies voor lokale sensibilisatie-initiatieven.

De klimaatwebsite www.klimaat.be

In november 2013 werd een volledig vernieuwde klimaatwebsite gelanceerd. Deze modernere versie oogde niet alleen veel attractiever, maar gaf door een verbeterde structuur ook een vlottere toegang tot de beschikbare informatie en creëerde ook tal van nieuwe mogelijkheden, zoals het voeren van kleine enquêtes, het uitsturen van een nieuwsbrief, het integreren van de sociale media enz.

De educatieve werking naar scholen toe

Het educatief dossier "In de weer voor het klimaat" (voor 10- tot 14-jarigen)

Dit educatief dossier, gelanceerd in 2007 in samenwerking met WWF, richt zich tot leerkrachten en leerlingen van de derde graad basisonderwijs en de eerste graad van het secundair en bevat een 20-tal thematische fiches in een aantrekkelijke ringmap, met telkens achtergrondinformatie voor de leerkracht en kant-en-klare fiches voor de leerling. Een belangrijke invalshoek voor deze leeftijdsklasse is de impact van klimaat op de biodiversiteit. Dit dossier werd in 2009 voor de tweede maal herdrukt en de Franstalige versie werd twee jaar later nogmaals op kosten van het Waalse Gewest herdrukt. De totale oplage (NL en FR samen) steeg hiermee tot 5.800 ex. waardoor dit dossier à rato van 1 exemplaar per klas (met vermoedelijk gemiddeld een 20-tal leerlingen) een behoorlijk bereik krijgt.

De educatieve website "climatechallenge" (voor 15- tot 18-jarigen)

Begin 2012 lanceerden WWF, de Vrije Universiteit Brussel (VUB), de Erasmushogeschool Brussel en de noord-zuid-NGO Studio Globo op vraag van de federale Dienst Klimaatverandering een educatieve website www.climatechallenge.be bestemd voor de tweede en derde graad van het secundair (15- tot 18-jarigen). Hij biedt een aantrekkelijke virtuele, multidisciplinaire leeromgeving, afgestemd op zowel de Vlaamse als de Franstalige onderwijscontext.

De leerkrachten en leerlingen vinden er de nodige lesfiches, videofragmenten over de klimaatproblematiek of over oplossingen in de praktijk, video-interviews met wetenschappers en klimaatgetuigen, achtergrondinformatie enz. De uitvoerig geïllustreerde klimaatproblematiek wordt op deze wijze concreter en toegankelijker voor de leerlingen.

De thematiek wordt aangebracht via vragen als 'Wat is de klimaatverandering?', 'Wat zijn de gevolgen?', 'Wat zijn de oplossingen?' Een belangrijke invalshoek voor dit project is de impact van klimaatverandering op de bevolking in het zuiden.

Subsidies voor lokale sensibilisatie-initiatieven

Het door de Dienst Klimaatverandering in 2007 gelanceerd initiatief om via een subsidie lokale sensibilisatie-initiatieven met betrekking tot de klimaatproblematiek te stimuleren, werd in 2010 en 2011 verdergezet. In totaal kwamen 48 geldige dossiers binnen, waarvan er uiteindelijk 30 een subsidie ontvingen. Omdat de administratieve opvolging van deze dossiers erg tijdrovend was, werd begin 2013 beslist deze subsidie voorlopig niet verder te zetten.

De rekenmodule energievreters en zijn campagne

Deze rekenmodule wil iedereen aanzetten tot een doordacht energiegebruik, en biedt een praktisch instrument om enerzijds energievreters in huis op te sporen en hun verbruik te verminderen, maar vooral ook om geen nieuwe energievreters in huis door te halen door uitsluitend energievriendelijke toestellen of producten te selecteren.

De rekenmodule is een database, consulteerbaar via internet³³, met als doel voor alle productcategorieën die erin opgenomen zijn:

- het energieverbruik (in Euro) en de milieu-impact (in CO₂) inschatten of berekenen;
- via gebruikstips het energieverbruik van de huidige toestellen en producten doen dalen;
- nagaan welke nieuwe toestellen of materialen op de Belgische markt beschikbaar zijn, en hun kost en milieu-impact op lange termijn onderling vergelijken;

³³ www.energievreters.be

- nagaan of investeringen in nieuwe toestellen en materialen rendabel zijn door de terugverdiëntijd ervan te berekenen.

De rekenmodule houdt rekening met alle financiële stimuli (fiscale aftrekbaarheid en premies), gebruiksparementers, regionale parementers (bv. de gemiddelde buitentemperatuur in de streek, de betrokken distributienetbeheerder) en actuele gegevens (energieprijs, brandstofprijs, ...).

Nieuwe ontwikkelingen

In 2011 werd een nieuwe module tv's gelanceerd, gevolgd door een (technisch erg complexe) module muurisolatie in 2012. In 2013 werd in de module auto's een elektronische CO₂-gids toegevoegd, die toelaat heel snel de CO₂-uitstoot en het brandstofverbruik van alle op de Belgische markt aanwezige wagens op te zoeken. Deze online versie vervangt de vroegere jaarlijkse papieren versie. In 2013 werd ook gestart met een volledige actualisatie van de module verlichting.

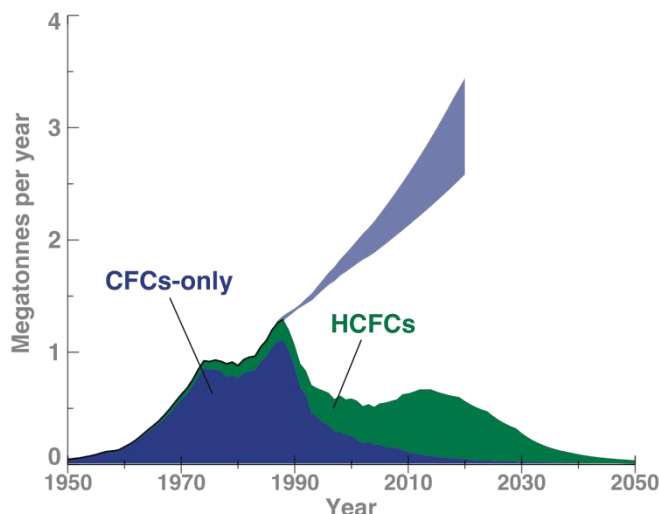
Promotie

Naast eerder kleinschalige initiatieven zoals de ontwikkeling van een folder ter promotie van de website of van een postkaart m.b.t. de online CO₂-gids en de voorstelling van de website op tal van beurzen, werd er ook grootschalig gecommuniceerd via campagnes in de media: in februari 2009 ter gelegenheid van Batibouw (publiciteit in magazines en banners op websites), in oktober 2009 ter gelegenheid van de maand van de energiebesparing (publiciteit in 3 opeenvolgende nummers van de zondagkranten), in januari 2010 ter gelegenheid van het autosalon (spots op de radio en affiches op de achterzijde van 750 stadsbussen) en in november 2011 in een speciale 'Groene editie' van Metro. Deze acties leidden steeds tot een grote toename van het aantal bezoekers van de website.

Thema Stratosferische ozon en gefluoreerde gassen

Huidige trends

Het Protocol van Montréal, dat in 1987 in werking getreden is en sindsdien overal geratificeerd is, heeft tot doel de productie en het gebruik van stoffen te controleren die de stratosferische ozonlaag afbreken (OAS), voornamelijk CFK's en HCFK's. We stellen momenteel vast dat de concentraties van die stoffen in de atmosfeer aan het dalen zijn, en de ozonlaag zou zich tegen het midden van de eeuw moeten herstellen.

Figuur 4: Globale emissies van OAS (CFK's, halonen, HCFK's en andere) in megaton per jaar, van 1950 tot 2050.

De emissies van CFK's en HCFK's zijn tot het einde van de jaren 1980 gestegen. Na de inwerkingtreding van het Protocol van Montréal stellen we een snelle daling van de emissies vast, vooral van CFK's. De lichtblauwe zone die wat buiten de grafiek komt, komt overeen met de hoeveelheden die uitgestoten zouden zijn (in MT) mocht het Protocol van Montréal er niet geweest zijn, met een geraamde stijging van de productie van OAS met 2 tot 3 % per jaar.

Het financieringsmechanisme (Multilateraal Fonds voor de uitvoering van het Protocol van Montréal) dat de ontwikkelingslanden helpt om hun verplichtingen te vervullen, werkt zeer doeltreffend en stimuleert en helpt de Partijen die het moeilijk hebben met de inachtneming om hun verplichtingen na te komen.

Europa blijft ambitieus en stelt doelstellingen voorop die verder gaan dan haar internationale verplichtingen via de uitvoering van Verordening 1005/2009 (Stratosferische ozon), en heeft zopas een update goedgekeurd van de verordening over gefluoreerde gassen (517/2014) waaronder HFK's, PFK's en SF₆ vallen, die haar als leider positioneert op het vlak van klimaatbescherming.

Toekomstige trends

HFK's en PFK's zijn families van moleculen die de industrie ontwikkeld heeft om alternatieven te hebben voor de gassen die de stratosferische ozon afbreken (CFK's en later HCFK's). Die gassen zijn sterke broeikasgassen en zijn dus opgenomen in het Protocol van Kyoto. Al verschillende jaren proberen de geïndustrialiseerde landen tot een akkoord te komen om in de doelstellingen van het Protocol van Montréal maatregelen op te nemen voor de vermindering van de klimaatimpact van die alternatieven voor OAS. Het huidige aandeel van HFK's in de klimaatopwarming ligt immers tussen 1 en 2 % en zou door de verschuiving van technologieën 20 % kunnen bereiken in 2050 indien er tegen dan geen gerichte maatregelen getroffen worden. De kennis, de netwerken en de

technologische beheersing van het Protocol van Montréal zouden een doeltreffende en efficiënte uitvoering vergemakkelijken, maar strategische bezwaren vanwege niet-Europese landen: China en Brazilië, India, Argentinië, en de landen van het Midden-Oosten (heel recent, vooral Saudi-Arabië) vertragen de akkoorden.

Maatregelen

De uitvoering van de twee verordeningen op Belgisch niveau wordt gecoördineerd door twee groepen federale en gewestelijke deskundigen binnen het CCIM die overeenkomen om de maatregelen coherent, in overleg en weldoordacht toe te passen, wat de dialoog bevordert met de stakeholders/actoren van het bedrijfsleven, de milieu-ngo's en de vertegenwoordigers van de werknemers.

Dat vertaalt zich in de organisatie van de verplichte jaarlijkse rapportering, wat het noodzakelijk maakt om de gegevens te centraliseren (gebruikte of geproduceerde hoeveelheden van bepaalde gassen die gebruikt worden onder specifieke afwijkingen), de in- en uitvoervergunningen te beheren, de federale inspectie te ondersteunen en de federale en gewestelijke administraties te coördineren teneinde in te staan voor een coherente uitvoering binnen België. De ondernemingen kunnen ook te allen tijde naargelang van hun behoeften informatie of begeleiding krijgen om een uitvoering van de Europese of internationale wetgeving te verzekeren.

België neemt ook actief deel aan de uitwerking van het Europese en internationale beleid: het is betrokken bij de internationale vergaderingen waar de doelstellingen en maatregelen besproken worden en beslissingen genomen worden. Het draagt bij tot het multilaterale fonds voor de uitvoering van het Protocol van Montréal en is lid van het uitvoerend comité dat het fonds beheert waarmee de bijkomende kosten voor de omschakeling naar technologieën zonder OAS gefinancierd worden.

Vooruitzichten

De Europese Unie is een pionier in de bescherming van het leefmilieu en het klimaat. Gelet op de jarenlange internationale blokkering om het Protocol van Montréal toe te laten de gefluoreerde gassen van het Protocol van Kyoto op te nemen, overweegt ze een pakket van maatregelen voor te stellen dat op internationale instemming kan rekenen en op die manier een stap te zetten in de richting van een betere integratie van de milieubeschermingsmaatregelen.

Hoofdstuk 2: Biodiversiteit

1. Inleiding

Biologische diversiteit of biodiversiteit is de term die gebruikt wordt om alle vormen van leven op aarde, hun onderlinge interacties en de interacties ervan met het fysieke milieu aan te duiden. Ecosystemen zorgen voor de essentiële levensvoorwaarden, beschermen tegen natuurrampen en ziektes en vormen de basis van de menselijke cultuur (SCBD, 2006).

De evaluatie van ecosystemen aan het begin van dit millennium (MEA - Millenium Ecosystem Assessment 2005) bevestigde de bijdragen van biodiversiteit en natuurlijke ecosystemen aan het menselijk leven en aan het welzijn van de mensheid door middel van de verschillende diensten die ze leveren. Die kunnen worden onderverdeeld in vier grote categorieën:

- De bevoorradingsdiensten leveren de noodzakelijke diensten voor het dagelijkse leven, zoals voeding, geneesmiddelen, bouwmaterialen, draden voor kleding enz.
- De regelingsdiensten bevatten de regeling van en de aanpassing aan het klimaat, het bestuiven, het beheersen van ziektes, het voorkomen van overstromingen, het behoud van de kwaliteit van het water en de verwerking van afval.
- De onderhoudsdiensten zijn onmisbaar voor de productie van andere diensten: de waterkringloop, de fotosynthese en de productie van zuurstof, de bescherming en de bemesting van de bodem enz. Een productieve landbouw, bijvoorbeeld, is afhankelijk van vruchtbare bodems.
- De culturele diensten stemmen overeen met de niet-materiële weldaden die de mens uit ecosystemen haalt: vrije tijd en toerisme, ontspanning, artistieke voorwerpen, spirituele verrijking enz.

Er zijn zes grote internationale akkoorden die specifiek op biodiversiteit gericht zijn. Bepaalde van die akkoorden beogen meer bepaald de bescherming van de soorten, zoals het Verdrag inzake de internationale handel in bedreigde in het wild levende dier- en plantensoorten (CITES, Washington 1975) en het Verdrag inzake migrerende soorten (CMS, Bonn, 1979). Andere zijn gericht op het behoud van natuurlijke sites, zoals het Verdrag van Ramsar over watergebieden (Ramsar, 1971) en het Werelderfgoedverdrag (UNESCO, Parijs, 1972). Daarbij komt ook nog een akkoord dat zich specifiek richt op het behoud en het duurzaam gebruik van de biodiversiteit in de landbouw: het internationaal Verdrag inzake fytogenetische middelen in de voeding en de landbouw (ITPGRFA, 2004). Het Verdrag inzake biologische diversiteit (CBD, Rio 1992) ten slotte is een meer algemeen akkoord dat het behoud en het duurzaam gebruik van diversiteit regelt alsook de eerlijke en billijke verdeling van de voordelen die uit het gebruik van genetische bronnen voortvloeien.

Naast die zes akkoorden zijn er verschillende internationale en Europese akkoorden die de politieke acties met betrekking tot biodiversiteit regelen, meer bepaald het Zeerechtverdrag van de Verenigde Naties (UNCLOS), het Verdrag voor het beheer van de ballastwateren (IMO-BWM, 2004), het Verdrag inzake het behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijk leefmilieu in Europa (Bern, 1979), het Verdrag inzake de bescherming van het mariene milieu van de noordoostelijke Atlantische Oceaan (OSPAR, Parijs, 1992), de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2020 (COM(2011) 244 definitief³⁴), de Europese kaderrichtlijn “Mariene strategie” (2008/56/EG) en nog vele andere.

³⁴ Mededeling van de Commissie van 3 juni 2011: “Onze levensverzekering, ons natuurlijk kapitaal: een EU-biodiversiteitsstrategie voor 2020” [COM(2011) 244 definitief]

Zowel in België als in de rest van de wereld heeft de biodiversiteit te lijden onder de grote druk door de menselijke activiteiten. De overheid heeft verschillende acties ten uitvoer gebracht, zoals de nationale biodiversiteitsstrategie en diverse federale plannen (integratie van de biodiversiteit, “bijen”, ...). Die worden in dit hoofdstuk beschreven, evenals de toepassing van de akkoorden die België heeft geratificeerd.

2. De nationale biodiversiteitsstrategie

Context

Teneinde te beschikken over een gezamenlijk beleidskader om de biodiversiteit te beschermen en volgens artikel 6 van het Verdrag inzake Biologische Diversiteit (CBD), werd de Nationale Belgische Biodiversiteitsstrategie 2006-2016 (NBS) door de bevoegde ministers goedgekeurd tijdens de Interministeriële Conferentie Leefmilieu van 26 oktober 2006. Naast haar 15 strategische doelstellingen identificeert de Strategie pistes voor bijkomende acties of gezamenlijk uit te voeren acties (78 operationele doelstellingen in totaal).

Zoals de tekst van de Strategie bepaalt, moeten halverwege een evaluatie en een revisie van de uitvoering ervan worden uitgevoerd, indien mogelijk met behulp van strategische indicatoren.

Er werden door diverse actoren heel wat initiatieven genomen, die al dan niet rechtstreeks verband houden met de NBS, en het blijkt noodzakelijk om een voor het publiek toegankelijke structuur op te zetten voor de regelmatige opvolging van de NBS, teneinde een volledig overzicht te behouden van wat op de verschillende niveaus ondernomen wordt en de geboekte vooruitgang te volgen om de vastgelegde doelstellingen te halen. Door het geringe aantal indicatoren voor de opvolging van de NBS kon de doeltreffendheid van de getroffen maatregelen niet nauwgezet beoordeeld worden. Er moeten dan ook op nationaal niveau gemeenschappelijke instrumenten en een methodologie worden vastgelegd voor de identificatie en de geïntegreerde bewaking van de toestand van de biodiversiteit, voornamelijk op het niveau van de aarde, waar elk beleidsniveau zijn eigen methode heeft.

Ondanks dat gebrek aan indicatoren voor de opvolging bleek uit de tussentijdse stand van zaken van de 15 doelstellingen van de NBS op datum van 31/12/2011 dat de gewesten en de federale overheid in verschillende sectoren een aantal positieve initiatieven gelanceerd hebben, die goede resultaten behaalden. Bijvoorbeeld:

- Op internationaal niveau werd, na bijna tien jaar onderhandelingen, in oktober 2010 onder het Belgische Voorzitterschap van de EU het Protocol van Nagoya inzake toegang tot genetische rijkdommen en de eerlijke en billijke verdeling van voordelen voortvloeiende uit hun gebruik goedgekeurd. De nodige maatregelen voor de ratificatie van het Protocol van Nagoya en de uitvoering ervan in België worden gecoördineerd binnen het CCIM.
- België speelt een actieve rol (en blijft die spelen) in het beïnvloeden van de internationale agenda binnen de overeenkomsten in verband met biodiversiteit (CBD, CITES, ITPGRFA, CMS, Ramsar, UNESCO), in het bijzonder om de coherentie tussen de overeenkomsten in verband met biodiversiteit te verzekeren.
- Teneinde een duurzaam bosbeheer in het buitenland te bevorderen, werd een ambitieus sectoraal akkoord ondertekend met de houtsector in België in 2011. De Europese Commissie heeft partnershipsakkoorden afgesloten met zes houtexporterende landen, en over andere akkoorden wordt momenteel nog onderhandeld. Het proces is lang, complex en ambitieus, meer bepaald bij de uitvoering van een controlesysteem voor de legaliteit van hout.

De specifieke maatregelen en beleidslijnen die tot stand kwamen, bleven ontoereikend om de aantasting van de biodiversiteit en de achteruitgang van de ecosystemen af te remmen teneinde de Doelstelling 2010 te halen. Algemeen genomen **is de aandacht voor biodiversiteit de laatste tien jaar alleen maar gestegen** en onderzoek naar de sociaaleconomische waarde van biodiversiteit en ecosystemen maakt het voor de (in het bijzonder economische) sectoren, de politiek en de samenleving in haar geheel makkelijker om er rekening mee te houden. **Niettemin wordt het gebrek aan actie vanwege de betrokken actoren vaak nog altijd gemotiveerd door het feit dat ze niet op de hoogte zijn van de te ondernemen acties en door het gebrek aan ter beschikking gestelde middelen om ze tot een goed einde te brengen.** De steunmaatregelen om de uitvoering van de NBS te bevorderen, moeten dus versterkt worden.

Maatregelen

Voor de uitvoering van de Nationale Belgische Biodiversiteitsstrategie 2006-2016 beschikt België over of voorziet het zich van beleidsdocumenten en/of nationale, gewestelijke en/of federale actieplannen die specifiek ingaan op de biologische diversiteit. Hierna enkele voorbeelden voor het federale niveau:

- Federaal Plan 2009-2013 voor de integratie van de biodiversiteit in vier sleutelsectoren (transport, economie, ontwikkelingssamenwerking en wetenschap), als antwoord op Actie 18 van het tweede Federaal Plan inzake duurzame ontwikkeling 2004-2008;
- Masterplan voor het beheer van de Noordzee;
- Programma "Wetenschap voor duurzame ontwikkeling" (WDO, 2005-2009).

Andere acties werden door de deelgebieden tot een goed einde gebracht. De website van het Belgisch Uitwisselingsweb voor Biodiversiteit (www.biodiv.be) verzamelt alle informatie over de uitvoering van het verdrag en de opvolging van die Strategie.

Vooruitzichten

De geactualiseerde Nationale Biodiversiteitsstrategie werd op 13 november 2013 goedgekeurd door de Interministeriële Conferentie Leefmilieu. De strategie en de samenvatting ervan zijn online beschikbaar in vier talen op de website van het Belgisch Uitwisselingsweb voor Biodiversiteit (www.biodiv.be)³⁵.

‘Biodiversiteit 2020 – de actualisatie van de nationale strategie van België’ omvat dus precieze doelstellingen die tegen 2020 gehaald moeten worden om de achteruitgang van de biodiversiteit af te remmen. Het neemt de vorm aan van ambitieuze cijferdoelstellingen en gaat vergezeld van maatregelen voor de opvolging van de uitvoering ervan.

De Strategie blijft het enige nationale document rond biodiversiteit dat zowel op federaal als op gewestelijk niveau van toepassing is. Doel ervan is strategische beleidslijnen te verschaffen om de actoren van de biodiversiteit in België in staat te stellen om in partnership te werken en op nationaal en internationaal niveau bij te dragen tot het behalen van de Europese Doelstelling: ‘Het verlies aan biodiversiteit en de achteruitgang van ecosystemendiensten in de EU tegen 2020 stopzetten, ze herstellen voor zover mogelijk en de bijdrage aan het tegengaan van het mondiale verlies aan biodiversiteit versterken’.

35

<http://www.health.belgium.be/eportal/Environment/Biodiversity/Biodiversity/Conceptandactions/Nationalactions/index.htm>

3. Federaal Plan 2009-2013 voor de integratie van de biodiversiteit in vier federale sleutelsectoren (FPIB)

Context

Het federaal plan voor de sectorale integratie van de biodiversiteit werd opgesteld om uitvoering te geven aan actie 18, “Biodiversiteit beschermen », van het 2e Federaal Plan inzake duurzame ontwikkeling 2004-2008. **In het kader daarvan stelde de federale overheid voor om Actieplannen uit te werken teneinde de biologische diversiteit op te nemen in vier federale sleutelsectoren, met name economie, ontwikkelingssamenwerking, wetenschapsbeleid en transport;** die verschillende federale sectoren spelen immers een belangrijke rol op het vlak van biodiversiteit. Natuurlijk moet de sectorale integratie van de biodiversiteit niet begrensd blijven tot een beperkt aantal sectoren. Dat plan vormt dus een eerste stap in die richting.

De impact van de sectorale activiteiten op de biodiversiteit moet door de sectoren in aanmerking genomen worden en de actoren van de biodiversiteit moeten worden geraadpleegd. De vier geselecteerde federale sleutelsectoren kunnen op die manier wezenlijk bijdragen tot de doelstellingen van het CBD en zijn elk in staat om grote vertragende effecten teweeg te brengen. Het gaat om de volgende sectoren:

Economie:

Een beleid dat ernaar streeft de bescherming en het duurzaam gebruik van de biodiversiteit te bevorderen heeft rechtstreeks en onrechtstreeks invloed op het economisch leven en omgekeerd hebben economische activiteiten ook invloed op de biodiversiteit.

Vijf sleutelthema's:

- (1) De kwestie bio-energie: controle van de Belgische specificaties op het vlak van conformiteit met de duurzaamheidscriteria (waaronder biodiversiteit), toepassing van het systeem van duurzaamheidscriteria in België, evaluatie van de effecten van de ontwikkeling van biobrandstofteelten op de biodiversiteit in België en van de sociaaleconomische effecten daarvan.
- (2) De economische en financiële instrumenten waarover de federale overheid beschikt: integratie van biodiversiteit binnen de Nationale Delcreditedienst, analyse van de mogelijkheden om een federaal financieringsmechanisme op te zetten voor de bescherming en het duurzaam gebruik van de biodiversiteit in de sector economie.
- (3) De toegang tot en de verdeling van de voordelen die voortvloeien uit het gebruik van genetische rijkdommen: informatie en sensibilisering van de sectoren die actief zijn in de bioprospectie, finalisering op mondiale schaal van een stelsel in verband met de toegang tot en de verdeling van de voordelen (ABS).
- (4) Betrokkenheid van de bedrijfswereld: partnerschappen met de (private en openbare) bedrijven, consumptie.
- (5) Duurzaam gebruik van biodiversiteit: invasieve uitheemse soorten, activiteiten in de Noordzee, douaneacties ten voordele van biodiversiteit (meer bepaald in verband met CITES)).

Ontwikkelingssamenwerking:

De Belgische ontwikkelingssamenwerking heeft als voornaamste doelstelling duurzame menselijke ontwikkeling door armoede uit de wereld te helpen en heeft als rode draad de realisatie van de Millenniumdoelstellingen inzake ontwikkeling. Het leefmilieu, met inbegrip van de biodiversiteit, is

essentieel voor een duurzame ontwikkeling en is een transversaal thema voor ontwikkelingssamenwerking.

Zeven grote thema's: (1) Traditionele kennis, (2) Capaciteitsopbouw, (3) Communicatie, educatie, sensibilisatie en opleiding, (4) Milieu-evaluatie van de verschillende plannen en programma's voor ontwikkelingssamenwerking (5), Integratie van biodiversiteit in het nationale beleid van de partnerlanden van de Belgische ontwikkelingssamenwerking, (6) "Ex situ"-behoud, (7) Klimaat en biodiversiteit.

Wetenschapsbeleid:

Een cruciaal thema als biodiversiteit zal alle politieke aandacht krijgen die het verdient en die het nodig heeft, indien het deel uitmaakt van een samenhangend wetenschapsbeleid, indien het is geïntegreerd in alle relevante onderzoeksdomeinen, op alle niveaus en in alle betrokken sectoren.

Aangehaalde thema's: (1) Het onderzoek inzake biodiversiteit promoten binnen het volledige onderzoeksspectrum, (2) Instrumenten ontwikkelen om de toegang tot gegevens en informatie te verbeteren, (3) De wetenschappelijke competenties aanwenden ter ondersteuning van het beleid inzake duurzame ontwikkeling.

Transport:

De vervoersinfrastructuur legt beslag op veel ruimte en de ruimte wordt bovendien versnipperd zodat haar structuur diepgaand wordt gewijzigd. Vervoersinfrastructuur (wegen, spoorwegen, waterwegen) vormt tevens een onoverkoombare hindernis voor vele soorten en daardoor heeft het een verarmend effect op de genetische diversiteit doordat vele populaties worden geïsoleerd.

Drie actiedomeinen:

- (1) Rekening houden met biodiversiteit in het maritiem vervoer door de introductie van invasieve soorten te beperken;
- (2) Zorgen voor een aangepast beheer van de producten/substanties die resulteren uit de bouw, het gebruik en de ontmanteling van schepen;
- (3) Een duurzaam beheer verzekeren.

Transversale actie:

Een transversale actie voor de integratie van de biodiversiteit die van toepassing is op de verschillende federale sectoren beoogt de integratie van biodiversiteit in de strategische milieueffectrapportages. In totaal werden 86 acties geïdentificeerd in dit FPIB.

Evaluatie

De sectorale integratie is een traag proces. Het FPIB is een eerste fase in dat proces.

De resultaten van de realisatie van alle acties van het plan worden gewoonlijk nader toegelicht in de hoofdstukken van het FMR over die thema's. Aan het einde van dit hoofdstuk 'Biodiversiteit' is een onderdeel 'informatie en sensibilisatie van de actoren op het vlak van biodiversiteit' opgenomen waarin de aandacht gevestigd wordt op die belangrijke kwestie.

Om een duidelijk beeld te geven van de uitvoering van het plan werden fiches voor opvolging en zelfevaluatie van alle 86 in het plan geïdentificeerde acties opgesteld door de verantwoordelijken voor die acties. Die fiches werden voor elk van de sectoren bestudeerd en er werden aanbevelingen en conclusies uit getrokken.

Uit de slotevaluatie die in 2014 uitgevoerd is, kwamen ook de volgende grote trends naar voren:

- 1) De balans van de uitvoering aan het einde van het plan, gebaseerd op de zelfevaluatie van de acties door hun verantwoordelijke, is veeleer bevredigend. Een groot deel van de acties werden uitgevoerd of zijn momenteel nog in uitvoering. Van alle 86 acties van het plan werden er 31 afgerond (hetzij 36 %) en werden er 8 nog niet op gang gebracht of geschrapt (hetzij 9 %). De overige (47 acties, hetzij 55 %) zijn nog in uitvoering. Niettemin bleek uit de zelfevaluatie een bevredigend resultaat voor 53 acties (hetzij 62 %), ook al zijn sommige nog aangeduid als 'aan de gang'. Een positief punt waarop gewezen moet worden in dit integratieproces is dat sommige van de 'afgeronde' of 'aan de gang' zijnde acties, steeds "terugkerende acties" geworden zijn (hetzij 13 acties (14 %)). 25 acties (hetzij 29 %) werden als middelmatig beschouwd. De rest is ofwel onvoldoende (2 %) ofwel niet relevant (7 %).
- 2) Biodiversiteit en de diensten die ze levert aan de samenleving worden als specifiek thema op de federale politieke agenda maar in geringe mate in aanmerking genomen, wat zich onvermijdelijk uit in een gebrek aan middelen die eraan besteed worden, zowel qua mensen als financieel, in het bijzonder in het geval van de sectoren waar veel middelen circuleren, Wetenschap en Ontwikkelingssamenwerking. Bij die hindernissen komt nog de economische en financiële crisis, die de besluitvormers voor een drievoudige uitdaging stelt: werkloosheid, begrotingstekort en groeidaling. Tegelijkertijd biedt die economische crisis de mogelijkheid om een beleid in te voeren dat een groenere economie bevordert.
- 3) Biodiversiteit wordt vaak geassocieerd met de andere uitdagingen van de samenleving: klimaatverandering, onder meer dankzij de steeds grotere rol van biomassa, in het bijzonder uit bossen, woestijnvorming en het belang van gronden, volksgezondheid, de eerlijke en billijke overgang naar duurzame productie- en consumptiepatronen en de sleutelkwestie van de natuurlijke hulpbronnen (toegang, duurzaamheid, doeltreffendheid), ...
- 4) Ondanks het feit dat men nog veel te vaak aanneemt dat biodiversiteit zich enkel en alleen tot natuurbehoud beperkt, beschikt het federale niveau over competenties en talrijke hefboomen, zoals de invoer, de uitvoer en de doorvoer van niet-Belgische soorten, de fiscaliteit, het productbeleid, de gezondheid van dieren en planten enz. waarvan de mogelijkheden nog te weinig benut worden om de biodiversiteit te beschermen of zelfs te herstellen.

En in het bijzonder heeft de uitvoering van het FPIB het mogelijk gemaakt om:

- een netwerk van deskundigen uit diverse sectoren die in het FPIB geïdentificeerd zijn op gang te brengen en te versterken;
- beter in te staan voor de sensibilisatie voor / de kennis / het begrip van het concept 'biodiversiteit', dat meer omvat dan enkel en alleen natuurbehoud, en van de sociaaleconomische waarde ervan om de betrokkenheid te versterken van alle zowel openbare als private actoren en sectoren die te maken hebben met de uitvoering van het plan en de eigenmaking ervan, meer bepaald via opleidingen;
- het duurzame gebruik van biodiversiteit en de bescherming ervan in en buiten de beschermde gebieden te versterken;
- het beleid inzake invoer, uitvoer en doorvoer van niet-Belgische soorten te rationaliseren en beter te integreren met het beleid betreffende het op de markt brengen en het houden van deze soorten teneinde vraag en aanbod te wijzigen en duurzamere alternatieven te promoten zelfs al moeten daartoe nog maatregelen getroffen worden.

Bij wijze van besluit kunnen we stellen dat de sectorale integratie van de biodiversiteit belangrijk is en blijft, en meer dan ooit actueel is, rekening houdend met de noodzaak om de aangegane verbintenissen zo goed mogelijk en proactief na te komen en om op die manier de biodiversiteit duurzaam te verankeren in en tussen de verschillende sectoren en sleutelactoren.

Vooruitzichten

De sectorale integratie van de biodiversiteit kan gebeuren door:

- > de initiatieven naar de markt (private en publieke bedrijven en consumenten) te versterken teneinde de opname van biodiversiteit in hun beleid en activiteiten te bevorderen, in het bijzonder via hun beleid op het vlak van maatschappelijke verantwoordelijkheid in het kader van duurzame ontwikkeling;
- > bovendien de voorbeeldrol van de federale administratie te verzekeren door biodiversiteit systematischer op te nemen in de overheidsaankopen;
- > te zorgen voor een betere benutting van de transversale instrumenten van het type Strategische Milieueffectrapportage van de Plannen en Programma's (SEA) en EMAS om de biodiversiteit systematisch in aanmerking te nemen;
- > te zorgen voor een betere coördinatie tussen federale instellingen/administraties, en met de Gewesten, teneinde de tekortkomingen aan te pakken en de samenwerkingsverbanden te versterken, meer bepaald wat betreft de sectoren 'samenwerking' en 'wetenschap';
- > de geleidelijke integratie van de biodiversiteit uit te breiden naar sectoren zoals Politie, Justitie en Financiën (fiscaliteit e.a.), teneinde een goede uitvoering en conformiteit van de besliste maatregelen te garanderen;
- > de sensibilisatie voor / de kennis / het begrip van het concept 'biodiversiteit en ecosysteemdiensten' van de verschillende actoren zoals dat gelanceerd is in het kader van dit plan (voor alle sectoren) te blijven verzekeren, meer bepaald via opleidingen. Ook zal bijzondere aandacht moeten worden besteed aan de actoren met beslissingsmacht (middle-, topmanagement);
- > de mogelijkheden te identificeren, ontwikkelen en versterken van bijkomende voordelen die gecreëerd zijn door gerichte en aangepaste maatregelen om verschillende uitdagingen te kunnen aangaan en optimale antwoorden te kunnen bieden: biodiversiteit / gezondheid, biodiversiteit / klimaatverandering enz., meer bepaald op het vlak van geïntegreerde kennisverwerving;
- > de verbintenissen aan te gaan die nodig zijn voor de uitvoering van de bepalingen van het Protocol van Nagoya inzake toegang tot genetische rijkdommen en de eerlijke en billijke verdeling van voordelen voortvloeiende uit hun gebruik en van Verordening (EU) Nr. 511/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 16 april 2014 betreffende voor gebruikers bestemde nalevingsmaatregelen uit het Protocol van Nagoya inzake toegang tot genetische rijkdommen en de eerlijke en billijke verdeling van voordelen voortvloeiende uit hun gebruik in de Unie;
- > de verbintenissen die in Nagoya aangegaan zijn om te zetten, in het bijzonder het scenario tegen 2012 voor het vrijmaken van middelen, door het invoeren van een federaal financieringsbeleid voor biodiversiteit om de in het plan geïdentificeerde acties te kunnen uitvoeren via de bestaande instrumenten en/of vernieuwende financieringsmechanismen;
- > de nodige maatregelen te treffen om de nieuwe Verordening (EU) Nr. 1143/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 22 oktober 2014 betreffende de preventie en beheersing van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten op Belgisch niveau uit te voeren;
- > het hoofd te bieden aan opkomende problematieken (exotische muggen, de opkomst van nieuwe technologieën enz.).

Parallel met de eindevaluatie zijn er besprekingen aan de gang om gevolg te geven aan dat integratieplan. De vorm is evenwel nog niet vastgelegd, maar acties en maatregelen, die moeten worden opgezet tegen 2020, zullen moeten aansluiten op de uitvoering van de geactualiseerde NBS en het mogelijk moeten maken om op die manier de nationale, federale, Europese en internationale doelstellingen inzake biodiversiteit te halen. Die acties zullen ook passen in het kader van duurzame ontwikkeling en hulpbronnefficiëntie.

4. Federaal Bijenplan “Bijengezondheid, ook onze gezondheid” 2012-2014

Context

Doel van het Bijenplan 2012-2014 van de FOD VVVL is het beschermen van de gezondheid van huisbijen (vanuit een sociaaleconomische dimensie in het begin tot een aanpak waarin leefmilieu en biodiversiteit opgenomen worden) en het bevorderen van de bescherming van wilde bijen, via acties met als doelstelling: de heroriëntatie van de markt ten gunste van bestuiving, de monitoring en de bewaking van bijen, preventie en risicobeheer voor bijen, de opname van bestuiving in de beleidsmaatregelen, plannen, programma's op Europees, federaal, ... niveau, de verbetering van de governance van de bijenproblematiek, de communicatie en de sensibilisatie aangaande de bijenproblematiek.

Maatregelen

Alle acties van het bijenplan werden vanaf juni 2013 opgestart. **De voornaamste toegevoegde waarde van het Plan was de invoering van een federale en gewestelijke governance voor de problematiek van de bestuiving.** Het stuurcomité van het plan, dat heeft toegezien op de globale uitvoering ervan, waaronder de prioritering van de acties en het beheer van de budgetten, is een federale Task Force geworden. Het plan voorziet bovendien diverse thema's die samen met de Gewesten gecoördineerd worden dankzij de vorming van de Werkgroep Bijen, waarin vertegenwoordigers zitten van de federale en gewestelijke administraties (Waals Maya Plan), de imkerfederaties, de verenigingen en ngo's, de universiteiten en de wetenschapswereld. Twee acties van het plan waren specifiek gewijd aan de sensibilisatie van het publiek. In 2013 en 2014 werden heel wat activiteiten opgezet, waaronder de deelname aan beurzen en salons, de opmaak en verspreiding van pedagogische publicaties, de actualisatie van de webpagina's van de FOD VVVL en de aanpassing van de website “ik geef leven aan mijn planeet”.

Vooruitzichten

De Task Force zal haar taak voortzetten maar zal ook een rol spelen als motor en zal de belangrijke taak hebben om de toekomstige grote beleidslijnen voor bijen te formuleren. De Werkgroep Bijen zal na het plan blijven bestaan en zal zorgen voor de coherentie en de complementariteit tussen de federale en gewestelijke maatregelen. Verschillende van de acties van het plan vereisten de invoering van een dergelijke governance op langere termijn. Dat is met name het geval voor de acties in verband met een systeem voor de monitoring van gezondheid en leefmilieu van huisbijen en wilde bijen, dat een prioriteit is voor de toekomst.

Infobox
www.info-abeilles.be / www.info-bijen.be
www.jedonnevieamaplanete.be / www.ikgeeflevenaanmijnplaneet.be

5. Invasieve uitheemse soorten

Context

Op het niveau van de Europese Unie kreeg het dossier een sterke impuls aangezien de Commissie in september 2013 een voorstel heeft ingediend voor een Verordening betreffende preventie en beheer van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten (IUS). Dat dossier werd in september 2014 door de Raad van Ministers goedgekeurd en is op 1 januari 2015 in werking getreden. Die verordening is belangrijk want ze zal zorgen voor de homogeniteit van acties op het

niveau van de 28 lidstaten, meer bepaald via de opstelling van een gemeenschappelijke lijst van IUS die op Europees niveau bezorgdheid wekken.

Op federaal niveau heeft het DG Leefmilieu – in aansluiting op de operationele doelstelling 3.7 van de Nationale Biodiversiteitsstrategie – diverse initiatieven genomen om alle toekomstige wettelijke maatregelen inzake verbod van IUS veilig te stellen:

- versterking van zijn wetenschappelijke expertise dankzij een onderaanneming met het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, meer bepaald voor de uitwerking van de procedures voor risicobeoordeling,
- herziening van het federale juridische kader teneinde de juridische omkadering van IUS te optimaliseren ten opzichte van de federale bevoegdheden inzake in-, uit- en doorvoer.

Het Belgisch platform voor biodiversiteit, een initiatief van Belspo, is bij het dossier van de invasieve uitheemse soorten bijzonder betrokken als interface tussen wetenschap en politiek, en dit sinds 2006. Het ontwikkelde een informatiesysteem rond uitheemse soorten in België, het Harmonia-systeem (www.ias.biodiversity.be). Dat systeem geeft een beschrijving van de soorten, maar verschaft ook de resultaten van risicoanalyses die op heden uitgevoerd zijn op een honderdtal land- en waterorganismen. Het risico is beoordeeld op basis van specifieke protocollen die door het platform ontwikkeld zijn: de ISEIA-protocollen en Harmonia+. Het informatiesysteem en de protocollen voor risicobeoordeling dienen als besluitvormingsondersteunende instrumenten voor de verschillende overheden die in België bevoegd zijn op het vlak van invasieve uitheemse soorten, maar ook voor andere Europese landen (Nederland, Groot-Brittannië, Denemarken, Frankrijk, ...).

Maatregelen

Op federaal niveau werden verschillende initiatieven genomen in het kader van het beheer van invasieve uitheemse soorten: op juridisch vlak, op wetenschappelijk vlak en op het vlak van sensibilisatie/communicatie.

Op juridisch vlak:

a) Het onderdeel “uitheemse soorten” van de wet van 12 juli 1973 op het natuurbehoud werd twee keer aangevuld (2012 en 2014) teneinde te beschikken over een echt juridisch referentiekader:

- verduidelijken van de maatregelen die de Koning kan treffen;
- Bijwerken van de strafrechtelijke sancties die afgestemd worden op de “CITES”-sancties en die verzwagd zijn;
- Bijwerken van de bevoegde verbaliserende personen;
- Mogelijkheid om een federale adviesraad op te richten;
- Mogelijkheid om sectorale overeenkomsten af te sluiten;
- Invoering van een systeem voor administratieve boetes;
- Mogelijkheid om bestuurlijke sancties te treffen.

Het ontwerp-KB tot oprichting van de federale adviesraad voor uitheemse soorten is nog hangende omwille van de onderhandelingen met de gewesten over de uitvoering van de verordening.

b) Het ontwerp voor een verordening over invasieve uitheemse soorten

De federale overheid stuurde de onderhandelingen aan over dat dossier dat door de Raad van Ministers in september 2014 goedgekeurd is, na de stemming van het Europees Parlement in eerste lezing.

Die verordening vormt het referentiekader voor IUS op EU-niveau. Ze beschrijft de verschillende verplichtingen van de lidstaten. Ze verwijst naar de lijst met IUS die op Europees niveau bezorgdheid wekken, die begin 2016 zal worden afgerond en die de dier- en plantensoorten zal opsommen die verboden zijn voor invoer, uitvoer, doorvoer, het houden, interne handel, ...

Op wetenschappelijk vlak

Het DG Leefmilieu van de FOD VVVL heeft een werkgroep voorgezeten die 23 risicoanalyses omtrent het leefmilieu van sommige potentieel invasief geachte uitheemse soorten heeft uitgevoerd.

Dertien van die risicoanalyses werden door de federale overheid uitgevoerd, acht door het Waals Gewest en twee door het Vlaams Gewest. Ze hebben betrekking op de volgende soorten: de roodbuikeekhoorn (*Callosciurus erythraeus*), de carpobrotus (*Carpobrotus spp*), het sikahert (*Cervus nippon*), de watercrassula (*Crassula helmsii*), de egeria (*Egeria densa*), de grote waternavel (*Hydrocotyle ranunculoides*), de verspreidbladige waterpest (*Lagarosiphon major*), de waterteunisbloem (*Ludwigia grandiflora*), de kleine waterteunisbloem (*Ludwigia peploides*), de Chinese muntjak (*Muntiacus reevesi*), de Amerikaanse nerts (*Mustela vison*), de beverrat (*Myocastor coypus*), het parelvederkruid (*Myriophyllum aquaticum*), het ongelijkbladig vederkruid (*Myriophyllum heterophyllum*), de zwartbekgrondel (*Neogobius melanostomus*), de wasbeerhond (*Nyctereutes procyonoides*), de rosse stekelstaart (*Oxyura jamaicensis*), de amurgrondel (*Perccottus glenii*), de rode rivierkreeft (*Procambarus clarkii*), de Amerikaanse brulkikker (*Rana catesbeiana*), de grijze eekhoorn (*Sciurus carolinensis*), de zwarte eekhoorn (*Sciurus niger*) en de heilige ibis (*Threskiornis aethiopica*).

Het Belgisch platform voor biodiversiteit ontwikkelde een nieuw protocol voor de risicoanalyse van uitheemse soorten, het Harmonia+-protocol. Dankzij dat protocol kunnen de risico's beoordeeld worden die die soorten vormen voor het leefmilieu, de volksgezondheid, de dierengezondheid, alsook de risico's voor de fytosanitaire gezondheid. Het bevat ook het perspectief van de klimaatverandering en de ecosysteemdiensten bij de risicobeoordeling. Dat protocol maakte onlangs het voorwerp uit van een evaluatie door een aantal internationale deskundigen en het bleek een van de zeldzame internationale protocollen te zijn dat beantwoordt aan de geïdentificeerde minimale standaardcriteria.

Vooruitzichten

De uitvoering van de Europese Verordening zal ongetwijfeld veronderstellen dat de samenwerking met de gewesten over IUS versterkt moet worden en in het bijzonder dat er in comitologie moet worden onderhandeld over een lijst van de IUS.

Het onderdeel IUS van de wet op het natuurbehoud en meer bepaald de opstelling van een nationale lijst van IUS zal ten uitvoer worden gebracht.

De wetenschappelijke competenties met Belspo via het Belgisch Platform voor Biodiversiteit, het KBIN en de gewesten zullen worden versterkt.

Er zal een coördinatiebeleid worden uitgevoerd voor de *enforcement* met het FAVV, de politie en de douanes.

- http://ias.biodiversity.be- http://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm

6. Het protocol van Nagoya

Context

Het Protocol inzake toegang tot genetische rijkdommen en de eerlijke en billijke verdeling van voordelen voortvloeiende uit hun gebruik werd op 29 oktober 2010 in Nagoya, Japan, goedgekeurd door de Conferentie van de Partijen bij het Verdrag inzake biologische diversiteit tijdens haar tiende vergadering. Het werd door 92 landen ondertekend en telde in juni 2014 meer dan 50 ratificaties. Het Protocol is op 13 oktober 2014 in werking getreden. Parallel daarmee is op 9 juni 2014 Verordening (EU) Nr. 511/2014 in werking getreden (met uitzondering van bepaalde artikelen waarvan de inwerkingtreding voorzien is een jaar na de datum van inwerkingtreding van het protocol van Nagoya voor de Unie). België rondt in 2015 het ratificatieproces in de verschillende betrokken vergaderingen af.

Dit protocol heeft tot doel:

- de juridische onzekerheid over de toegang tot genetische rijkdommen uit de wereld te helpen, meer bepaald via het opstellen van transparante en niet-willekeurige procedures;
- ervoor te zorgen dat de genetische rijkdommen gebruikt worden met instemming van het land dat levert, met inbegrip van de inheemse lokale gemeenschappen;
- te zorgen voor de billijke verdeling van de voordelen die eruit voortvloeien met het land dat levert, met inbegrip van de inheemse lokale gemeenschappen;
- te garanderen dat een deel van de voordelen voor doelstellingen met betrekking tot het behoud van de biodiversiteit dient.

Maatregelen

De uitvoering van een federaal systeem voor toegang en verdeling van voordelen (TVV) neemt een concrete vorm aan naargelang van de ontwikkelingen op internationaal en Europees niveau. Dat systeem dekt uiteenlopende, gewestelijke en/of federale bevoegdheden. De ABS-contactgroep, een groep van gewestelijke en federale deskundigen, kreeg van de ICL uitgebreid met economie en onderzoek de opdracht om haar een voorstel voor een samenwerkingsakkoord voor te leggen voor de nationale uitvoering van het TVV-systeem.

Vooruitzichten

België zou binnenkort Partij bij het Protocol moeten worden. Het TVV-systeem zal moeten worden ingevoerd in overeenstemming met de bepalingen van het Protocol en in toepassing van de Europese Verordening. Mogelijkerwijs zou dit systeem ertoe kunnen bijdragen dat er meer middelen besteed worden aan het behoud van de biodiversiteit.

7. CITES-conventie

Context

De CITES-conventie (Overeenkomst inzake de internationale handel in bedreigde in het wild levende dier- en plantensoorten) heeft als doelstelling in het wild levende dier- en plantensoorten te beschermen door de controle van de handel erin.

De toepassing van het CITES-verdrag in de Europese Unie wordt geregeld door middel van een Basisverordening, een Toepassingsverordening en een Schorsingsverordening. Elke lidstaat kan echter wel strengere maatregelen nemen. In België worden enkele bijkomende verplichtingen opgelegd (zoals de verplichting tot het bijhouden van een register van binnenkomst en vertrek), alsook worden nationaal de strafmaatregelen en bevoegde controlerende entiteiten vastgelegd. Voor de inheemse diersoorten liggen de bevoegdheden dus bij de gewesten. Er wordt momenteel gewerkt aan een samenwerkingsakkoord om de vlotte en coherente toepassing van CITES in België te regelen tussen het federale en gewestelijke niveau.

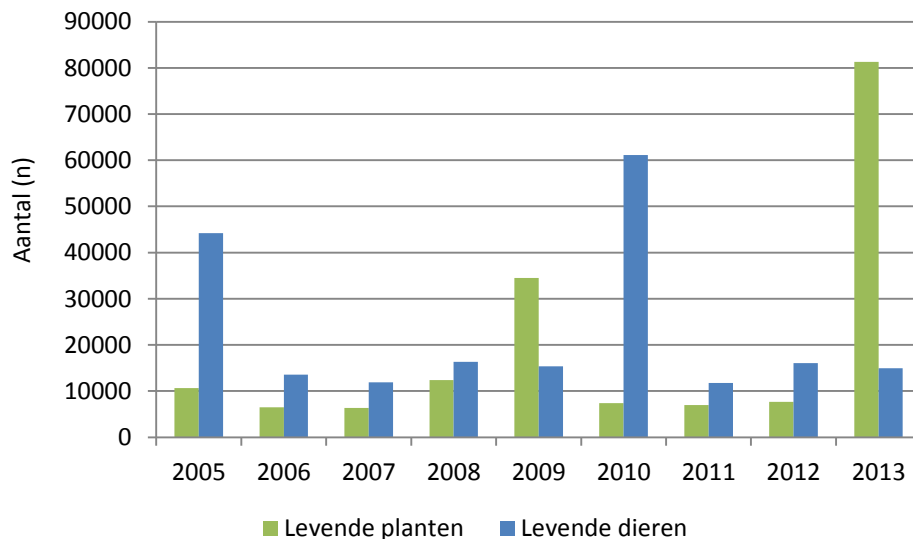
De toepassing van CITES kan globaal in drie blokken opgedeeld worden: het beleidsmatige aspect, het wetenschappelijke aspect en het “enforcement”-aspect (controle, controlebeleid, opstellen van actieplannen, ...)

In België is de cel CITES, deel van DG Leefmilieu van de FOD VVVL, aangeduid als nationaal CITES-beheersorgaan. Deze cel staat in voor het beleid alsook het aansturen van de controlerende entiteiten. De wetenschappelijke autoriteit bestaat in België uit experts afkomstig van verschillende universiteiten en wetenschappelijke instellingen. Dit Belgisch wetenschappelijk comité wordt gecoördineerd door de wetenschappelijk adviseur, die tevens de link is met de beleidsmatige cel.

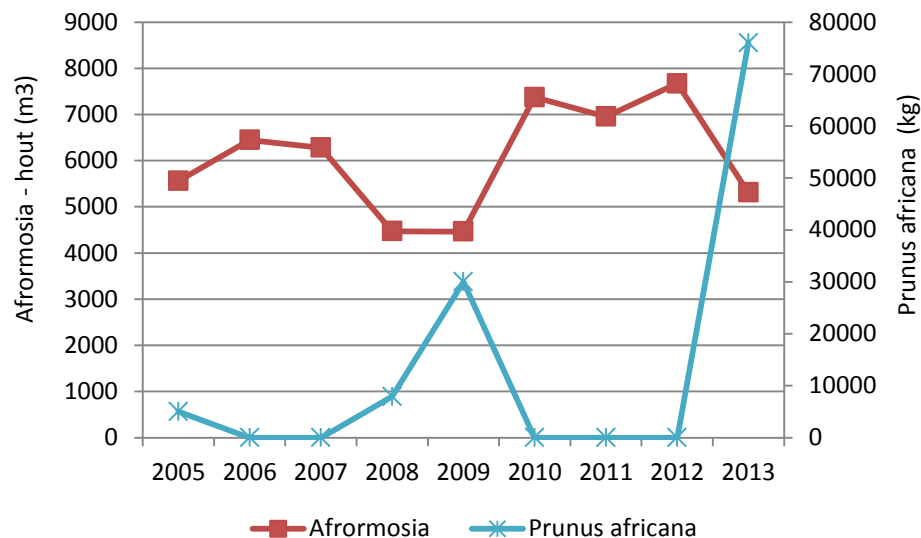
Maatregelen

Beleidsmatig luik

De doelstelling is het beschermen van de met uitsterven bedreigde soorten die vermeld worden in de bijlagen van het reglement van de Raad 338/97. De CITES-wetgeving die van toepassing is in België, beschermt, alle specimens van die soorten (levende en dode dieren en planten, delen en producten ervan) die zowel van wilde herkomst zijn of grootgebracht in gevangenschap/kunstmatig voortgeplant. Kruisingen die zijn ontstaan door samenbrengen van beschermde en niet-beschermde soorten zijn ook inbegrepen. De soorten die vermeld staan in de bijlagen van het Verordening 338/97/EG zijn voor het merendeel "exotisch" (afkomstig uit derde landen) maar sommige zijn inheems in de Europese Unie of zelfs in België (dit is het geval voor bepaalde soorten roofvogels bijvoorbeeld). België is een belangrijk invoerland van gekapt en gezaagd afrormosiahout (5310 m³ in 2013) en Afrikaanse pruimenboom (76 t in 2013). Het zijn de delen van planten die door de conventie worden beschermd die in België het meest worden ingevoerd.

Figuur 5: Aantal in België ingevoerde levende CITES-planten en -dieren (bron: FOD VVVL)

Figuur 6: Hoeveelheden in België ingevoerde Afrikaanse pruimenboom en Afrormosia (2005-2013) (Bron: FOD VVVL)

Wetenschappelijk luik

Op vraag van de cel CITES komt het Belgische wetenschappelijke comité regelmatig samen om te overleggen over diverse wetenschappelijke vraagstukken. Het comité vergadert 4 maal per jaar (fysiek) ter voorbereiding van de Belgische standpunten die naar voor gebracht worden tijdens de Europese SRG-vergadering (Scientific Review Group die alle wetenschappelijke autoriteiten van de lidstaten verenigt). Daarnaast wordt er langs elektronische weg regelmatig overlegd zodat invoeraanvragen wetenschappelijk geëvalueerd kunnen worden. Het is immers de bevoegdheid van de wetenschappelijke autoriteit om na te gaan of een mogelijke invoer indruist tegen de doelstellingen van het CITES-verdrag. Door de aanstelling van een wetenschappelijk adviseur, die alle adviezen voorbereidt en ook de link vormt tussen het wetenschappelijke en het beleidsmatige luik, kan het wetenschappelijke comité op efficiëntere wijze werken en zo ook beter bijdragen tot gedegen standpunten in de Europese en internationale onderhandelingen.

Luik “Enforcement”

De controle van de toepassing van CITES in België gebeurt door zowel de federale als gewestelijke controlediensten (douane, federale en lokale politie, FAVV, inspectiedienst van de FOD VVVL, Leefmilieu Brussel Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Algemene Directie Natuurlijke Hulpbronnen en Leefmilieu, van het Waals Gewest, Agentschap voor Natuur en Bos Vlaams Gewest).

Deze verschillende entiteiten zijn vertegenwoordigd in de Belgische “Toezichtgroep” die de cel CITES coördineert. Deze Toezichtgroep vergadert tweemaal per jaar ter voorbereiding van de Europese Enforcement Group om waar nodig de Belgische standpunten te coördineren. Daarnaast is er op regelmatige basis elektronisch contact voor specifieke dossiers (al afhankelijk van het dossier met één specifieke controlerende instanties of met alle bevoegde diensten).

Inbeslagnames naar aanleiding van illegale invoer komen voornamelijk voor op de luchthaven van Zaventem (bij de controle van passagiers, bij de controle van geïmporteerde voedingsmiddelen of van poststukken) of de haven van Antwerpen (vnl. invoer van tropisch hout). De inbeslagnames kunnen ook gebeuren binnen het grondgebied van de gemeenschap als het om illegale handel.

Naast inbeslagname van illegale specimens werd ook de mogelijkheid gecreëerd tot het opleggen van administratieve boetes. Als de vastgestelde inbreuk eerder administratief van aard is (het specimen is op zich niet van illegale oorsprong, maar er werden administratieve inbreuken vastgesteld bij de verhandeling ervan), kan er een administratieve boete opgelegd worden. Dit systeem werd in het leven geroepen om straffeloosheid tegen te gaan en de parketten te ontlasten, zodat deze laatste zich kunnen focussen op de zwaardere dossiers waarbij het echt om handel in illegale specimens gaat.

Tabel 6: Inspecties op CITES-plichtige specimens: aantal gerealiseerde inspecties³⁶. (Bron: FOD VVVL)

2010	2011	2012	2013
65	50	53	84

Tabel 7: Inspecties op CITES-plichtige specimens: aantal vastgestelde inbreuken³⁶. (Bron: FOD VVVL)

INBREUKEN	2010	2011	2012	2013
Zeernstig: inbeslagneming	11	8	1	11 dieren en 147 m ³ tropisch hout
Ernstig: PV	14	11	22	21
Andere: waarschuwing	9	12	12	19

Tabel 8: Milieumisdrijven: opvolging van de inbreuk. (Bron: FOD VVVL)

	2009	2010	2011	2012	2013
Aantal CITES-dossiers	9	22	12	25	30
Voorgestelde boete	€ 556	€ 1900	€ 1295	€ 7981	€ 7911

³⁶ Voor 2009 werden de controles inzake dierenwelzijn en CITES gezamenlijk geregistreerd en is het bijgevolg onmogelijk om hier exacte cijfers over weer te geven

Aantal dossiers afgesloten door betaling (Geïnde boetes)	4 (€ 556)	9 (€ 1622,5)	3 (€ 675)	20 (€ 6706)	15 (€ 5530)
Aantal dossiers geklasseerd zonder gevolg	0	1	0	0	0

Vooruitzichten

Het spreekt voor zich dat een goede toepassing van de CITES-wetgeving in België bijdraagt tot het behoud van verhandelde wilde soorten zoals de slechte toepassing zal bijdragen tot het verhogen van de dreiging die weegt op het behoud van deze soorten.

Daarom heeft het Belgische CITES-beheersorgaan de laatste jaren hard ingezet op communicatie en informatie op maat van de verschillende doelgroepen. Zo werden er in 2012-2013 diverse folders ontwikkeld, onder andere om de kwekers en handelaars van papegaaien, roofvogels en schildpadden beter te informeren. Naar de toekomst toe zal hier nog verder aan gewerkt worden, met name om burgers beter te informeren over de legale en illegale handel in ivoor en andere antieke specimens.

De verantwoordelijkheid van België is, net als die van elke EU-Lidstaat, groot om geen onwettige (zonder aangepaste CITES-documenten) beschermde (volgens de verordening EG 338/97) specimens op het grondgebied van de EU in te voeren en geen onwettige handel toe te laten van soorten beschermd door diezelfde verordening.

Eén manier om een vlotte controle van CITES-specimens en hun overeenkomstige CITES-documenten mogelijk te maken, is zoveel mogelijk CITES-specimens te identificeren met een uniek nummer, dat dan tevens weergegeven wordt op het overeenkomstige document. Zo werd sinds 2012 de verplichting ingevoerd om levende landschildpadden te microchippen vanaf een lengte van 4,5 cm. Voordien was dit slechts verplicht vanaf 10 cm, dit omwille van dierenwelzijnsredenen. Door de technologische vooruitgang werden er echter kleinere microchips ontwikkeld. Een wetenschappelijke studie heeft dan aangewezen dat er geen dierenwelzijnsproblemen optraden bij het microchippen van zeer jonge schildpadden. Hierdoor wordt het veel moeilijker om jonge diertjes illegaal binnen te brengen, aangezien deze nu geïdentificeerd moeten zijn. De controle op de legale herkomst van dergelijke jonge schildpadden is dan ook een evidentie geworden.

Daarnaast is een goede werking van de controleautoriteiten en een goede onderlinge samenwerking essentieel. De Cel CITES heeft dan ook verschillende opleidingen en opfriscursussen over de CITES-wetgeving georganiseerd (voor inspecteurs van de eigen inspectiedienst, het FAVV, de douane alsook de gewestelijke inspecteurs).

Er bestaat geen twijfel over het positief effect van de bijkomende maatregelen ter implementatie van het CITES-beleid in België. De grote administratieve vertraging bij afgifte van CITES-documenten uit het verleden werd in de loop van 2013 weggewerkt. In de toekomst zullen klanten ook online hun aanvragen kunnen indienen via een klantvriendelijk nieuw databasesysteem. Dit systeem zal dan toelaten dat er meer tijd vrijkomt voor de controle op de afgeleverde documenten en zal het eenvoudiger maken om data op te vragen en te analyseren uit deze nieuwe gegevensbank.

De 6e staatshervorming waarmee de bevoegdheid van dierenwelzijn naar de gewesten zal worden overgedragen heeft ook als gevolg dat de voorheen gezamenlijke inspectiedienst “Dierenwelzijn en CITES” wordt ontmanteld. Er zullen twee inspecteurs aangesteld worden die fulltime CITES-controles in België voor hun rekening zullen kunnen nemen. Enerzijds zullen hierdoor in de praktijk meer controles kunnen gerealiseerd worden (omdat in het verleden de focus van de gemeenschappelijke inspectiedienst vooral op dierenwelzijn lag).

Essentieel voor een toekomstige performante toepassing van het CITES-verdrag in België is het uitwerken van een samenwerkingsakkoord tussen het federale en gewestelijke niveau. Voor de uitvoering van CITES is er duidelijk nood aan een correct juridisch kader waarbinnen elke dienst zijn werk kan doen én waardoor het voor de burger ook duidelijk is waar hij terecht kan met vragen over CITES en haar toepassing in België.

8. Strijd tegen illegale houtkap en promotie van duurzaam hout

Huidige trends

Illegale bosexploitatie is een wereldwijd verspreid verschijnsel en is een van de oorzaken van de bosdegradatie en de ontbossing op wereldschaal. Ze creëert een internationale handel in illegaal hout die geraamd wordt op meerdere tientallen miljard euro per jaar. Gezien de omvang van de problemen inzake illegale houtkap hebben de EU-lidstaten specifieke wetgevingen ingevoerd om te voorkomen dat er hout uit de illegale houtkap op de EU-markt gebracht wordt.

Die maatregelen vloeien voort uit het actieplan van de EU voor wetshandhaving, governance en handel in de bosbouw (Forest Law Enforcement, Governance and Trade, FLEGT). Dat plan heeft een proces op gang gebracht waarin in het bijzonder de nadruk gelegd wordt op de hervorming van de governance en de versterking van capaciteiten. Het is gebaseerd op een aantal activiteiten die gericht zijn op de verbetering van de multilaterale samenwerking en bijkomende maatregelen om de vraag binnen de EU naar illegaal gekapt hout weg te nemen. Die samenwerking met bepaalde producerende landen werd aangevuld met de invoering van de “houtverordening”, die tot doel heeft de legaliteit te garanderen van alle houtproducten die in de EU op de markt gebracht worden, ongeacht hun herkomst.

In België werd in samenwerking met de beroepsfederaties ook een beleidsmaatregel uitgewerkt om het aanbod aan producten op basis van hout uit duurzaam geëxploiteerde bossen te promoten.

Toekomstige trends

De verschillende instrumenten die aangewend worden om op internationaal niveau de illegale houtkap en de handel in illegaal hout tegen te gaan, beginnen vruchten af te werpen. Tussen 2000 en 2010 zien we een teruggang van de illegale ontbossing. Door de versterking van de controles in sommige grote producerende landen en de controlemaatregelen die voortaan ingezet worden in Europa en op andere grote consumentenmarkten kunnen we voorzien dat die trend zal worden voortgezet.

In de huidige context waarin het gebruik van biomassa (waaronder hout) stijgt, neemt de druk op die hulpbron toe. Om de bevoorrading met hout(producten) te verzekeren, zal in de toekomst de aandacht niet alleen moeten uitgaan naar het legale karakter, maar ook naar het duurzame karakter van de producten die op de markt gebracht worden. In België is er in die zin in 2011 een akkoord met de beroepsfederaties afgesloten om het aanbod aan producten op basis van hout uit duurzaam geëxploiteerde bossen te promoten.

Maatregelen

In het kader van de “FLEGT”-Verordening (EU) 2173/2005 heeft de EU een vrijwillig partnerschapsakkoord ondertekend met 6 landen (Kameroen, de Centraal-Afrikaanse Republiek, Ghana, Indonesië, Liberia, de Republiek Congo), en 9 andere houtexporterende landen zijn momenteel aan het onderhandelen. Die landen waarmee een akkoord gesloten is, ontwikkelen momenteel de systemen voor controle en traceerbaarheid die nodig zijn om uitvoervergunningen af te geven. Die FLEGT-vergunning, en eventueel de goederen, zullen worden gecontroleerd op het ogenblik dat elk lot hout (of producten op basis van hout) ingevoerd wordt.

In maart 2013 is de nieuwe Europese verordening inzake hout (EU) 995/2010 (doorgaans Houtverordening of EUTR genoemd) in werking getreden. Die wetgeving voorziet dat bedrijven die hout (of houtproducten) op de Europese markt brengen voortaan moeten aantonen dat ze de nodige maatregelen getroffen hebben om zich ervan te vergewissen dat hun hout van legale herkomst is.

Naast die specifieke wetgevingen voor hout zijn bepaalde houtsoorten opgenomen in de bijlagen van de CITES-overeenkomst die op EU-niveau toegepast wordt door middel van Verordening (EG) 338/97 (doorgaans CITES-verordening of EUWTR genoemd). Die Verordening, die gebaseerd is op een vergunningensysteem voor de in- en uitvoer, ziet erop toe dat de internationale handel in specimens van wilde planten en dieren het voortbestaan van de soorten waartoe ze behoren niet bedreigt. De controle van de legaliteit van de in de EU ingevoerde zendingen van CITES-soorten gebeurt door middel van de voorlegging van een uitvoervergunning die afgegeven wordt door de bevoegde CITES-autoriteit van het exporterende land. Die uitvoervergunning vormt het bewijs dat de specimens verworven werden in overeenstemming met de wetgeving rond de bescherming van de betrokken soort. De door CITES beschermde houtzendingen zijn in dat opzicht vrijgesteld van de toepassing van de Houtverordening. België werd de laatste maanden evenwel geconfronteerd met door CITES beschermde houtzendingen waarvoor er nog altijd twijfels waren over hun legale herkomst ondanks het feit dat die zendingen vergezeld gingen van de vereiste uitvoervergunning. Het interpelleerde de Europese Commissie daarover en momenteel wordt er zowel op Belgisch niveau als op het niveau van de EU gezocht naar oplossingen om die problematiek zo goed mogelijk aan te pakken. In die context spoort de Europese Commissie in hoge mate aan tot samenwerking tussen de bevoegde overheden voor de toepassing van de Houtverordening en de CITES-verordening.

Ten aanzien van dat Europese beleid neemt België deel aan de onderhandelingen en besprekingen teneinde de uitvoering ervan te verbeteren en de samenwerking tussen de bevoegde overheden te versterken.

Op nationaal niveau hebben het Directoraat-generaal Leefmilieu van de FOD VVVL, en de beroepsfederaties van de houtsectoren in België in 2011 een akkoord afgesloten om het percentage producten op basis van hout uit duurzaam beheerde bossen op de Belgische markt op te trekken tot 35 % in 2018 door acties te voeren om professionals en consumenten voor die problematiek te sensibiliseren. Dat akkoord was gebaseerd op een marktonderzoek uit 2008, waaruit bleek dat slechts 15 % van de houtproducten gecertificeerd was als zijnde afkomstig uit duurzaam bosbeheer. In het marktonderzoek dat voor het jaar 2012 is uitgevoerd, blijkt uit de resultaten dat dit percentage gestegen is tot 40,5 %.

Vooruitzichten

De verwachte resultaten van dit beleid zijn:

- op korte termijn:
 - o een versterking van de controles van de nieuwe wetgevingen inzake legaal hout,
 - o de uitvoering van de vrijwillige partnerschapsakkoorden met grote houtexporterende landen richting EU;
- op lange termijn:
 - o een betere kennis van de Belgische markt,
 - o de verbetering van het huidige Belgische en Europese wetgevende kader,
 - o de betrekking van een toenemend aantal producerende landen bij het systeem van vrijwillige partnerschapsakkoorden,
 - o de sensibilisatie van de consumenten voor duurzaam bosbeheer.

9. Bedrijven en consumenten stimuleren om rekening te houden met biodiversiteit

Context

Bedrijven kunnen tijdens hun bedrijvigheid een impact hebben op de biodiversiteit via het gebruik van hulpbronnen, het produceren van producten, hun verbruik, het beheer van hun terreinen enz.

Anderzijds kunnen ook consumenten door hun verbruikskeuze een impact hebben op de biodiversiteit.

Het thema “Biodiversiteit en bedrijven”, zoals voorzien in het FPIB, kan vanuit twee invalshoeken belicht worden:

- Men kan de nadruk leggen op de lokale biodiversiteit in of rond het bedrijf: door de lokale fauna en flora te beschermen, focust het bedrijf op de ontwikkeling van goede relaties met burens, verenigingen of klanten, op zijn imago en op gezondheidskwesties. In bepaalde gevallen kan het bedrijf er op economisch vlak voordelen uit halen. We denken daarbij aan groendaken voor isolatiedoeleinden, installaties voor waterhergebruik, verantwoorde bosexploitatie, duurzame landbouw en visvangst enz.
- Het beleid van het bedrijf kan zich focussen op de productieketens waar het onderdeel van uitmaakt: in vele gevallen beïnvloeden bedrijfsbeslissingen namelijk niet de lokale biodiversiteit, maar wel de biodiversiteit elders in de wereld. Zo is het mogelijk om de effecten van de productieketens op de biodiversiteit te beperken, onder andere via het gebruik van duurzame grondstoffen (soja, suiker verkregen via duurzame teeltpraktijken) of, onrechtstreeks, via een vermindering van de vervuiling/emissies die een dreiging voor de biodiversiteit vormen. Vooral in die context krijgt biodiversiteit een plaats in het bredere kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Geëngageerde ondernemingen die bijvoorbeeld over een milieumanagementsysteem beschikken, kunnen de materie via dit instrument systematisch opvolgen.

Maatregelen

Vanuit die tweede invalshoek werden sedert 2009 verschillende stappen ondernomen: tijdens het Belgische Voorzitterschap van de EU werden contacten gelegd met de bedrijven en vond de Europese slotconferentie van het Internationale Jaar van de Biodiversiteit plaats.

Vervolgens werden door de FOD VVVL 2 studies gelanceerd om te zien welke acties overwogen konden worden om de actoren uit de samenleving (federaties, bedrijven en consumenten) ertoe aan te zetten meer rekening te houden met de biodiversiteit teneinde de twee aspecten van de markt te dekken: vraag en aanbod. De aanpak is voornamelijk gericht op het duurzame gebruik van de biodiversiteit door gebruik te maken van de ecosysteemdiensten (meer bepaald bestuiving) als een van de middelen voor bewustmaking en actie, net als het behoud (zelfs al is dat ook primordiaal voor de goede werking van die diensten).

Eind 2013 kon dankzij een Stakeholders Dialogue een eerste dialoog op gang gebracht worden met de sleutelactoren van de markt.

Vooruitzichten

Die verschillende stappen zouden het mogelijk moeten maken om concrete acties vast te leggen bij de federaties en de bedrijven maar ook bij de consumenten, teneinde de biodiversiteit en de ecosysteemdiensten beter in aanmerking te nemen en ook een antwoord te bieden op de problematiek van de doeltreffendheid van de natuurlijke hulpbronnen.

10. Informatie en sensibilisatie van de actoren op het vlak van biodiversiteit

Context

Een belangrijke transversale maatregel inzake leefmilieu en meer bepaald biodiversiteit bestaat erin de verschillende actoren te informeren en te sensibiliseren, ongeacht of het nu gaat om de actoren die bij een specifieke thematiek betrokken zijn dan wel om het brede publiek.

Maatregelen

Opleiding van de actoren

Een belangrijke transversale maatregel voor het leefmilieu en in het bijzonder voor biodiversiteit is het informeren en sensibiliseren, zowel van de actoren betrokken bij een specifiek thema als van het grote publiek.

Zoals voorzien is in het federaal plan voor de integratie van de biodiversiteit worden regelmatig opleidingssessies aangeboden aan het personeel van de Nationale Delcrederedienst (NDD). Biodiversiteit is een van de punten die tijdens die sessies behandeld worden. Sommige van die opleidingen werden overigens ontwikkeld en verstrekt door het DG Leefmilieu van de FOD VVVL, in samenwerking met het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN), en kenden veel succes.

Dankzij die opleidingen konden ‘de bescherming en het behoud van de biodiversiteit’:

- geregeld besproken en beargumenteerd worden, zowel binnen de NDD (met de leidinggevenden en de instructeurs) als met de klanten van de NDD;
- in aanmerking genomen worden in het milieuadvies dat bezorgd wordt aan de beslissingsorganen van de NDD (directiecomité en raad van beheer) zodat de beleidsmakers over informatie kunnen beschikken omtrent die aspecten;
- opgenomen worden in het aanvraagformulier voor elk bedrijf dat een dekking van de NDD wil genieten;

- in aanmerking genomen worden in de procedure voor de milieuanalyse van de projecten die aan de NDD worden voorgelegd. Die analyse wordt overigens verfijnd dankzij de uitwisseling van informatie met ngo's die zich bezighouden met het behoud van het leefmilieu en de biodiversiteit, of wordt aangevuld met de analyse van onafhankelijke milieudeskundigen;
- geregeld het voorwerp uitmaken van informatie-uitwisselingen met de andere milieudeskundigen van de andere OESO-landen teneinde op internationaal niveau te komen tot een 'level playing field'.

Vier nieuwe doelgroepen

Omwillen van dit grote succes en aangezien het voor de actoren moeilijk is om biodiversiteit te begrijpen en in aanmerking te nemen, heeft het DG Leefmilieu in samenwerking met het KBIN, de Plantentuin en "Factor X" opleidingsmodules 'Biodiversiteit en ecosysteemdiensten' ontwikkeld en aangestuurd voor het personeel van administraties/overheidsbedrijven die betrokken zijn bij het onderdeel 'economie' en 'transport' van het FPIB, en meer bepaald voor de volgende 4 doelgroepen:

- het personeel van de FOD Economie, in het bijzonder het personeel van de AD Regulering en organisatie van de markt,
- het personeel van de FOD Mobiliteit en Vervoer (MV) – maritiem vervoer dat belast is met de biodiversiteitsdossiers, leden van de dienst Marien Milieu van het DG Leefmilieu van de FOD VVVL,
- het personeel van de FOD MV – spoorwegverkeer dat belast is met de biodiversiteitsdossiers en personeel van Infrabel en van B-holding dat belast is met leefmilieu,
- het netwerk van de EMAS-verantwoordelijken binnen de federale administraties.

Die opleidingen kenden een groot succes en maakten het in eerste instantie mogelijk voor de deelnemers om de concepten biodiversiteit en ecosysteemdiensten beter te begrijpen. Bedoeling was ook dat het DG Leefmilieu een beter beeld kreeg van de te benutten mogelijkheden en van de relaties en de afhankelijkheid tussen doelgroep en biodiversiteit teneinde maatregelen te kunnen identificeren om de negatieve effecten zo beperkt mogelijk te houden. De opleiding, waarbij wetenschappelijke presentaties en praktijkgevallen elkaar afwisselen, heeft duidelijk haar doelstellingen bereikt met een tevredenheidsscore van bijna 75 % voor de deelnemers van die modules.

CITES

Geregeld worden er ook diverse opleidingsmodules voor douaneambtenaren georganiseerd en verstrekt door experts van de cel CITES, meer bepaald over algemene zaken rond CITES (CITES-wetgeving, ...), rol van de douane bij de CITES-controles, voorstelling van de soorten (waaronder de identificatie van de houtsoorten) die kunnen worden aangetroffen in de havens of luchthavens in kwestie, soorten CITES-inbreuken en opstelling van pv's alsook praktische oefeningen met concrete gevallen. Door die opleidingen konden de douaneambtenaren ertoe aangezet worden om de CITES-controles in havens en luchthavens te verhogen.

Parallel met de opleidingen van de douaneambtenaren lanceerde de cel CITES in juni 2008 een sensibiliseringscampagne "Een zeldzaam dier is geen souvenir" en verspreidde ze geregeld folders onder de betrokken instanties (luchthaven van Zaventem, Luik, Brussels-South, Sea Life Center Blankenberge, gemeentelijke administraties, KBIN enz.) of bij specifieke evenementen (beurzen, salons enz.) om de aandacht te vestigen op de problematiek van souvenirs die vervaardigd zijn op basis van wilde fauna- en florasoorten. Dankzij die sensibilisatie is het uitermate zeldzaam geworden

dat door CITES beschermde specimens die ontdekt worden in valiezen van reizigers die uit derde landen naar België terugkeren in beslag genomen worden.

Communicatie en sensibilisatie van de actoren

AlterIAS

De FOD VVVL – DG Leefmilieu heeft, in samenwerking met de gewesten, als partner deelgenomen aan het project Life + AlterIAS (Alternative to invasive Alien Species), dat liep van 01/01/2010 tot 31/12/2013, en heeft het mee gefinancierd. Het gaat om een informatie- en communicatieproject rond invasieve planten en preventie in de Belgische tuinbouwsector.

Daartoe werden communicatietools en –acties ontwikkeld: verschillende folders, brochures, dvd's, artikels in de lokale of regionale pers, in tuinbouwmagazines en in de kranten van de federaties, radio- en tv-reportages, info-/opleidingssessies, ...

In overleg met de sierteeltsector, de gewestelijke en federale administraties voor leefmilieu en de wetenschapswereld werd een vrijwillige gedragscode ontwikkeld. Na iets meer dan twee jaar promotie hebben meer dan 1000 partners zich bij het handvest aangesloten: 490 professionals uit de groensector (siertelers, boomkwekers, openbare groenbeheerders, tuinaannemers, landschapsarchitecten, docenten uit het tuinbouwonderwijs), 463 particuliere tuinliefhebbers en 52 organisaties (tuinbouwfederaties en milieuverenigingen).

Dit project maakt momenteel het voorwerp uit van een communicatieplan AfterLife (2014-2018) waarvan de acties grotendeels ten laste zijn van de gewestelijke overheden.

Hoofdstuk 3: Productie- en consumptiepatronen

1. Inleiding

Tijdens de conferentie van de Verenigde Naties Rio+20 (2012) werd het tienjarig programmakader voor duurzame productie- en consumptiepatronen goedgekeurd³⁷. In de context daarvan werd een nationaal platform opgericht om de opvolging ervan in België te verzekeren.

Om productie- en consumptiepatronen duurzaam en milieu- en gezondheidsvriendelijk te maken, moeten de gewesten en de federale overheid samen acties opzetten. De federale overheid oefent belangrijke bevoegdheden uit, met name wat betreft het uitvoeren van Europese verordeningen en het opstellen van productnormen.

Producten in de brede zin van het woord (chemische producten, verbruiksgoederen, voertuigen, toestellen, diverse instrumenten, brandstoffen enz.) vormen een bron van zogenaamd diffuse vervuiling waarvan het aandeel een stijgende trend kent. Dagelijks worden duizenden verschillende producten verkocht en gebruikt om ons te verplaatsen, ons te kleden, ons te voeden, te werken, ... Chemische producten zitten op het einde van de industriële keten in ontelbare consumptiegoederen. Ze worden vervolgens tijdens hun gebruik verspreid in het leefmilieu en kunnen zich daar gedurende verschillende decennia opstapelen. Gezien de grote diversiteit van de stoffen zal slechts een klein percentage onderworpen worden aan toxicologische en ecotoxicologische evaluaties en eventuele beperkende maatregelen door de overheden. Daartoe is een selectie gedaan teneinde vast te leggen welke stoffen eerst moeten worden beoordeeld, op basis van verschillende criteria waaronder met name de verkochte hoeveelheden, de toxiciteit (er wordt prioriteit verleend aan kankerverwekkende, mutagene en reprotoxische stoffen), de verspreiding van het product enz. Het onderzoek naar nanomaterialen, endocriene verstoorders of mogelijke 'cocktaileffecten' staat nog maar in de kinderschoenen. Voor producten waarvoor een nieuwe vergunning voor het in de handel brengen aangevraagd wordt (bijvoorbeeld voor biociden), wordt een risicoanalyse uitgevoerd voor elk product.

Dit hoofdstuk behandelt de acties die door de federale overheid uitgevoerd zijn voor sommige van die producten, zoals de etikettering van de consumptieproducten (Ecolabel-verordening), risicobeheer en risicobeoordelingen (in het kader van de verordeningen inzake REACH, biociden en gewasbeschermingsmiddelen), de controle van het in de handel brengen, de in- en uitvoer van gevaarlijke chemische stoffen, de etikettering van chemische producten (CLP-verordening), specifieke productnormen (in het kader van de wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen) alsook algemenere initiatieven zoals de Belgische afvalbeurs en de verschillende initiatieven die ons naar een duurzamer gebruik van onze hulpmiddelen brengen, waaronder het *"Stappenplan voor efficiënt hulpbronnengebruik in Europa"*. Dit eminente initiatief van Europa 2020 beschrijft hoe de Europese economie moet worden omgezet in een duurzame economie tegen 2050 en reikt pistes aan om de eco-efficiëntie en de technologische efficiëntie te verbeteren teneinde de economische groei los te koppelen van het gebruik van de hulpbronnen en de milieueffecten.

37

http://www.unep.org/resourceefficiency/Portals/24147/scp/10yfp/document/Brochure_10YFP_FR.pdf

2. Ecolabel-verordening

Huidige trend

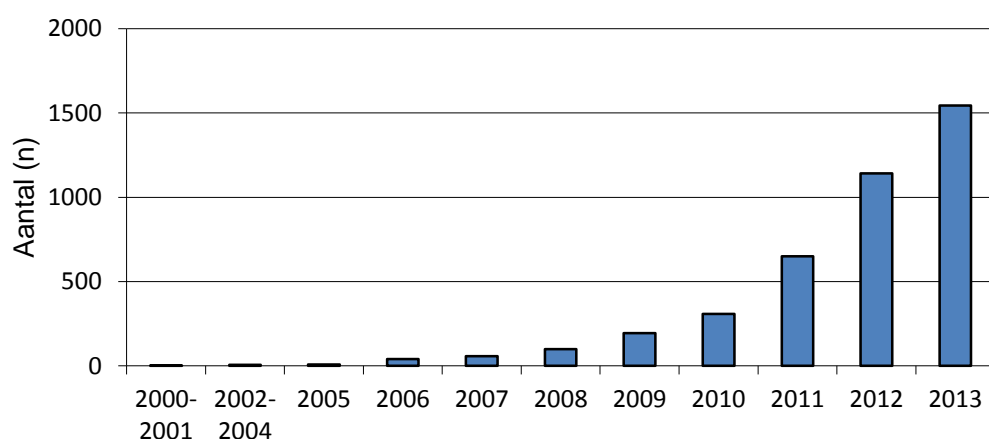
Het EU Ecolabel is een initiatief van de Europese Commissie dat in 1992 van start ging. Het EU Ecolabel wil het consumenten gemakkelijk maken om voor een milieuverantwoord product of dienst te kiezen. Samen met Green Public Procurement (GPP) en Ecodesign maakt het EU Ecolabel deel uit van de bredere Europese strategie ter promotie van duurzame productie- en consumptiepatronen. Het aantal licentiehouders en het aantal producten dat in België het EU Ecolabel krijgt, kent sinds 2008 een sterke stijging.

Aantal licentiehouders van het EU Ecolabel in België

Het totaal aantal licenties voor het EU Ecolabel in België is sinds begin 2009 meer dan verdrievoudigd. Eind 2008 waren er 9 licenties, in 2013 telt België in totaal 31 licenties voor het EU Ecolabel. De productgroepen met de meeste licenties zijn de Allesreinigers en Sanitairreinigers, de Handafwasmiddelen en de Verven en Vernissen.

Aantal EU Ecolabel-producten goedgekeurd in België.

Sinds 2009 kent het aantal producten waaraan in België het EU Ecolabel toegekend wordt een exponentiele groei (zie **Erreur ! Source du renvoi introuvable.**). **Eind 2013 werd in België reeds aan meer dan 1500 producten het EU Ecolabel toegekend.**

Figuur 7: Aantal ecolabelproducten, toegekend in België. (Bron: FOD VVVL)

Maatregelen

Op Europees niveau

De werking van het EU Ecolabel-systeem is vastgelegd in de EU Ecolabel-Verordening nr. 66/2010. Op dit moment bestaat het EU Ecolabel voor 35 verschillende productgroepen en diensten gaande van schoonmaakmiddelen, over verven tot warmtepompen, bodemverbeteraars en toeristische accommodatie. De criteria worden per productgroep vastgelegd in besluiten van de Commissie. Sinds 2008 kwamen er 12 nieuwe productgroepen bij en werden voor 20 productgroepen de criteria herzien.

In België

Eén van de zwakkere punten van het EU Ecolabel is zijn bekendheid. Consumenten kopen weinig producten met het EU Ecolabel, omdat het aanbod te klein is en producenten vragen het EU Ecolabel

niet aan omdat de vraag niet groot genoeg is. Communicatieacties zijn één aspect van de oplossing hiervoor. In 2011 werd door de FOD VVVL een grootschalige communicatiecampagne rond het EU Ecolabel op touw gezet. Bijna 15.000 mensen namen deel aan de wedstrijd die in dit kader opgezet werd.

Vooruitzichten

Op Europees niveau loopt op dit moment een evaluatiestudie over het EU Ecolabel. Deze studie zal onder andere aanbevelingen geven over de noodzaak om en de manier waarop de EU Ecolabel Verordening herzien zou moeten worden.

Op dit moment loopt onder andere de herziening van de criteria voor de groeimedia en de detergents. Dit zijn voor België belangrijke productgroepen aangezien er Belgische licentiehouders zijn. Het zijn dan ook productgroepen waaraan België extra aandacht moet besteden bij de herziening van de criteria. Een nieuwe productgroep waarvoor op dit moment criteria ontwikkeld worden is schoonmaakdiensten, een productgroep die in België veel potentieel heeft.

Box informations
www.ecolabel.be www.ecolabel.eu

Sectorakkoord detergents

Huidige trends

Het akkoord bepaalt dat het percentage producten dat beantwoordt aan de criteria van het EU Ecolabel met 6 wordt vermenigvuldigd ten opzichte van de situatie in 2008.

In 2008 bedroeg de gemiddelde temperatuur om kledij te wassen, vastgesteld in een studie die gefinancierd werd door AISE – de internationale vereniging voor zeep, detergents en onderhoudsproducten – 43 °C.

Maatregelen

Cijferdoelstellingen werden vastgelegd voor de jaren 2013, 2016 en 2019. In het akkoord is met name een doelstelling vastgelegd om de gemiddelde temperatuur voor het wassen van kledij tussen 2008 en 2015 met 5 °C te verminderen.

Wat betreft de promotie van lage wastemperaturen, heeft de industrie aan een communicatiecampagne gewerkt die openstaat voor de stakeholders en die in 2014 ten uitvoer werd gebracht.

Het aanbod aan detergents met het EU Ecolabel steeg tussen 2008 en 2013 met een factor van 2,1 en is momenteel goed voor ongeveer 2,5 % van de te koop aangeboden detergents. Dit cijfer komt weliswaar de doelstellingen die voor 2013 zijn vastgelegd, tegemoet, maar blijft natuurlijk nog te laag. De komende jaren zullen er bijkomende inspanningen geleverd worden om de situatie te verbeteren. Het aanbod aan geconcentreerde textieldetergents steeg tussen 2008 en 2013 met een factor van 7,7 en vertegenwoordigt nu iets meer dan 80 % van de te koop aangeboden textieldetergents.

Teneinde tegemoet te komen aan de doelstellingen van dit sectorakkoord, organiseerden de verschillende partners acties voor externe communicatie en interne promotie. Ze wilden een algemene

actie uitwerken in samenwerking met het OIVO, aangezien het sectorakkoord ertoe aanspoort om het aantal partners dat betrokken is bij de uitvoering van communicatieacties uit te breiden.

Er werd een website ontwikkeld (www.goedgewassen.be) om de producten die onder het sectorakkoord vallen te promoten. Die website bevat de belangrijkste boodschappen voor de consument, meer bepaald:

- geef de voorkeur aan producten met het EU Ecolabel,
- gebruik geconcentreerde producten,
- kies voor lage wastemperaturen,
- doseer uw schoonmaakproducten correct,
- verminder uw waterverbruik,
- kies het juiste wasprogramma.

Vooruitzichten

Een tweede studie, gefinancierd door AISE, zal in 2015 uitgevoerd worden om de gemiddelde temperatuur voor het wassen van kledij in sommige Europese landen waaronder België te evalueren.

De communicatieacties, meer bepaald de promotie van de website www.goedgewassen.be, zullen worden voortgezet.

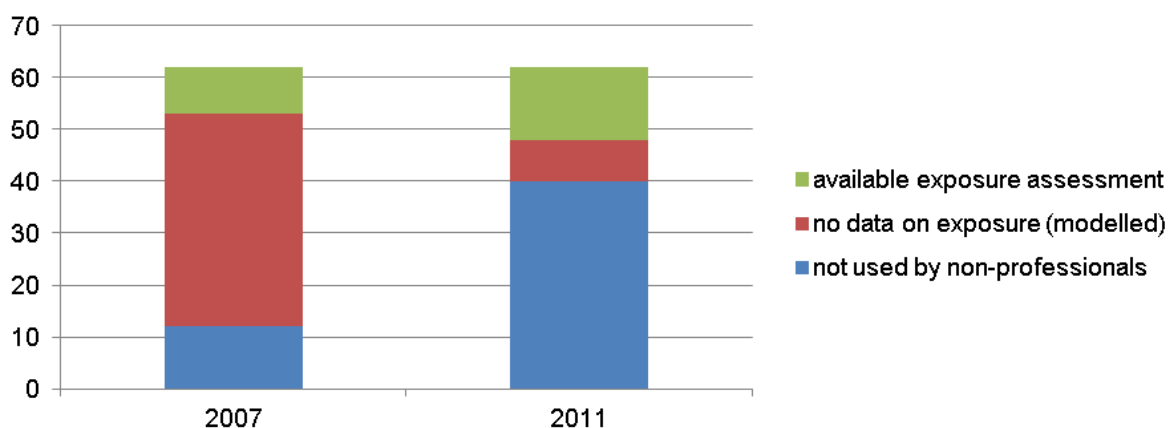
3. REACH- en Classification, Labelling and Packaging-verordeningen

Huidige trend

De REACH-verordening regelt de registratie, de evaluatie en de autorisatie van chemische stoffen, net als de beperkingen (restricties). De CLP-verordening (Classification, Labelling en Packaging) bepaalt de regels voor de indeling en de etikettering van stoffen en mengsels. CLP bepaalt zelf geen informatie-eisen. De in REACH bedoelde informatie-eisen zorgen ervoor dat veel gegevens beschikbaar worden voor CLP. REACH en CLP vullen elkaar dus aan. ECHA (European Chemicals Agency) is belast met de coördinatie van de procedures.

De doelstelling van REACH op het gebied van gezondheid en milieu wordt gerealiseerd door:

- een betere kennis van de eigenschappen en het gebruik van stoffen, die tot betere risicobeheersmaatregelen leidt en die de blootstelling en daardoor ook de negatieve gevolgen voor de gezondheid van de mens en het milieu beperken;
- het gebruik van minder gevaarlijke alternatieve stoffen of technologieën ter vervanging van zeer zorgwekkende stoffen.

Figuur 8: Vergelijking van de beschikbare informatie over gebruik en blootstelling (62 stoffen). (Bron: EUROSTAT - REACH baseline study — 5 years update — Comprehensive study report p. 91)

In het kader van een evaluatie na vijf jaar vergeleek ECHA de gekende gegevens van dezelfde 62 stoffen (46 chemische producten met een hoog productievolume (HPV), en 16 zeer zorgwekkende stoffen (SVHC)), in 2007 en 2011. Van die 62 stoffen waren er slechts 22 voorzien voor een gebruik door het brede publiek. De 40 andere stoffen hadden niet gebruikt mogen worden in producten voor consumenten, en dit soort blootstelling werd niet geëvalueerd. Van de 22 stoffen “voor het brede publiek” was er voor 14 een rapport over chemische veiligheid met ramingen omtrent de blootstelling. In 2007 was er een model opgesteld voor de blootstelling van 41 stoffen van de 62 want er was geen enkele raming beschikbaar. De gebruiksgegevens waren vaak onvolledig, met zeer weinig details. Van de 40 stoffen die momenteel geïdentificeerd zijn als niet beschikbaar voor het brede publiek, waren er 10 reeds als dusdanig geïdentificeerd en beschikten 8 stoffen over informatie rond de blootstellingsrisico's.

Maatregelen

Zeven jaar na de inwerkingtreding van REACH in 2007, is het nog te vroeg om de voordelen te kwantificeren. De Europese Commissie heeft in plaats daarvan de eerste trends bestudeerd op basis van het onderzoek van kwalitatieve informatie en een representatieve reeks kwantitatieve indicatoren.

REACH en CLP komen stilaan op kruissnelheid. De 2 eerste registratietermijnen (REACH) 2010 en 2013 zijn gepasseerd. De laatste uiterste termijn voor registratie is 2018. De 3 verschillende registratietermijnen zijn afhankelijk van de volumes en de gevaren voor de gezondheid en het milieu van de stoffen. België bekleedt de 6e plaats in de lijst van het aantal geregistreerde stoffen in de EEA (European Economic Area).

CLP is van toepassing sinds 2010 voor stoffen. In 2015 treedt CLP in werking voor mengsels. Sinds begin 2011 is een databank op de ECHA-website beschikbaar met de indelings- en etiketteringsinformatie van fabrikanten en importeurs over hun aangemelde en geregistreerde stoffen (C&L-inventaris).

Als EU-lidstaat dient België ook bij te dragen aan de implementatie van REACH door:

- de evaluatie van stoffen,
- de opmaak van Annex XV-dossiers voor 1° het identificeren van zeer zorgwekkende stoffen (SVHC – substances of very high concern, ook kandidaatslijst genoemd), voor 2° beperkingen (restricties) van stoffen en voor 3° een geharmoniseerde classificatie van stoffen (CLP = Annex VI),
- de wetenschappelijke expertise in de ECHA-comités zoals RAC (Committee for Risk Assessment) en SEAC (Committee for Socio-economic Analysis),
- Inspectie (zie Hoofdstuk Inspectie).

Op Europees niveau zijn er bij ECHA 12813 unieke stoffen geregistreerd. In België werden door de bedrijven 2837 stoffen geregistreerd in het kader van de nieuwe regelgeving en 633 in het kader van de oude.

De dienst Risicobeheersing van Chemische Stoffen is de Bevoegde Overheid voor REACH en CLP. In het kader van stofevaluatie behandelde de dienst 1 stof in 2012, 2 stoffen in 2013 en 4 stoffen in 2014. Op 9 juli 2014 waren 201 stoffen geïdentificeerd voor de Europese lijst van stofevaluatie door de lidstaten voor de jaren 2012-2016.

Voor 2 stoffen besliste de dienst na een RMOA (risk management option analysis) om geen Annex XV-dossier op te stellen (2011, 2013). Voor 3 stoffen werd een Annex XV-dossier ingediend in 2011 en 2012. Voor deze stoffen werd samengewerkt met Oostenrijk en Polen. Voor 3 andere stoffen heeft de dienst samengewerkt met Oostenrijk en Polen, maar deze dossiers werden ingediend door Oostenrijk in 2010 en 2011. Voor 1 dossier werd samengewerkt met Slowakije. Het dossier werd door Slowakije ingediend in 2012. Al deze dossiers betreffen het identificeren van SVHC-stoffen.

Op 16 juni 2014 waren 155 SVHC-stoffen geïdentificeerd voor de Europese kandidaatslijst. Er werd geen Annex XV-dossier opgesteld voor een restrictie door de dienst. Er werd 1 Annex XV-dossier ingediend voor CLP in 2013 en 1 dossier in 2014 door de dienst.

Er is zichtbare vooruitgang inzake de realisatie van de doelstellingen van REACH en CLP op het gebied van menselijke gezondheid en milieu. Verwacht wordt dat deze tendens nog zal versnellen naarmate REACH en CLP volledig operationeel worden (na de respectieve laatste termijnen 2018 en 2015 en na de verdere ontplooiing van de verschillende procedures zoals autorisatie).

Vooruitzichten

Desondanks merkt de Europese Commissie een aantal belangrijke tekortkomingen op die de verwezenlijking van de voordelen zouden kunnen belemmeren:

- volgens ECHA is gebleken dat veel registratiedossiers niet in orde zijn, ook met betrekking tot de identiteit van de stof;
- volgens ECHA zijn er onvoldoende beoordelingen door de registranten van de mate waarin een stof persistent, bioaccumulerend en toxisch (PBT) is en van de mate waarin een stof zeer persistent en zeer bioaccumulerend (zPzB) is;
- volgens de sector zijn er problemen met betrekking tot de inhoud en vorm van de uitgebreide veiligheidsinformatiebladen.

Commissie, ECHA, EU lidstaten en bedrijven dienen oplossingen te zoeken om het hoofd te bieden aan voornoemde problemen. Omdat de middelen van de overheidsinstanties beperkt zijn, zal het ook nodig zijn de stoffen adequaat te prioriteren voor verdere beoordeling in het kader van de REACH- en CLP-procedures.

Infobox
http://echa.europa.eu
www.reachinbelgium.be

4. Verordening betreffende de in- en uitvoer van gevaarlijke chemische stoffen

Context

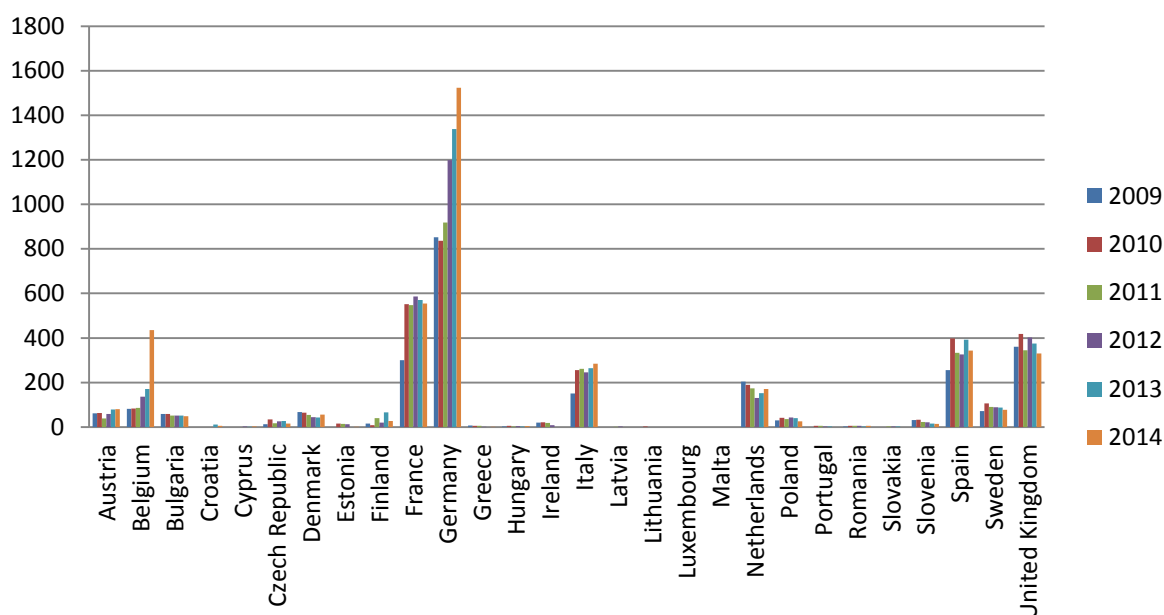
Verordening (EG) 649/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 4 juli 2012 betreffende de in- en uitvoer van gevaarlijke chemische stoffen heeft tot doel:

- uitvoering te geven aan het Verdrag van Rotterdam inzake de procedure met betrekking tot voorafgaande geïnformeerde toestemming (PIC) ten aanzien van bepaalde gevaarlijke chemische stoffen en pesticiden in de internationale handel;
- gedeelde verantwoordelijkheid en gezamenlijke inspanningen bij de internationale activiteiten met gevaarlijke chemische stoffen te bevorderen;
- bij te dragen aan een milieuverantwoord gebruik van deze gevaarlijke stoffen;
- ervoor te zorgen dat de bepalingen van Verordening (EG) 1272/2008 inzake indeling, etikettering en verpakking voor alle chemische stoffen gelden wanneer zij buiten de Unie worden uitgevoerd.

Huidige trend

Op Belgisch niveau zien we sinds 2012 een voortdurende stijging (meer dan 20 % per jaar) van het aantal kennisgevingen van uitvoer van gevaarlijke chemische stoffen. Die tendens kan worden verklaard door een stijging van de activiteiten van de sector maar ook door de uitbreiding van de sensibilisatie en het verstrekken van gerichte bijstand aan de Belgische bedrijven die deze wetgeving uitvoeren.

Op Europees niveau stellen we vast dat de grootste uitvoerders van gevaarlijke chemische stoffen (meer dan 200 kennisgevingen per jaar) in dalende volgorde Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Italië zijn en dat het Belgische activiteitsniveau op basis van de gegevens 2014 de neiging heeft om dat van zijn Engelse en Spaanse burens in te halen. Die twee tendensen zullen de volgende jaren bevestigd moeten worden.

Figuur 9: Tendens van het aantal kennisgevingen van uitvoer geregistreerd door België in de loop der tijd (2009-2014) en ten opzichte van de andere lidstaten van de Europese Unie. (Bron: Europese database van de in- en uitvoer van gevaarlijke chemische stoffen)

Op Belgisch niveau stellen we vast dat het aantal kennisgevingen van invoer beperkt is (minder dan 20 kennisgevingen per jaar) hoewel het sinds 2012 in stijgende lijn gaat. Op Europees niveau zien we een vergelijkbare tendens, behalve in Frankrijk (waar het aantal kennisgevingen van invoer sinds 2011 boven de 100 ligt) en in Duitsland (waar het gemiddelde 40 is).

Die tendens zal de volgende jaren bevestigd moeten worden en wijst op de noodzaak om de sensibilisatie van de sector voor de vereisten van de wetgeving, ook op het vlak van invoer, nog te versterken.

Maatregelen

In september 2014 werd een nieuwe Europese database van de in- en uitvoer van gevaarlijke chemische stoffen gelanceerd. De wet Productnormen werd gewijzigd om de douaneambtenaren een bevoegdheid te geven. Er wordt momenteel ook gewerkt aan een protocolakkoord met de douanes. Er is ook een ontwerp voor de aanpassing van het Koninklijk Besluit van 13 november 2011 tot vaststelling van de retributies en bijdragen verschuldigd aan het Begrotingsfonds voor de grondstoffen en de producten.

Vooruitzichten

Dankzij de uitbreiding van de sensibilisatie van de sector en het verstrekken van gerichte bijstand aan de Belgische bedrijven die deze wetgeving uitvoeren, kunnen we verwachten dat het aantal kennisgevingen van uitvoer en van invoer van gevaarlijke chemische stoffen de volgende jaren zal toenemen.

De goedkeuring van de bijwerking van het Koninklijk Besluit tot vaststelling van de retributies en bijdragen verschuldigd aan het Begrotingsfonds voor de grondstoffen en de producten zou een jaarlijkse inbreng van 100.000 euro moeten garanderen.

Infobox

- Bijzonder rapport "Yearly Export Notifications Issued by Belgium" toegankelijk voor het publiek: http://edexim.jrc.ec.europa.eu/ern_Status_Public.php
- EU-database van de in- en uitvoer van gevaarlijke chemische stoffen, voor het publiek toegankelijke versie: <http://edexim.jrc.ec.europa.eu/>

5. Verordening inzake biociden

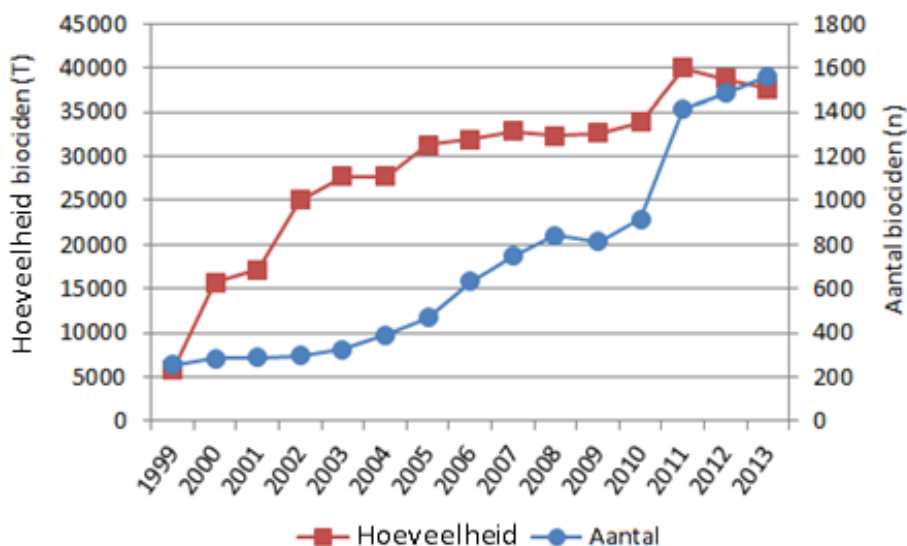
Huidige trends

De definitie van de term “Pesticide” werd herzien en het woord pesticide slaat voortaan op alle gewasbeschermingsmiddelen (bv. pesticiden voor landbouwgebruik) en biociden.

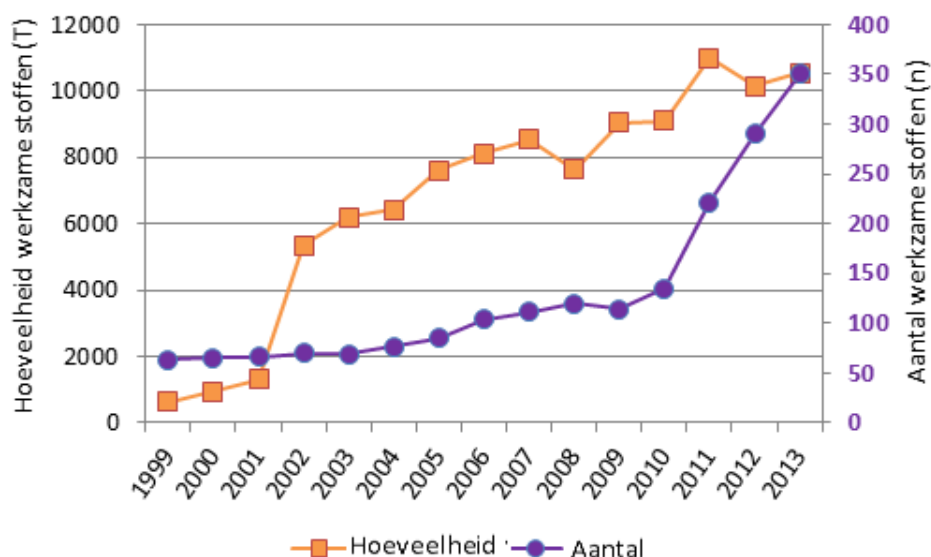
Biociden zijn bedoeld om een schadelijk organisme te vernietigen, af te schrikken of onschadelijk te maken, de effecten daarvan te voorkomen of op een andere manier te bestrijden via een chemische of biologische actie.

Om op de Belgische markt te mogen worden verhandeld, moeten biociden een toelating toegekend krijgen door de federale Minister van Leefmilieu. De voorwaarden voor het in de handel brengen zijn op Europees niveau vastgelegd. De wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen vormt de juridische basis voor de uitvoering van ons beleid inzake biociden.

De jaarlijkse marktanalyse van de biociden zorgt ervoor dat zowel de kwantitatieve als de kwalitatieve evolutie van die producten en van hun werkzame stoffen kan worden opgevolgd (Figuur 10 en Figuur 11). De stijging van het aantal biociden die sinds 2010 vastgesteld wordt, houdt verband met de Europese verplichting tot kennisgeving van producten die tot dusver niet onder de toelatingsplicht vielen.

Figuur 10: Aantal en hoeveelheid biociden aangegeven bij de FOD VVVL (1998-2013)

Figuur 11: Aantal en hoeveelheid werkzame stoffen van biociden aangegeven bij de FOD VVVL (1998-2011)

Duurzaam gebruik van pesticiden

Bij het Programma voor de reductie van pesticiden en biociden (PRPB) 2005-2012 bestond de doelstelling erin de risico's in verband met het gebruik van pesticiden met 50 % te verminderen in de periode 2001-2012. Het programma voorzag in een geheel van maatregelen die omgezet werden in een honderdtal acties: 79 acties werden voltooid en 23 acties worden voortgezet in het nieuwe Federale Reductieprogramma voor Pesticiden (FRPP), in aansluiting op het Nationaal Actieplan Pesticiden (NAPAN) dat voortvloeit uit de verplichtingen van richtlijn 2009/128/EG43 tot vaststelling van een kader voor communautaire actie ter verwezenlijking van een duurzaam gebruik van pesticiden. Alle documenten omtrent de plannen en programma's zijn terug te vinden op de website van de FOD VVVL³⁸.

Risico-indicator

Het PRPB beoogde een kwantificeerbare reductiedoelstelling van het risico zonder over het instrument te beschikken om dat risico te meten. Het PRPB heeft verschillende onderzoeken gefinancierd om die indicatoren te ontwikkelen. Met de biocide-indicator BIBEL, die ontwikkeld werd voor twee van de 23 types (8 en 18), kon enige vooruitgang geboekt worden op het vlak van de berekening van de onzekerheid van risico-indicatoren maar gezien de omvang van de werkzaamheden en de diversiteit aan biociden werd BIBEL niet voortgezet.

Maatregelen

Opvolgingsindicator

Op de website van de FOD werden 2 jaarverslagen gepubliceerd op basis van de gegevens van 2011 en 2012 die als nieuw instrument dienen voor de analyse van de biocidenmarkt. Het jaarverslag is sinds 2013 geautomatiseerd en maakt het ook mogelijk om interactieve zoekacties te verrichten.

Risico-indicator

In 2012 werd een nieuwe benadering voor de risico-evaluatie van biociden onderzocht. Die benadering is gebaseerd op gevarenaanduidingen, risico- of gevarensinnen genaamd (R of H), en veiligheids- of

³⁸ http://www.health.belgium.be/eportal/Environment/Chemicalsubstances/Biocides_NEW/index.htm#.VI7I_1V5Ow1

voorzorgszinnen (S of P), die verplicht vermeld worden op het etiket van de producten (bijvoorbeeld de aanduiding R12 “zeer licht ontvlambaar”). Elk van die zinnen krijgt punten toegekend op basis van de impact die ze hebben op mens en/of milieu. Die indicator moet nog worden uitgetest.

Toxicovigilantie

In 2006 en 2011 werd er een toxicovigilantie-opvolging voor pesticiden georganiseerd en uitgevoerd door het Antigifcentrum. Die opvolging is niet exhaustief voor acute intoxicaties maar is indicatief. In 2014 wordt aan die opvolging gewerkt. Die geregelde opvolgingen zullen de beleidsmakers actiepijlers bieden.

Vooruitzichten

Het Koninklijk Besluit (KB) van 8 mei 2014 betreffende het op de markt aanbieden en het gebruiken van biociden vervangt het KB van 22 mei 2003. Het voorziet in een gesloten circuit voor biociden met een hoog risico alsook in de mogelijkheid om een kenniscertificaat in te voeren voor de gebruikers/verkopers van biociden die in het gesloten circuit zitten.

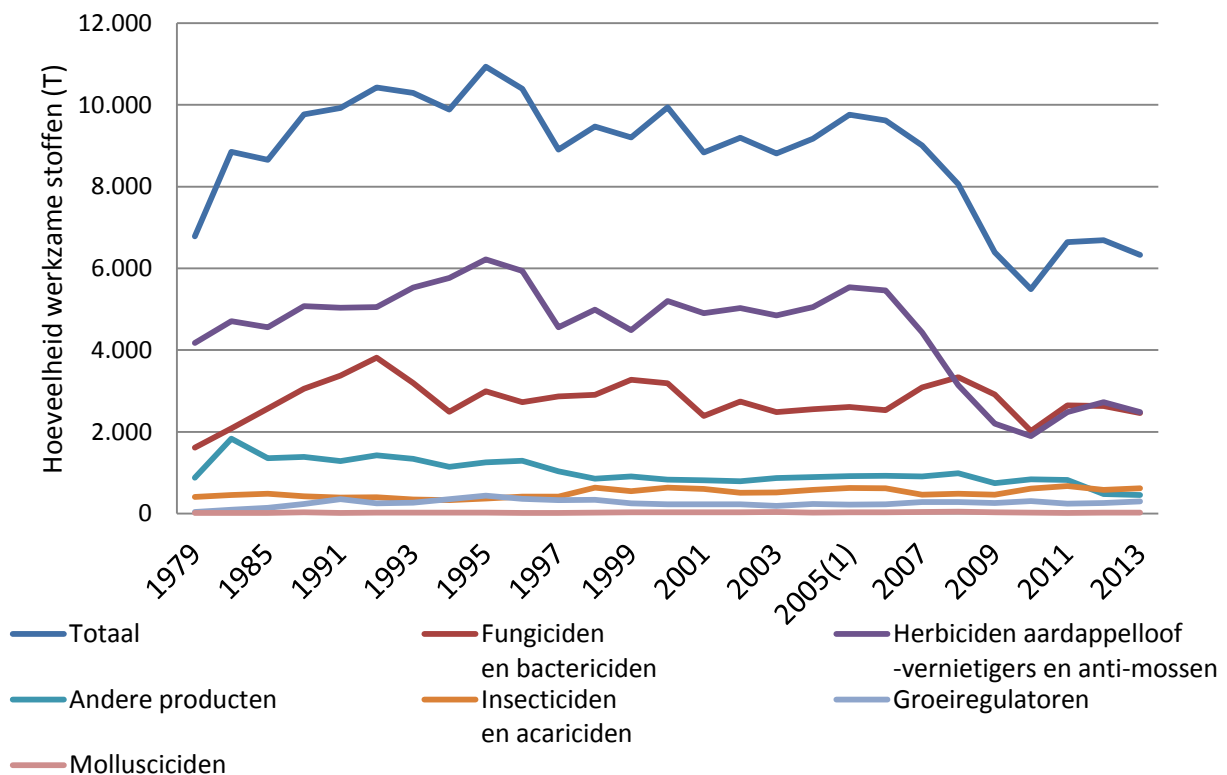
Artikel 18 van EU-Verordening 528/2012 betreffende het op de markt aanbieden en het gebruik van biociden voorziet in maatregelen omtrent het duurzaam gebruik van biociden teneinde de risico's van die producten voor de gezondheid van mens, dier en leefmilieu te beperken. In 2015 zal een rapport worden voorgelegd aan het Europees Parlement en de Raad.

6. Verordening inzake gewasbeschermingsmiddelen

Huidige trend

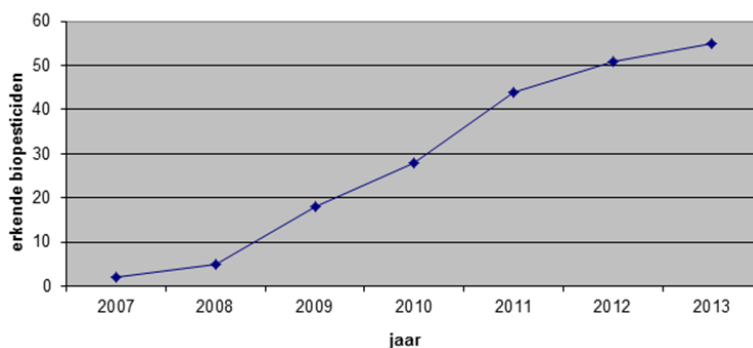
De verkoopcijfers uitgedrukt in hoeveelheid werkzame stof (Figuur 12) wijzen op een verdere daling van de verkoop van gewasbeschermingsmiddelen. Doordat de werkzame stoffen bovendien aan steeds strengere eisen moeten beantwoorden, wordt er van uitgegaan dat ook het risico verbonden aan het gebruik een dalende trend vertoont. Hiervoor moet echter nog een geschikte indicator worden ontwikkeld.³⁹

³⁹ www.fytoweb.fgov.be/Xls/StofNI.txt

Figuur 12: Hoeveelheden werkzame stoffen van gewasbeschermingsmiddelen die in België in de handel gebracht zijn (1979-2013) (bron: FOD VVVL)

Daarnaast zijn bijkomende inspanningen geleverd, met name het stimuleren van de toelating van gewasbeschermingsmiddelen van natuurlijke origine (biopesticiden), waarvoor Figuur 13 een duidelijke positieve trend aantoonde. Ook werden de toelatingen in de loop van 2012 opgesplitst, waardoor vanaf 2014 strengere voorwaarden worden ingevoerd voor de gewasbeschermingsmiddelen die bestemd zijn voor niet-professionele gebruikers. De professionele gebruikers daarentegen zullen vanaf 25/11/2015 in het bezit moeten zijn van een fytolicensie, zoals opgelegd door het KB van 19/03/2013. Door een niet-aflatende ondersteuning van aanvragen voor “kleine teelten” kan toch een veilig gebruik worden bepaald in deze teelten waarvoor onvoldoende verkoop wordt verwacht en dus geen aanvragen worden ingediend door de fabrikanten van gewasbeschermingsmiddelen.

Figuur 13: Evolutie van de aantallen toelatingen voor biopesticiden (bron: FOD VVVL)

De evolutie van de behandeling van de aanvragen voor het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen wijst op een kentering. Sinds de aanwerving van bijkomend personeel in

2012 wordt de achterstand afgebouwd. Voor een volledige verwerking van de opgelopen achterstand zullen bijkomende aanwervingen nodig zijn.

Voor de evaluatie van de werkzame stoffen kan het ritme van de Europese Commissie worden gevolgd. Hetzelfde geldt voor de bijdrage aan de evaluatie van maximale residulimieten op Europees vlak

Er wordt van uitgegaan dat er voldoende werk werd gemaakt van de vermindering van de risico's verbonden aan het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, en dit voornamelijk onder invloed van het Europese herzieningsproces van de werkzame stoffen en de flankerende maatregelen van het hieronder vermelde reductieprogramma. Verder werd ook de klantgerichtheid verhoogd door een betere dienstverlening en snellere behandeling van de aanvragen.

Maatregelen

De nieuwe Europese Verordening 1107/2009 betreffende het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen legt sinds 14/06/2011 een zogenaamde “zonale evaluatie” van de aanvragen op, waarbij de lidstaten van één van de drie Europese zones de evaluaties van een rapporterende lidstaat moeten overnemen en zo samenwerken om de aanvragen sneller te behandelen. Doordat de procedure ingewikkelder wordt, is heel wat overleg en coördinatie nodig om dit in goede banen te leiden. De etiketteringen van de gewasbeschermingsmiddelen zoals vastgelegd in de toelatingen worden aangepast om te voldoen aan de bepalingen van de CLP-Verordening 1272/2008. Hiervoor is een herziening van alle toelatingen lopende.

De toelatingen voor vier insecticide werkzame stoffen werden herzien om te voldoen aan de verbodsbepalingen op Europees vlak in het kader van de mogelijke effecten op bijen.

Het federaal reductieprogramma voor pesticiden omvat in totaal 41 doelstellingen. Zes van die doelstellingen worden samen met de gewesten uitgevoerd. De algemene doelstelling is bijna onmogelijk te kwantificeren. De acties om die doelstellingen te halen worden daarentegen zoveel mogelijk gekwantificeerd en gepland. Bij die acties wijzen we op de fytolicensie (www.fytolicensie.be) die sinds 2014 ingevoerd is, en op het voorzitterschap van de NAPAN Task Force die tot doel heeft de acties die met de deelgebieden uitgevoerd worden te coördineren.

Vooruitzichten

Een nieuwe Koninklijk Besluit is in ontwikkeling om de nationale wetgeving inzake het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen af te stemmen op de Europese Verordening 1107/2009.

7. Geluidsemissienormen

Huidige trend

In de EU is blootstelling aan teveel lawaai na luchtvervuiling de tweede factor die een impact heeft op de gezondheid. Uit de beschikbare gegevens blijkt dat 65 % van de Europeanen die in grote stedelijke gebieden wonen blootgesteld wordt aan geluidsniveaus die voldoende hoog zijn om een impact te hebben op de gezondheid en dat meer dan 20 % onderworpen wordt aan nachtelijke geluidsniveaus die volstaan om schadelijke effecten voor de gezondheid te hebben. Uit ramingen (WHO, 2011) blijkt dat er in de EU elk jaar twee miljoen “gezonde levensjaren door ziekte” verloren gaan en er 30 à 50 duizend voortijdige sterfgevallen zijn door te hoge geluidshinder. In het 5e milieuprogramma (1993) heeft de EU zich ertoe verbonden om de “geluidsvervuiling” te verminderen. In 2002 werd de richtlijn over omgevingslawaai goedgekeurd: die biedt het vereiste kader om het omgevingslawaai in Europa in kaart te brengen en vraagt de lidstaten om het probleem aan te pakken.

De federale overheid is bevoegd voor de geluidsnormen voor producten, onder andere voertuigen, machines, pleziervaartuigen, treinen. Door stillere producten en transportmiddelen, die voldoen aan de geluidsnormen, op de markt toe te laten, wordt er gezorgd voor minder geluidshinder in het leefmilieu.

Maatregelen

(Bouw) machines

De FOD VVVL zorgt voor de implementatie van de Europese reglementering m.b.t. geluidsemissies van machines voor gebruik buitenshuis (de Richtlijn 2000/14/EG werd omgezet door het KB van 6 maart 2002). Hieronder vallen machines en werktuigen zowel voor professioneel als privaat gebruik, die in de bewoonde zones worden gebruikt en die bijgevolg kunnen bijdragen tot geluidshinder in de leefomgeving, zoals bepaalde bouwmachines, grasmaaiers, bladblazers, heftrucks, vuilnisauto's, kolkenzuigers. Voor sommige machines worden grenswaarden opgelegd voor de geluidsemissie. Voor andere machines gelden geen grenswaarden; enkel een geluidsmarkering is verplicht.

Sinds het invoeren van de reglementering voor machines voor gebruik buitenshuis in 2002, voert de federale milieu-inspectie van FOD VVVL productcontroles uit.

Momenteel is de richtlijn in herziening. De bedoeling is om de grenswaarden en de lijst van producttypes te actualiseren, zodat steeds stillere machines en werktuigen op de markt worden gebracht.

Transportmiddelen

Voertuigen

In 2014, voor de eerste keer in 20 jaar, werden de geluidsnormen voor voertuigen geactualiseerd (Verordening (EU) No 540/2014). De grenswaarden (voor personenwagens, minibussen en bestelwagens) zullen in twee stappen verlaagd worden, elke keer met 2 dB(A). Voor zware wagens voor personen- en goederenvervoer zal de vermindering eerst 1 dB(A) en vervolgens 2 dB(A) bedragen. De eerste stap vindt plaats in 2021, de tweede in 2025. Deze normen zullen de geluidsproductie van het wegverkeer op lange termijn doen verminderen. Er werd ook beslist om een verplichting in te voeren voor een geluidslabel op de verkoopplaats. De Europese Commissie is belast met de ontwikkeling van deze label. De FOD Mobiliteit en Vervoer (MV) is belast met de implementatie van de nieuwe wetgeving in België.

Autobanden

De Europese Unie legt in de verordening 661/2009 strengere eisen op in verband met de maximale geluidproductie van autobanden. Uiterlijk in 2019 moeten alle nieuwe banden daaraan voldoen. De FOD MV is verantwoordelijk voor de invoering van deze verordening. Vanaf november 2012 is er een nieuwe verordening van kracht (verordening 1222/2009) voor de etikettering van autobanden (bandenlabel) die onder andere de geluidsemissie van de banden aangeeft. De FOD VVVL controleert of de fabrikanten en distributeurs de tests en de etikettering correct uitvoeren.

Naast rolgeluid, geeft het bandenlabel informatie over de rolweerstand en de grip op nat wegdek en het rolgeluid. Er zijn zeven klassen voorzien, van A (uitstekend) tot G (slecht), vergelijkbaar met het energielabel op koelkasten en wasmachines.

Spoorverkeer

Voor treinen die op het Trans-Europees Vervoersnetwerk rijden, gelden de normen zoals vastgelegd in Europese wetgeving. Die wetgeving is in hoofdstuk 4 van Mobiliteit en Transport beschreven, in punt 4 Spoormobiliteit.

Luchtvaart

Het beheer van geluidshinder door het luchtverkeer is een ingewikkelde materie die verschillende bevoegdheidsdomeinen bestrijkt. Aangezien de specifieke kenmerken van luchthavens zeer variabel zijn, moet elke situatie onderzocht worden en kunnen de resultaten verschillen naargelang van de luchthavens. De Internationale Burgerluchtvaartorganisatie (ICAO) heeft rekening gehouden met de verschillende maatregelen die overwogen worden om die hinder te beperken en heeft het principe van de evenwichtige aanpak ontwikkeld. Die bestaat erin de geluidsproblemen op luchthavens te bepalen en vervolgens de verschillende beschikbare reductiemaatregelen te onderzoeken, door vier belangrijke elementen te bestuderen:

- de vermindering van het lawaai bij de bron (stillere vliegtuigen);
- de planning en het beheer van het gebruik van de terreinen;
- de operationele procedures voor de vermindering van het lawaai;
- de exploitatiebeperkingen.

Die aanpak heeft tot doel het lawaai probleem zo economisch mogelijk aan te pakken. De ICAO heeft een beleid uitgewerkt voor elk van die elementen, alsook voor de lawaaiheffingen.

Met uitzondering van zeer specifieke gevallen zijn de ingevoerde maatregelen gebaseerd op die aanpak, die we ook terugvinden in de Europese regelgeving. Richtlijn 2002/30/EG van het Europees Parlement en de Raad van 26 maart 2002 betreffende de vaststelling van regels en procedures met betrekking tot de invoering van geluidgerelateerde exploitatiebeperkingen op luchthavens in de Gemeenschap beoogt de duurzame ontwikkeling van het luchtvervoer te bevorderen door de geluidsoverlast die vliegtuigen op luchthavens veroorzaken te beperken. Dankzij die richtlijn kunnen de luchthavens een reeks beperkingen van de operaties invoeren, met name:

- de geleidelijke uitschakeling van de meest lawaaiërige vliegtuigen via een aanpak waarbij de geluidsproblemen “luchthaven per luchthaven” opgelost worden;
- een diepgaand onderzoek van de vier bovenvermelde elementen.

In het geval van de luchthaven Brussel-Nationaal legt de Europese regelgeving op dat die aanpak moet worden in acht genomen.

8. Emissienormen voor elektromagnetische golven

Huidige trend

Sinds een beslissing van het Grondwettelijk Hof in 2009 is de bevoegdheid voor de normering van zendmasten overgebracht naar de gewesten in het kader van de bescherming van het leefmilieu.

Op 26 maart 2009 heeft de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers een resolutie goedgekeurd betreffende een betere beschikbaarstelling van consumenteninformatie bij de aankoop van een gsm en betreffende de bescherming van de gezondheid van de burgers tegen de aan de elektromagnetische vervuiling verbonden risico's. De resolutie dringt erop aan om, rekening houdend met het feit dat er geen wetenschappelijke zekerheid is, de burgers in staat te stellen om gegronde keuzes te maken bij de aankoop van consumentenproducten die radiogolven uitzenden.

Maatregelen

Communicatie

Om het brede publiek te informeren worden brochures verspreid en wordt de website regelmatig geactualiseerd. In 2008 wordt de brochure “Elektromagnetische velden en gezondheid”⁴⁰ verspreid en in 2010 de brochure “Mobiele telefoon en gezondheid”⁴¹.

Impact

In juni 2010 is de nieuwe Eurobarometer over elektromagnetische velden gepubliceerd. Sinds de vorige Eurobarometer in 2007 is de tevredenheid van de Belgische burgers over de communicatie rond elektromagnetische velden en gezondheid gestegen van 29 % (met gemiddeld 28 % in de EU) naar 67 % (met gemiddeld 58 % in de EU). Daarmee staan we op de zesde plaats in Europa (Finland en Denemarken 68 %, Ierland 69 %, Letland 70 % en het Verenigd Koninkrijk 76 %).

Wetgeving

Er werden twee koninklijke besluiten opgesteld: het Koninklijk besluit betreffende de beschikbaarheid van consumenteninformatie over het specifieke absorptietempo van mobiele telefoons en betreffende de reclame voor mobiele telefoons en het Koninklijk besluit betreffende het verbod op het op de markt brengen van mobiele telefoons speciaal ontworpen voor jonge kinderen. Beide KB's zijn in werking op 1 maart 2014 getreden.

Vooruitzichten

In samenwerking met de Hoge Gezondheidsraad blijft de FOD VVVL de stand van het wetenschappelijk onderzoek opvolgen en het publiek informeren.

9. Emissienormen voor bouwmaterialen

Huidige trend

Het beleid inzake bouwproducten bestaat uit twee assen: komen tot bouwproducten met minder milieu-impact en tot bouwproducten voor gezonde woningen.

Bouwproducten worden vaak op een attributieve en kwalitatieve manier beoordeeld zoals al dan niet recycleerbaar zijn, bepaald gehalte aan natuurlijke grondstoffen of vrij van kunststoffen.

We beschikken nu over **levenscyclusanalyse (LCA)** om op een structurele, integrale en gekwantificeerde manier naar de milieu-impact te kijken. Deze aanpak heeft als grote voordeel dat de lasten niet kunnen worden verschoven of verborgen. Deze methode is in 2012 gestandaardiseerd in Europa voor bouwproducten. **Om de milieu-impact van bouwproducten te verlagen is het belangrijk om zich ervan bewust te zijn dat een bouwproduct zijn functie pas krijgt eens het geïncorporeerd is in het gebouw.**

Op termijn moet voor elk bouwproduct op de Belgische markt geweten zijn wat de globale milieu-impact is over de volledige levenscyclus. Hierdoor zullen we op middellange termijn een beter zicht krijgen op de impact van de verschillende bouwproducten en productieprocessen waardoor we op een efficiënte manier de milieu-impact kunnen verlagen.

Wat betreft de milieuaspecten van bouwproducten is de vooruitgang ook duidelijk, maar deze wordt bemoeilijkt door de vele parallelle initiatieven binnen de verschillende lidstaten, normalisatie en Europese Commissie. Ook hier heeft België de nodige expertise (zowel wetenschappelijk als

⁴⁰ http://www.health.belgium.be/eportal/Environment/Electromagnetic_fields/Electrolandscape/index.htm#.VIBnvFV5OIA

⁴¹ http://www.health.belgium.be/eportal/Environment/Electromagnetic_fields/Mobilehealth/index.htm#.VIBn3VV5OIA

beleidsvoorbereidend) ontwikkeld om zich aan te sluiten bij de meest ambitieuze Europese lidstaten (Frankrijk, Nederland, Duitsland, Oostenrijk).

Maatregelen

Om de uitstoot van gevaarlijke stoffen uit bouwproducten naar het binnenmilieu te beperken die werden limietwaarden vastlegd voor vloerbekledingen en lijmen. Deze wetgeving werd in 2014 (KB van 8 mei 2014) gepubliceerd en is in 2015 van kracht gaan. Aansluitend zijn we gestart met de voorbereidingen om deze wetgeving uit te breiden naar wand- en plafondbekleding. Deze wetgeving is een implementatie van de bouwproductenverordening (305/2011).

Om zo veel mogelijk LCA-gebaseerde milieu-informatie van bouwproducten te ontsluiten, bereiden we een nieuwe wetgeving dat het kader vastlegt waaraan de milieu-informatie moet beantwoorden. Ze verwijst hiervoor hoofdzakelijk naar de ontwikkelingen binnen de Europese normalisatie en van de Europese Commissie op het vlak van Efficiënt Grondstoffengebruik. Ze legt ook regels vast voor milieuboodschappen en milieuproductverklaringen (EPD) om zo het misbruik ervan te beperken. Tevens voorziet ze in de oprichting van een databank. Hiervoor is intensief overleg met de sector en de gewesten noodzakelijk. Deze wetgeving sluit aan bij de nieuwe zevende essentiële eis in bouwproductenverordening (305/2011) rond duurzaam gebruik van grondstoffen.

Vooruitzichten

In juli 2014 heeft de Europese Commissie een officiële communicatie over duurzaam bouwen gepubliceerd. In de komende twee jaar zullen de Europese Commissie en stakeholders een framework van indicatoren ontwikkelen om de milieuprestaties van gebouwen te meten.

In 2015 zal een databank beschikbaar zijn en zullen fabrikanten hun gegevens kunnen inbrengen. Dit zal een dynamiek teweegbrengen van creatie van milieuprofielen.

De integratie van de databank gebouwevaluatie zal zeker tot 2020 de nodige inspanningen vragen. De uitdagingen schuilen vooral vooral in het betaalbaar houden en in harmonisatie.

Box informations
<ul style="list-style-type: none">• OVAM: http://www.ovam.be/duurzame-kringlopen/materiaalkringlopen/materiaalbewu-bouwen-kringlopen/materiaalprestatie-gebouwen• European platform on LCA http://eplca.jrc.ec.europa.eu/• bouwproductenverordening http://ec.europa.eu/enterprise/policies/european-standards/harmonised-standards/construction-products/index_en.htm

10. De Belgische afvalbeurs

Context

De Belgische Afvalbeurs werd opgericht in 1978 in het kader van het nationale programma “R & D” over de economie van de afvalstoffen en de secundaire grondstoffen, een programma dat destijds onder het beheer stond van de Diensten voor Programmatie van het Wetenschapsbeleid.

Maatregelen

Via zijn AD Kwaliteit en Veiligheid beheert de FOD Economie voor België de Belgische Afvalbeurs. Die biedt de economische actoren, en meer bepaald de kleine en middelgrote ondernemingen, de kans om afzetmogelijkheden te vinden voor het verwijderen van hun afval.

In de praktijk komt het erop neer de ondernemingen te helpen bij het recycleren en hergebruiken van de residuen van bepaalde producten die door een andere industrie gebruikt zouden kunnen worden als basisgrondstof of bijkomende grondstof. Daartoe centraliseert de Beurs vraag- en aanbodadvertenties die de ondernemingen hebben opgesteld in een informatiebulletin en fungeert ze als interface tussen de partijen. Die vragen en aanbiedingen worden ook opgenomen in een databank op Internet.⁴²

De Beurs, die door de ondernemingen nog te vaak miskend wordt, heeft niet alleen een positieve impact op het leefmilieu, maar zou voor hen ook van economisch belang kunnen zijn, temeer omdat die dienst sinds 2009 volledig gratis geworden is.

Vooruitzichten

Vroeger creëerde de Beurs bekendheid via de milieubeurzen IFEST in Gent en BEST in Luik, maar om budgettaire redenen worden die niet meer georganiseerd. Om dezelfde budgettaire redenen bestaat ook de papieren versie van het informatiebulletin niet meer.

Na het verdwijnen van de papieren versie hebben wij een elektronische versie van het bulletin ingevoerd en de databank herzien teneinde het informatiebulletin per e-mail te kunnen verzenden. Dat gebeurde voor de eerste keer in juni 2014 en werd positief onthaald.

⁴² http://economie.fgov.be/nl/ondernemingen/leven_onderneming/ondersteuning_premies/Belgische_afvalbeurs/#.VRIOvvysWw0

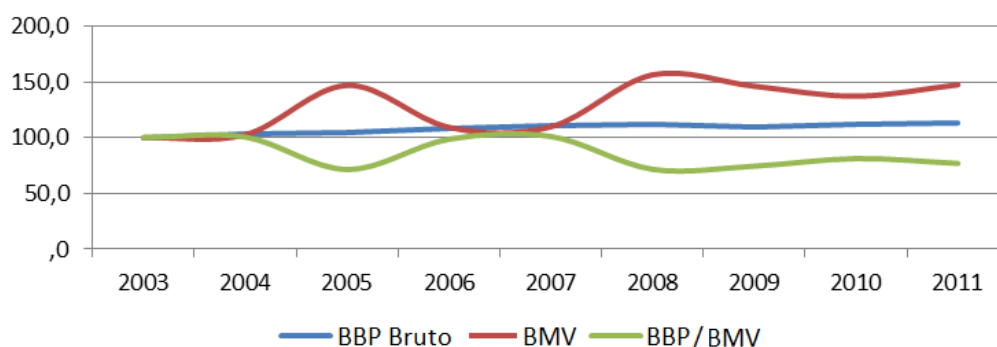
11. Naar een doeltreffend gebruik van de hulpbronnen

Huidige trends

Hulpbronnen omvatten grondstoffen zoals brandstoffen, mineralen en metalen, maar ook levensmiddelen, bodem, water, lucht, biomassa en ecosystemen. Die bronnen komen meer en meer onder druk te staan.

Ondanks de technologische vooruitgang stijgt de hoeveelheid verbruikte bronnen exponentieel. In de loop van de 20e eeuw is het verbruik van fossiele brandstoffen over heel de wereld met 12 vermenigvuldigd en de winning van materiële hulpbronnen met 34. Vandaag de dag verbruiken wij in de Europese Unie jaarlijks zestien ton hulpbronnen per persoon, waarvan zes ton verspild wordt aangezien de helft op de afvalberg terecht komt.

Ter informatie: de onderstaande grafiek geeft de productiviteit van de hulpbronnen in België (BBP Bruto Binnenlands Product / BMV Binnenlands Materiaal Verbruik) weer van 2003 tot 2011.

Figuur 14: BBP tegen constante prijzen, BMV en BBP/BMV voor België van 2003 tot 2011 (laatste beschikbare gegevens) Index 2003=100 (bron: FPB, Eurostat-gegevens (2014))

Zowel Belgische experts als experts van andere lidstaten zijn evenwel terughoudend ten opzichte van die indicator. Hij geeft immers niet de hulpbronnen weer die gebruikt worden voor de vervaardiging van ingevoerde/uitgevoerde producten, wat, in het geval van eindproducten of halffabricaten hun werkelijk gehalte aan hulpbronnen lijkt te onderschatten, de invoer van eindproducten lijkt te bevorderen en dus leidt tot de verplaatsing van onze industriële activiteiten naar het buitenland. Die indicator zou moeten worden verbeterd via een gedetailleerde berekening van de ingevoerde en uitgevoerde hulpbronnen om zo een reëel beeld te krijgen van het huishoudelijk verbruik van hulpbronnen ("Total material requirements" met inbegrip van de vereiste grondstof van mijn tot verwijdering). Bovendien wordt het BBP in veel Europese landen voortgetrokken door de tertiaire sector en laat niet toe de productiviteit van de hulpbronnen correct te meten. Tot slot verbergt de verhouding BBP/grondstof de absolute loskoppeling (het grondstofverbruik daalt los van het feit dat het BBP stijgt). De grafiek illustreert de situatie voor België: schijnbare (relatieve) loskoppeling volgens de indicator PPB/BMV van Eurostat terwijl er geen absolute loskoppeling is (stijging – geen daling – van het grondstofgebruik tegenover een geringe stijging van het BBP).

De Belgische experts ondersteunen dan ook het gebruik van de Total Material Requirements: de totale grondstofnoden, dit wil zeggen alle grondstoffen die nodig zijn voor de productie, ongeacht of ze van het grondgebied afkomstig dan wel ingevoerd zijn, en dit van de mijn tot de verwijdering.

Toekomstige trends inzake indicatoren

Volgens de Verenigde Naties⁴³ zal de wereldbevolking de komende jaren exponentieel stijgen om in 2050 9,6 miljard te bereiken. De stijging van de vraag naar hulpbronnen door de demografische evolutie zal aanzienlijk worden versterkt door de legitieme ontwikkeling van een middenklasse in de groeilanden. Volgens bepaalde ramingen zou de middenklasse wereldwijd tegen 2030 van 1,8 naar 5 miljard gaan.

De “low carbon”-transitie, die noodzakelijk is om onze broeikasgasemissies en de klimaatopwarming te verminderen, vereist dat we nieuwe soorten materialen gaan gebruiken waarvan de productie en de toegankelijkheid om economische, sociale, ecologische of politieke redenen niet gegarandeerd zijn. Volgens een Finse studie⁴⁴ zullen die kenteringen tijdens de periode 2000-2030 voor een verdubbeling van het verbruik van natuurlijke hulpbronnen zorgen. Die verwachtingen mogen ons niet doen vergeten dat de hoeveelheid hulpbronnen die momenteel afgenomen worden voor de productie en consumptie van goederen, de capaciteit van onze planeet om ze opnieuw aan te maken reeds overschrijdt. Tegen dit tempo zouden tegen 2050 bijna 3 planeten nodig zijn om ons verbruik te verzekeren als we het huidige model blijven aanhouden.

Maatregelen

In het kader van de Europa 2020-strategie heeft de Europese Commissie een belangrijke plaats voorzien voor de kwestie van het duurzaam gebruik van de hulpbronnen. Zo werden in 2011 een kerninitiatief en een stappenplan voor efficiënt hulpbronnengebruik in Europa gepubliceerd. Dat laatste nodigt de lidstaten uit om hun eigen strategie en actieplan uit te werken.

Zo werd in 2013 een deskundigengroep van de FOD VVVL en de FOD Economie opgericht. Die heeft gedurende een jaar breed overleg gepleegd met de betrokken stakeholders, en de uitdagingen en opportuniteiten op korte en middellange termijn geïdentificeerd, alsook prioritaire federale maatregelen (ter aanvulling van en in overeenstemming met de actie van de gewesten) voor de ontwikkeling van een economie die zuiniger omspringt met hulpbronnen.

Vooruitzichten in termen van openbaar beleid

De resultaten van de gezamenlijke werkgroep FOD VVVL /FOD Economie werden aan de federale regering voorgelegd. De gekozen actievoorstellen zullen vervolgens worden uitgevoerd.

⁴³ UN, World Population Prospects: The 2012 Revision, New York 2013.

⁴⁴ Finland working group for a National material efficiency programme “Sustainable growth through material efficiency”, 2013

Hoofdstuk 4: Mobiliteit en transport

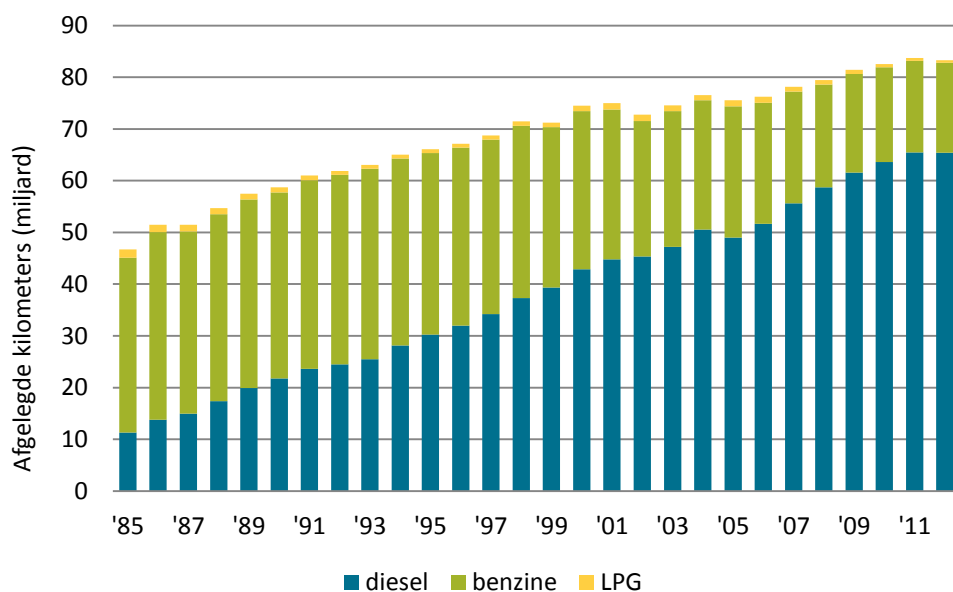
1. Inleiding

Mobiliteit is een gedeelde bevoegdheid met de gewesten en gemeenschappen. De voornaamste bevoegdheden van de federale overheid zijn:

- de algemene bevoegdheid op het vlak van de wetgeving rond verkeersveiligheid, wegvoertuigen (gewicht en afmetingen, controle, ...), de toegang tot het beroep van transporteur, de transportvergunningen, ...
- de voogdij over de NMBS, Infrabel en de nationale luchthaven
- de verlener van luchtvaartnavigatiediensten (Belgocontrol, autonoom overheidsbedrijf).
- bevoegdheid tot interventie op de infrastructuur van nationaal en supranationaal belang

Er vindt op grote schaal transport van personen en goederen plaats. Hiervoor is een dicht wegen- en spoorwegnet noodzakelijk (een van de dichtste in de Europese Unie), evenals bevaarbare waterlopen. Bovendien is België, gezien zijn centrale ligging, een belangrijk transitland voor het internationaal vervoer. De uitbreiding van de intra-Europese ruimte heeft het transitverkeer nog doen toenemen. Naast mobiliteitsproblemen leidt dit in ons land ook tot problemen met luchtvervuiling.

Uit een analyse van onze statistieken blijkt dat voor de periode 2002-2012 het aantal kilometers afgelegd door Belgische personenwagens met 15 % is toegenomen⁴⁵. Sinds 1992 bedraagt de stijging zelfs 35 %. Het goederenvervoer over de weg kende tussen 2000 en 2010 een stijging van 15 %, tussen 1990 en 2010 bedroeg de stijging zelfs 73 %.

Figuur 15: Afgelegde kilometers (miljard) per brandstoftype (Belgische personenwagens). (Bron: FOD MV)

Volgens de resultaten van de BELDAM-enquête (Belgian Daily Mobility)⁴⁶ die in 2010 uitgevoerd is omtrent de dagelijkse mobiliteit van de Belgen, wordt bijna de helft van de verplaatsingen gedaan met de wagen. Als we daar de verplaatsingen aan toevoegen waarbij men passagier is, gebeurt 65 % van de verplaatsingen met de wagen. De tweede meest gebruikte manier is te voet, ver achter weliswaar maar met meer dan één verplaatsing op zes. Bovendien bedraagt de gemiddelde afstand

⁴⁵ Kilometers afgelegd door Belgische voertuigen, 2012,
<http://www.mobiliteit.belgium.be/nl/mobiliteit/cijfers/statistieken/>

⁴⁶ <http://www.mobiliteit.belgium.be/nl/mobiliteit/cijfers/beldam/>

van een verplaatsing 12,3 km. De verplaatsingen die de Walen afleggen, zijn gemiddeld langer en die van de Brusselaars veel korter.

De driejaarlijkse diagnose van het woon-werkverkeer⁴⁷, die uitgevoerd wordt door de FOD Mobiliteit en Vervoer (MV), focust op de mobiliteit van werknemers en op de maatregelen die de bedrijven treffen ten behoeve van die mobiliteit. Uit de diagnose van 2011 bleek dat de modale verdeling relatief stabiel blijft maar dat de Belgische bedrijven meer en meer maatregelen treffen voor de mobiliteit van hun werknemers.

Volgens het Federaal Planbureau⁴⁸ zou voor het reizigersvervoer bij ongewijzigd beleid het totale aantal trajecten met 22 % stijgen tussen 2008 en 2030. Die evolutie is het resultaat van een belangrijke stijging van de trajecten voor “andere motieven” (+27 %) en, in mindere mate, van een stijging van de woon-werktrips (+10 %) en de woon-schooltrips (+16 %). Het totale aantal reizigerskilometers zou tussen 2008 en 2030 met 20 % stijgen. Wat de reizigerskilometers betreft, zou de wagen in 2030 blijven domineren (81 % in 2008 en 80 % in 2030).

Wat de goederen betreft, zou het totale aantal tonkilometers (tkm) tussen 2008 en 2030 met 68 % stijgen. Hoewel het aandeel van het wegtransport (vrachtwagens en bestelwagens) lichtjes zou dalen (75 % in 2008 en 71 % in 2030) ten voordele van het spoor (11 % in 2008 en 15 % in 2030) en, in mindere mate, van de binnenvaart (13 % in 2008 en 14 % in 2030), zal het wegtransport blijven domineren.

Door die ontwikkelingen zou het totale aantal voertuigkilometers (vkm) tegen 2030 met 32 % stijgen en leiden tot een daling van de gemiddelde snelheid met 29 % tijdens de spitsuren en met 16 % tijdens de daluren.

De FOD MV stelt zichzelf tot doel om een duurzame mobiliteit te bevorderen en te sterven naar het voldoen aan de mobiliteitsnoden waarbij op een gelijke manier in rekening economische, sociale en ecologische criteria brengt.

Hiervoor werkt de FOD ook mee aan de inzameling van gegevens en aan opmaak van statistieken die de grondslag vormen van de verspreiding van informatie over het leefmilieu, net als van de uitwerking van beleidslijnen en de bepaling van straffen in het geval van inbreuken op de wet inzake leefmilieu en vervoer. In het beleid zitten verschillende aspecten vervat, zoals veiligheid, concurrentie, sociale aspecten, wegtransport, scheeps- en luchttransport en leefmilieu.

In de verschillende hoofdstukken van dit thema wordt ingegaan op de verschillende beleidsmaatregelen, instrumenten en acties die ingevoerd zijn om de mobiliteit te verbeteren en de impact van de verschillende vervoerswijzen op het leefmilieu in het algemeen en op de biodiversiteit, de klimaatverandering en de luchtvervuiling in het bijzonder te verminderen.

⁴⁷ <http://www.mobiliteit.belgium.be/nl/mobiliteit/cijfers/woonwerk/>

⁴⁸ Vooruitzichten van de transportvraag in België tegen 2030 september 2012

2. Mobiliteit

A. Definitie van het beleid inzake mobiliteit en transport

Context

Wat het reizigersvervoer betreft, is het aandeel van het vervoer met eigen wagen overheersend (OESO Rapport 2013). Het gebruik van het spoorvervoer kent al enkele jaren een opwaartse trend door het inzetten van langere treinen en treinen met twee verdiepingen. Ondanks de dichtheid van het wegen- en spoorwegennet is het transportsysteem tijdens de spitsuren vaak verzadigd. De files zijn bijzonder groot rond grote steden, in die mate dat Brussel en Antwerpen tot de filerijkste steden van Europa behoren.

Wat betreft de impact van de transportactiviteiten op het leefmilieu, blijft de slechte luchtkwaliteit in de stadscentra zorgwekkend omwille van het wijdverbreide gebruik van dieselveertuigen, ondanks de invoering van strenge Europese regelgevingen omtrent de kwaliteit van de brandstoffen en de emissies van de voertuigen. De grote trend tot verdieseling van het Belgische wagenpark is met name het gevolg van de toepassing van een gunstig fiscaal regime voor dieselolie en de toekenning van subsidies voor de aankoop van brandstofzuinigere voertuigen.

Vooruitzichten

Op klimaat- en milieuvlak raden de OESO en de Europese Commissie België aan om een transportsysteem te ontwikkelen dat het hoofd biedt aan drie grote uitdagingen:

1. de impact van het transport op het leefmilieu en in het bijzonder op de klimaatverandering en de lokale luchtvervuiling,
2. de kostprijs van de files,
3. het gebrek aan overleg en aan een coherent beleid tussen de verschillende beleidsniveaus.

Infobox

OESO Rapport “*Etudes économiques OCDE ; Belgique 2013*” http://books.google.be/books?id=y-DF7Yyp0DMC&printsec=frontcover&hl=fr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
Regeerakkoord, 9 oktober 2014.
<http://www.premier.be/sites/default/files/articles/Accord de Gouvernement - Regeerakkoord.pdf>

B. De plannen

1. Belgisch actieplan voor energie-efficiëntie 2008-2012

De FOD MV heeft de werkzaamheden opgevolgd op het niveau van de platforms die georganiseerd worden om de resultaten voor te leggen van de studies die uitgevoerd zijn rond respectievelijk elektrische wagens van 2010 tot 2014 en elektrische mobiliteit in België, de elektrische vloten, de laadpalen, de levenscyclus, het prestatievermogen en de recyclage van batterijen ...

2. Federale plannen inzake duurzame ontwikkeling (FPDO)
De FOD MV werkt voort aan de uitwerking van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling op basis van de Strategische Langetermijnvisie die in mei 2013 door de regering goedgekeurd is.
3. Het federaal plan voor de integratie van de biodiversiteit in 4 federale sectoren waaronder transport (FPIB)

De acties voor een goede integratie van de biodiversiteit kunnen van verschillende ordes zijn. Op korte en middellange termijn zullen de acties inzake maritiem vervoer en spoorvervoer een

belangrijke invloed hebben op de schuilplaats, de migratie, de verspreiding en de verplaatsing van vele bedreigde of kwetsbare soorten. Die acties moeten ook rekening houden met de factoren die voor de verspreiding van invasieve soorten in de hand werken die met name, vaak onzichtbaar, vervoerd worden via schepen, treinen en vrachtwagens en die potentiële bedreigingen vormen voor onze lokale fauna en flora. Bovendien vergen duurzame activiteiten op het vlak van mobiliteit en transport ook voortdurende acties inzake sensibilisatie en samenwerking op nationaal, Europees en internationaal niveau, ook aangezien de biodiversiteit met rasse schreden verder wordt aangetast, ook buiten onze landsgrenzen. Naast de uitgevoerde acties van het onderdeel 'transport' van het FPIB en in dit hoofdstuk beschreven zijn, werd het plan zelf geëvalueerd, en de resultaten zijn opgenomen in het hoofdstuk 'Biodiversiteit'.

Doelstellingen

De mobiliteitsdoelstellingen op lange termijn omvatten 5 punten:

- Toegang voor iedereen tot een vervoerswijze waarbij de emissies van broeikasgassen en vervuulende stoffen en de impact op de biodiversiteit en op de levenskwaliteit zo gering mogelijk zijn.
- Collectieve vervoerswijzen zullen primeren boven individuele vervoerswijzen. Voor het goederenvervoer zullen spoor en binnenvaart het meest gebruikt worden.
- Mobiliteit en vervoer zullen onder maximale veiligheidsomstandigheden gebeuren met "nul doden" als doel.
- Het gebruik van vervoersmiddelen zal gepaard gaan met de uitstoot van zo weinig mogelijk vervuulende stoffen en geluidshinder, zal energie-efficiënt zijn en gebeuren op basis van fossiele en alternatieve bronnen. De uitstoot in de lucht van NO_x, PM_{2,5}, PM₅ en PM₁₀ zal met 80 % verminderd zijn ten opzichte van 2005. De uitstoot van CO₂ door alle vervoerswijzen in België zal met minstens 60 % verminderd zijn ten opzichte van 1990.
- Alle milieu- (broeikasgassen, vervuiling, lawaai...) en sociale externaliteiten (ongevallen, files...) zullen zoveel als mogelijk geïntegreerd worden in de vervoerprijzen.

C. Kader voor het invoeren van intelligente vervoerssystemen op het gebied van wegvervoer en voor interfaces met andere vervoerswijzen

De Europese richtlijn 2010/40/EU betreffende intelligente vervoerssystemen (ITS) beoogt het op gecoördineerde en coherente wijze invoeren en gebruiken van intelligente vervoerssystemen op Europees niveau en de ontwikkeling van specificaties voor acties op de prioritaire gebieden:

- I. optimaal gebruik van weg-, verkeers- en reisgegevens,
- II. continuïteit van ITS-diensten voor verkeers- en vrachtbeheer,
- III. ITS-toepassingen voor verkeersveiligheid en -beveiliging,
- IV. koppeling van het voertuig aan de vervoersinfrastructuur,

alsook, in voorkomend geval, de uitwerking van de nodige normen.

De intelligente vervoerssystemen kunnen significant bijdragen tot een milieuvriendelijker, veiliger en doeltreffender vervoerssysteem: verbetering van de vervoers- en mobiliteitsdiensten, meer veiligheid, vermindering van de vervoerstijden en vermindering van vervuiling en hinder.

Huidige trends

Op het niveau van richtlijn 2010/40/EU hebben zes eerste prioritaire acties betrekking op: a) verlening voor de gehele Unie van multimodale reisinformatiediensten, b) verlening voor de gehele Unie van realtimeverkeersinformatiediensten, c) gegevens en procedures voor de verlening, waar mogelijk, van minimale universele verkeersinformatie in verband met de veiligheid op de weg die

kosteloos is voor de gebruikers, d) geharmoniseerde voorziening in de gehele Unie van een interoperabele eCall, e) verlening van informatiediensten voor veilige en beveiligde parkeerplaatsen voor vrachtwagens en bedrijfsvoertuigen, f) verlening van reservatiediensten voor veilige en beveiligde parkeerplaatsen voor vrachtwagens en bedrijfsvoertuigen.

Andere thema's worden momenteel voorbereid: coöperatieve systemen (waaronder op termijn de wifi-wagen of zelfrijdende wagen), de bescherming van zwakke gebruikers, het stedelijk milieu, ...

Maatregelen

Op 15 juli 2014 werd in Brussel een **Samenwerkingsakkoord** ondertekend tussen de Federale Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest met betrekking tot Richtlijn 2010/40/EU van het Europees Parlement en de Raad van 7 juli 2010 betreffende het kader voor het invoeren van intelligente vervoerssystemen (ITS) op het gebied van wegvervoer en voor interfaces met andere vervoerswijzen.

Een nationaal en gewestelijk Actieplan 2012-2017 werd gepubliceerd⁴⁹.

Vooruitzichten

Het meest veelbelovende perspectief op langere termijn is de veralgemening van de zelfrijdende wagen. Dat concept zou kunnen leiden tot het afstappen van de eigen wagen, het verdwijnen van de nood aan parkeerplaats in een stedelijk milieu, een vermindering van de vervuiling, ...

Dat zal evenwel slechts een positieve impact op het leefmilieu hebben als er een gezamenlijk beleid gevoerd wordt teneinde de vraag (de noden) naar mobiliteit (ligging van winkelcentra, scholen, werkgelegenheidspolen enz.) en naar goederenvervoer te verminderen.

Infobox
<ul style="list-style-type: none">- ITS-Richtlijn: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:207:0001:0013:nl:PDF- Actieplan 2012-2017: http://ec.europa.eu/transport/themes/its/road/action_plan/doc/2012-belgium-its-5-year-plan-2012_en.pdf- Zelfrijdende auto: http://nl.wikipedia.org/wiki/Zelfrijdende_auto- Kritiek op de mobiliteitsideologie:<ul style="list-style-type: none">o Vincent Kaufmann, (2008), Les paradoxes de la mobilité, bouger, s'enraciner http://mediterranee.revues.org/3859- Werkgroep 23 "<i>mobilités spatiales et fluidité sociale</i>" (MSFS) van de <i>Association internationale des sociologues de langue française</i> (AISLF) http://ms-fs.org/ (Christophe Minck)

D. Het gecombineerd vervoer

Huidige trend

Het gecombineerd vervoer (combinatie van spoor- en wegvervoer) is in België sinds 2008 sterk gedaald als gevolg van vooral de economische crisis. Dit is het best te merken aan de mindere aan- en afvoer van containers door de rederijen in de havens van Zeebrugge en Antwerpen. Er worden de laatste jaren ook minder containers in de haven van Zeebrugge aan- en afgevoerd omdat een belangrijke rederij Rotterdam verkoos als stopplaats. Het grootste deel van het gecombineerd vervoer in België gebeurt door operator Interferryboats, een dochteronderneming van NMBS Logistics. IFB geeft aan dat meerdere relaties in 2012 zwaar onder druk stonden door de onzekerheid over de verlenging van de subsidie.

⁴⁹ http://ec.europa.eu/transport/themes/its/road/action_plan/doc/2012-belgium-its-5-year-plan-2012_en.pdf

Consultant Policy Research Corporation kwam in 2012 in haar studie van de evaluatie van de federale steunregeling aan het gecombineerd goederenvervoer per spoor 2009 - 2012 tot het besluit dat er een reverse modal shift van het binnenlands spoorvervoer naar het wegvervoer heeft plaatsgevonden, en dat het stopzetten van de subsidie leidt tot zo goed als het volledig verdwijnen van het binnenlands spoorvervoer.

Maatregelen

Eind 2013 besliste de Regering om de steun aan het gecombineerd vervoer met één jaar te verlengen voor het jaar 2014, nadat er gedurende zes maanden (juli tot december 2013) geen steun meer werd gegeven. De geldende regelgeving voor de steun aan het gecombineerd vervoer en het verspreid vervoer in 2014 is te vinden op de website van de FOD MV⁵⁰.

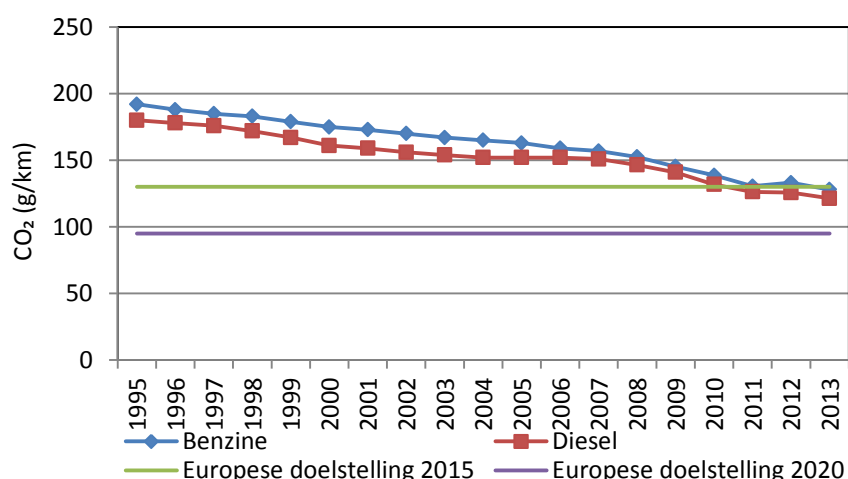
De Europese Commissie gaf op 7/10/2014 haar goedkeuring aan de Belgische staatsteun voor het gecombineerd vervoer en het verspreid vervoer in 2014. Er wordt momenteel nagegaan hoe de modal shift van de weg naar het spoor kan verhoogd worden (via een nieuw steunstelsel).

Het is aangewezen dat in de nabije toekomst de federale overheid samenwerkt met de gewesten om een grotere modal shift van de weg naar de milieuvriendelijkere vervoerswijzen binnenvaart en het spoorvervoer te bekomen.

3. Vermindering van de emissies van verontreinigende stoffen van voertuigen en niet voor de weg bestemde mobiele machines

Huidige trend

Het wegvervoer en de activiteit van niet voor de weg bestemde mobiele machines zijn verantwoordelijk voor een significant deel van de milieuhinder in ons land. Die hinder is van uiteenlopende aard: emissies van broeikasgassen, verontreinigende emissies, afval, lawaai, versnippering van het gebied, uitputting van de hulpbronnen ... Om die hinder onder controle te krijgen, moet een duurzaam mobiliteitsbeleid gevoerd worden en moet de impact van voertuigen en machines op het leefmilieu verminderd worden. Die laatste vereiste valt onder het productbeleid.

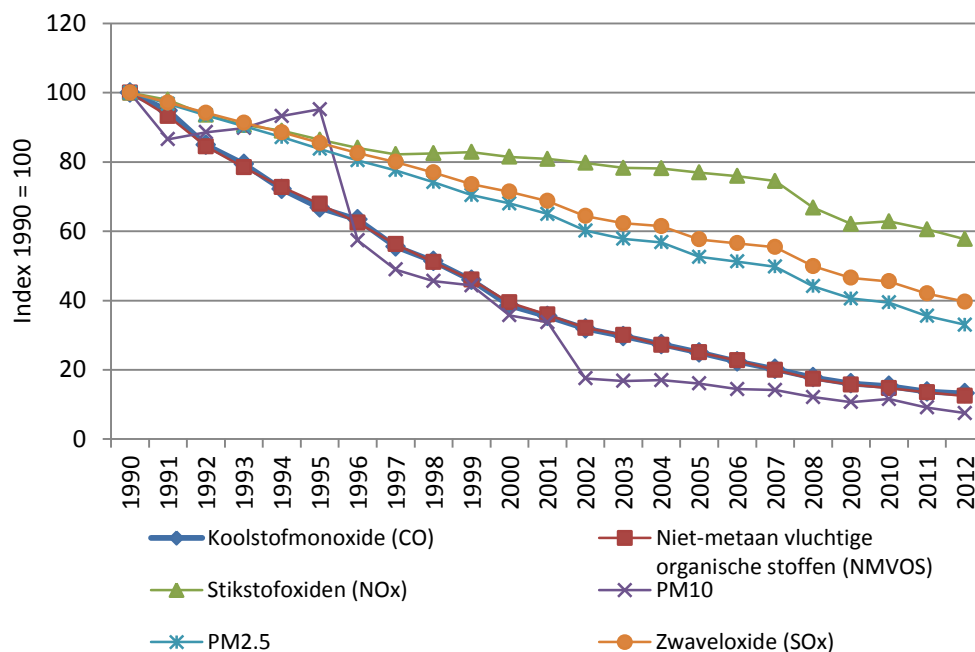
Figuur 16: Evolutie van de coëfficiënten van emissies van CO₂/km door nieuwe voertuigen in België. (Bron: FOD MV)

De Europese CO₂-strategie heeft tot doel het gemiddelde van de CO₂-emissies van nieuwe voertuigen te beperken. De Europese verordening 443/2009/EG geeft concrete vorm aan die

⁵⁰ <http://www.mobilit.belgium.be/nl/mobiliteit/goederen/subsidies>

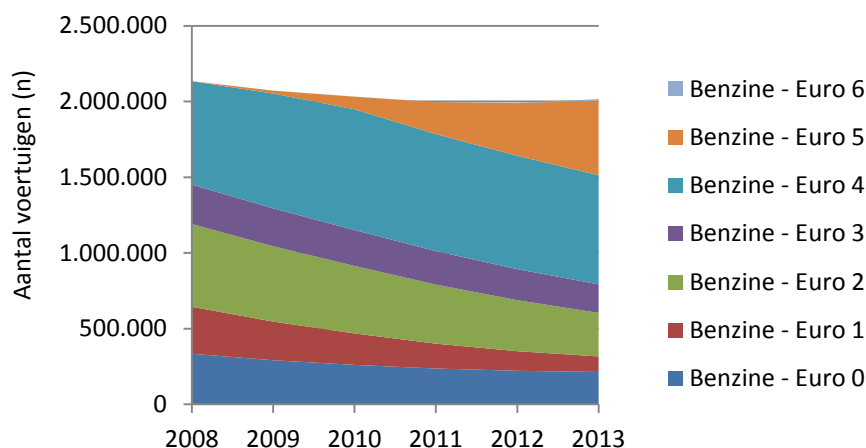
strategie. Die verordening legt het gemiddelde van de CO₂-emissies van nieuwe voertuigen dat de constructeurs in acht moeten nemen, vast op 130 g CO₂/km tegen 2015. We stellen een toenemende daling vast van de CO₂-emissies van nieuwe voertuigen die in België verkocht worden.

De betrokken verontreinigende stoffen (onverbrande koolwaterstoffen, stikstofoxiden, koolstofmonoxide, stikstofmonoxide en deeltjes) kunnen een impact hebben op het vlak van gezondheid en/of verzuring. Op die manier worden dieseluitlaatgassen sinds 2002 door de Wereldgezondheidsorganisatie als kankerverwekkend beschouwd.

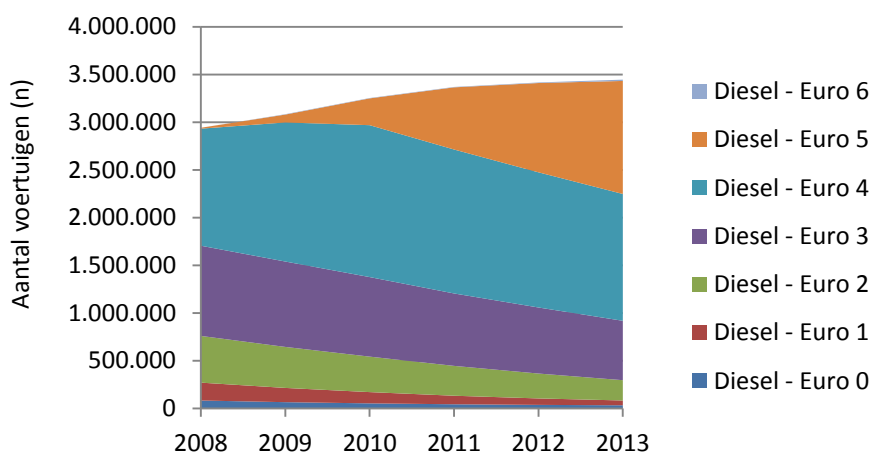

Figuur 17: Evolutie van de emissies van verontreinigende stoffen door de transportsector (1990-2012). (Bron: FPB)

De EURO-normen leggen voor personenwagens, nutsvoertuigen, niet voor de weg bestemde mobiele machines en twee-/driewielers steeds strengere emissiebeperkingen op voor die verontreinigende stoffen. Bijgevolg evolueren het wagenpark en meer in het algemeen alle voertuigen geleidelijk aan naar een hogere concentratie voertuigen waarvan de emissiegrenswaarden voor verontreinigende stoffen strenger zijn.

Figuur 18: Verdeling van het wagenpark volgens milieuklasse (benzinevoertuigen). (Bron: FOD MV)

Figuur 19: Verdeling van het wagenpark volgens milieuklasse (dieselvoertuigen). (Bron: FOD MV)

Maatregelen

Het “real-driving emissions” (RDE) project is opgestart om het verschil in emissies gemeten bij “real-driving” en tijdens de testcyclus aan te pakken. Er is aangetoond dat in werkelijke rijomstandigheden de NO_x emissiegrenswaarden voor *light duty* dieselvoertuigen substantieel overschreden worden. Er wordt dus een nieuwe testprocedure ontwikkeld die de uitlaatemissies van *light duty* voertuigen tijdens de werkelijke rijomstandigheden zal bepalen door middel van PEMS (portable emission measurements systems). In de eerste plaats zal dit waarschijnlijk gelden voor de NO_x-emissies van dieselvoertuigen.

De huidige testcyclus die gebruikt wordt tijdens de homologatieprocedure voor het bepalen van de uitlaatemissies en CO₂-emissies (NEDC, New European Driving Cycle) zal binnenkort (geschat 2017/2018) vervangen worden door de WLTP (Worldwide harmonized Light vehicles Test Procedure) die meer representatief zal zijn voor de werkelijke rijomstandigheden.

Voor de twee- of driewielige voertuigen en vierwielers (voertuigcategorie L) zijn er **twee nieuwe wetgevingen**:

- Richtlijn 2013/60/EU en Verordening EU (nr.) 168/2013-2013/60/EU: Gelet op het onevenredig hoge niveau van koolwaterstof- en koolmonoxide-emissies die worden geproduceerd door de voertuigencategorieën L 1e , L 2e en L 6e (twee- en driewielige bromfietsen en lichte vierwielers), is het passend om de milieutest van het type I (uitlaatemissies na een koude start) te herzien door emissiemetingen direct na de koude start op te nemen, zodat het reële gebruik en het aanmerkelijke aandeel van verontreinigende emissies die direct na een koude start worden geproduceerd, terwijl de motor opwarmt, beter worden weerspiegeld. Bovendien is Euro 3 verplicht voor nieuwe types bromfietsen vanaf **1 juli 2014**.
- Verordening (EU) Nr. 168/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 15 januari 2013 betreffende de goedkeuring van en het markttoezicht op twee- of driewielige voertuigen en vierwielers legt de toekomstige Euro 4 en Euro 5 grenswaarden vast voor de uitlaatemissies en geluid.

Vooruitzichten

De vermindering van de voertuigemissies dient als onderdeel van een algehele strategie te worden gezien om de EU-doelstellingen inzake luchtkwaliteit te verwezenlijken. De Euro 5- en 6-normen zijn een van de ontwikkelde maatregelen ter vermindering van de uitstoot van deeltjes (fijnstof) en ozonprecursoren zoals stikstofoxide en koolwaterstof. Lidstaten (gewesten in België) hebben

problemen met de NO₂-concentraties vastgelegd in de Europese richtlijn 2008/50/EG. Het “Real-driving emissies”-project kan helpen bij het halen van deze doelstellingen.

Wat personenwagens en nutsvoertuigen betreft, wordt momenteel een wijziging van de Euro 6/VI-normen besproken in de Raad van de Europese Unie.

Wat niet voor de weg bestemde mobiele machines betreft, gaat de Europese Commissie een nieuwe medebeslissingsprocedure lanceren teneinde tegen 2016 nieuwe ambitieuzere normen voor emissies in te voeren.

4. Spoormobiliteit

A. Financiering en controle van de spoorinvesteringen

De komende jaren wordt bij een ongewijzigd beleid een sterke toename van het personen- en goederenvervoer verwacht. De studie “Vooruitzichten voor de evolutie van de transportvraag in België tegen 2030”, uitgevoerd door het Federaal Planbureau en de FOD MV, verwacht op basis van een referentiescenario een toename van het personenvervoer met 20 % tussen 2008 en 2030 en met 68 % voor het goederenvervoer.

Opdat de ontwikkeling van deze mobiliteit op een duurzame manier zou kunnen verlopen, is het van essentieel belang dat het aandeel van het duurzaam vervoer in de verplaatsingen van personen en goederen groter wordt.

Dankzij de lage CO₂-uitstoot en het geringe energieverbruik is het vervoer per spoor, in vergelijking met het wegvervoer, duidelijk een duurzame manier om zich te verplaatsen die moet ondersteund worden. Het is onder meer om die reden dat de Belgische overheid belangrijke middelen investeert in de instandhouding en de ontwikkeling van het Belgische spoorwegnet.

Maatregelen

Het meerjarig investeringsplan voor het spoor 2008-2012 voorzag in investeringen voor een totaalbedrag van 8,96 miljard euro. Van dit bedrag was ongeveer 76 % (of 6,8 miljard euro) afkomstig van de basisdotatie van de FOD MV en 19 % (of 1,69 miljard euro) van het GEN Fonds. De resterende bedragen waren onder meer afkomstig van externe fondsen, eigen middelen en Europese financiële steun. Verschillende grote projecten, zoals het Diabolo-project en de Liefkenshoek Rail Link, werden gerealiseerd dankzij een publiek-private samenwerking of een prefinanciering vanwege de Gewesten. Infrabel heeft trouwens ook acties opgezet ter instandhouding van de biodiversiteit, zoals voorzien in het FPIB: doordacht gebruik van onkruidverdelgers voor het onderhoud van de sporen en de groene zones, partnerships met milieubewegingen, onder meer in het kader van het beheer van de groene ruimtes: beheer van terreinen van Infrabel die een specifieke biologische waarde hebben, aanpassingen ter bevordering van de instandhouding van de biodiversiteit en het landschapspatrimonium: aanleg van wildtunnels of wildbruggen, ecoducten, herinrichting van een oude opslagtank in Voeren voor de opvang van vleermuizen, specifieke behandeling met Japanse Duizendknoop van vervuilde gronden op de GEN-werf in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest,...

Tijdens de uitvoeringsperiode van dit plan was de FOD MV belast met het uitvoeren van de betaling van de investeringsdotatie, waardoor de bedrijven van de NMBS-groep⁵¹ de in het plan voorziene

⁵¹ Sinds 1 januari 2014 werd de structuur van de NMBS-groep die bestond uit 3 bedrijven – Infrabel, NMBS en NMBS Holding – vervangen door een tweeledige structuur (Infrabel en NMBS).

investeringen konden realiseren. Tegelijkertijd voerde de FOD MV een controle uit naar de investeringen die werden gefinancierd op basis van de investeringsdotatie.

Op 19 juli 2013, heeft de Ministerraad een nieuw investeringsplan van de NMBS voor de periode 2013-2025 goedgekeurd.

Vooruitzichten

Dit nieuwe plan werd goedgekeurd voor een totaalbedrag van ongeveer **26 miljard euro** en omvat een budget van **2,5 miljard dat gereserveerd is** voor **prioritaire regionale projecten** en als volgt gespreid is:

- 1.606 miljoen euro voor regionale projecten gefinancierd door de federale overheid.
- 500 miljoen euro voor projecten mede gefinancierd door de gewesten.
- 460 miljoen euro voor de uitbreiding van het spoorwegnet in Brussel.

De Ministerraad heeft de Minister van overheidsbedrijven belast met het bepalen, in overleg met de drie gewesten, van de prioritaire regionale projecten die moeten worden opgenomen in het investeringsplan. Het Vlaams, het Brussels en het Waals Gewest hebben hun prioriteiten respectievelijk op 16 juli 2013, 18 juli 2013 en 15 november 2013 bekendgemaakt. Al deze projecten moeten nog **grondig geanalyseerd** worden om de investerings- en exploitatiekosten en de sociaaleconomische impact ervan te bepalen en ook om te kijken of ze in overeenstemming zijn met het federale spoorbeleid. Er moet ook worden onderhandeld over een samenwerkingsakkoord tussen de federale staat en de gewesten.

Er moet echter ook rekening worden gehouden met de begrotingsmaatregelen die werden genomen om zich te houden aan de doelstellingen van de schuldenlast van de Lidstaten van de Europese Unie, aangezien deze de Belgische overheid ertoe zouden kunnen brengen om het budget bestemd voor de spoorinvesteringen te verminderen.

De investeringen uit het plan zullen voornamelijk uitgevoerd worden in de volgende domeinen:

- De verhoging van de veiligheid van het spoorstelsel;
- Het capaciteitsbehoud van de bestaande infrastructuur en het rollend materieel;
- De verhoging van de capaciteit van de infrastructuur en van het rollend materieel om rekening te houden met de toenemende mobiliteit;
- De ondersteunende activiteiten (onderhoud en bouw van werkplaatsen of onderhoudsposten voor het rollend materieel, informaticatools,...).

Het merendeel van deze investeringen zullen gerealiseerd worden in het kader van de opdrachten van openbare dienst vastgelegd in de beheerscontracten van Infrabel en de NMBS. In dat opzicht zullen deze investeringen gefinancierd worden door de investeringsdotatie die de FOD MV zal storten aan Infrabel en aan de NMBS. De FOD MV zal verder instaan voor de opvolging en de controle van de investeringen gefinancierd met zijn investeringsdotatie. Er komt echter een nieuw opvolgingssysteem. Het centrale principe van dit nieuwe systeem zal erin bestaan dat de inspanningen van de administratie zullen worden toegespitst op een beperkt aantal projecten die van groot strategisch belang zijn en geselecteerd zullen worden via een multi-criteria-analyse. Op regelmatige basis zullen er opvolgingsvergaderingen met de PMO's en de program managers van de NMBS en van Infrabel worden georganiseerd om de stand van zaken van de projecten te bespreken.

Infobox

- Het meerjarig investeringsplan 2013-2025 is beschikbaar via het volgende adres:
<http://www.belgianrail.be/nl/corporate/onderneming/beheer/~media/23A7A4D5A61B4067935D195AE64B87F5.ashx>

B. Aanleg van corridors voor vrachtvervoer per spoor (goederencorridors)

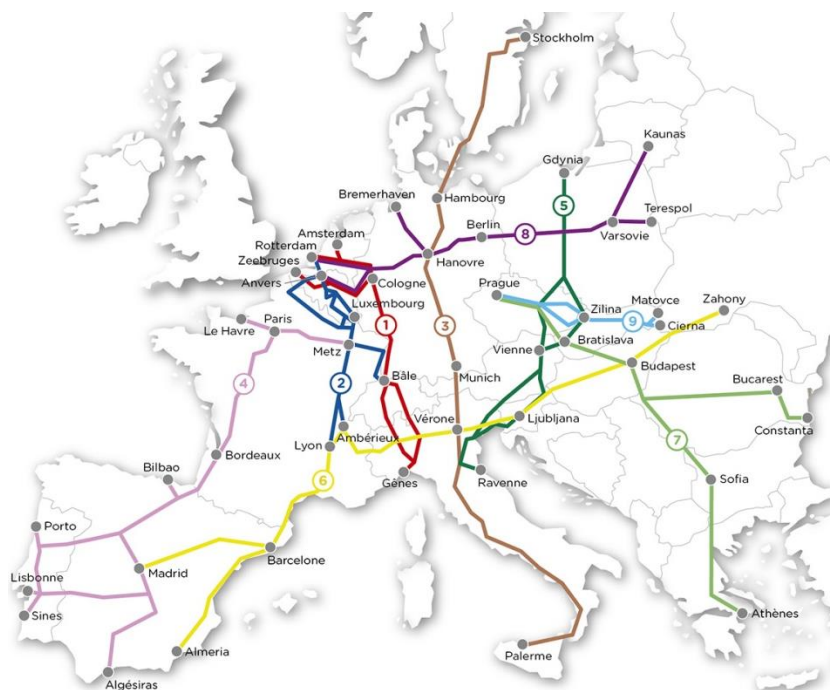
Context

De FOD MV en Infrabel werken samen met hun collega's van de partnerlanden en met de spoorterminals en de spoorbedrijven aan de aanleg van corridors voor vrachtvervoer per spoor met als doel het internationaal goederenvervoer per spoor aantrekkelijker te maken.

Het uiteindelijke doel is een 'modal shift' van vrachtvervoer over de weg naar het vervoer per spoor dat minder vervuילend is, door het concurrentievermogen van het spoor te verhogen via maatregelen die de kwaliteit en de betrouwbaarheid ervan verbeteren.

Krachtens de Europese verordening 913/2010 inzake het Europese spoorwegnet voor concurrerend goederenvervoer, neemt België deel aan de uitbouw van drie goederencorridors :

- corridor 1 "Rijn - Alpen" (corridor RALP)
- corridor 2 "Noordzee – Middellandse Zee" (corridor NSM)
- corridor 8 "Noordzee – Oostzee" (corridor NSB)

Figuur 20: Europese goederencorridors (bron: Infrabel)⁵²

Maatregelen

Sinds 2009 zijn drie nieuwe wetgevingen betreffende de goederencorridors in werking getreden:

Verordening 913/2010/EU

Deze Europese verordening, die in november 2010 in werking is getreden, definieert 9 goederencorridors en bepaalt hun beheerstructuur en hun doelstellingen.

Verordeningen 1315/2013/EU & 1316/2013/EU

Deze Europese verordeningen, die in december 2013 in werking zijn getreden, leggen een samenwerking op tussen de goederencorridors en de multimodale corridors van het trans-

⁵² Deze kaart houdt geen rekening met de uitbreidingen voorzien in de EU-verordening nr. 1316/2013, noch met de uitbreiding richting Praag waartoe werd beslist door het Uitvoerend Comité van de corridor Noordzee – Oostzee.

Europees transportnetwerk (TEN-T). Deze verordeningen breiden ook de routes van sommige goederencorridors uit opdat deze afgestemd zouden zijn op de multimodale corridors van het TEN-T.

Gedurende de laatste jaren werd er grote voortuitgang geboekt bij het uitbouwen van de goederencorridors waarin België betrokken is, en vooral van de corridor NSM en de corridor RALP, die krachtens de EU-verordening nr. 913/2010 operationeel dienden te zijn vanaf november 2013, terwijl de corridor NSB operationeel moet zijn tegen november 2015. De corridors NSM en RALP beschikken voortaan elk over een one-stop-shop (enig loket) waar elke kandidaat een aanvraag kan indienen voor een vooraf bepaald rijpad op die corridors. De capaciteitsaanvragen kunnen gebeuren op basis van een catalogus van de rijpaden die elk jaar in januari wordt gepubliceerd of in het kader van de capaciteitsreserve die elk jaar halfweg oktober ter beschikking wordt gesteld.

Deze nieuwe aanpak betekent een enorme vereenvoudiging van de taak van de spoorbedrijven die internationale transporten uitvoeren. Deze bedrijven en ook alle andere kandidaten dienden zich voordien immers te wenden tot verschillende nationale overheden om rijpaden toegewezen te krijgen in elk van de landen die ze doorkruisten.

Deze twee corridors werden officieel ingehuldigd op 20 maart 2014 in Gent, in aanwezigheid van de Belgische en Nederlandse staatssecretaris voor Mobiliteit. Dit was de gelegenheid bij uitstek om het vrachtverkeer per spoor te promoten bij tal van stakeholders.

Vooruitzichten

De komende jaren zullen nog tal van uitdagingen moeten worden aangegaan om de corridors die nog niet in gebruik zijn operationeel te maken en om de werking van de reeds in gebruik zijnde te verbeteren.

In die context zal de FOD MV deelnemen aan de werkzaamheden die het mogelijk zullen maken:

- de corridor NSB in gebruik te nemen;
- het kader voor de verdeling van de capaciteit op Europees niveau met de 9 corridors te harmoniseren;
- het aanbod aan rijpaden op de corridors NSM en RALP te verbeteren en een flexibeler aanbod uit te testen;
- de uitbreidingen bepaald in de verordening 1316/2013 operationeel te maken (zie hoger).

C. Maatregelen om de geluidsemissie van het spoorverkeer te beperken

Huidige trends

Het federaal milieुरapport 2004-2008 voorzag in een enkele indicator voor het thema spoorlawaaai: het aandeel voertuigen van het stille type in het rollend materieelpark van de NMBS⁵³. Dit rapport voorzag dat 40 % van het materieelpark van de NMBS in 2015 zou bestaan uit voertuigen van het stille type tegenover 12 % in 2006. Sinds 2009 is dit als volgt geëvolueerd: 2009: 17 %, 2010: 18 %, 2011: 18 %. De administratie beschikt niet over cijfers voor 2012, 2013 en 2014. Met de verdere levering van de nieuwe dubbeldektreinen van het type M6 en de nieuwe elektrische treinstellen van de serie 08 is dit percentage echter gedurende de laatste jaren effectief nog gestegen.

⁵³ Het federaal milieुरapport 2004-2008 gaf geen definitie van de term “stil voertuig”. We zullen ervan uitgaan dat een “stil voertuig” een voertuig is dat voldoet aan de TSI lawaai

Maatregelen

We kunnen twee soorten maatregelen onderscheiden wat het spoorlawaai betreft: deze die bedoeld zijn om het lawaai aan de bron te verminderen en deze die bedoeld zijn om de verspreiding van het lawaai in de omgeving te beperken.

Het lawaai aan de bron verminderen

De beslissing van de Europese Commissie van 23 december 2005 met betrekking tot de Technische Specificatie Interoperabiliteit (TSI) inzake het subsysteem “rollend materieel – lawaai” van het conventionele trans-Europese spoorstelsel legt normen op voor geluidsemissie. Deze geluidsnormen zijn enkel geldig voor het nieuwe rollend materieel of het bestaande materieel als het wordt getransformeerd waarbij een nieuwe certificering nodig is.

Die TSI, die voor het eerst lichtjes werd herzien in 2009, werd nogmaals herzien in 2014, waarbij striktere normen werden vastgelegd voor het nieuwe rollend materieel. De FOD MV heeft meegewerkt aan de herziening van deze TSI⁵⁴.

Dankzij de vereisten vastgelegd in deze TSI sinds die in 2006 van kracht werd, maakt de geleidelijke vernieuwing van het rollend materieel het mogelijk de geluidsemissie van het spoorverkeer te verminderen.

Wat betreft het rollend materieel van de NMBS voor het reizigersvervoer, werden de volgende voertuigen in gebruik genomen: dubbeldekrijtuigen van het type M6 (levering beëindigd) en automatische treinstellen van de serie 08 (levering aan de gang). Dankzij de ingebruikname van deze voertuigen en het uit omloop halen van oudere stellingen, is het aandeel stille voertuigen gestegen.

Wat de goederenwagens betreft, stelt men echter vast dat deze vernieuwing te langzaam gebeurt om een bevredigend antwoord te bieden op de geluidsemissies veroorzaakt door het goederenvervoer terwijl dit laatste, dat vaak 's nachts gebeurt, de meest kritieke component is van de geluidsemissies veroorzaakt door het spoorvervoer. Daarom moeten er andere maatregelen worden genomen om het aantal 'stille' goederenwagens sneller te doen toenemen.

Momenteel bestaat de meest veelbelovende maatregel om op korte termijn het aantal luidruchtige wagens te verminderen erin om de gietijzeren remblokken van de wagens te vervangen door nieuwe composietremblokken (de zogenaamde “retrofitting”-operatie). Het gebruik van deze nieuwe remblokken maakt het mogelijk de oneffenheden van de wielen en van de rails die verantwoordelijk zijn voor een aanzienlijk deel van de geluidsemissies van goederentreinen te verminderen. De hoge kostprijs van deze retrofitting-operatie remt echter deze oplossing af.

De verspreiding van het lawaai in de omgeving beperken

Wanneer de infrastructuurbeheerder Infrabel het spoornet uitbreidt en wanneer een milieu-impactstudie noodzakelijk is, evalueert de verantwoordelijke voor de studie de geluidsimpact van het project. Indien nodig worden er lawaai-beperkende maatregelen voorgesteld en officieel bekrachtigd door de stedenbouwkundige vergunning uitgereikt door de regionale overheid (aanleg van sporen voorzien van geluidswerende schermen en bermen).

Tot slot kunnen we ook vermelden dat de gewesten, in het kader van de Richtlijn 2002/49/EG, eveneens verschillende acties hebben ondernomen inzake spoorlawaai.

⁵⁴ Deelname aan de vergaderingen van het RISC (Railway Interoperability and Safety Committee)

Vooruitzichten

Net zoals het merendeel van de spooractoren beschouwt de FOD MV retrofitting als een bijzonder interessante oplossing om de geluidsemissies van het goederenvervoer op korte tijd te verminderen. Daarom wil de FOD MV de komende jaren retrofitting stimuleren. In die optiek bestudeert de FOD MV momenteel de opportuniteit van het invoeren van een systeem (subsidies, verbod op gietijzeren remblokken,...) waarbij het 'retrofitten' van de goederenwagons die in België rijden wordt aangemoedigd.

Tegelijk hiermee zal de FOD MV de Belgische spooractoren informeren over de mogelijkheden om Europese subsidies te krijgen voor het retrofitten van hun wagons. In het kader van haar CEF Transport programma, zal de Europese Commissie immers gedurende de periode 2014-2020 verschillende projectoproepen lanceren die mogelijkheden van subsidies voor retrofittingprojecten zullen bieden. De eerste projectoproep werd in december 2014 gelanceerd. Sommige landen, zoals Duitsland, Nederland en Zwitserland, hebben reeds dergelijke systemen ingevoerd.

Tot slot zal de FOD MV verder blijven meewerken aan het uitwerken en het updaten van de technische reglementering inzake geluidsemissie die van toepassing is op het nieuwe rollend materieel (TSI Lawaai).

5. Zeevervoer

A. Internationale scheepvaart

Het marien ruimtelijk plan:

Alles draait om het organiseren en plannen van de menselijke activiteiten op zee. Het marien ruimtelijk plan zal bijdragen tot een coherente ontwikkeling van de 'Blue Economy' en van maritieme synergiën. Een grensoverschrijdende samenwerking tussen de lidstaten zal bevorderlijk zijn voor de ontwikkeling van hernieuwbare energieën, investeringen in gas en olie en een duurzame bescherming van de mariene ruimtes. De uitwerking van een plan met doelstellingen inzake economische ontwikkeling, investeringen en milieubescherming zal het mogelijk maken de druk op het milieu in te dammen door de menselijke activiteiten eerder te identificeren en zal de nadruk leggen op de voordelen van de exploitatie van de mariene ruimte voor velerlei doeleinden.

FOSO

Federale instantie voor onderzoek van scheepvaartongevallen: op 2 juni 2012 werd een wet aangenomen voor de oprichting van een onafhankelijke federale instantie voor onderzoek van scheepvaartongevallen. Eens deze is opgericht zal ze onderzoek uitvoeren naar ernstige ongevallen op zee waarbij een Belgisch schip betrokken is of waarbij specifieke Belgische belangen spelen. Het gaat hierbij om ongevallen met ernstige schade aan het schip, de bemanning of het milieu.

Het Verdrag inzake schadelijke en potentieel gevaarlijke stoffen (HNS):

Het HNS-verdrag werd goedgekeurd in mei 1996 te Londen door een Internationale Conferentie georganiseerd door de Internationale Maritieme Organisatie en is gebaseerd op het zeer geslaagde model van het Aansprakelijkheidsverdrag en het Fondsverdrag, die handelen over de schade door verontreiniging veroorzaakt door de lozingen van persistente koolwaterstoffen afkomstig van tankers. Naar het voorbeeld van de initiële schadevergoedingsregeling voor verontreiniging door koolwaterstoffen wil het HNS-verdrag een regeling op twee niveaus invoeren voor de schadevergoedingen uitbetaald naar aanleiding van rampen op zee die in dit geval betrekking hebben op schadelijke en potentieel gevaarlijke stoffen, zoals chemische producten.

In 2009 was het HNS-verdrag nog steeds niet in werking getreden omwille van het onvoldoende aantal ontvangen ratificeringen. Tijdens een tweede internationale Conferentie, die plaatsvond in april 2010, werd een protocol bij het HNS-verdrag aangenomen (HNS-Protocol van 2010) om een antwoord te vinden op sommige praktische problemen die tal van Lidstaten ertoe verhinderen om het aanvankelijke HNS-verdrag te ratificeren. Eens het HNS-protocol van 2010 in werking is getreden, zal het Verdrag van 1996, zoals gewijzigd door voormeld Protocol, bestempeld worden als het "Internationaal Verdrag van 2010 inzake aansprakelijkheid en vergoeding voor schade in verband met het vervoer over zee van gevaarlijke en schadelijke stoffen". De ratificering door België is zo goed als rond, maar hangt af van de ratificering door de buurlanden.

De oprichting van een operationele kustwacht – wetgeving inzake het beheer van noodsituaties op zee:

Dit nood- en interventieplan is bedoeld voor het organiseren van de hulp bij noodsituaties in de Noordzee. In dit plan zal prioritair aandacht worden besteed aan de coördinatie op zee. Het is echter de bedoeling om voor de gevallen waarbij dit ook gevolgen veroorzaakt of zou kunnen veroorzaken in het binnenland alle nood- en interventieplannen te activeren, zowel op gemeentelijk als op provinciaal niveau. Het gaat om de Algemene en Bijzondere Nood- en Interventieplannen (ANIP en BNIP). Dit plan is zo goed als rond. Na een oefening zou echter nog kunnen blijken dat er nog aanpassingen en wijzigingen moeten worden aangebracht.

Recyclage van schepen: internationaal.

Het Verdrag inzake het recycleren van schepen (Verdrag van Hong Kong) heeft als doel de risico's voor het milieu en voor de veiligheid en de gezondheid op het werk, gekoppeld aan de recyclage van schepen, uit te schakelen. Eerdere diplomatieke inspanningen van België en van enkele andere landen bij de IMO hebben ertoe geleid dat het verdrag in 2009 werd aangenomen tijdens de diplomatieke conferentie. De experts van het DG Maritiem Transport blijven actief op internationaal niveau en nemen actief deel aan de vergaderingen van de werkgroepen van de IMO.

Het Verdrag inzake het recycleren van schepen werd reeds geratificeerd op federaal niveau, door het Brussels gewest en door Wallonië. Het gaat om een belangrijke stap in de richting van het elimineren van voor het milieu schadelijke en gevaarlijke werkmethodes.

Recyclage van schepen: Europa.

Op 27 juni 2014 werd tussen de Raad en het Europees Parlement een akkoord bereikt over de tekst ter reglementering van scheepsrecycling. Deze Europese verordening is bedoeld om de omstandigheden inzake de ontmanteling van schepen in de voornamelijk Aziatische recyclingwerven te verbeteren.

Hoewel de Europese verordening nauw aansluit bij het Verdrag van Hong Kong van 2009, wijkt ze er op bepaalde punten toch van af. De erkende werven die als enige gemachtigd zijn om schepen die onder Europese vlag varen te recyclen zullen worden opgenomen in een Europese lijst. Deze vergunningsprocedure moet de scheepswerven ertoe aanzetten te moderniseren teneinde hun werknemers en het milieu beter te beschermen. De verordening bepaalt ook dat alle schepen die onder Europese vlag varen en ook de schepen die de Europese havens aandoen, aan boord moeten beschikken over een inventaris van de aanwezige gevaarlijke stoffen (asbest, olie, ...). Aan de hand van die inventaris zal het ontmantelen van de schepen op een veiligere manier kunnen gebeuren.

Het Internationaal Verdrag voor de controle en het beheer van ballastwater:

Het Internationaal Verdrag voor de controle en het beheer van ballastwater en sedimenten van schepen (Ballastwaterverdrag) werd op 13 februari 2004 aangenomen om de verplaatsing en introductie van schadelijke waterorganismen en ziektekiemen in het mariene milieu te voorkomen, tot een minimum te beperken en uiteindelijk te bannen dankzij de controle en het beheer van het ballastwater van schepen en de sedimenten ervan. De doelbewuste of accidentele introductie in het mariene milieu van vreemde of nieuwe soorten kan immers aanzienlijke en schadelijke veranderingen teweegbrengen, zowel wat de ecosystemen als de infrastructuur betreft. Het Verdrag is van toepassing op alle schepen die ballastwater vervoeren en varen onder de vlag van een van de Lidstaten bij het Verdrag, waar ook ter wereld. Dit Verdrag werd reeds geratificeerd door een dertigtal landen. Het Ballastwaterverdrag werd geratificeerd op federaal niveau, door het Brussels gewest en door Wallonië. Men verwacht dat het eind 2015 of in het eerste semester van 2016 in werking zal treden. De voorbereidende werkzaamheden voor de implementatie zijn reeds aan de gang.

Verdrag inzake schadelijke aangroeiwerende systemen op schepen

Het Verdrag betreffende de controle op schadelijke aangroeiwerende systemen op schepen werd geratificeerd door de instemmingswet van 16/02/2009 (BS, 03/07/2009). Sinds de ratificering van het Verdrag in 2009 worden er controles uitgevoerd op schepen die onder de Belgische vlag varen en op buitenlandse schepen in de Belgische havens.

Bunker Oil Treaty(Bunkerolieverdrag)

Met het oog op de bescherming van het mariene milieu werd een internationaal verdrag gesloten tot regeling van de aansprakelijkheid voor en de vergoeding van de schade veroorzaakt door de verontreiniging van het zeewater door bunkerolie. Het wetsontwerp tot omzetting van dit internationaal verdrag in Belgische wetgeving werd goedgekeurd op 13 december 2012.

Emissie van polluenten: zwavel

De herziene bijlage van het MARPOLVERDRAG voert strengere limietwaarden in voor het zwavelgehalte van mariene brandstoffen binnen de controlegebieden voor zwavelemissies (SECA's - Sulphur Emission Control Areas) (1,00 % vanaf 1 juli 2010 en 0,10 % vanaf 1 januari 2015) en ook binnen de mariene gebieden die geen deel uitmaken van de SECA's (3,50 % vanaf 1 januari 2012 en, in principe, 0,50 % % vanaf 1 januari 2020). België ligt volledig binnen de SECA-zone Noordzee. Om de coherentie met het internationaal recht te garanderen en toe te zien op de correcte toepassing in de Unie van de nieuwe internationale normen voor zwavel, werd de Richtlijn 1999/32/EG aangepast en gewijzigd door de Richtlijn 2012/33/EU.

Om de luchtkwaliteit in de buurt van havens en kustgebieden te verbeteren, zijn de schepen verplicht om gebruik te maken van brandstoffen met een maximaal zwavelgehalte van 1 % binnen de controlegebieden voor zwavelemissies (SECA's). Vanaf 1 januari 2015 gelden er strengere normen (0,1 % in de SECA-zones). In dit kader werden er controles uitgevoerd om na te gaan of deze verplichting werd nageleefd.

Emissie van polluenten : Stikstofoxiden

Het DGMV zet zich in om de Noordzee te laten erkennen als NECA-zone (Nox emission Controlled Area) om de uitstoot van zwaveloxide te verminderen. In de loop van de komende maanden zal het DGMV zich actief inzetten tijdens nationale raadplegingen en internationale discussies. Het DGMV is ook betrokken bij de besprekingen in verband met een wijziging van de Europese NO_x-richtlijn.

Broeikasgasreductie: internationaal

De Internationale Maritieme Organisatie (IMO) heeft in 2011 maatregelen goedgekeurd om de energieprestatie van schepen te verbeteren en de CO₂-uitstoot ervan te beperken. De ene is gericht op een verbetering van de energie-efficiëntie van de schepen door het ontwerp ervan te verbeteren, de Energy Efficiency Design Index ([EEDI](#)) en de andere op een betere exploitatie van de schepen, het Ship Energy Efficiency Management Plan ([SEEMP](#)). Deze maatregelen zijn van kracht geworden op 1 januari 2013. Het SEEMP is een plan gericht op de verbetering van de prestatie van schepen, maar er is geen enkele bindende doelstelling of methode vereist. België heeft verschillende documenten voorgelegd aan de IMO om dwingender maatregelen te nemen op internationaal niveau voor de bestaande schepen, om hun energieprestatie nog verder te verbeteren.

Broeikasgasreductie: Europa

De Europese Commissie heeft in juli 2013 een voorstel van verordening openbaar gemaakt om monitoring, rapportering en verificatie (MRV) van de CO₂-uitstoot van schepen verplicht te maken (COM(2013)480final). Deze verordening zal de schepen die een Europese haven binnen- of buitenvaren verplichten om hun CO₂-uitstoot te meten en dit voor elke reis. De Europese verordening zou pas vanaf 2018 van toepassing zijn en dit om de IMO in staat te stellen om een MRV-systeem op te zetten op internationaal niveau.

Een dergelijk systeem is de basis waarop elke maatregel ter beperking van de broeikasgassen van de maritieme sector vorm kan krijgen. België zal trouwens, samen met andere landen, voorstellen van

maatregelen indienen om de schepen te verplichten hun efficiëntie te verhogen en zodoende minder broeikasgassen uit te stoten.

De IMO heeft in 2000 een eerste studie laten uitvoeren om de broeikasgasuitstoot van de maritieme sector in kaart te brengen. Deze studie is niet meer up-to-date, onder meer omwille van de economische crisis, en het Comité voor de bescherming van het mariene milieu (MEPC) heeft beslist om deze studie te herzien⁵⁵. België werd door de secretaris-generaal van de IMO uitgenodigd om lid te worden van de stuurgroep voor deze studie.

B. Binnenscheepvaart

Strategische doelstellingen inzake de zorg voor het milieu

Wat betreft de administratieve en economische aspecten van de binnenscheepvaart: toezien op het goed functioneren van de binnenscheepvaart. Wat het milieubeheer betreft: een ecologische binnenscheepvaart stimuleren.

Verdrag inzake de verzameling, afgifte en inname van afval in de Rijn- en binnenvaart (CDNI)

Dit verdrag, dat door zes landen is geratificeerd (België, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg, Nederland en Zwitserland) en in werking is getreden op 1 november 2009, beoogt de bescherming van het milieu en voornamelijk van de oppervlaktewateren. De regels van het CDNI leggen de nadruk op de afvalpreventie, de verwijdering van het afval door gespecialiseerde ontvangstinrichtingen langs alle vaarwegen, de internationale financiering van deze maatregelen volgens het principe “de vervuiler betaalt” en de vereenvoudiging van de controles met betrekking tot de illegale lozingen.

De Conferentie van Verdragsluitende Partijen (CVP) heeft besloten in 2014 een voorstel uit te werken tot aanpassing van het CDNI-verdrag om de verwerking van gasvormige resten van vloeibare lading mee op te nemen in navolging van de regels die voor de behandeling van vast en vloeibaar afval zijn vastgesteld. Het belang van dit initiatief is onderstreept door alle verdragsluitende staten. De CVP heeft tevens vastgesteld dat het systeem voor verwijdering van olie- en vethoudend scheepsbedrijfsafval in de laatste drie jaar naar volle bevrediging en tegen een constant tarief heeft gewerkt. De CVP heeft tevens mogelijkheden geïdentificeerd om het net van ontvangstinrichtingen aan te vullen. De CVP heeft tevens besluiten getroffen tot wijziging van de bijlagen. Zo is voor de behandeling van het afval van de lading de losverklaring vervangen door onderscheiden losverklaringen voor de droge lading en de tankvaart. Deze verklaringen houden rekening met de specifieke voorschriften voor deze twee sectoren om het gebruik door de betrokken operatoren te vereenvoudigen.

Een van de belangrijkste aandachtspunten is een alomvattend kader te vormen voor het gebruik van alternatieve brandstoffen voor binnenvaartschepen (o.a. LNG).

Visie 2018 voor een duurzame binnenvaart

De Centrale Commissie voor de Rijnvaart (CCR⁵⁶) heeft het initiatief genomen een visie te ontwikkelen voor de komende 5 jaar. Daarbij wil ze zich ambitieuze doelen opleggen die moeten bijdragen aan de duurzame ontwikkeling van de binnen- en Rijnvaart in ecologisch, sociaal en economisch opzicht.

⁵⁵ http://www.imo.org/blast/blastDataHelper.asp?data_id=27795&filename=GHGStudyFINAL.pdf

⁵⁶ www.ccr-zkr.org

Op dit ogenblik is het secretariaat van de CCR dit strategische document aan het uitwerken in samenwerking met de delegaties van de lidstaten. Er wordt ook overleg gepleegd met de Europese Commissie (DG Move) en de stakeholders van de sector om de doelstellingen een zo breed mogelijk draagvlak mee te geven.

Uitstoot van broeikasgassen

Wat de EU betreft heb je bijvoorbeeld in het kader van het NAIADES II programma het document “Greening the fleet: reducing pollutant emissions in inland waterway transport”. Als gevolg hiervan heeft de EU Commissie een voorstel gedaan om de emissieniveaus van binnenvaartmotoren in de toekomst te verminderen.

Hoofdstuk 5: Energie

1. Inleiding

Het energiebeleid valt zowel onder federale als gewestelijke bevoegdheid, afhankelijk van de verdeling die werd bepaald door de bijzondere wetten tot hervorming der instellingen van 1980 en 1988. De bevoegdheidsverdeling wordt verduidelijkt in het samenwerkingsakkoord tussen de Staat, het Waals Gewest, het Vlaams Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met betrekking tot de coördinatie van activiteiten op het vlak van energie (18 december 1991). Voor dit akkoord werd een permanente werkgroep samengesteld, genaamd CONCERE – ENOVER, die instaat voor het overleg.

De federale overheid heeft een exclusieve bevoegdheid inzake energie-efficiëntie en energieverbruikende toestellen. Deze bevoegdheden zijn duidelijk met elkaar verbonden en komen overeen met twee Europese kaderrichtlijnen. Deze bevoegdheid behelst de regelgevende aspecten en het markttoezicht. De Gewesten kunnen samen of afzonderlijk acties organiseren met betrekking tot de voorlichting van het publiek en het aanmoedigingsbeleid (aankooppremies, fiscaliteit enz.).

De principiële bevoegdheid inzake hernieuwbare energieën is toegewezen aan de gewesten. Dit principe wordt getemperd door het feit dat de gewesten hun materiële bevoegdheid enkel uitoefenen binnen de limieten van hun territoriale bevoegdheidssfeer, en dus niet over de mariene gebieden. Het is dus de Federale minister van Energie die de domeinconcessies toekent *“voor de bouw en de exploitatie van installaties voor de productie van elektriciteit uit water, stromen of winden, in de zeegebieden waarin België rechtsmacht kan uitoefenen overeenkomstig het internationaal zeerecht”*.

In dit hoofdstuk komen de volgende thema's aan bod: de normen inzake energie-efficiëntie van producten (elektrische toestellen, wagens, brandstoffen,...), de energieproductie door offshore windmolenparken, het markttoezicht, het uiteindelijke energieverbruik in België en tot slot de evolutie van het reële percentage van de impliciete energiebelasting.

2. De energie-efficiëntie van de producten: de rol van de normalisatie

Context

Het federale beleid onderschrijft voornamelijk de strategische doelstelling van een zo efficiënt mogelijk energieverbruik bij elektrische en gastoestellen, om zo bij te dragen tot de verbintenissen van de Europese Unie (EU) voor de vermindering van het verbruik van primaire energie en de uitstoot van broeikasgassen.

Het gevoerde beleid voor energie-etikettering (in toepassing van de EU-richtlijnen “Energy labelling” die rechtstreeks van toepassing zijn in de Lidstaten) en “ecodesign”, die vanaf 2008 werden ingevoerd (in toepassing van de EU-verordeningen “Ecodesign” die rechtstreeks toepasbaar zijn in de lidstaten) vullen elkaar goed aan. Het eerstgenoemde beleid legt namelijk de etikettering op van de energieprestatie waar het tweede voor instaat.

De verklaring van de fabrikant is het uitgangspunt. Fabrikanten en hun partners (invoerders, verdelers, verkopers) dragen de verantwoordelijkheid om toestellen op de markt te brengen die beantwoorden aan de bepalingen inzake “Ecodesign” en de richtlijnen inzake “Energy labelling”. Ook moeten ze er desgevallend op toezien dat de toestellen worden voorzien van een conform energielabel. Bovendien wil men ook de controle op de markt door de lidstaten versterken.

De zaken namen een aanvang toen uit studies die vooraf onder EU-vlag werden uitgevoerd bleek dat het voor bepaalde categorieën van toestellen nuttig was om zowel “Ecodesign”-bepalingen als “Energy labelling”-richtlijnen uit te werken. Zo begon de EU te werken aan “Ecodesign”-verordeningen voor die categorieën van toestellen waarvoor al een “Energy labelling”-richtlijn bestond, namelijk koelkasten, wasmachines, vaatwassers, droogkasten, lampen voor huishoudelijk gebruik, airconditioners en ovens. Deze verordeningen werden aangenomen tussen 2009 en 2014. Tegelijk werden gedurende dezelfde periode andere specifieke ecoconcept-regelgevingen voorbereid, daar de voorafgaande studies hadden aangetoond dat de energie-etikettering geen enkel extra voordeel opleverde (decoders, externe voedingsbronnen, elektrische motoren, circulatiepompen, ventilatoren, waterpompen, computers, transformatoren). Inmiddels werden de “Energy labelling”-richtlijnen vervangen door gedelegeerde verordeningen.

Vervolgens werden nieuwe categorieën van toestellen toegevoegd aan deze lijst van toestellen: voor deze categorieën bleek het nuttig om zowel een toepassingsmaatregel (verordening) van de “Ecodesign”-kaderrichtlijn als een toepassingsmaatregel (richtlijn of verordening) van de kaderrichtlijn “Energy labelling” uit te werken. Het gaat om de volgende categorieën: televisietoestellen, stofzuigers, verwarmingstoestellen en boilers.

Het is de bedoeling om dit proces voort te zetten met de reglementering van steeds meer categorieën van toestellen waarvoor “Ecodesign”-verordeningen desgevallend gecombineerd worden met gedelegeerde verordeningen inzake “Energy labelling”. Er zijn onder meer maatregelen in voorbereiding voor ventilatiesystemen, commerciële en professionele koelsystemen, verwarmingsketels gevoed met vaste brandstoffen, lokale verwarmingstoestellen.

Daarnaast werden de nieuwe kaderrichtlijnen “Ecodesign” 2009/125/EG en “Energy labelling” 2010/30/EU uitgebreid tot de energiegerelateerde producten, wat duidt op verdere toepassingsmaatregelen voor categorieën die niet rechtstreeks energie verbruiken, zoals ramen, kranen, douchekoppen, waarvan de technologische verbetering kan leiden tot energiebesparingen.

Uiteindelijk zou dit tegen 2020 kunnen resulteren in een vijftigtal maatregelen inzake “Ecodesign” en een twintigtal maatregelen inzake “Energy labelling”.

De federale staat kan die oorspronkelijk Europese maatregelen versterken met een Koninklijk Besluit, voor zover dit het vrije verkeer van goederen niet in de weg staat (bv. fiscale kortingen voor de vervanging door een betere verwarmingsketel). Ook de gewesten kunnen wetten maken via decreten en ordonnances om het Europees initiatief verder te ondersteunen. Zo waren premies voor de aankoop van energiezuinige toestellen (A+, A++, AAA) het voorwerp van gewestelijke bepalingen: het Waals Gewest (MB van 10.12.03 – BS 18.12.03), het Vlaams Gewest (Besluit 20.03.07) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest sinds 2004.

Uitvoering en behaalde resultaten

De FOD Economie staat in voor de opvolging van de energie-etikettering. Hij blijft ook instaan voor de uitvoering van de richtlijn inzake het energierendement voor centrale verwarmingsketels zolang die niet nietig is verklaard door de nieuwe “Ecodesign”-verordening 813/2013, m.a.w. tot 25 september 2015 (zie ook de opmerkingen in punt “Verwarmingsvoorzieningen en -installaties”). De

twee andere richtlijnen inzake het energierendement voor koelkasten en voorschakelapparatuur voor fluorescentieverlichting werden reeds vervangen door “Ecodesign”-verordeningen⁵⁷.

Vroeger voorzagen de toepassingsrichtlijnen van de kaderrichtlijn “Energy labelling” geen marktcontrole als dusdanig, aangezien eventuele misbruiken van een fabrikant dienden te worden aangegeven door zijn concurrenten. Maar de EU wilde de doeltreffendheid van de procedure nog verhogen. **Zo wordt het markttoezicht door de lidstaten aanzienlijk versterkt door de nieuwe kaderrichtlijn en diens toepassingsmaatregelen onder de vorm van gedelegeerde verordeningen, doordat daarin wordt bepaald dat toestellen mogen worden opgehaald en getest om hun conformiteit met de voorschriften te controleren, o.a. de juistheid van de informatie vermeld op het energie-etiket.**

In 2007 werd geschat dat de toepassing van de 5 ministeriële besluiten inzake de “grote witte” toestellen (koelkasten, wasmachines, vaatwassers, droogmachines, was-droogcombinaties) sinds 1996 een gemiddelde verhoging van de energie-efficiëntie van 20 – 35 % mogelijk maakte in België. De energiebesparingen in België voor die periode 1996 – 2007 dankzij de energielabels werden geraamd op 0,25 – 0,43 TWu/jaar. De resultaten waren minder overtuigend voor huishoudelijke lampen, waarvoor de etikettering niet leidde tot de aankoop van meer energiezuinige lampen, zoals elders in Europa. Voor de meeste soorten toestellen (met uitzondering van de droogmachines) was de verkoop van heel energiezuinige toestellen (klasse A of hoger) in 2007 goed voor ruim 80 % van de Belgische markt.

Niettegenstaande deze bevredigende resultaten wilde men nog verder gaan wat de energie-efficiëntie betreft en werden er dus nieuwe klassen gecreëerd (A+ tot A+++) en werd het markttoezicht versterkt. Met het oog op een betere energieprestatie van de toestellen, werden er strengere vereisten ingevoerd zowel in de nieuwe “Ecodesign”-verordeningen als in de nieuwe gedelegeerde verordeningen inzake “Energy labelling”. Deze worden trapsgewijs voorgesteld met een in de tijd toenemend strengheidsniveau (Tier 1, Tier 2, Tier 3 ...). De klassen werden anders ingedeeld. Dit is niet alleen zo in het algemeen, maar ook voor de categorieën van toestellen waarvoor de resultaten van de vorige maatregelen teleurstellend zijn gebleken: lampen, droogkasten, voorschakelapparatuur voor fluorescentieverlichting, centrale verwarmingsketels, ...

België heeft vrij snel de nieuwe vereisten toegepast. Ons land behoort tot de weinige lidstaten die een markttoezicht hebben ingevoerd volgens de nieuwe verordeningen en gedelegeerde verordeningen vanaf 2009. Een honderdtal toestellen werden tussen 2009 en 2014 getest door het DG Energie om hun energieverbruik te controleren in vergelijking met de vermeldingen op het etiket en soms ook in stand-bymodus bij uitschakeling. Het ging om koelkasten, vaatwassers, droogkasten, televisietoestellen, ledlampen, energiezuinige lampen en microgolfovens. Het DG Leefmilieu van zijn kant heeft in 2010 en 2013 een honderdtal energiezuinige lampen getest om zich te vergewissen van de juistheid van verschillenden elektrische en ecologische parameters, zoals de uv-straling, de levensduur, de aan/uit cyclus, de fotometrische parameters enz. Het was de bedoeling om hierover een dialoog aan te gaan met de fabrikanten en de andere marktdeelnemers om de te corrigeren zaken die niet conform waren te melden. Er kwam echter geen verbod daar de ervaring aantoont dat wanneer een niet-conformiteit wordt bevestigd, bijvoorbeeld een energieklassie die minder goed

⁵⁷ April 2010 voor het KB van 05 maart 2002 inzake voorschakelapparaten voor fluorescentielampen, vervangen door de “Ecodesign”-verordening nr. 245/2009 van 18 maart 2009, en in juli 2010 voor het KB van 27 november 1998 inzake koelkasten, dat zal worden vervangen door de “Ecodesign”-verordening nr. 643/2009 van 22 juli 2009.

is dan deze vermeld op het etiket, de betrokkene er de voorkeur aan geeft om het etiket aan te passen.

Toch moeten er twee problemen worden gemeld die werden ondervonden bij de invoering van het markttoezicht:

- Voor verschillende categorieën van toestellen blijkt dat de Belgische laboratoria niet beschikken over de nodige uitrusting voor het uitvoeren van de tests en zonder de zekerheid dat een minimaal aantal tests zal kunnen worden uitgevoerd, zijn ze niet altijd bereid om te investeren in de aankoop van die uitrusting: het betreft hier onder meer wasmachines, aircotoestellen, circulatiepompen, motoren, transformatoren enz. en vermoedelijk in de toekomst ook andere categorieën van toestellen;
- De meettoleranties voorzien in de verordeningen voor het markttoezicht worden vaak aangewend door de fabrikanten om de energieklassen van hun toestellen te verbeteren.

Daar kwamen nog bovenop de hoge kosten van de controles door buitenlandse laboratoria, uitgerust voor de categorieën van toestellen die niet door de Belgische laboratoria kunnen worden getest. Wegens de budgettaire en personeelsbeperkingen voor het markttoezicht is het noodzakelijk om het aantal tests te beperken, waardoor sommige categorieën van toestellen momenteel nauwelijks of helemaal niet worden getest in Europa. In dit opzicht rijst de vraag naar de beste manier om een marktcontrole op de grote toestellen die niet kunnen worden vervoerd naar de laboratoria praktisch te realiseren. We denken hier bijvoorbeeld aan krachtige transformatoren en andere toestellen die nog moeten gereguleerd worden, zoals commerciële en professionele koeltoestellen, gereedschapsmachines enz.

Deze problemen, waarmee ook de andere lidstaten te kampen hebben, werden gemeld aan de Europese Commissie die tracht een oplossing daarvoor te vinden.

Wat betreft de controle op de aanwezigheid en de visuele conformiteit van de etiketten op de toestellen zet de FOD Economie geregeld campagnes op touw. In 2010 werden 202 winkels gecontroleerd met een totaal van meer dan 9.000 “grote witte toestellen” (koelkasten, wasmachines, vaatwassers, droogkasten en was-droogcombinaties): 37 % waren niet conform, vooral de ovens. Tijdens de campagne van 2013 waren de controles beperkt tot de “grote witte toestellen” en de televisietoestellen, in totaal meer dan 15.000. Het percentage niet-conforme toestellen was gedaald tot 20 %. Men kan hieruit besluiten dat het nieuwe etiket in één stuk, beschreven in de kaderrichtlijn 2010/30/EU, wel degelijk goed geïntegreerd is in de markt.

Evaluatie van het beleid

In haar evaluatie van de resultaten van de kaderrichtlijn “Energy labelling” en zijn toepassingsrichtlijnen is de Europese Commissie van mening dat de doeltreffendheid van de maatregelen hoog blijft en de regels over het algemeen worden gevolgd. Die vaststelling geldt ook voor België. De labelling A - G, soms gewijzigd in A+++ - D om rekening te houden met de steeds performantere toestellen, heeft zijn doeltreffendheid goed bewezen, is net als in heel Europa goed ingeburgerd geraakt in België en werd overgenomen in talrijke landen buiten Europa. De combinatie van de voorschriften inzake ecoconcept en energie-etikettering heeft soms zelfs geleid tot verbazende resultaten. Ten gevolge van de “Ecodesign”-voorschriften, de vrijwillige acties door fabrikantenfederaties, informatieacties en desgevallend de gewestelijke premies zijn bijna alle toestellen die minder goed scoren van de Belgische markt verdwenen.

De onderstaande grafieken tonen een selectie van representatieve ErP waarvoor Ecodesign-minima bestaan en ook een verplicht Energielabel. Het zijn cijfers van het aantal verkochte eenheden. Deze cijfers werden bekomen bij marktstudiebureau GfK, die gegevens verzamelde bij een panel van verkopers. Deze data zijn representatief, in de zin dat ze tot 70 % van de verkopen omvatten. Mogelijk zijn ze te optimistisch in de zin dat verkoopkanalen langs waar minder efficiënte of zelf niet conforme producten worden verkocht niet in hun panel zitten.

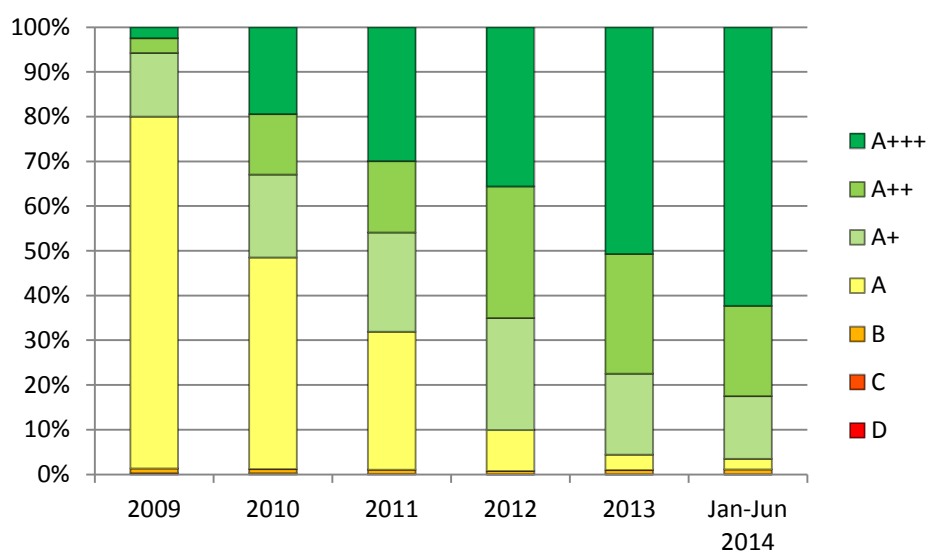
Wat opvalt, is dat labelling in het algemeen goed werkt en Ecodesign niet voor bruuske overgangen zorgt in de verkoop. Fabrikanten mogen niet meer verkopen aan distributeurs, maar verkopers mogen winkelvoorraden nog wel verkopen. Ecodesign wordt gefaseerd ingevoerd. In België heeft de 1e stap in de geselecteerde gevallen nooit een effect omdat de producten al van de markt verdwenen zijn tegen dan. De 2e stap heeft doorgaans een beperkt effect: 10 % van de producten verdwijnt van de markt het jaar van de inwerkingtreding.

Voor wasmachines lijkt het er op basis van de opgegeven energieklassen op dat 1 % van de producten niet in overeenstemming is met de Ecodesign-minimumeis, voor droogkasten is dit 0,5 %. Voor tv's lijken er dan weer geen problemen te zijn, maar hier zijn de Ecodesign-eisen te weinig ambitieus. Het kan ook nog altijd zijn dat er een foute energieklassen wordt opgegeven en dat sommige producten dus toch niet conform Ecodesign zijn. Het is op basis van deze verkoopgegevens niet mogelijk een uitspraak te doen over de juistheid van de in het Energielabel opgegeven Energieklasse.

Voor de lampen, koelkasten/diepvriezers en vaatwassers is het op basis van de grafieken niet te zeggen of er een probleem is met niet-conforme producten (maximaal respectievelijk 15, 1 en 10 %). Dit is omdat de nieuwe Ecodesign-eisen pas de 2e helft van 2013 in werking traden, en het zeker is dat er nog oude winkelvoorraden verkocht werden in 2014, wat toegelaten is.

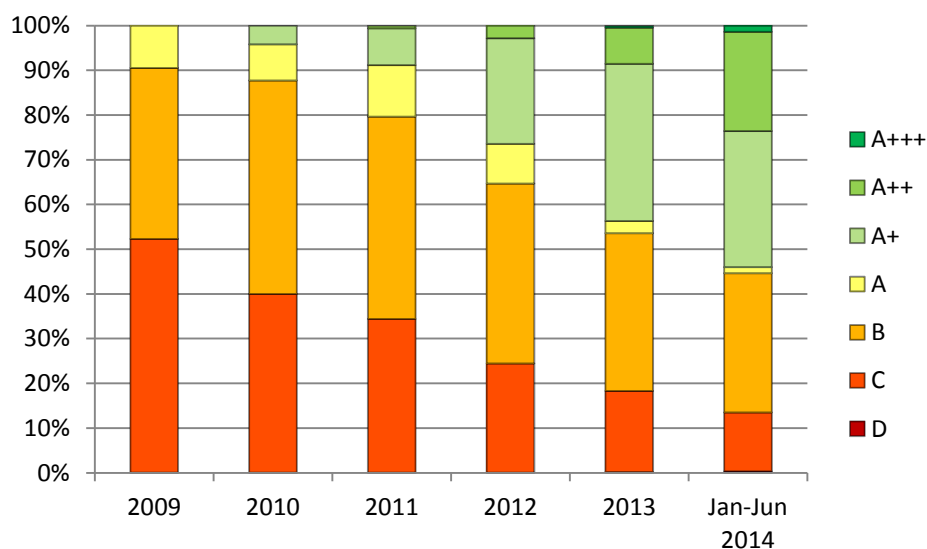
Voor alle weergegeven productgroepen bestaan er producten die aan de hoogste energieklassen voldoen (A+++). Behalve voor televisies, hier is het wachten op een verbeterde OLED Televisie (Organic LED).

Wasmachines moeten sinds 1 december 2011 minstens klasse A zijn en sinds 1 december 2013 A+. We zien dat 62 % van de producten zelfs A+++ is.

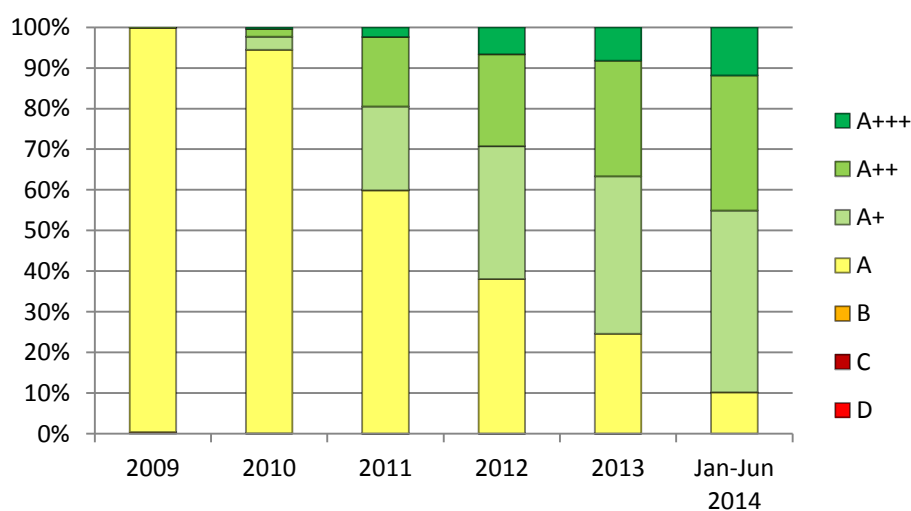
Figuur 21: Wasmachines: aantal verkochte toestellen, per energieklassen. (Bron: GfK databank)

Droogkasten moeten sinds 1 november 2013 minstens klasse D zijn en vanaf 1 november 2015 minstens klasse B. De grafiek laat zien dat klasse A wordt “overgeslagen” en dat men ineens naar klasse A+ gaat. Klasse A zijn verbeterde droogkasten met een warmteweerstand. Klasse A+ werken met warmtepomptechnologie, die blijkbaar populair is (54 % van de verkochte eenheden).

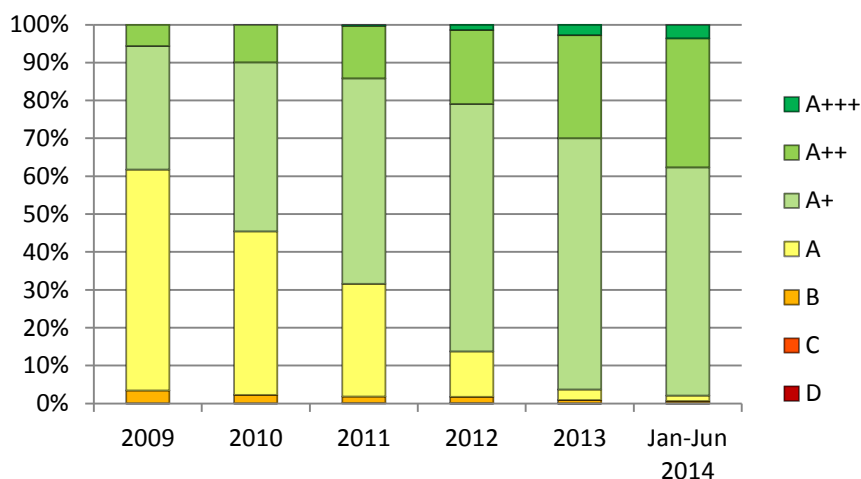
Figuur 22: Droogkasten: aantal verkochte toestellen, per energiekلاسe. (Bron: GfK databank)

Vaatwassers moeten sinds 1 december 2011 minstens klasse A zijn en sinds 1 december 2013 A+. We zien dat 12 % zelfs A+++ is. Het is goed te zien hoe in 2010-2011 het Energielabel werd herzien en er klassen A+, A++ en A+++ werden aan toegevoegd.

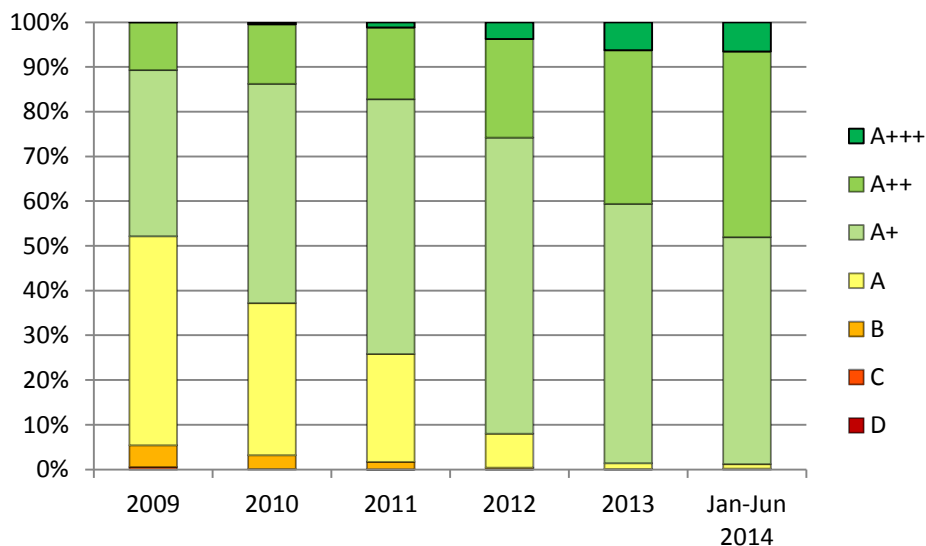
Figuur 23: Vaatwassers: aantal verkochte toestellen, per energiekلاسe. (GfK databank)

IJskasten moeten sinds 1 juni 2010 minstens klasse A zijn en sinds 1 juni 2013 A+. We zien dat 3,5 % zelfs A+++ is.

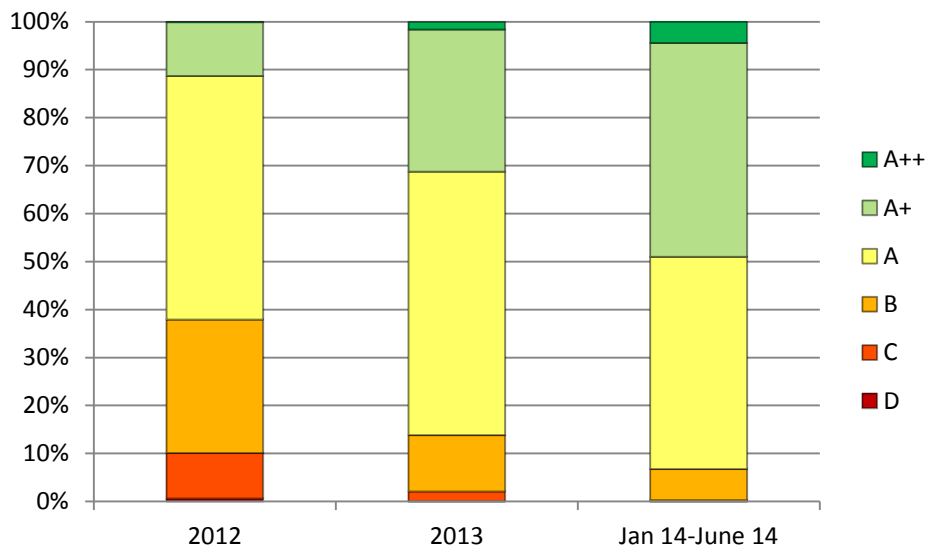
Figuur 24: Koelkasten: aantal verkochte toestellen, per energieklasse. (Bron: GfK databank)

Diepvriezers moeten sinds 1 juni 2010 minstens klasse A zijn en sinds 1 juni 2013 A+. We zien dat 6,5 % zelfs A+++ is. Zoals voor ijskasten is er sinds de introductie van nieuwe eisen en een nieuw label in 2010 een gestage markttransformatie zichtbaar naar meer efficiënte modellen.

Figuur 25: Diepvriezers: aantal verkochte toestellen, per energieklasse. (Bron: GfK databank)

Televisies moeten sinds 20 augustus 2010 minstens klasse F zijn en sinds 1 april 2012 D. Klasse D Televisies worden al 2 jaar niet meer verkocht. We zien dat 93 % al A, A+ of A++ is. Klasse B is slechts goed voor 6 %, klasse C is maar 0,3 % van de verkochte televisies. Het energieverbruik van de meest performante televisietoestellen is met de helft verminderd tussen 2010 en 2012 (overschakeling van A naar A++), waarbij de energie-efficiëntie-index daalde van 0,3 tot 0,16 en bij het merendeel van de televisietoestellen op de markt wordt gebruik gemaakt van de led technologie, die zeer energiezuinig is.

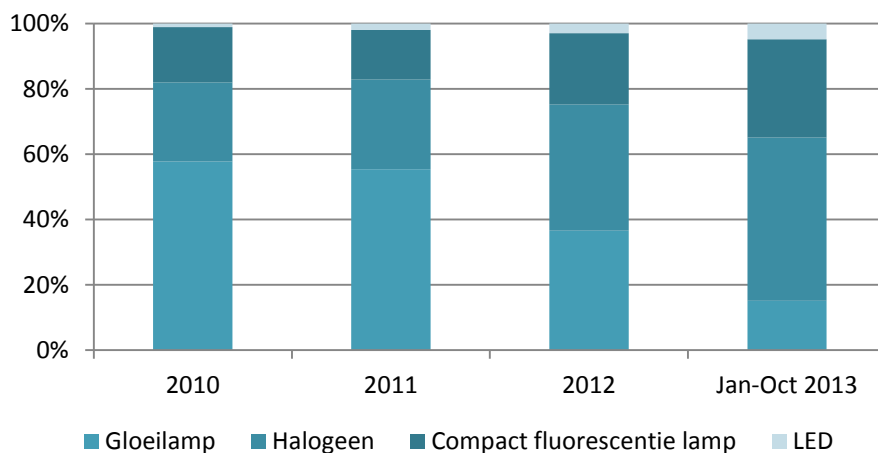

Figuur 26: Televisies: aantal verkochte toestellen, per energieklassse. (Bron: GfK databank)

Voor lampen is er een set gegevens van GfK. Deze data is gestructureerd volgens lamptype en gegevens over het Energielabel zijn niet beschikbaar. Er zijn 2 grafieken, een voor niet-gerichte lampen, beter gekend als “peertjes” (typisch de lampen met E27- en E14-schroeffitting), en een voor gerichte lampen, beter gekend als “spotjes” (typisch halogeenspot GU10-voet). TL-buizen zijn een type apart en de data zijn niet weergegeven in de tabel. Ze hebben een stabiel marktaandeel (2,5 % van het aantal verkochte lampen), en het valt niet uit te maken of ecodesign een groot effect heeft gehad.

De grafiek voor de “peertjes” laat duidelijk het “uitfaseren” van de gloeilamp zien tussen 2009-2013. De verkoop van leds profiteert hier het meeste van (+64 % jan-okt 2013 t.o.v. 2012), gevolgd door CFL’s (+38 %) en halogeenvlampen (+30 %).

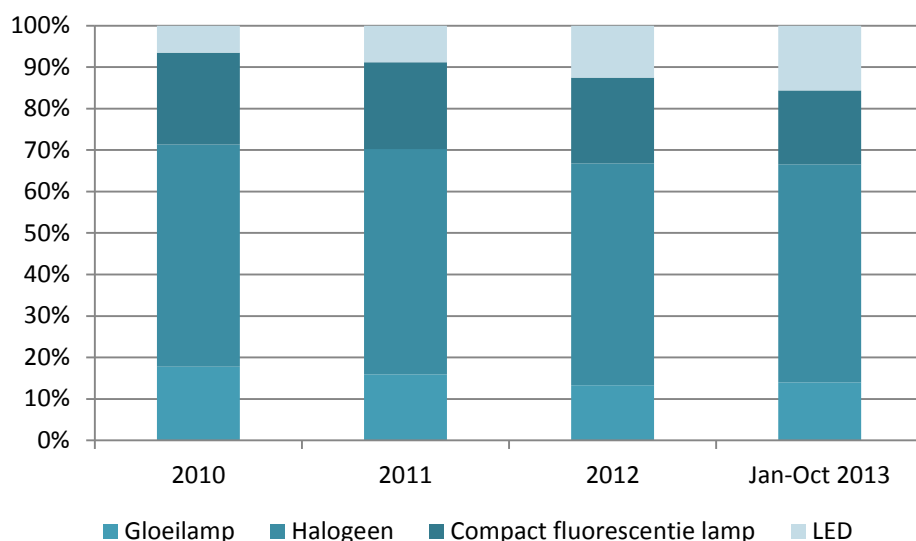
Gloeilampen, die zeer energieverslindend zijn en voor problemen zorgden bij eerdere metingen zijn voor meer dan 99 % verdwenen uit de markt, terwijl energiezuinige ledlampen die amper 5 jaar geleden nog zo goed als onbestaande waren, in enkele jaren tijd een opmerkelijk groeiend succes kenden.

Figuur 27: Niet-gerichte lampen voor huishoudelijk gebruik : aantal verkochte, per energieklassse. (Bron: GfK databank)

De grafiek voor de “spotjes” toont de evolutie zonder minimumeisen. De eerste eisen traden immers pas in werking in 1 september 2013 en de cijfers voor de grafiek lopen maar tot oktober 2013. De

markt voor gloeilampen en halogeenlampen is vrij stabiel in jan-okt 2013 t.o.v. 2012. Toch zien we een toename van leds (+25 %), ten koste van CFL's (-13 %). Deze stijging en daling zijn een trend die ook zichtbaar is over de hele periode 2010 t.o.v. jan-okt 2013.

Figuur 28: Gerichte lampen voor huishoudelijk gebruik (spots): aantal verkochte, per energieklasse. (Bron: GfK databank)

Over het algemeen maakten de evaluaties uitgevoerd onder de vlag van de Europese Commissie een onderscheid tussen de te verwachten normale marktevolutie en de gevolgen van de maatregelen. Globaal kan men stellen dat de hierboven aangehaalde resultaten voor minstens 50 % het rechtstreekse gevolg zijn van de “Energy labelling”. Daarentegen is het nog niet mogelijk om de reële impact in te schatten van de vervanging van de richtlijn “energierendement” betreffende centrale verwarmingsketels – die weinig efficiënt bleek te zijn – door de nieuwe verordening “Ecodesign” (813/2013) en de nieuwe gedelegeerde verordening “Energy labelling” (811/2013) inzake energiebesparingen. De voorschriften van deze verordeningen zullen immers pas vanaf 25 september 2015 van toepassing zijn.

In tweede instantie bleek uit de interlaboratoriumproeven dat er nog steeds een groot verschil is tussen de meetresultaten voor eenzelfde toestel. Dit wijst op het probleem van de reproduceerbaarheid van tests en op de noodzaak om de methodes en normen op dit vlak te verbeteren.

Het grootste zwakke punt van de tot nu toe aangenomen maatregelen op het vlak van energie-etikettering is het ontbreken van een controle op de nauwkeurigheid van de energieklasse die op het toestel staat vermeld. Dit punt werd gecorrigeerd door de nieuwe maatregelen inzake zowel ecodesign als energie-etikettering, die een markttoezicht opleggen.

Er diende ook werk te worden gemaakt van een normalisatie. Dat is ook de reden waarom er mandaten werden overgemaakt aan de Europese normalisatieorganisaties CEN en CENELEC voor de uitwerking van geharmoniseerde normen die meer gericht zijn op de inhoud van de maatregelen en die een betrouwbare en reproduceerbare beoordeling van de toestellen mogelijk maken.

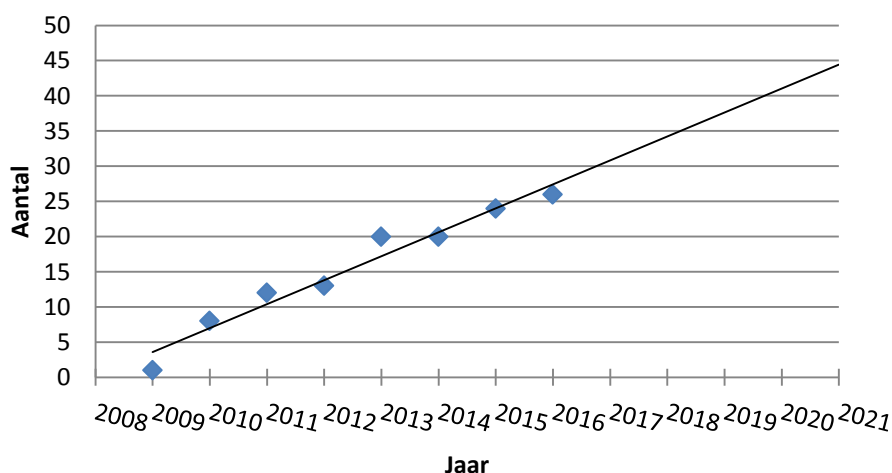
Er moet ook worden opgemerkt dat men zowel op Europees als op Belgisch niveau streeft naar een synergie tussen Ecodesign – Energie-etikettering – Ecolabel – Energy Star – Richtlijn voor de energieprestatie van gebouwen –

De Europese Commissie schat dat de toepassing van alle reeds gepubliceerde bepalingen van het huidige kader van de twee kaderrichtlijnen – rekening houdend met toestellen die prioritair worden geacht – een besparing mogelijk zouden kunnen maken van zo'n 76 Mtoe (Megaton olie-equivalent) tegen 2020, hetzij het equivalent van ongeveer 225 Mt CO₂. Die besparingen zouden voor ongeveer 30 % voortvloeien uit alleen al verwarmingstoestellen en boilers. De extra besparingen zijn gelinkt aan de andere bestaande maatregelen.

De uitbreiding van het toepassingsveld van de twee kaderrichtlijnen naar energiegerelateerde producten zou tegen 2020 een extra besparing van ongeveer 54 Mtoe mogelijk kunnen maken. Dat is bijna 160 Mt CO₂ meer in vergelijking met de huidige situatie. Dit is van cruciaal belang in de strijd tegen de klimaatverandering en maakt deel uit van de maatregelen die het mogelijk kunnen maken om de emissiereductiedoelstellingen te halen (zie hoofdstuk 1 voor meer informatie).

Vooruitzichten

Sinds de lancering eind 2008 van de reeks Europese maatregelen ("Ecodesign"-verordening en gedelegeerde verordeningen "Energy labelling"), **voorzien de nieuwe maatregelen in een markttoezicht door de Lidstaten. Dit moet worden ondersteund door een proportionele verhoging van de budgetten voor de tests en voor het personeel. Het aantal verordeningen (inclusief de gedelegeerde verordeningen) neemt immers alleen maar toe en zou tussen 2014 en 2020 van 35 naar 70 stijgen.** Het aantal nieuwe Ecodesign-minimumeisen voor energie-efficiëntie in voege schijnt lineair toe te nemen. In de grafiek hieronder hier onder zijn nieuwe Energielabellingeisen niet opgenomen. Deze vallen meestal, maar niet altijd samen met nieuwe Ecodesign-eisen. Er is ook geen Labelling voorzien voor producten die niet door een doorsneeconsument kunnen worden gekozen bij de aankoop (bv. voor elektrische motoren, 'set-top-boxes' of transformatoren).

Figuur 29: Nieuwe Ecodesign energie efficiëntie eisen. (Bron: FOD VVVL)

De kaderrichtlijn "Energy labelling" en sommige elementen van de kaderrichtlijn "Ecodesign" worden momenteel herzien (2014-2015), waarbij bijzondere aandacht uitgaat naar een verbetering van de doeltreffendheid van het markttoezicht.

Die marktcontrole zal zinvol blijken wanneer de normen die momenteel worden uitgewerkt gepubliceerd zullen zijn onder de vorm van geharmoniseerde Europese normen. De werkzaamheden hiervoor zijn momenteel aan de gang.

Het is ook de bedoeling om naast de energie-efficiëntie steeds meer en meer milieucriteria op te nemen in de toepassingsmaatregelen van de kaderrichtlijnen daar waar dit nuttig blijkt te zijn. Hiermee werd nu al gestart, zowel in het kader van de verordeningen die momenteel worden voorbereid of herzien als bij de voorbereidende studies over nieuwe categorieën van toestellen.

Tot slot staat de EU in het kader van de kaderrichtlijn “Ecodesign” toe dat er vrijwillige intersectorale akkoorden worden gesloten (onder supervisie van de Commissie en op voorwaarde dat er een reeks criteria en controle-instrumenten worden uitgewerkt). Zo werden er reeds vrijwillige akkoorden opgestart voor de volgende categorieën van toestellen:

- beeldvormingsapparatuur
- spelconsoles
- complexe decoders

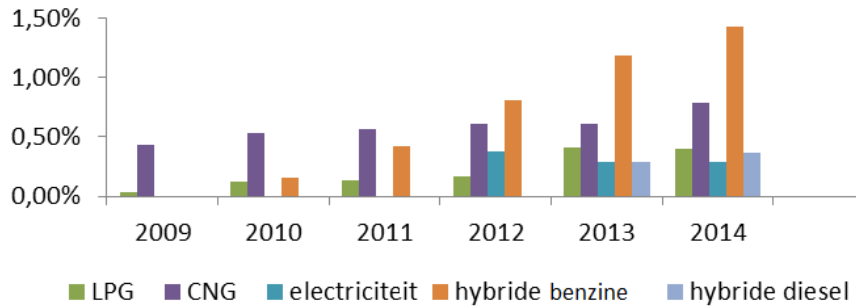
De reële impact van deze vrijwillige akkoorden op de gerealiseerde energiebesparingen door een reglementering van deze toestellen moet op termijn nog geëvalueerd worden.

3. Voertuigen: Etikettering en brandstofverbruik

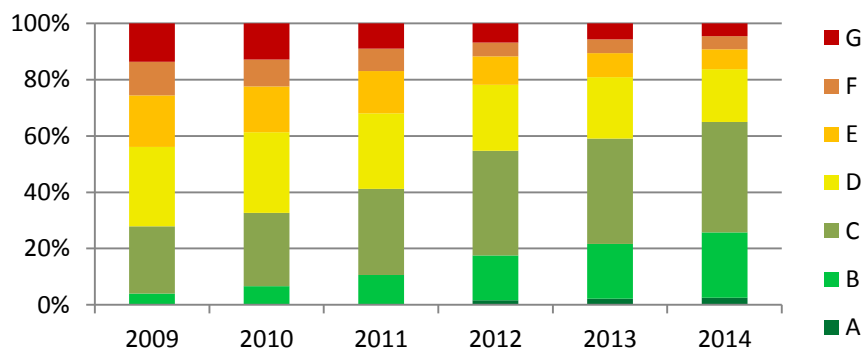
Huidige trend

Informatie over CO₂-emissies van personenwagens geeft de consumenten een idee van de CO₂-uitstoot van de wagens die op de markt zijn en biedt hen de mogelijkheid om met kennis van zaken een keuze te maken. Aan de hand van een kleurcode kunnen ze trouwens bepalen tot welke van de zeven categorieën (A tot G, afhankelijk van het brandstofverbruik en de CO₂-uitstoot) het voertuig in kwestie behoort. Deze verplichte maatregelen worden vervolledigd door de website “energievreter.be” waarin aan potentiële kopers onder meer wordt uitgelegd welke kostenbesparende voordelen gekoppeld zijn aan de keuze voor een wagen die weinig CO₂ uitstoot (gezien deze wagen ook weinig gaat verbruiken).

Om tegemoet te komen aan de Europese vereisten wijst het aanbod van de constructeurs op een constante evolutie naar een steeds groter aantal modellen die minder CO₂ uitstoten, ook al vertegenwoordigen wagens die op alternatieve brandstoffen rijden nog altijd minder dan 5 % van het globale aanbod. Het gaat hierbij vooral om hybride benzinewagens en wagens die rijden op CNG (Compressed Natural Gas). Men merkt ook dat de modellen die behoren tot de drie categorieën met de laagste uitstoot (categorieën A, B en C die respectievelijk minder dan 85, 115 en 145 g CO₂/km uitstoten bij dieselmotoren en respectievelijk minder dan 100, 130 en 160 g CO₂/km bij benzinemotoren), goed zijn voor meer dan 50 % van het aanbod van de constructeurs sinds 2012.

Figuur 30: Aandeel (%) voertuigen op alternatieve brandstof in het globale aanbod van de constructeurs in België (aantal voertuigen). (Bron: FOD MV)

Figuur 31: Aandeel (%) voertuigen die in België te koop worden aangeboden door de constructeurs op basis van de uitstootcategorie. (Bron: FOD MV)

Maatregelen

Sinds 2012 en de laatste editie van de CO₂-gids, is de website “energievreters.be” de informatiebron bij uitstek geworden voor de consumenten. Ze vinden er immers alle nuttige informatie in terug over het brandstofverbruik en de CO₂-uitstoot van nieuwe wagens en kunnen er ook deze technische gegevens vergelijken met de energieprestaties van hun oude wagen.

Ook al blijft de doelstelling van 130 g CO₂/km voor 2015 gehandhaafd, heeft de Europese verordening 333/2014/EU (tot wijziging van de verordening 443/2009/EG) toch de limietwaarde van de gemiddelde CO₂-uitstoot van nieuwe wagens verlaagd tot 95 g CO₂/km tegen 2021.

Vooruitzichten

De publieksvoorlichting moet worden voortgezet zodat de consumenten op een duidelijk geïnformeerde manier de verschillende types voertuigen en brandstoffen zouden kunnen vergelijken wat de uitstoot van broeikasgassen, maar ook van verontreinigende stoffen betreft.

De Europese Commissie werkt momenteel haar strategie uit voor het controleren van de CO₂-uitstoot van lichte bedrijfsvoertuigen en vrachtwagens. Er moet eenzelfde aandacht worden besteed aan dit dossier als aan dat van personenwagens.

4. Biobrandstoffen

Huidige trends

In het kader van het beleid gericht op het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen werden in 2009 in twee Europese Richtlijnen becijferde doelstellingen opgenomen met een belangrijke impact op de biobrandstoffenmarkt: biobrandstoffen zouden naar verwachting aanmerkelijk bijdragen tot het behalen van die streefcijfers:

- Overeenkomstig de richtlijn 'hernieuwbare energiebronnen' moet de vervoersector tegen 2020 voor 10 % gebruikmaken van hernieuwbare energie. Die richtlijn werd, wat de biobrandstoffen betreft, door het KB van 26 november 2011 omgezet.
- Overeenkomstig de brandstofkwaliteitsrichtlijn moet er tegen 2020 een 6 %-broeikasgasreductie komen bij de in de vervoersector gebruikte brandstoffen.

Om eventuele negatieve neveneffecten te voorkomen, werden in beide richtlijnen duurzaamheidscriteria vastgelegd waar biobrandstoffen en vloeibare biomassa aan moeten voldoen om mee te tellen voor de streefcijfers en in aanmerking te komen voor steun. Deze duurzaamheidscriteria voor biobrandstoffen beoogden te voorkomen dat bossen en waterrijke natuurgebieden en gebieden met grote biodiversiteit direct worden omgezet in land voor de productie van biobrandstoffen en bevatten de eis dat het gebruik van biobrandstoffen moet resulteren in een broeikasgasemissie die ten minste 35 % lager ligt dan die van de erdoor vervangen fossiele brandstoffen. In 2017 wordt deze eis opgetrokken tot 50 %.

Deze extra vraag naar biobrandstoffen echter leidde tot een wereldwijde inbeslagname van goede landbouwgrond voor de productie van biobrandstoffen en de ingebruikname van nieuwe gronden voor landbouwdoeleinden. Deze nieuwe landbouwgronden werden veelal verkregen door ontbossing en resulteerde zo in een indirecte toename van de broeikasgasemissies ten gevolge van de conversie van land.

Om dat effect zoveel mogelijk te beperken stuurde de Commissie op 17 oktober 2012 een nieuw voorstel – de zogenaamde iLUC-richtlijn – aan de Raad van Europa en aan het Europese parlement. Dit voorstel beoogt een beperking van de wereldwijde conversie van land ten behoeve van de productie van grondstoffen voor biobrandstoffen en een versterking van de klimaatvoordelen van de in de EU gebruikte biobrandstoffen. Onder pilotschap van het Directoraat-Generaal Leefmilieu van de federale overheid neemt België binnen de Europese Raadswerkgroep Leefmilieu/Energie deel aan het wetgevend proces om tot een consensus over het voorstel van iLUC-richtlijn te komen. Dit proces zal naar verwachting met succes afgerond kunnen worden in de loop van 2015.

In België werd het gebruik van biobrandstoffen aangemoedigd door de wet van 10 juni 2006, die voorziet in een vrijstelling van accijnzen voor bio-ethanol en biodiesel die in geringe percentages vermengd worden in fossiele brandstoffen, op voorwaarden dat deze biobrandstoffen geproduceerd worden in een van de 7 Belgische installaties die werden geselecteerd na een Europese aanbesteding. Aan deze regeling kwam een einde op 31 mei 2014 en men overweegt een nieuw ondersteuningsplan voor de toekomst.

Daarnaast werd een minimumdrempel voor bijmenging van biobrandstoffen in fossiele brandstoffen opgelegd door de wet van 22 juli 2009. Zo is elke geregistreerde aardoliemaatschappij verplicht om een hoeveelheid ten belope van minstens 4 % van de tot verbruik uitgeslagen hoeveelheid benzine- en dieselproducten in verbruik te stellen. Deze wettelijke regeling werd hernieuwd door de wet van

17 juli 2013, waarin de verplichte percentages werden aangepast op basis van de evolutie van de technische normen.

Maatregelen

Het DG Leefmilieu van de FOD VVVL is belast met de uitvoering van het Koninklijk Besluit van 26 november 2011 houdende bepaling van productnormen voor biobrandstoffen. Dit besluit voorziet in de registratie in een databank van alle loten biobrandstoffen die op de markt worden gebracht in België. Zo kunnen de milieuvoordelen gekoppeld aan de ontwikkeling van biobrandstoffen in kaart worden gebracht. Dankzij dit registratiesysteem kunnen ook de duurzaamheidscriteria van de hoeveelheden brandstoffen die op de Belgische markt worden gebracht gecontroleerd worden.

Vooruitzichten

Toen het enthousiasme voor biobrandstoffen oplaaide in Europa, werden deze nog voornamelijk gemaakt op basis van landbouwproducten (producten en bijproducten). De strijd om bebouwbare grond en de stijging van de voedselprijzen hebben het duurzaamheidsimago van de biobrandstoffen van de eerste en tweede generatie aangetast. Er werd ook meer onderzoek uitgevoerd naar hun milieu-impact die aanzienlijker bleek dan gedacht. Dankzij de huidige technieken is het mogelijk om verschillende types biobrandstoffen te vervaardigen op basis van verschillende soorten producten, inclusief afval. Dankzij onderzoek en ontwikkeling wordt er meer en meer vooruitgang geboekt bij het ontwikkelen van meer geavanceerde biobrandstoffen met een lagere milieu-impact.

Om de aankoop van nieuwe wagens die rijden op alternatieve brandstoffen te stimuleren, verplicht de Europese richtlijn “**uitrol van de infrastructuur voor alternatieve brandstoffen**” (IP/14/1053), gepubliceerd in september 2014, de lidstaten om binnen een termijn van twee jaar **een nationaal beleidskader op te stellen voor de ontwikkeling van de markt van alternatieve brandstoffen** (elektriciteit, LNG, CNG en waterstof) in de transportsector en de uitrol van de daarvoor bestemde infrastructuur. In dit beleidskader moeten de lidstaten de doelstellingen vastleggen inzake de oplaadpunten voor alternatieve brandstoffen die tegen 2020 moeten uitgebouwd zijn.

5. Windenergie op zee

Context

De EU heeft drie doelstellingen vooropgesteld, die tegen 2020 bereikt moeten worden.

De uitstoot van broeikasgassen verminderen met ten minste 20 % %.

De energie-efficiëntie met 20 % % verhogen.

Het aandeel van hernieuwbare energie verhogen tot 20 % %.

Intussen is tijdens de Europese Raad van 23 en 24 oktober 2014 overeenstemming bereikt over het beleidskader voor klimaat en energie 2030 voor de EU. Het EU-streefcijfer is ten minste 40 % vermindering van uitgestoten broeikasgassen in 2030 ten opzichte van 1990. In 2030 dient het percentage hernieuwbare energie in de EU ten minste 27 procent te bedragen. De energie-efficiëntie zou ook met 27 procent moeten worden verbeterd.

Bij de verdeling van de 20-20-20 doelstellingen over de lidstaten werd rekening gehouden met hun potentieel voor hernieuwbare energie. België moet daardoor verzekeren dat tegen 2020 13 % van zijn primair energieverbruik uit hernieuwbare energiebronnen bestaat. Een van de middelen die de federale overheid inzet om deze doelstelling te behalen is een afgebakende zone in de Noordzee

waarbinnen projecten voor de opwekking van elektriciteit uit water, getijdestromen en wind kunnen worden gelanceerd.

Momenteel wordt het geïnstalleerde vermogen dat deze zone kan voortbrengen geraamd op meer dan 2.200 MW. Dit zou op termijn een jaarlijkse productie van ruimschoots 6,6 TWh moeten opleveren waardoor zonder CO₂-uitstoot kan worden voldaan aan ongeveer 7 % van het bruto Belgische elektriciteitsverbruik.

Huidige trend

Onder impuls van de toenmalige Minister van de Noordzee werd in 2013 en 2014 een “masterplan Noordzee” goedgekeurd dat samen met de in 2008 uitvaardigde mededeling “Routekaart naar maritieme ruimtelijke ordening: werken aan gemeenschappelijke principes in de EU” van de Europese Commissie de basis vormde voor een mariene ruimtelijke planning in de Belgische Noordzee.

Het Koninklijk Besluit van 20 maart 2014 stelt het huidige marien ruimtelijk plan vast waarbij de zone gecreëerd in mei 2004 en gewijzigd in februari 2011 voor de windmolenparken definitief is afgebakend.

Daarenboven voorziet dit Koninklijk Besluit een afbakening van zones voor het aanleggen van het zogenaamde “stopcontact op zee”, voor het aanleggen van energie-atollen en voor het aanleggen van kabels en pijpleidingen.

Momenteel worden alleen aanvragen ingediend voor elektriciteitsproductie door windturbines. Andere technieken voor exploitatie van zee-energie worden weliswaar bestudeerd, maar ze bevinden zich nog in een experimenteel stadium of in een demonstratiefase. In België lopen er onderzoeksprojecten om bedrijfszekere elektriciteitsproductie uit golven en zeestromen mogelijk te maken. In samenwerking met de POD Federaal Wetenschapsbeleid Belspo werden hieromtrent reeds 2 studies gepubliceerd, OPTIEP-BCP en BOREAS.

Van alle aanvragen die werden ingediend, kregen er zeven een domeinconcessie (zie tabel (...)). Door het toekennen van deze zeven domeinconcessies is het afgebakend gebied bestemd voor het inplanten van windmolens volledig bezet. De projecten zijn met name “C-Power” in 2003, “Northwind” (vroeger “Eldepasco”) in 2006, “Belwind” in 2007, “Rentel” en “Norther” in 2009 en tenslotte “Seastar” en “Mermaid” in 2012. Deze zeven projecten vertegenwoordigen ongeveer tussen de 474 en 498 windturbines en een geïnstalleerd vermogen tussen de 2154,2 MW en 2219,2 MW op een benutte oppervlakte van ongeveer 156 km². Rekening houdend met de mogelijke installatie van golfenergie-convertoren in het Mermaid-windpark wordt een geïnstalleerd vermogen verwacht tussen de 2174,2 MW en 2280,2 MW.

Tabel 9: Status projecten. (Bron: FOD Economie)

Naam project	Status	Aantal turbines	Totaal vermogen Min/max	Domeinconcessie (Datum MB)
C-Power	Operationeel Gebouwd in 3 fasen – Fase 1 (opgestart begin 2009) met 6 x 5 MW turbines en fase 2 met 30 x 6,15 MW turbines (opgestart in oktober 2012) & fase 3 met 18 x 6,15 MW turbines (opgestart in september 2013). Waterdiepte 12 tot 27,5 m Afstand tot de kust: 30 km Foundations Phase 1: Gravity Based Foundations Phase 2&3: Jacket	54	325,2 MW 300.000 gezinnen 1050 GWh/j	27 juni 2003
Northwind (vroeger Eldepasco)	Operationeel mei 2014 Turbines: 3 MW Waterdiepte: 16 tot 29m. Afstand tot de kust: 37 km Fundaties: Monopile	72	216 MW 250.000 gezinnen 875 GWh/j	15 mei 2006
Belwind	55 turbines operationeel sinds december 2010 (eerste fase), 2e fase: eind 2014 Turbines: 3 MW Water diepte: 15 tot 37 meter. Afstand tot kust: 46 kilometer - 52 km Fundaties: Monopile	110 55	330 MW 165 MW 160.000 gezinnen 550 GWh/j	5 juni 2007
<i>Rentel</i>	<i>Planning / 2017-2018</i> <i>Concessie en milieuvergunning toegekend</i>	<i>48</i>	<i>288-312 MW</i>	4 juni 2009
Norther / North Sea Power	Planning / 2016-2017 Concessie en milieuvergunning toegekend De diepte varieert van 14 tot 30 m. Ligt op 21 kilometer uit de kust.	100	300 MW 300.000 gezinnen	5 oktober 2009
<i>Seastar</i>	<i>Planning / 2017-2018</i> <i>Concessie en milieuvergunning toegekend</i>	<i>41</i>	<i>246 MW</i>	24 maart 2010
<i>Mermaid</i>	<i>Planning / 2018</i> <i>Concessie toegekend</i>	<i>49-73</i>	<i>449-490 MW</i>	20 juli 2012
<i>Mermaid Wave</i>		4 batterijen	20/61 MW	

Totaal minimum vermogen **2154,2 MW + 20 MW (Wave)= 2174,2 MW**
Totaal maximum vermogen **2219,2 MW + 61 MW (wave)= 2280,2 MW**

Maatregelen

In België

De federale overheid heeft een serie maatregelen genomen ter bevordering van stroomopwekking uit hernieuwbare energie. Omdat deze nieuwe technologieën nog een hoge productiekost hebben, worden ze ondersteund om financieel rendabel te zijn voor ondernemers.

Voor de bevordering van energieproductie uit hernieuwbare energie is in de elektriciteitswet van 29 april 1999 de mogelijkheid voorzien om maatregelen van marktorganisatie vast te stellen teneinde de afzet op de markt te verzekeren, tegen een minimumprijs, van een minimumvolume elektriciteit geproduceerd met aanwending van hernieuwbare energiebronnen.

In het Koninklijk Besluit van 16 juli 2002 - *betreffende de instelling van mechanismen voor de bevordering van elektriciteit opgewekt uit hernieuwbare energiebronnen (op het Belgisch continentaal plat)* - is een systeem voor de toekenning van certificaten van oorsprongsgarantie en van groenestroomcertificaten voor elektriciteit geproduceerd uit water, stromen of winden, in de zeegebieden waarin België rechtsmacht kan uitoefenen, uitgebouwd, dat gepaard gaat met een systeem van minimumprijzen bij wederverkoop van certificaten die zijn afgeleverd naar aanleiding van groenestroomproductie.

Een groenestroomcertificaat is een "immaterieel goed dat aantoonst dat een producent een aangegeven hoeveelheid groene stroom heeft opgewekt binnen een bepaalde tijdsduur" (art. 1 van het voornoemde Koninklijk Besluit van 16 juli 2002).

Een certificaat van oorsprongsgarantie is een "document dat de oorsprongsgarantie van groene stroom aantoonst" (art. 1 van het voornoemde Koninklijk Besluit van 16 juli 2002).

De CREG kent de groenestroomcertificaten toe aan producenten die houder zijn van een domeinconcessie en van een certificaat van oorsprongsgarantie.

Als maatregel is tevens een verplichting opgelegd aan de netbeheerder om groenestroomcertificaten afgeleverd door de federale en gewestelijke overheden aan te kopen tegen een minimumprijs en te verkopen.

Het Koninklijk Besluit van 16 juli 2002 betreffende de instelling van mechanismen voor de bevordering van elektriciteit opgewekt uit hernieuwbare energiebronnen, is laatst gewijzigd door het Koninklijk Besluit van 4 juni 2014.

Het voornoemd Koninklijk Besluit houdt enkele belangrijke wijzigingen in voor de ondersteuning van offshore windenergie geproduceerd door installaties, die het voorwerp uitmaken van een domeinconcessie, die na 1 mei 2014 hun financial close realiseren.

North Seas Countries' Offshore Grid Initiative

Op 3 december 2010 werd een Memorandum of Understanding (MoU) ondertekend door 10 landen en de Europese Commissaris voor Energie.

Deze 10 landen (België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Ierland, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk en Zweden) hebben er zich toe verbonden een offshore-netwerk in de Noordzee te ontwikkelen dat mee instaat voor de bevoorradingszekerheid van elektriciteit in de toekomst en de noodzakelijke onshore-connecties.

De netwerkbeheerders (European Network of Transmission System Operators for Electricity - ENTSO-E), de regulatoren en het EU Agency for the Cooperation of Energy Regulators (Agentschap

voor de Samenwerking der Regulators - ACER) ondertekenden een 'letter of support' waarbij zij zich verbinden tot volledige samenwerking met het initiatief.

Het MoU beschrijft de taakverdeling tussen de voornaamste spelers (overheden, regulators, netwerkbeheerders en de Europese Commissie).

Door het ondertekenen van het MoU tonen de deelnemende landen aan dat zij de gemeenschappelijke doelstelling delen om te komen tot een lage-koolstofeconomie, met behoud van energiebevoorradingszekerheid aan de laagst mogelijke kost voor de consumenten.

De eerste prioriteiten die behandeld worden, zijn: verbindingen met het bestaande onshore-netwerk, een kosten-batenanalyse, mogelijke scenario's van installeren en aansluiten van de offshore-netwerken, het verwijderen van eventuele bestaande reglementaire en wettelijke beletsels en het stroomlijnen van de bestaande planning- en vergunningprocedures.

België is de pionier van het initiatief en leidt de algemene werkzaamheden.

Vergunningen

Om een windmolenpark daadwerkelijk te kunnen realiseren, moet elk project voldoen aan de voorwaarden en de procedure voor het toekennen van een domeinconcessie en een milieuvergunningsprocedure doorlopen, conform de wet ter bescherming van het mariene milieu.

Ook de elektriciteitskabels in zee - om de opgewekte energie aan land te brengen - moeten worden vergund.

Vergunningen van de FOD Economie, Algemene Directie Energie

Een ministerieel besluit voor de toekenning van een domeinconcessie;

De basis is het Koninklijk Besluit van 20 december 2000 (BS 30.12.2000). Het definieert de procedure en de voorwaarden voor het geven van domeinconcessies. De criteria om te oordelen over de relevantie van een project zijn met name het al dan niet optimale gebruik van een begrensd openbaar domein dat bestemd is voor diverse, soms concurrerende, toepassingen en het gebruik van de beste beschikbare technologieën.

Een ministerieel besluit voor de toekenning van een vergunning voor bekabeling in zee

De basis is het Koninklijk Besluit van 12 maart 2002. Het bepaalt de nadere regels voor het leggen van elektriciteitskabels die in de territoriale zee of het nationale grondgebied binnenkomen of die geplaatst of gebruikt worden in het kader van de exploratie van het continentaal plat, de exploitatie van de minerale rijkdommen en andere niet-levende rijkdommen daarvan of van de werkzaamheden van kunstmatige eilanden, installaties of inrichtingen die onder Belgische rechtsmacht vallen.

Vergunningen van de FOD Leefmilieu

Een ministerieel besluit regelt de toekenning, als gevolg van een milieueffectenstudie, van een machtiging en vergunning door de FOD VVVL voor de bouw van het windmolenpark, de bekabeling, de exploitatie en de ontmanteling ervan.

De basis is de wet ter bescherming van het mariene milieu (20 januari 1999) en twee Koninklijke Besluiten. Deze Koninklijke Besluiten, en derhalve de milieuvergunningsprocedure, werden gewijzigd (BS 17.09.2003). Samengevat houdt deze regelgeving een milieueffectenbeoordeling (MEB) in door de BMM (Beheerseenheid Mathematisch Model van de Noordzee), die gebaseerd is op een milieueffectenrapport (MER) ingediend door de aanvrager.

Vooruitzichten

De toekomstige projecten zullen een opmerkelijke technische vooruitgang kennen: een hogere masthoogte of een grotere rotordiameter voor meer werkingsuren per jaar, een stijging van het eenheidsvermogen van de windmolens en tot slot een mogelijke toename van de vestigingsdichtheid in termen van MW per km².

Een standaardwindturbine had een vermogen van 2 tot 3,6 MW. De huidige standaard voor offshore-turbines gaat naar 6 tot 7 MW. Terwijl de densiteitsreferentie 9 à 10 MW per km² bedroeg in 2004, kan met de optimaliseringsoftware van de windturbineparken deze referentiewaarde op termijn worden verhoogd. Er wordt dus beter gebruik gemaakt van de beschikbare ruimte, met een verhoogde elektriciteitsproductie per oppervlakte-eenheid.

In de toekomst zal de ruimte tussen de windmolens de mogelijkheid bieden tot het benutten van andere vormen van energie zoals golven en zeestromen

6. Het uiteindelijke energieverbruik

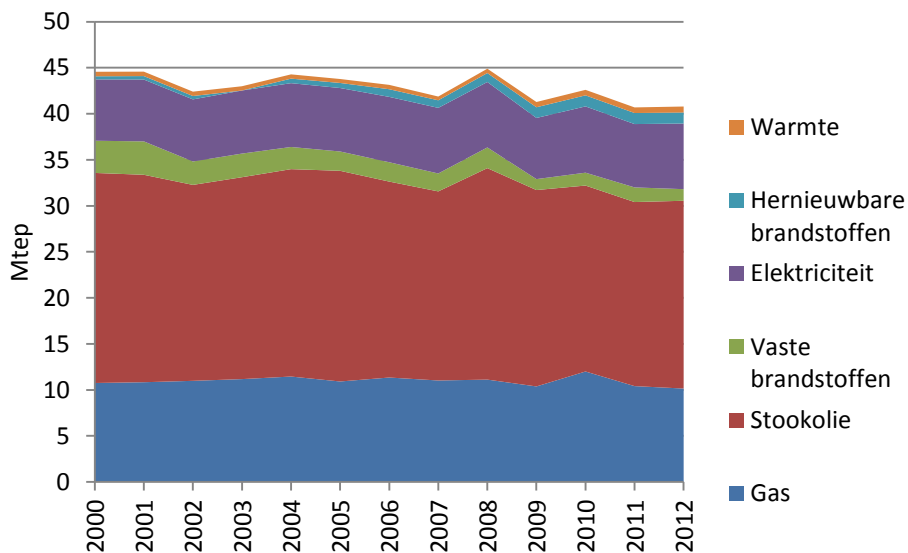
Het uiteindelijke energieverbruik wordt door Eurostat bepaald als *“het totaal van de energie die verbruikt wordt door de eindgebruikers, zoals de huishoudens, de industrie en de landbouw. Het is de energie die aan de eindgebruiker geleverd wordt voor alle energieverbruik, met uitsluiting van energie die verbruikt wordt door de energiesector zelf, inclusief voor de levering en de transformatie”*.

Wat betreft het marktaandeel in het totale eindverbruik blijft petroleum in 2012 de dominante energiebron (50 %). Dan volgt gas met 25 %, elektriciteit met 16 %, vaste brandstoffen met 3 %, hernieuwbare brandstoffen met 3 % en warmte met 1,5 %.

In de industriële sector wordt vooral aardgas gebruikt met een marktaandeel van meer dan 40 %, gevolgd door elektriciteit met bijna 30 %, vaste brandstoffen met 10 %, petroleum met 8 %, hernieuwbare brandstoffen met 7 % en warmte met 5 %.

In de “huishoudelijke en equivalente” sector blijft aardgas in 2009 de belangrijkste gebruikte brandstof met bijna 40 %, gevolgd door petroleum met 30 %, elektriciteit met 27 %, hernieuwbare brandstoffen met 2 %, vaste brandstoffen met 2 % en warmte met minder dan 1 %.

Petroleum waarborgt vooral de dekking van de behoeften in de vervoersector, de residentiële sector en het non-energetisch verbruik. Elektriciteit en aardgas worden vooral gebruikt in de industrie en in de residentiële sector. Het gebruik van vaste brandstoffen blijft vooral beperkt tot de staalindustrie.

Figuur 32: Totaal eindverbruik energie per energiebron (2000-2013). (Bron: Eurostat)

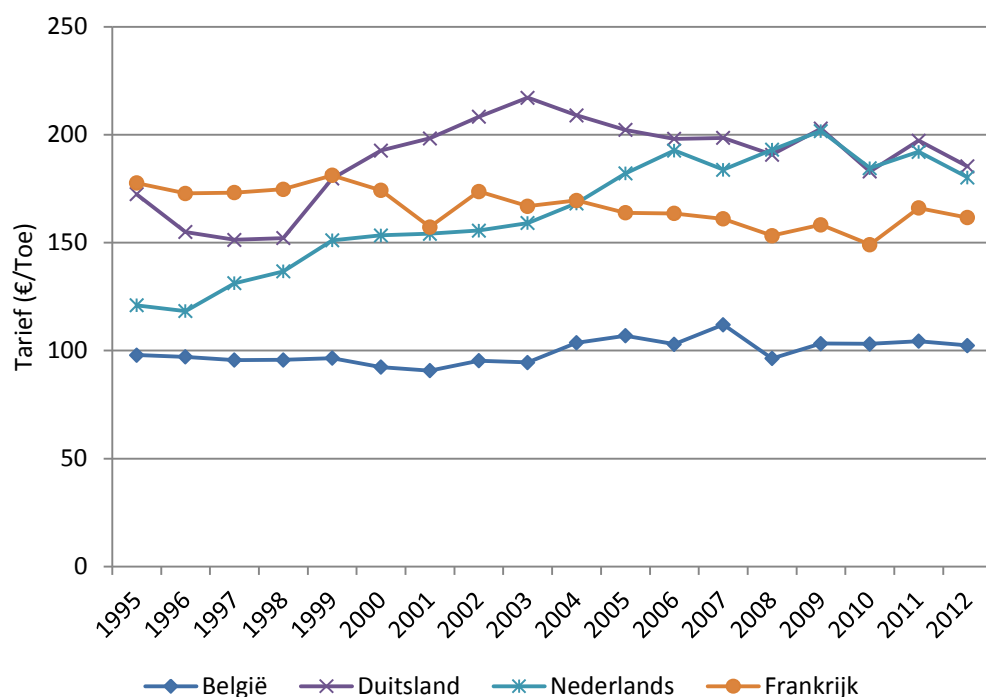
Sinds 2010 blijft het uiteindelijke energieverbruik van België voor de drie belangrijkste sectoren (industrie, huishoudens, transport) relatief stabiel. In 2012 bedroeg dit 420 TWh, hetzij een jaarlijks verbruik van 38 MWh/inwoner.

Ter vergelijking: het jaarlijks verbruik in Frankrijk bedroeg 27 MWh/inwoner en 92 MWh/inwoner in Luxemburg.

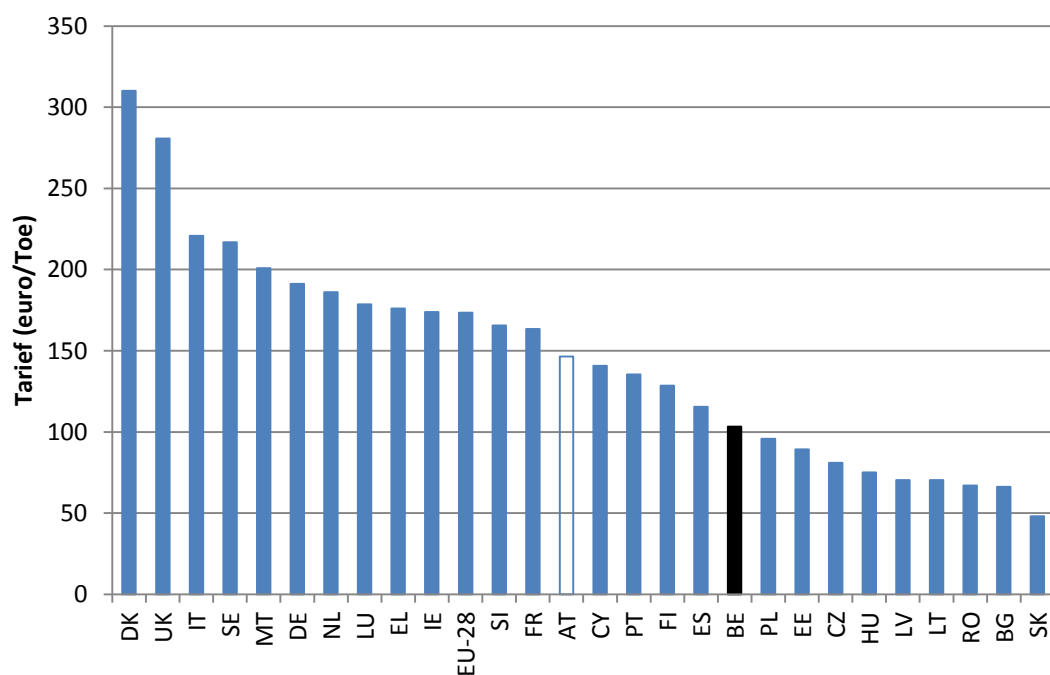
7. Reëel impliciet belastingtarief op energie

Huidige trend

Het impliciete belastingtarief voor energie is de verhouding van de inkomsten uit energiebelastingen tot het eindverbruik van energie uitgedrukt in fysieke eenheden. Deze verhouding wordt uitgedrukt in euro per ton-equivalent-petroleum (Tep). Opdat de evolutie van het percentage niet beïnvloed zou worden door de inflatie, werd er gedeflatteerd. De Europese commissie gebruikt hiertoe de deflator van de eindvraag. De indicator is dus bij constante prijzen. Vandaar dat men spreekt over een reëel percentage en niet over een nominaal percentage.

Figuur 33: Evolutie van het reëel belastingtarief op energie (1995-2012). (Bron: Taxation trends in the European Union, 2014 edition, Eurostat, Annex A)

Figuur 34: Reëel impliciet belastingtarief op energie (gemiddelde 2011-2012). (Bron: Taxation trends in the European Union, 2014 edition, Eurostat, Annex A)

Het impliciete belastingtarief heeft het voordeel dat het tegelijk rekening houdt met de nominale percentages en met de vrijstellingen. Zo vormt **deze indicator een adequate beleidsmaatregel die gehanteerd wordt voor de energiebelasting**. Aangezien deze indicator beschikbaar is voor alle lidstaten van de Europese Unie maakt hij bovendien internationale vergelijkingen mogelijk.

Deze cijfers wijzen, wat België betreft, op een stabilisatie van het tarief op een zeer laag niveau. In de buurlanden zien we een fluctuerende evolutie, zonder dat een algemene trend kan worden geconstateerd. In de eurozone wijst het (rekenkundig) gemiddelde op een lichte stijging sinds 2009.

Maatregelen

Behalve een stapsgewijze verhoging van de accijnzen op diesel (+35 % sinds september 2008), werd de energiebelasting nauwelijks gewijzigd.

Vooruitzichten

De toepassing van de energiebelasting in het kader van het klimaatbeleid wordt gehinderd door het feit dat België een klein ingesloten en open land is (risico op aankopen over de grens en op “carbon leakage”). In de toekomst zouden er op EU-niveau tariefverhogingen kunnen komen. De lidstaten onderhandelen immers sinds 2011 over een herziening van de Richtlijn 2003/96/EG tot herstructurering van de communautaire regeling voor de belasting van energieproducten en elektriciteit.

Hoofdstuk 6: Kernenergie

1. Inleiding

Het federaal Agentschap voor Nucleaire Controle (FANC) werd door de wetgever aangesteld om in naam van de federale overheid toezicht uit te oefenen op alle bedrijvigheden waar er met radioactieve stoffen of ioniserende straling wordt omgesprongen. De Nationale Instelling voor Radioactief Afval en verrijkte Splijtstoffen (NIRAS), dat bij wet werd opgericht, is belast met het beheer van radioactief afval en overtollige splijtstoffen.

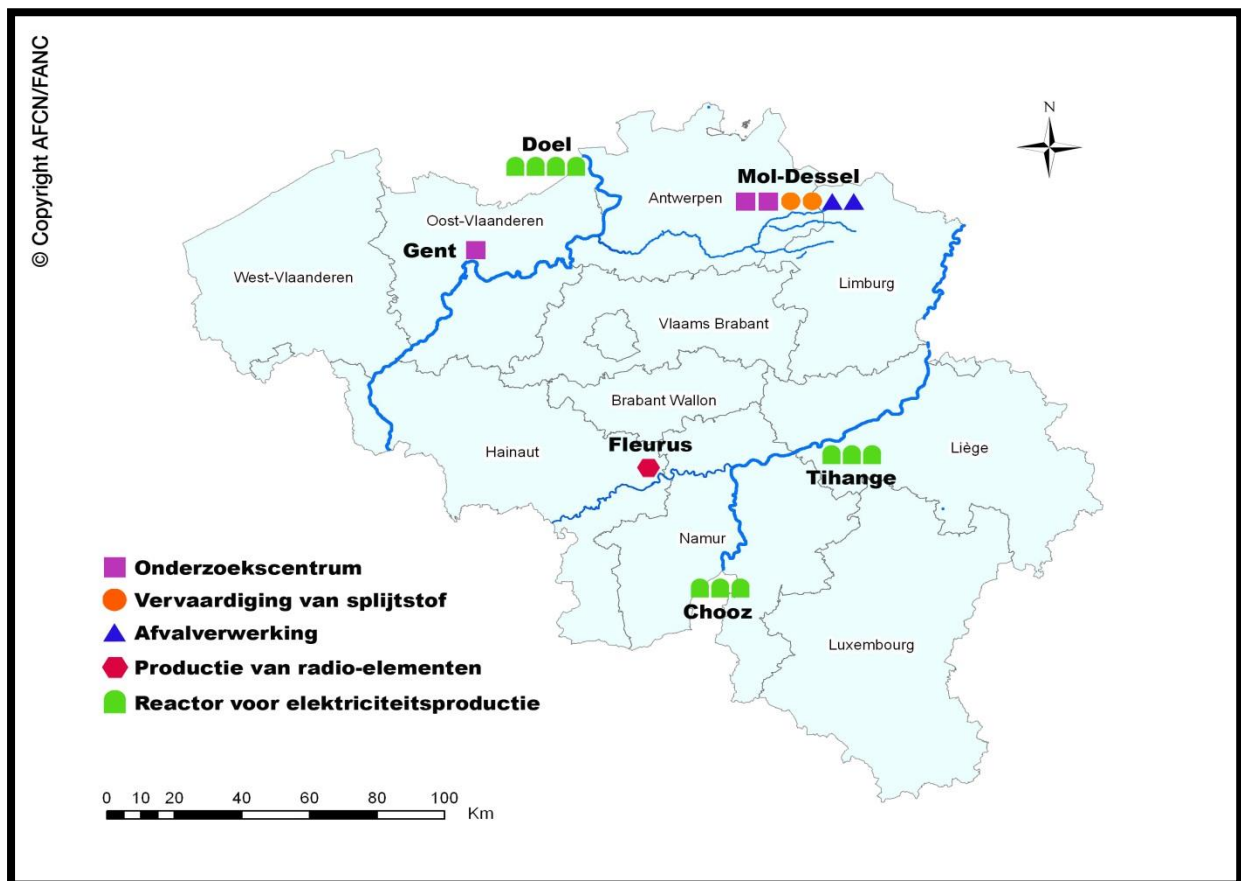
Dit toezicht is erop gericht om na te gaan of de veiligheidsvoorschriften worden nageleefd (regelgeving, vergunningen en beslissingen van de bevoegde overheid). Het controleproces is complex en veelzijdig, wegens de grote verscheidenheid aan te controleren activiteiten, de uiteenlopende aard en de omvang van de risico's die zich daarbij stellen en wegens het uitgebreide gamma aan in te zetten toezichtinstrumenten. De te controleren activiteiten spelen zich af in diverse omgevingen en omstandigheden, gaande van nucleaire installaties behorend tot de sector van de kernenergie, industriële toepassingen met stralingsbronnen en materialen die van nature uit in geringe mate radioactief zijn, installaties voor radioactieve en niet-radioactieve afvalverwerking, medische toepassingen voor de beeldvorming van inwendige organen en voor kankertherapie, installaties voor de aanmaak van medische isotopen, toepassingen in de sector van het wetenschappelijk onderzoek met soms unieke experimentele opstellingen, ... Het gaat om de oprichting, de uitbating en de ontmanteling van vaste installaties, om transporten van radioactieve goederen via diverse vervoersmodi, om tijdelijke werkzaamheden uitgevoerd op werven, om interventies in inrichtingen waar sporadisch radioactieve weesbronnen kunnen worden aangetroffen, om interventies die om het even waar op het Belgische grondgebied kunnen plaatsvinden, enz.

Het toezicht beoogt niet alleen het voorkomen van milieuhinder door radioactieve lozingen in de omgeving, maar ook de bescherming van personen die beroepsmatig aan straling zijn blootgesteld, de bescherming van patiënten die om medische redenen aan straling worden blootgesteld, de fysieke beveiliging van installaties en uitrustingen tegen ongeoorloofde aanwending of kwaadwillig opzet en de niet-verspreiding van splijtstoffen geschikt voor de aanmaak van kernwapens. Het toezicht op de werking van de nucleaire basisinrichtingen krijgt vanuit milieuoogpunt veruit de meeste aandacht bij de publieke opinie en in de media, maar het toezicht op de verspreiding van diffuse stralingsbronnen in het leefmilieu, de recuperatie van weesbronnen en het wegwerken van historische verontreinigingen is - hoewel minder spectaculair - even noodzakelijk voor een doeltreffende bescherming van het leefmilieu.

2. Nucleaire installaties

Afhankelijk van hun aard en hun kenmerken, worden de Belgische nucleaire inrichtingen onderverdeeld in vier klassen: I, II, III en IV. De inrichtingen van klasse I komen overeen met de belangrijkste nucleaire installaties: reactoren voor de elektriciteitsproductie, onderzoekscentra, fabrieken voor de vervaardiging van kernbrandstof, centra voor het beheer van *radioactief* afval...

In België beschikken vijf nucleaire sites over een of meerdere inrichtingen van klasse I: de site van Doel, de site van Fleurus, de site van Gent, de site van Mol-Dessel en de site van Tihange.

Figuur 35: Nucleaire sites met een of meerdere inrichtingen van klasse I. (Bron: FANC)

Site van Doel

De site van Doel is bestemd voor de nucleaire elektriciteitsproductie. Ze bevat vier drukwaterreactoren uitgebaat door Electrabel in de gemeente Beveren-Waas (9130):

- Doel 1-2: tweelingreactor van 433 MWe elk, in bedrijf gesteld in 1975,
- Doel 3: reactor van 1 006 MWe, in bedrijf gesteld in 1982,
- Doel 4: reactor van 1 039 MWe, in bedrijf gesteld in 1985.

De site bevat tevens een installatie voor de droge opslag van gebruikte kernbrandstof en een eenheid voor de verwerking van afval en effluënten.

Site van Fleurus

De site van Fleurus bevat onder andere een installatie voor de productie van *radioactieve* isotopen die in de geneeskunde worden gebruikt voor diagnose en therapie. Deze installatie, die in 1971 in bedrijf werd gesteld, wordt uitgebaat door het Nationaal Instituut voor Radio-elementen (IRE) in de gemeenten Fleurus (6220) en Farciennes (6240).

Site van Gent

De site van Gent legt zich toe op wetenschappelijk en technologisch onderzoek. Ze bevat de onderzoeksreactor THETIS, uitgebaat door de Universiteit Gent in de gemeente Gent (9000). Deze reactor, die in 1967 in bedrijf werd gesteld, werd in 2003 stilgelegd en wacht nu op ontmanteling. De kernbrandstof werd reeds afgevoerd.

Site van Mol-Dessel

De site van Mol-Dessel omvat de volgende activiteiten:

- Beheer van het *radioactief* afval;
- Wetenschappelijk en technologisch onderzoek;
- Metrologie en toegepast onderzoek;
- Vervaardiging van kernbrandstof voor de elektriciteitsproductiecentrales.

Het beheer van het *radioactief* afval gebeurt door Belgoprocess (BP), dat in de gemeenten Dessel (2480) en Mol (2400) twee centra uitbaat voor de verwerking en opslag van radioactief afval dat van grote nucleaire exploitanten en van andere producenten (industrieën, hospitalen...) afkomstig is.

De uitbating van de installaties van de site 1, verzekerd vanaf 1966 door Eurochemic, werd in 1984 door Belgoprocess overgenomen. De uitbating van de installaties van site 2, verzekerd vanaf 1956 door het SCK•CEN, werd in 1989 door Belgoprocess overgenomen. Bepaalde van de installaties op beide sites zijn op dit ogenblik in de ontmantelingsfase.

De activiteiten voor wetenschappelijk en technologisch onderzoek worden uitgevoerd door het Studiecentrum voor Kernenergie (SCK•CEN), dat experimentele reactoren en gespecialiseerde laboratoria uitbaat in de gemeente Mol (2400). De eerste installatie van het Centrum werd in 1956 in bedrijf gesteld. De reactor BR3 wordt op dit ogenblik ontmanteld.

De activiteiten inzake metrologie en toegepast onderzoek worden uitgevoerd door het Instituut voor Referentie Materialen en -Metingen (IRMM) van de Europese Commissie, dat meerdere laboratoria en deeltjesversnellers uitbaat in de gemeente Geel (2440). De eerste installatie van het Instituut werd in 1962 in bedrijf gesteld.

En ten slotte zijn er nog twee bedrijven voor de vervaardiging van de kernbrandstof.

Het Frans-Belgisch bedrijf Franco-belge de Fabrication du Combustible International (FBFC International) baat in de gemeente Dessel (2480) een installatie uit voor de vervaardiging van kernbrandstof op basis van verrijkt uranium en de montage van splijtstofelementen op basis van verrijkt uranium, of op basis van uranium en plutonium (MOX). Deze inrichting werd in 1963 in bedrijf gesteld. Bepaalde installaties zijn nu in ontmanteling.

Belgonucleaire baat tevens in de gemeente Dessel (2480) een installatie uit voor de vervaardiging van kernbrandstof op basis van uranium en plutonium (MOX) die in 1973 in bedrijf werd gesteld. De inrichting die in 2006 zijn laatste fabricagecampagne heeft afgewerkt, is nu in ontmanteling.

Site van Tihange

De site van Tihange is bestemd voor de nucleaire elektriciteitsproductie. Ze bevat drie drukwaterreactoren die worden uitgebaat door Electrabel in de gemeente Hoei (4500):

- Tihange 1: reactor van 962 MWe, in bedrijf gesteld in 1975;
- Tihange 2: reactor van 1 008 MWe, in bedrijf gesteld in 1983;
- Tihange 3: reactor van 1 054 MWe, in bedrijf gesteld in 1985.

De site bevat tevens een installatie voor de natte opslag van gebruikte kernbrandstof in dokken en een eenheid voor de verwerking van afval en effluënten.

De wet van 31 januari 2003 houdende de geleidelijke uitstap uit kernenergie voor industriële elektriciteitsproductie, gewijzigd door de wet van 18 december 2013 en zoals die van kracht is op

het ogenblik dat dit verslag werd opgesteld, heeft de levensduur van Tihange 1 verlengd. We zullen het hier niet hebben over deze verlenging en de gevolgen ervan. Bepaalde aspecten van de doorvoering van de verlenging van Tihange 1 werden onlangs immers in vraag gesteld op gerechtelijk niveau (de betwisting had trouwens ook betrekking op Doel 1 en Doel 2) en indien er een uitspraak komt, zou er nog een beroepsprocedure kunnen worden ingediend.

Alle relevante informatie over het beheer van sites worden in de FANC-rapporten gedetailleerd. Deze zijn beschikbaar op www.fanc.fgov.be.

3. Beheer van radioactief afval

Beheer van radioactief afval: totale hoeveelheid te beheren geconditioneerd afval in België

Het radioactieve afval is afkomstig van de nucleaire productie van elektriciteit in de zeven Belgische kernreactoren en van de medische, wetenschappelijke of industriële toepassing van radioactieve stoffen. NIRAS, de Nationale instelling voor radioactief afval en verrijkte splijtstoffen die opgericht werd bij de wet van 8 augustus 1980, is belast met het beheer van al het radioactieve afval in België. Het strategische doel van NIRAS is het radioactieve afval optimaal te beheren, zodat de veiligheid en de bescherming van de mens en het leefmilieu op korte, middellange en lange termijn gewaarborgd zijn.

NIRAS stelt regelmatig een inventaris op van de geschatte totale hoeveelheid radioactief afval die in België beheerd moet worden, waarbij zowel een scenario van opwerking van de bestraalde splijtstoffen als een scenario zonder verdere opwerking beschouwd wordt.

Volgens de inventaris van de radioactieve stoffen van eind 2008 werden de volumes van de drie categorieën geconditioneerd radioactief afval tegen 2075 destijds geschat op:

- Categorie A-afval of laag- en middelactief kortlevend afval: 69.900 m³
- Categorie B-afval of laag- en middelactief langlevend afval: 11.100 m³, in geval van opwerking van het afval, of 10.430 m³ zonder opwerking.
- Categorie C- of hoogactief afval: 600 m³, in geval van opwerking van alle bestraalde splijtstoffen, of 4.500 m³ zonder opwerking (de splijtstoffen worden als afval beschouwd).

Tabel 10: Verwachte volumes geconditioneerd afval. (Bron: NIRAS)

	Inventaris [m³] die rekening houdt met 40 jaar exploitatie van de 7 commerciële reactoren en alle andere producties
Afval van categorie A	
Commerciële kernreactoren	
Exploitatiefval	13 500
Ontmantelingsafval	35 300
Overige	
Exploitatiefval	4 600
Ontmantelingsafval	16 500
<i>Totaal</i>	69 900
Afval van categorieën B en C bij hervatting van opwerking (voor alle brandstoffen)	
Categorie B	11 100
Categorie C	600
<i>Totaal</i>	11 700
Afval van categorieën B en C bij stopzetting van opwerking	
Categorie B	10 430
Categorie C	4 500
<i>Totaal</i>	14 900

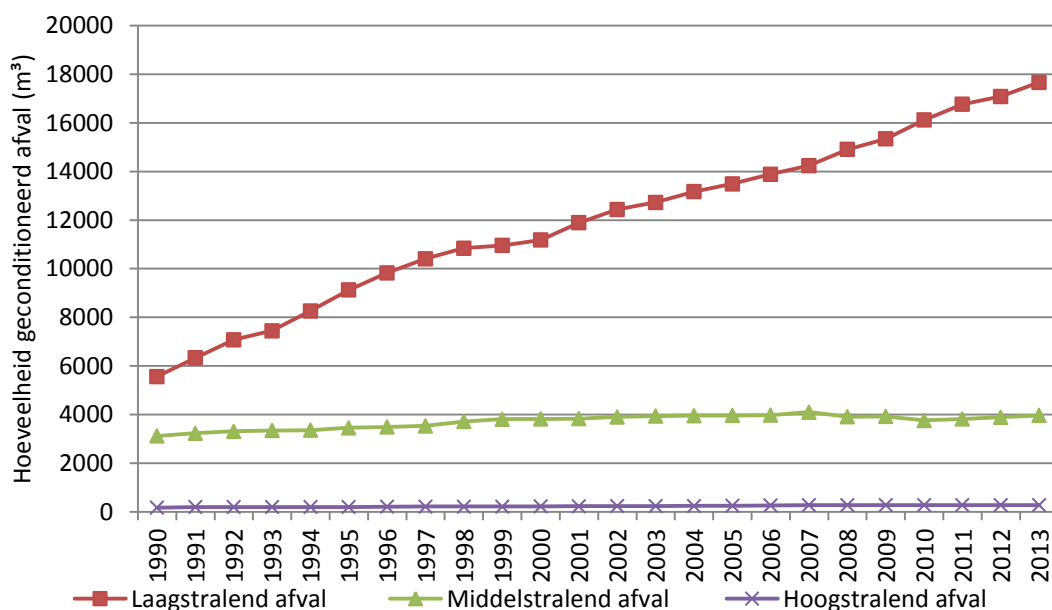
Deze inventaris was gebaseerd op het nucleaire programma dat rekening houdt met een exploitatieduur van veertig jaar van de zeven commerciële kernreactoren en met de ontmanteling van alle bestaande nucleaire installaties (wet van 31 januari 2003).

Beheer van radioactief afval: hoeveelheid geconditioneerd radioactief afval opgeslagen bij Belgoprocess

De hoeveelheden radioactief afval opgeslagen op de Belgoprocess-site van NIRAS bedragen eind 2013:

- Laagstralend afval: 17669 m³
- Middelstralend afval: 3967 m³
- Hoogstralend afval: 274 m³

De toename van de hoeveelheden geconditioneerd radioactief afval op de Belgoprocess-site van NIRAS voor de periode 1990 tot eind 2013 is weergegeven in de onderstaande grafiek.

Figuur 36: Hoeveelheden geconditioneerd afval in opslag bij Belgoprocess (in m³). (Bron: NIRAS)

Het laagstralende afval kan grotendeels aan het oppervlak geborgen worden (categorie A-afval), terwijl NIRAS voor het middel- en hoogstralende afval de geologische berging in weinig verharde kleilagen als oplossing voorstelt en bestudeert. Al het radioactieve afval blijft opgeslagen op de Belgoprocess-site van NIRAS in afwachting van de berging ervan als eindbestemming.

Om de implementatie van de bergingsinstallatie voor het categorie A-afval in Dessel voor te bereiden, heeft NIRAS op 31 januari 2013 een vergunningsaanvraagdossier ingediend bij het Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle (FANC). De vergunningsprocedure is op dit moment (oktober 2014) nog aan de gang. De nucleaire vergunning voor de oppervlaktebergingsinstallatie wordt ten vroegste in 2016 verwacht.

Voor het afval van de categorieën B en C heeft NIRAS in september 2011 haar nationale Afvalplan aan de federale regering bezorgd. Dat plan heeft vooral ten doel de regering alle elementen aan te reiken om een beleidsbeslissing over het langetermijnbeheer van dat afval te nemen. Tot dusver (oktober 2014) werd nog geen beleidsbeslissing genomen.

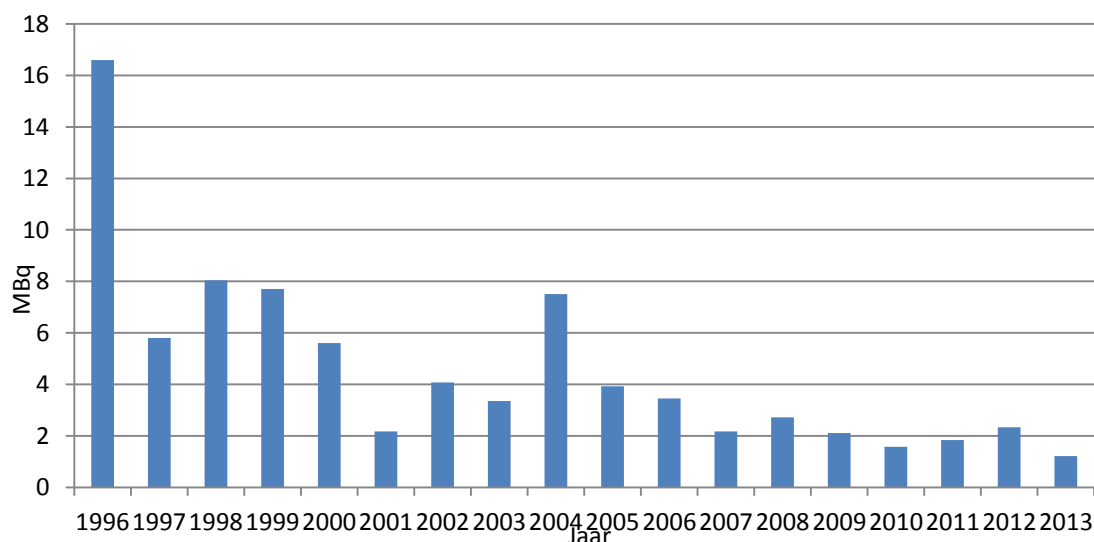
Beheer van radioactief afval: geloosde gewogen activiteit via luchtemissies

De gecontroleerde jaarlijks geloosde gewogen activiteit via luchtemissies door Belgoprocess bedroeg sinds 2011:

- 2012: 2.34 MBq
- 2013: 1.22 MBq

De jaarlijkse lozingen bleven ver onder de toegestane limiet ($\ll 1\%$).

De evolutie van de atmosferische lozingen is weergegeven in de onderstaande grafiek.

Figuur 37: Evolutie van de atmosferische lozingen. (Bron: NIRAS)

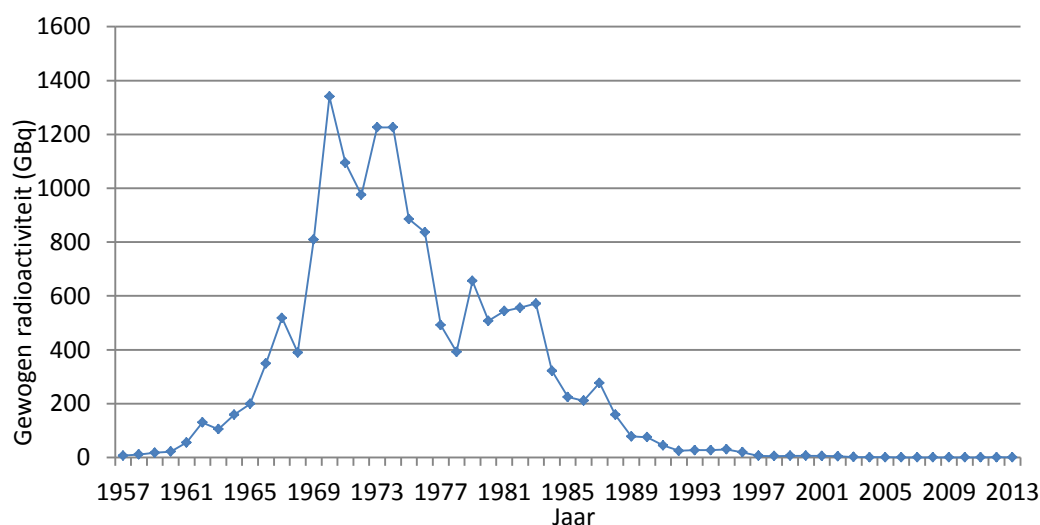
Beheer van radioactief afval: geloosde gewogen activiteit via afvalwaterlozingen

De gecontroleerde jaarlijkse totale gewogen activiteit via afvalwaterlozingen door Belgoprocess bedroeg sinds 2011:

- 2012: 0.541 GBq
- 2013: 0.139 GBq

Sinds het einde van de jaren zeventig leiden alle inspanningen om de lozingen zoveel mogelijk te beperken in overeenstemming met het basisbeginsel van optimalisering van de stralingsbescherming tot belangrijke resultaten. Deze inspanningen worden nog steeds voortgezet, zoals duidelijk blijkt uit de recente jaarlijkse duurzaamheidsrapporten van Belgoprocess. In 2012 bedroeg de geloosde gewogen activiteit 0,36 % van de toegestane limiet. In 2013 was dit 0,09 %.

De evolutie van de afvalwaterlozingen is weergegeven in de onderstaande grafiek.

Figuur 38: Evolutie van de geloosde gewogen radioactiviteit. (Bron: NIRAS)

Maatregelen

De richtlijn 2011/70/Euratom en de wet van 3 juni 2014

In 2011 werd de Europese richtlijn 2011/70/Euratom van de Raad van 19 juli 2011 tot vaststelling van een communautair kader voor een verantwoord en veilig beheer van verbruikte splijtstof en radioactief afval uitgevaardigd. Deze richtlijn werd in Belgisch recht omgezet door de wet van 3 juni 2014.

Aangezien het beheer van verbruikte splijtstof en radioactief afval uiteindelijk tot de bevoegdheid van de lidstaten behoort en vele landen nog niet de noodzakelijke essentiële beslissingen over dit beheer hebben genomen, hetgeen negatieve gevolgen kan hebben op ecologisch, economisch en maatschappelijk vlak en de toekomstige generaties dreigt op te zadelen met onredelijke lasten, heeft de Europese Commissie geoordeeld dat een juridisch kader moest worden vastgelegd voor een veilig en verantwoord beheer van verbruikte splijtstof en radioactief afval. Het toepassingsgebied van deze richtlijn omvat alle stappen van het beheer van verbruikte splijtstof en radioactief afval die voortkomen uit civiele activiteiten, vanaf de productie tot en met de berging.

De richtlijn bepaalt onder meer dat de betrokken lidstaten een 'nationaal beleid' voor het beheer van verbruikte splijtstof en radioactief afval en een passend wetgevend, reglementair en organisatorisch 'nationaal kader' moeten vaststellen en in stand houden. Elke lidstaat moet ook een 'nationaal programma' uitwerken en bijhouden, dat alle stappen van het beheer van verbruikte splijtstof en radioactief afval omvat.

De wet van 3 juni 2014 voorziet in de oprichting van een Comité van het Nationale Programma dat belast zal zijn met het opstellen en bijhouden van het nationale programma. Dat programma zal alle stappen van het beheer van verbruikte splijtstof en radioactief afval omvatten. Het zijn de ministers die bevoegd zijn voor Energie en Economie die, bij ministerieel besluit vastgesteld na overleg in de ministerraad, het nationale programma zullen vastleggen op voorstel van het Comité van het Nationale Programma en na raadpleging van het Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle (FANC).

België moet zijn nationale programma uiterlijk op 23 augustus 2015 en bij elke latere substantiële wijziging aan de Commissie meedelen. België zal de Commissie eveneens, uiterlijk op 23 augustus 2015, een eerste verslag voorleggen over de uitvoering van de richtlijn, gebruikmakend van de toetsing en rapportering op grond van het Gezamenlijk Verdrag voor het veilig beheer van verbruikte splijtstof en voor het veilig beheer van radioactief afval. NIRAS is belast met de coördinatie van de opmaak en de kennisgeving van dit verslag aan de Commissie. Vervolgens moeten om de drie jaar voortgangsverslagen over de uitvoering van de richtlijn worden voorgelegd aan de Commissie waarin alle aspecten zullen worden behandeld.

Het financieringssysteem van NIRAS werd aangepast door een wijziging van het Koninklijk Besluit van 30 maart 1981 dat de opdrachten van de instelling bepaalt en haar werking organiseert.

De financieringsregels van NIRAS zijn vastgelegd door het Koninklijk Besluit van 30 maart 1981 dat de opdrachten van de instelling bepaalt en haar werking organiseert. NIRAS wordt gefinancierd door de producenten van radioactief afval, overeenkomstig het beginsel 'de vervuiler betaalt'. NIRAS mag dus met hen overeenkomsten afsluiten die de technische, administratieve en financiële voorwaarden van de overname van hun afval door de instelling bepalen. Deze overname omvat de operaties van courant beheer, dat wil zeggen de verwerking en conditionering van het radioactieve afval, alsook de operaties van langetermijnbeheer die overeenstemmen met de opslag en de berging van het afval.

Deze operaties worden gefinancierd door middel van een retributie (ook 'tarief' genoemd) die op het ogenblik van de overname van het afval verschuldigd is. Het bedrag van deze retributie, dat onder meer afhangt van de categorie waartoe het afval behoort, is vermeld in de overeenkomsten die met de producenten worden afgesloten. In de praktijk storten de producenten een bedrag telkens als ze afval aan NIRAS overdragen. Dat bedrag stemt overeen met het resultaat van de vermenigvuldiging van het volume afval dat overgedragen wordt met de retributie die op dat afval van toepassing is. Een deel van de retributie dekt de courante operaties van verwerking en conditionering. Een ander deel wordt gestort in een speciaal fonds dat bestemd is om de financiering van de toekomstige opslag- en bergingsactiviteiten te verzekeren. Dat fonds wordt 'Fonds op lange termijn' genoemd.

Een belangrijk kenmerk van de financiering van NIRAS is dat de instelling wettelijk verplicht is het financiële evenwicht te bewaren. Het financieringssysteem dat sinds twee decennia van kracht is, maakt het daartoe mogelijk elk eventueel tekort te compenseren door een herziening van de retributie die op het ogenblik van de overname van het toekomstige afval verschuldigd is. De hoeveelheden van dat afval nemen echter voortdurend af, vooral als gevolg van de geplande stopzetting van de kerncentrales. Hierdoor bereikt het financieringssysteem stilaan zijn grenzen.

Het Koninklijk Besluit van 25 april 2014, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 18 juni 2014, brengt een aantal belangrijke wijzigingen aan in het Koninklijk Besluit van 30 maart 1981. In dat besluit worden namelijk een aantal principes – 'leidende beginselen' – bepaald, die betrekking hebben op de regels voor de berekening van de retributies en voor het stijven van het Fonds op lange termijn. Het nieuwe Koninklijk Besluit behoudt het systeem van financiering door overeenkomsten met de producenten, formaliseert de voorwaarden voor het stijven van het Fonds op lange termijn en vult enkele hiaten van het oude systeem op.

De toepassing van de leidende beginselen is één van de prioriteiten van NIRAS en een belangrijke stap vooruit in het veiligstellen van de financiering van haar activiteiten op lange termijn.

Vooruitzichten

Voor de voorbereiding van de berging aan het oppervlak in Dessel wacht NIRAS op de nucleaire vergunning die moet worden uitgereikt door het FANC.

Uiterlijk op 23 augustus 2015 moet België zijn nationaal rapport en nationaal programma voorleggen aan de Europese Commissie, in het kader van de verplichtingen die zijn vastgesteld in de Richtlijn 2011/70/Euratom.

Hoofdstuk 7: Leefmilieu - Gezondheid

1. Inleiding

Er werden verschillende acties opgezet en wetgevingen aangenomen, onder meer in het kader van de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO), de Europese Unie of, in België, de Gemengde Interministeriële Conferentie Leefmilieu Gezondheid (GICLG) om de blootstelling van de bevolking aan milieurisico's te verminderen. Het staat immers vast dat het milieu een niet te ontkennen invloed heeft op onze gezondheid. De gezondheidszorg kan echter ook een impact hebben op het milieu, zoals onder meer wordt aangetoond in de milieurapporten van de Gewesten

In dit thema komen de verschillende acties van de Federale Overheid aan bod die werden opgezet ter ondersteuning van de acties van de Gewesten of omdat ze betrekking hebben op een groot risico voor het milieu en de gezondheid. Het Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle (FANC) heeft als taak de bevolking, de werknemers en het milieu te beschermen tegen de negatieve gevolgen van ioniserende stralingen. Voor alle aspecten in verband met de werking, het toezicht op de centrales, het afval en de emissies, zie het vorige hoofdstuk.

Wat de luchtkwaliteit betreft, werden er door de Federale Overheid maatregelen genomen in termen van productnormen om de emissies van schadelijke stoffen, bijvoorbeeld door bepaalde bouwmaterialen, te vermijden.

De Federale Administratie neemt ook andere maatregelen en voert controles uit op het vlak van asbestkankers.

Tot slot heeft de Federale Overheid ook meegewerkt aan Belgische en Europese studies voor het ontwikkelen van tools voor menselijke biomonitoring om de milieublootstellingen en de doeltreffendheid van ons overheidsbeleid beter te kunnen evalueren.

2. Blootstelling aan ioniserende straling

1. De totale blootstelling.

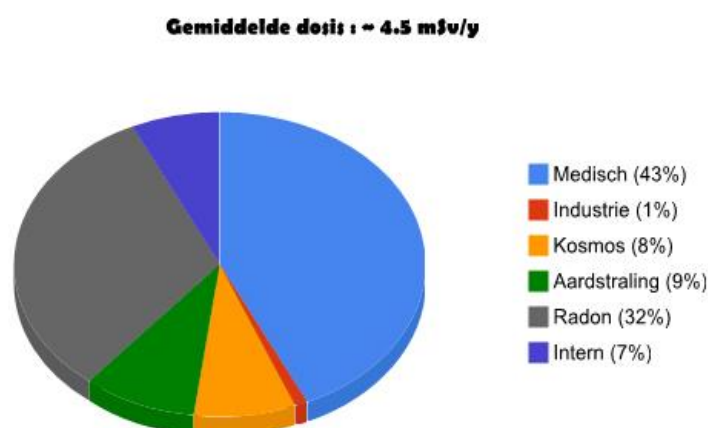
Radioactieve stoffen en ioniserende straling maken deel uit van onze leefomgeving. Wij worden voortdurend aan straling en radiologische risico's blootgesteld. Radioactieve stoffen zijn van nature aanwezig in de aardkorst, het oceaanwater, de omgevingslucht, maar ook in bouwmaterialen, onze voeding en dus in ons eigen lichaam. Ook menselijk handelen draagt bij tot de blootstelling aan ioniserende straling.

De effectieve dosis opgelopen door een aan straling blootgestelde persoon wordt uitgedrukt in millisievert (mSv). Het is een maat voor de te verwachten gezondheidsschade die met deze blootstelling gepaard gaat. De effectieve dosis is in principe niet meetbaar, maar wordt geraamd aan de hand van theoretische en soms ingewikkelde modellen. De blootstellinglimiet bedraagt 1 millisievert per jaar (mSv/jaar) buiten de medische en natuurlijke blootstelling.

Elke inwoner van ons land krijgt gemiddeld zo'n 4,5 mSv per jaar aan straling te verduren en 350 mSv gedurende heel zijn of haar leven. Zowat 55 % hiervan is te wijten aan natuurlijke blootstelling, 45 % aan medische blootstelling en minder dan 1 % aan nucleaire toepassingen. De bijdrage van de verschillende bronnen tot deze jaarlijkse dosis wordt weergegeven in Figuur 39. De collectieve dosis, gezamenlijk opgelopen door alle inwoners, is echter niet gelijkmatig verspreid over alle bevolkingsgroepen. De totale dosisbelasting en de bijdrage daartoe van de verschillende bronnen kan sterk variëren van individu tot individu, al naargelang zijn/haar levenspatroon, de locatie waar

hij/zij verblijft, voedingsgewoonten, werk- en beroepsomstandigheden, gezondheidstoestand enz. Ook zijn er sterke variaties in de loop van de tijd, bv. al naargelang de klimatologische of meteorologische omstandigheden, de duur van het verblijf in het hooggebergte, het aantal vliegtuigverplaatsingen enz.

De totale blootstelling van de Belgische bevolking aan ioniserende straling wordt in belangrijke mate beïnvloed door de medische blootstelling (Figuur 39). Deze varieert sterk van persoon tot persoon, al naargelang de individuele gezondheidstoestand. De berekening van de gemiddelde blootstelling over een grote bevolkingsgroep maskeert sterke individuele verschillen. De totale gemiddelde blootstelling van de bevolking geeft dan ook slechts een idee van het stralingsrisico dat de Belgische bevolking in zijn geheel loopt. Deze parameter is niet erg geschikt om het individuele stralingsrisico te bepalen. Bovendien staat de medische blootstelling niet in rechtstreeks verband met de aanwezigheid van radioactieve stoffen en ioniserende straling in het leefmilieu.

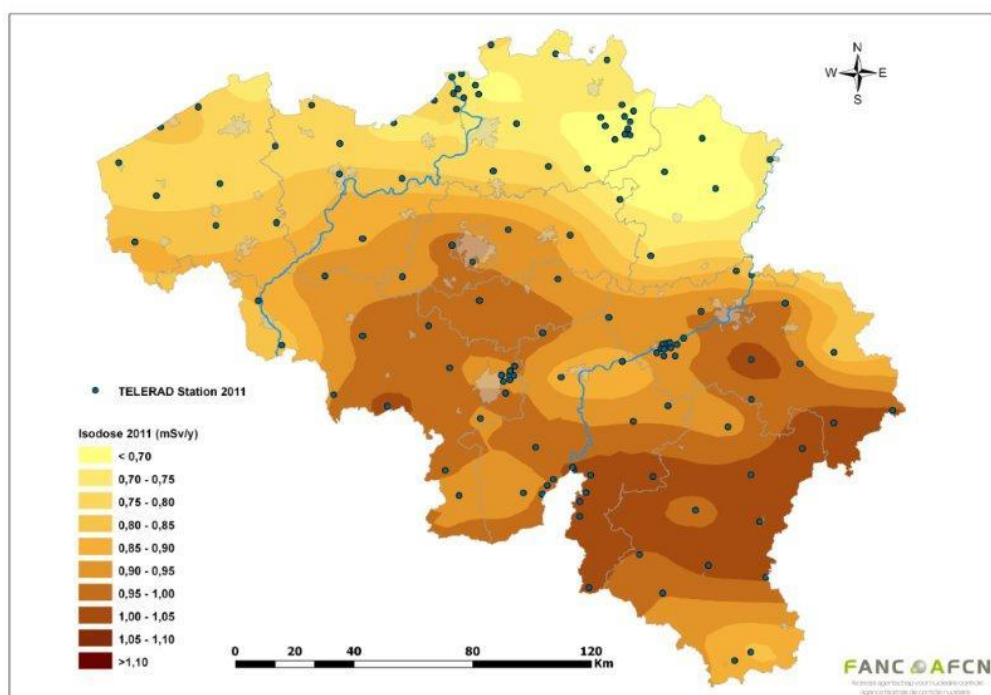
Figuur 39: de totale blootstelling van de Belgische bevolking aan ioniserende straling: bijdrage van de verschillende bronnen van ioniserende straling (gemiddelde blootstellingsdosis per inwoner) (100 % = 4,5 mSv). (Bron: FANC)

2. De blootstelling te wijten aan het milieu.

De gemiddelde jaarlijkse externe blootstelling aan gammastraling geeft een beter beeld van de blootstelling van de bevolking aan de ioniserende straling die aanwezig is in het leefmilieu. De gegevens hiervoor worden bekomen via het automatisch meetnet TELERAD van het FANC, dat deze externe blootstelling aan gammastraling registreert in 232 locaties verspreid over het Belgische grondgebied. Deze metingen gebeuren met tussenpozen van 10 minuten en geven een gedetailleerde momentopname van het dosisdebiet over het ganse land en van de evolutie ervan in de tijd.

De kosmische straling is overal vrijwel gelijk in België, ongeacht de plaats waar men zich bevindt. De blootstelling aan ioniserende straling aanwezig in het leefmilieu is dan ook vrijwel volledig bepaald door de natuurlijke radioactieve stoffen aanwezig in de ondergrond (uranium en thorium samen met hun respectieve vervalproducten en kalium-40). Dit blijkt duidelijk uit de stralingskaart van België. De blootstelling aan ioniserende straling uit het leefmilieu volgt immers zeer duidelijk de geologische ondergrond, met een lagere blootstelling in het noorden van het land (zandgronden die relatief arm zijn aan natuurlijke radioactiviteit) en een hogere blootstelling in de Ardennen (schist en graniet gesteente, relatief rijk aan natuurlijke radioactiviteit). Het is dan ook van belang op te merken dat er belangrijke geografische variaties bestaan op de gemiddelde externe blootstelling aan gammastraling in ons land, met nagenoeg een factor 2 tussen de hoogst en de minst blootgestelde regio's.

Het directe verband tussen de blootstelling aan ioniserende straling in het leefmilieu en de verdeling van de natuurlijke radioactiviteit in België geeft meteen ook aan dat de radiologische toestand van ons leefmilieu zeer goed is en dat de bijdrage van kunstmatige radioactiviteit in het leefmilieu ver beneden de niveaus blijft waarbij gezondheidsschade te verwachten is.

Figuur 40: Geografische spreiding van de jaarlijkse externe gammadosis. (Bron: FANC)

3. Radon in de binnenlucht van woningen.

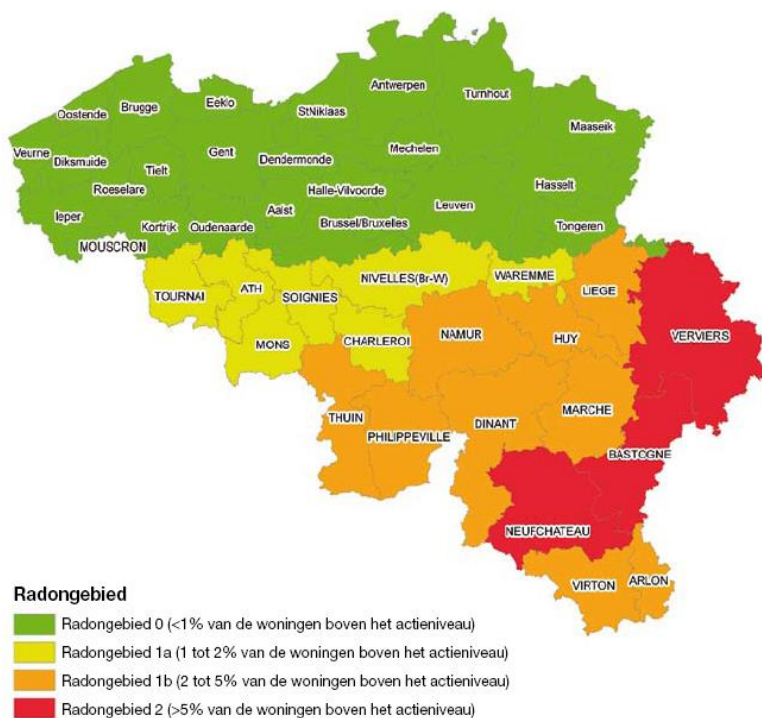
Radon is een reuk-, smaak- en kleurloos, maar radioactief gas dat van nature uit overal aanwezig is in de ondergrond, zo ook in België. Het radioactieve element radon-222 is een vervalproduct van het natuurlijk aanwezige uranium-238. Dit U-238 valt uiteen in een reeks vervalproducten die telkens radioactief zijn (de vervalketen genaamd) om uiteindelijk te vervallen tot het stabiele lood-206. Radon is het enige gasvormige element in deze keten. Dit brengt onder meer met zich dat het uit de gesteenten in de ondergrond kan ontsnappen en in de atmosfeer terecht komt, waar het ingeademd wordt door de mens. De radioactieve en fysisch-chemische eigenschappen van radon maken dat er bij inademing een belangrijke bestraling van het longweefsel kan optreden. Radon is door de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) erkend als carcinogeen van categorie 1 en is de tweede oorzaak van longkanker, na roken.

In de buitenlucht blijft de radonconcentratie beperkt: gemiddeld rond de 10 Bq/m³, met iets lagere waarden in Vlaanderen en iets hogere in Wallonië als gevolg van de verschillende ondergrond. In slecht verluchte huizen en gebouwen kan het radon zich echter ophopen en aanleiding geven tot hoge en in sommige gevallen zeer hoge concentraties, wat gezondheidsproblemen kan veroorzaken bij langdurige blootstelling. In België is de blootstelling aan radon verantwoordelijk voor 32 % van de gemiddelde jaardosis.

Het FANC volgt de radonconcentratie in woningen en gebouwen op. Op basis van deze metingen, ondertussen uitgevoerd in meer dan 12.000 woningen, heeft het FANC kunnen vaststellen dat er een hoog risico bestaat voor hoge radonconcentraties binnenshuis in voornamelijk de arrondissementen Bastenaken, Neufchâteau en Verviers. Deze zone wordt dan ook gezien als een hoge risicozone (high risk area – HRA) voor blootstelling aan radon.

De becquerel (Bq) is de eenheid voor het meten van het niveau van radioactiviteit, m.a.w. het aantal desintegraties per seconde. De WGO definieerde 100 Bq/m³ als referentiewaarde voor radon binnenshuis (waarde waaronder geen beduidende gezondheidsschade wordt waargenomen). Het FANC hanteert momenteel een actieniveau van 400 Bq/m³, zoals voorgesteld door de Hoge Gezondheidsraad (waarde waarboven een remediëring aangewezen is).

De blootstelling van de bevolking aan radon wordt opgevolgd aan de hand van het percentage van de woningen die boven deze referentiewaarde en actiewaarde uitkomen. Voor gans België blijkt dat 10 % van de woningen boven de WGO-referentiewaarde van 100 Bq/m³ uitkomt en ongeveer 0,6 % van de woningen boven het FANC-actieniveau van 400 Bq/m³. In de hoge risicozone loopt dit op tot respectievelijk 43 % en 13 %. (zie bijgevoegde Figuur 41 en Tabel 11).

Figuur 41: Radon risicozones in België. (Bron: FANC)

Tabel 11: Verdeling van de woningen volgens de radonconcentratie binnenshuis. (Bron: FANC)

	Bevolking	# woningen	Percentage van de woningen met overschrijding van de aangegeven radonconcentratie				
			#>100 Bq/m ³	#>200 Bq/m ³	#>300 Bq/m ³	#>400 Bq/m ³	#>800 Bq/m ³
België	10584534	3742000	10,00	2,26	0,90	0,56	0,15
Wallonië	3435879	1325479	21,00	5,80	2,00	1,59	0,42
Vlaanderen	6117440	2190596	3,20	0,10	0,00	0,00	0,00
Brussel	1031215	225925	4,00	2,50	0,00	0,00	0,00
HRA	376568	130000	43,00	33,00	17,00	13,00	4,30

3. De blootstelling aan luchtverontreinigende stoffen

Het federale plan inzake de luchtkwaliteit (2009-2013) is de federale bijdrage aan de strijd tegen luchtverontreiniging. Het plan is opgedeeld in twee delen: **de pollutanten en hun bronnen in de buitenlucht** en deze **binnenshuis**.

De bronnen die vervuilende stoffen (kunnen) vrijgeven in de buitenlucht zijn vooral te vinden in de transportsector, de woningsector (inclusief verwarming) en de energiesector. De bronnen die binnenshuis vervuilende stoffen vrijgeven, betreffen drie grote domeinen: bouwmaterialen en meubels, huishoudelijke verwarmingstoestellen en schoonmaakproducten.

De acties in het kader van het plan werden in 2014 geëvalueerd (zie Tabel 12). Van de 31 geplande acties, zijn er 14 afgerond, 4 zijn gedeeltelijk afgerond, 7 zijn aan de gang (of zijn een continu proces), 1 moet er nog worden opgestart en 5 werden opgegeven. Een overzichtstabel van deze acties is bij dit verslag gevoegd.

Binnenkort zal er een nieuw plan worden voorgesteld door het DG Leefmilieu van de FOD VVVL. Hierin zullen bepaalde acties van het plan 2009-2013 worden overgenomen.

Tabel 12: Acties van het actieplan Luchtkwaliteit 2009-2013: stand van zaken (bron: FOD VVVL)

	Titel	Maatregel	Stand van zaken
1	Evaluatie van de kost wanneer men niet ingrijpt en van het voordeel van de genomen maatregelen.	Opvolging mobiliteitsbeleid	Proces (aan de gang)
		Modellering van het transport	Beëindigd
		Brandstofbeleid	Proces (aan de gang)
		Beleid inzake verwarmingstoestellen	Proces (aan de gang)
		Impact op de gezondheid	Proces (aan de gang)
2	De kennis over de kwaliteit van de binnenlucht en de gevolgen voor de gezondheid in samenwerking met de gewesten ontwikkelen.	Coördinatie en uitwisseling van informatie	Proces (aan de gang)
		Modellering van de binnenomgeving: luchtverversing	Beëindigd
		Sensibilisatie	Beëindigd
		Instrumenten ter ondersteuning van de besluitvorming	Beëindigd
3	De controle versterken en de marktopvolging verbeteren	Vermindering van de administratieve last en vergemakkelijken van de controle	Beëindigd (er werd onder meer een boeteregeling ingevoerd, naast andere wettelijke bepalingen ter versterking van het controlebeleid).
		Wijziging van het wettelijk kader	Beëindigd
4	Een aangepast gebruik van voertuigen bevorderen	Promoten van ecodriving	Beëindigd : in het kader van het rijbewijs is ecodriving een van de noodzakelijke vaardigheden waarover alle bestuurders moeten beschikken

5	Meer milieuvriendelijke woon-werktrajecten aanmoedigen	Fiscale maatregel ter bevordering van het woon-werkverkeer via het openbaar vervoer op per fiets	Beëindigd. De toegekende fietsvergoeding bedraagt 0,15 euro per km
6	De groei van het spoortransport en van het transport via de binnenvaart handhaven	Verhogen van het spooraanbod en de vraag naar spoorvervoer stimuleren	Zie NMBS
7	De externe milieukosten integreren in de luchtvaart	Invoering van een milieubelasting voor de emissies van de luchtvaartsector	Beëindigd op EU niveau
8	De zachte mobiliteit binnen de onderneming bevorderen	Overheidssector: ecologische optimalisering van de verplaatsingen voor dienstredenen	Beëindigd via rondzendbrief
		Privésector: fiscale aanmoedigingsmaatregelen voor bedrijven voor milieuvriendelijkere dienstverplaatsingen	Verschillende bepalingen ter bevordering van elektrische voertuigen werden ingelast in de vennootschapsbelasting.
9	Ambitieuze milieunormen voor alle voertuigtypes steunen en anticipatie ondersteunen.	Toepassing van de euronormen (Homologatie)	Beëindigd
		Fiscale aanmoediging bij aankoop van een milieuvriendelijkere wagen	Beëindigd. De fiscale voordelen voor dieselwagens op basis van de CO ₂ -uitstoot werden afgeschaft
10	Aanmoedigen van investeringen in zuiniger trucks, die ook milieuvriendelijker zijn	Fiscale aanmoediging bij aankoop van een minder vervuילend voertuig	Beëindigd via de vennootschapsbelasting
11	Informeren over de milieukeurmerken van de transportmiddelen	Verbeteren van de publieksinformatie over de milieu-impact van het transport	Beëindigd. De etikettering in de showrooms en de reclame zijn thans gereguleerd
12	Nieuwe technologieën promoten	Organiseren van evenementen om nieuwe technologieën die de milieudruk verminderen voor te stellen en te promoten	Proces
13	Het rendement van de binnenscheepvaart verhogen en de verontreinigende emissies van de boten verminderen	Via normen of via economische stimulansen, investeringen in het varend materieel aanmoedigen	Beëindigd onder meer via de vennootschapsbelasting
14	De hinder van bepaalde voertuigen verminderen	Via normen of via economische stimulansen, investeringen in niet voor de weg bestemde motoren aanmoedigen	Opgegeven
15	Het afval van biomassa als energieproduct valoriseren	De duurzaamheid van brandstoffen uit biomassa garanderen	Beëindigd
16	Een wettelijk kader betreffende de kwaliteit van houtkorrels, houtpellets, houtblokken en vaste fossiele brandstoffen definiëren.	De vereisten waaraan houtpellets voor niet-industriële verwarmingstoestellen moeten beantwoorden vastleggen	Beëindigd
		De vereisten waaraan steenkool moet beantwoorden vastleggen	Opgegeven want de markt blijft zeer beperkt

17	De kwaliteit van vloeibare brandstoffen verbeteren	Het aanbod van stookolie met een laag zwavelgehalte verhogen en de vraag ernaar stimuleren	Nog op te starten
18	De kwaliteit van de brandstoffen voor het wegvervoer verbeteren.	Het zwavelgehalte van diesel verminderen	Beëindigd via KB tot omzetting van EU wetgeving
19	De wetgeving op de verwarmingsketels en de kachels versterken op het ritme van de technische vooruitgang.	De minimumvereisten inzake de emissies van polluenten voor verwarmingstoestellen bepalen	Beëindigd KB gepubliceerd
20	De minimeisen voor steenkoolkachels via een Koninklijk Besluit definiëren	Via een Koninklijk Besluit de minimumvereisten voor kolenkachels bepalen	Beëindigd KB gepubliceerd
21	De allesverbranders voor de tuin verbieden, zonder het vrij verkeer van goederen te belemmeren	Allesverbranders voor de tuin verbieden zonder het vrij verkeer van goederen te belemmeren	Opgegeven want de markt blijft zeer beperkt en moeilijk te controleren
19	Actie 22 : De hinder van de bijverwarmingstoestellen en de open haarden beperken	De minimumvereisten inzake de emissies van polluenten in de binnenlucht voor verwarmingstoestellen bepalen	Zal worden hernomen en aangepast in het volgende plan 2015/2025
24	Een evaluatieschema voor de materialen en de producten opstellen en de emissiecriteria vastleggen	Een evaluatieschema opstellen voor de emissies van bouwmaterialen	Beëindigd
25	De melding van de emissie van bouwproducten en aanverwante producten reglementeren	De minimumvereisten inzake de emissies van bouwmaterialen bepalen	Beëindigd voor vloerbekledingen (KB 18 augustus 2014)
26	De emissie van benzeen en formaldehyde van luchtverfrissers beperken	De emissie van benzeen en formaldehyde door luchtverfrissers beperken	Aan de gang.
27	Een gegevensbestand samenstellen met alle kennis over de emissies van producten en materialen in huis.	Uitwerken van de indicatoren voor het opvolgen van de beleidsmaatregelen en evalueren van de gezondheidsrisico's gekoppeld aan het gebruik van VOS	Opgegeven doordat er op EU niveau een gelijkaardige databank werd samengesteld.
28	De emissies en de risico's van onderhoudsproducten evalueren	Een evaluatieschema opstellen voor de emissies door detergenten	Aan de gang
29	De mogelijkheden om individuele licenties te verstrekken tot de renovatie van beschermde gebouwen beperken	Een procedure uitwerken voor het verlenen van licenties voor het gebruik van niet conforme verven	Opgegeven
30	Een uitbreiding van het toepassingsdomein van de Richtlijn 2004/42/EG betreffende het VOS-gehalte van bepaalde verfsoorten verdedigen.	Coördineren van het Belgisch standpunt en instaan voor de technische ondersteuning bij de herziening	De richtlijn werd nog niet herzien
31	Op basis van een sectoraal akkoord het VOS-gehalte en het gehalte van bepaalde stoffen verminderen en de toepassingstechnieken aanpassen	De emissies van VOS van sommige producten beperken via reglementering of aanmoedigingsmaatregelen	Uitgesteld in afwachting van de herziening van de NEC-richtlijn

4. De blootstelling aan asbest

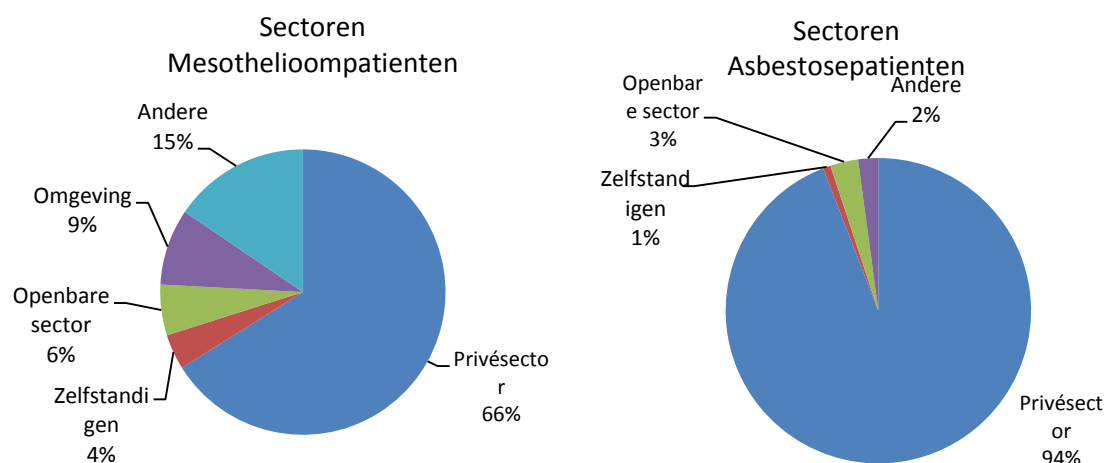
Context

België was jarenlang de grootste gebruiker ter wereld van asbest (in kilo per inwoner). Bij inademing kan asbest ernstige ziekten veroorzaken, zoals asbestose en diverse soorten van kanker (mesotheliom, maar ook kanker van het strottenhoofd en van de longen).

Maatregelen

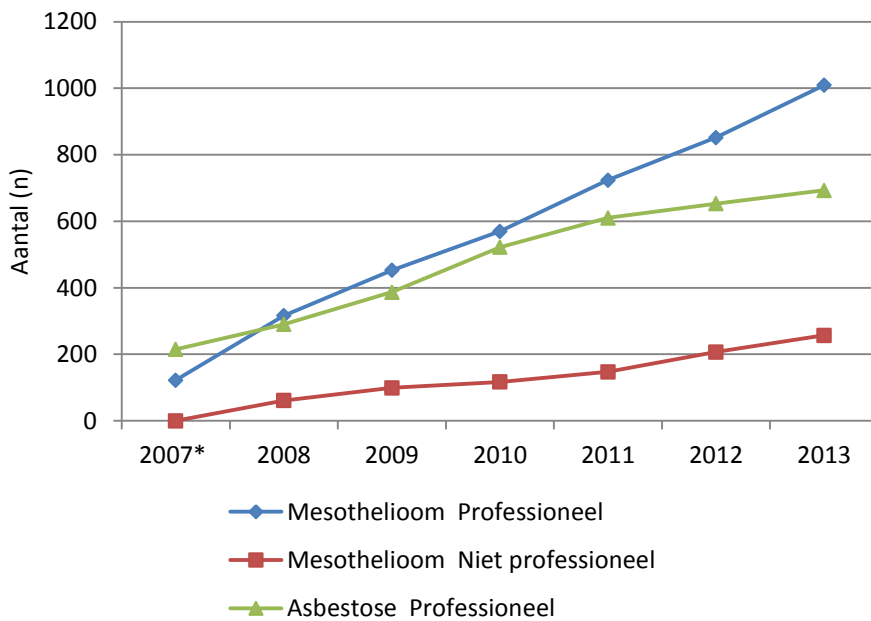
Op 1 april 2007 werd het “asbestfonds” (AFA) opgericht. In tegenstelling tot het fonds voor beroepsziekten, kan het AFA vergoedingen uitkeren aan de slachtoffers van ziekten die niet aan het werk gekoppeld zijn. **Dit geldt evenwel enkel voor asbestose en mesotheliom.** Sinds 1 april 2014, kunnen de vergoedingen uitgekeerd door het Asbestfonds ook gepaard gaan met een terugbetaling van de gezondheidszorgkosten of de hulp van een derde.

Na de piek van slachtoffers die erkend werden ten gevolge van het grote aantal aanvragen in de eerste maanden van de activiteit van het AFA, worden er sindsdien gemiddeld 270 nieuwe slachtoffers per jaar erkend. In 5 jaar werden 1481 slachtoffers erkend. Daar het slachtoffer niet de enige is die recht heeft op vergoedingen (rechthebbende), is het aantal vergoede personen veel groter. De grote meerderheid van de aanvragen is afkomstig vanuit de privésector. Vrij veel gevallen van mesotheliom zijn te wijten aan de blootstelling aan het leefmilieu (17 %). Bij asbestose is er geen enkel milieuslachtoffer, daar deze ziekte wordt opgelopen na een lange en intense blootstelling.

Figuur 42: Spreiding van het aantal mesotheliom- en asbestgevallen geïnventariseerd door het Asbestfonds (2007-2013). (Bron: Asbestfonds)

Het kleine aantal zelfstandigen is wellicht te verklaren door het feit dat ze niet weten dat ze een vergoeding bij het AFA kunnen aanvragen. Kanker wordt meestal tussen de 65 en de 74 jaar ontdekt. De slachtoffers zijn meestal mannen (88 % voor mesotheliom, 98 % voor asbestose) die op hun werkplaats in contact geweest zijn met asbest. De belangrijkste activiteitssectoren van de slachtoffers zijn de bouw en de industrie, waarbij bouwmaterialen en de metallurgie vooral verantwoordelijk zijn voor mesotheliom en de staalindustrie voor asbestose.

Figuur 43: Aantal mesotheliom- en asbestgevallen erkend door het Asbestfonds in België (2007-2013). (Bron: Asbestfonds)

5. Humane biomonitoring als analyse-instrument voor milieublootstelling

Context

Humane biomonitoring (HBM) is een methode waarbij chemische stoffen die een risico voor de gezondheid kunnen inhouden worden opgespoord in menselijke weefsels (haren, urine, bloed, nagels, moedermelk ...). Deze methode wordt steeds vaker toegepast om als basis te kunnen dienen voor het nemen van beleidsbeslissingen inzake de veiligheid van de voedselketen, cosmetica, roken, pesticiden en chemische producten.

Belgische medewerking aan studies over persistente organische polluenten van de WGO

Het Federaal Milieuraapport 2008 vermeldde de resultaten van de Belgische deelname aan de studie over persistente organische polluenten (POP's) in moedermelk die in 2006 werd georganiseerd door de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) en UNEP. De moedermelk van 200 vrijwillige moeders werd geanalyseerd op de aanwezigheid van een twintigtal POPs. Het was de eerste HBM-studie in België, uitgevoerd in samenwerking met de verschillende entiteiten die verantwoordelijk zijn voor het leefmilieu en/of de gezondheid in ons land.

Momenteel werkt België mee aan de tweede fase van de studies van de WGO /UNEP over POP's in moedermelk, in het kader van de wereldwijde evaluatie die eind 2015 zou moeten afgerond zijn. Hiervoor wordt opnieuw een beroep gedaan op 200 vrijwillige moeders die een representatieve vertegenwoordiging van de Belgische bevolking vormen. De meeste van de stoffen uit de studie van 2006 zullen worden geanalyseerd om de resultaten te kunnen vergelijken. Het doel is het achterhalen van de trends en het formuleren van de noodzakelijke conclusies in termen van beleidsmaatregelen.

De Europese regio van de WGO bereidt momenteel een rapport voor over de uitwerking van HBM-initiatieven dat zal worden bestudeerd door de Lidstaten tijdens de tussentijdse evaluatie van de

Conferentie van Parma (2010). De WGO en UNEP werken gezamenlijk aan een globaal biomonitoringplan rond kwik bij pasgeborenen.

Eerste geharmoniseerde HBM-studie op Europees niveau

In het kader van het actieplan Milieu en Gezondheid van de Europese Commissie⁵⁸ en van de verbintenissen van de Conferenties Milieu en Gezondheid van de WGO- Europa⁵⁹, heeft België de eerste HBM-studie uitgevoerd op Europese schaal gecoördineerd en medegefinancierd. Het LIFE+-project DEMOCOPHES⁶⁰ liep van 2010 tot eind 2012 en wees op de mogelijkheden van een geharmoniseerd HBM-programma in Europa. In het kader van dit project werden gegevens ingezameld van ongeveer 4.000 vrijwilligers in verband met de blootstelling aan kwik, cadmium, tabaksrook, ftalaten en bisfenol A. Door dit project konden geografische blootstellingstendensen in kaart worden gebracht en konden ook risicofactoren gekoppeld aan het leefpatroon en risicogroepen worden geïdentificeerd.

Het is de eerste keer dat dergelijke gegevens werden ingezameld met als doel deze vergelijkbaar te maken. Daartoe werden in de 17 deelnemende landen dezelfde methodes gehanteerd voor het inzamelen en analyseren van de haar- en urinestalen en voor het inzamelen van de gegevens inzake de woonomgeving, de voeding, de hobby's en de andere levensgewoonten van de betrokken vrijwilligers. Deze laatste gegevens zijn belangrijk om te achterhalen via welke weg de gemeten stoffen in het lichaam zijn terechtgekomen (blootstellingsweg). De resultaten van dit Europees project, een documentaire over HBM, wetenschappelijke publicaties, persartikels en andere informatie zijn terug te vinden op de website⁶¹.

Sinds DEMOCOPHES heeft aangetoond dat een geharmoniseerde benadering mogelijk en nuttig is, wil de Europese Commissie de mogelijke pistes van een permanent HBM-programma nog verder onderzoeken. België blijft een vooraanstaande rol spelen bij die onderhandelingen.

Belgische resultaten van de Europese HBM-studie

In België vertoonden de deelnemers aan DEMOCOPHES⁶² hogere concentraties dan het Europees gemiddelde in dit project voor kwik en sommige ftalaatmerkers (die van DiBP, DBzP en MnBP), (zie Figuur 44 en Figuren 45). Daarentegen lagen de urinewaarden van cotinine, cadmium en de ftalaatmerkers van DEHP en DEP significant lager dan het Europees gemiddelde. Verder lag het niveau van de verschillende gemeten polluenten onder de bestaande richtwaarden die beschikbaar zijn voor kwik, cadmium, bisfenol A en sommige ftalaatmetabolieten. Deze waarden worden bepaald door gespecialiseerde commissies⁶³ en stemmen overeen met de concentratie van een bepaalde polluent in een bepaald menselijk weefsel. Wanneer die waarde wordt overschreden bestaat er een verhoogd risico op een negatieve impact op de gezondheid bij personen die hiervoor vatbaar zijn.

⁵⁸ http://europa.eu/legislation_summaries/public_health/health_determinants_environment/l28145_en.htm

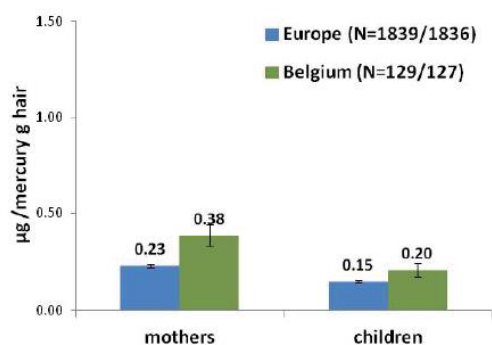
⁵⁹ <http://www.euro.who.int/en/media-centre/events/events/2010/03/fifth-ministerial-conference-on-environment-and-health>

⁶⁰ DEMOCOPHES (DEMONstration of a study to COordinate and Perform Human biomonitoring on a European Scale) was co-funded (50 %/50 %) by the European Commission LIFE+ Programme (LIFE09/ENV/BE/000410) and the partners: <http://www.eu-hbm.info/democophes/project-partners>

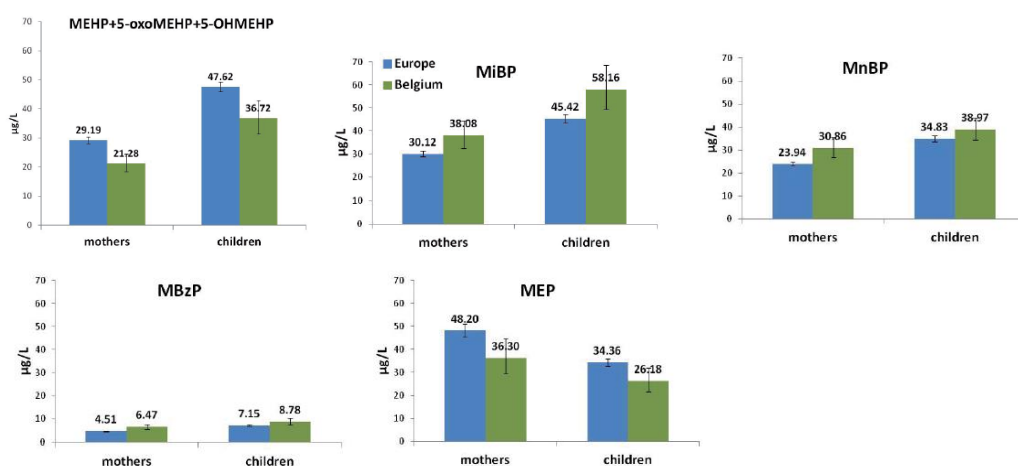
⁶¹ <http://www.eu-hbm.info>

⁶² http://www.health.fgov.be/eportal/Aboutus/relatedinstitutions/NEHAP/PROJECTSANDCTIONS/HumaneBio_monitoring/index.htm?fodnlang=fr

⁶³ Duitse Commissie voor humane biomonitoring; JECFA (Joint FAO/WHO Expert Committee on Food Additives)

Figuur 44: Gemiddelde kwikwaarden (mercury) in de haren (µg/g haar) van Belgische moeders en hun kinderen in vergelijking met het gemiddelde voor de 17 Europese landen. (Bron: Belgische DEMOCOPHES-studie)

Figuren 45: Gemiddelde waarden van de afbraakproducten van de ftalaten DEHP (di-2-ethylhexylftalaat, die in het lichaam wordt omgezet naar MEHP, 5-oxoMEHP en 5-OHMEHP), BBzP (butylbenzylftalaat, die in het lichaam wordt omgezet naar MBzP), DiBP (diisobutylftalaat, in het lichaam omgezet naar MiBP), DnBP (di-n-butylftalaat, in het lichaam omgezet naar MnBP) en DEP (diethylftalaat, in het lichaam omgezet naar MEP). Waarden gemeten in de urine van de Belgische moeders en hun kinderen, in vergelijking met de gemiddelde waarden voor de 17 Europese landen (µg/L urine). (Bron: Belgische DEMOCOPHES-studie)

De gemiddelde leeftijd van de moeders was 40 jaar en de kinderen waren gemiddeld 8 jaar oud. Uit de vragenlijst bleek dat 30 % van de moeders en 20 % van de kinderen verschillende malen per week vis aten. De helft van de kinderen at in de schoolkantine. De grote meerderheid (80 %) van de moeders en 5 % van de kinderen had amalgaamvullingen. De meeste moeders gebruikten “veel tot redelijk veel” verzorgingsproducten zoals make-up, shampoo, haarproducten, deodorants, De helft van de moeders (52 %) meldden dat ze in de afgelopen twee jaar het huis hadden heringericht of gerenoveerd.

De aanwezigheid van Bisfenol A, een bestanddeel van plastic, was gelijklopend voor de moeders en hun kind. De waarden van de meeste pollutanten lagen hoger bij de moeders: kwik in haar, cadmium in urine en het ftalaat DEP gemeten in de urine. De redenen hiervoor zijn, enerzijds, de opstapeling van zware metalen in het lichaam in de loop van de jaren en, anderzijds, een frequenter gebruik van schoonheidsproducten door de moeders. Deze producten kunnen ftalaten bevatten, vooral het ftalaat DEP. De waarden van de andere ftalaatmarkers lagen hoger bij de kinderen dan bij de volwassenen, wat belangrijke informatie is. Er werd dan ook beslist om dit nader te bestuderen.

Het eten van vis en het hebben van amalgaamvullingen hadden een invloed op de hoeveelheid kwik gemeten in het haar van de moeder. In stedelijke gebieden werd meer cadmium in de urine van zowel moeder als kind en meer kwik in de haren van de kinderen gemeten. Er werden hogere waarden voor cotinine (afbraakproduct van nicotine) gemeten in de urine van moeders die rookten

en bij moeders en kinderen die waren blootgesteld aan tabaksrook. Bisfenol A kwam meer voor bij moeders die regelmatig blikvoeding aten. De afbraakproducten van de ftalaten BBzP, DiBP en DnBP in de urine waren hoger wanneer er vinylvloerbekleding of behangpapier aanwezig was in de huizen van de deelnemers. De waarden voor de merker van het ftalaat DEP waren gerelateerd met de aanwezigheid van speelgoed, pvc vloerbekleding of behangpapier, de renovatie van de woning, maar ook met de consumptie van kantinemaaltijden door de moeder en het eten van kauwgom door de kinderen.

Vooruitzichten

De conclusies van de studie werden voorgesteld aan de Gemengde Interministeriële Conferentie Leefmilieu - Gezondheid (GICLG). Daar werd besloten om een nationale werkgroep op te richten en om mogelijke gecoördineerde acties te bestuderen om de blootstelling aan ftalaten te verminderen.

Hoofdstuk 8: Inspecties, controles en gerechtelijke beslissingen

1. Inleiding

De controle op de toepassing van de bestaande wetten is een essentieel proces. Vanuit milieustandpunt wordt op Europees niveau veel aandacht besteed aan deze kwestie. In het 7e actieprogramma is een volledig hoofdstuk gewijd aan de “verbetering van de toepassing van de Europese wetgeving op milieugebied”. De controle op de producten die op de markt worden gebracht is trouwens een belangrijk onderdeel van de federale bevoegdheid inzake het opstellen van productnormen.

Dit hoofdstuk handelt over de inspecties van “producten”: gevaarlijke stoffen en preparaten, pesticiden en biociden, transit van afvalstoffen, de veiligheid van de voedselketen, RAPEX-kennisgevingen, tabaksverkoop en -gebruik. Vervolgens komen de milieuvergunningen voor reizen naar Antarctica aan bod en het laatste punt handelt over de behandeling van gerechtelijke milieuzaken door de parketten.

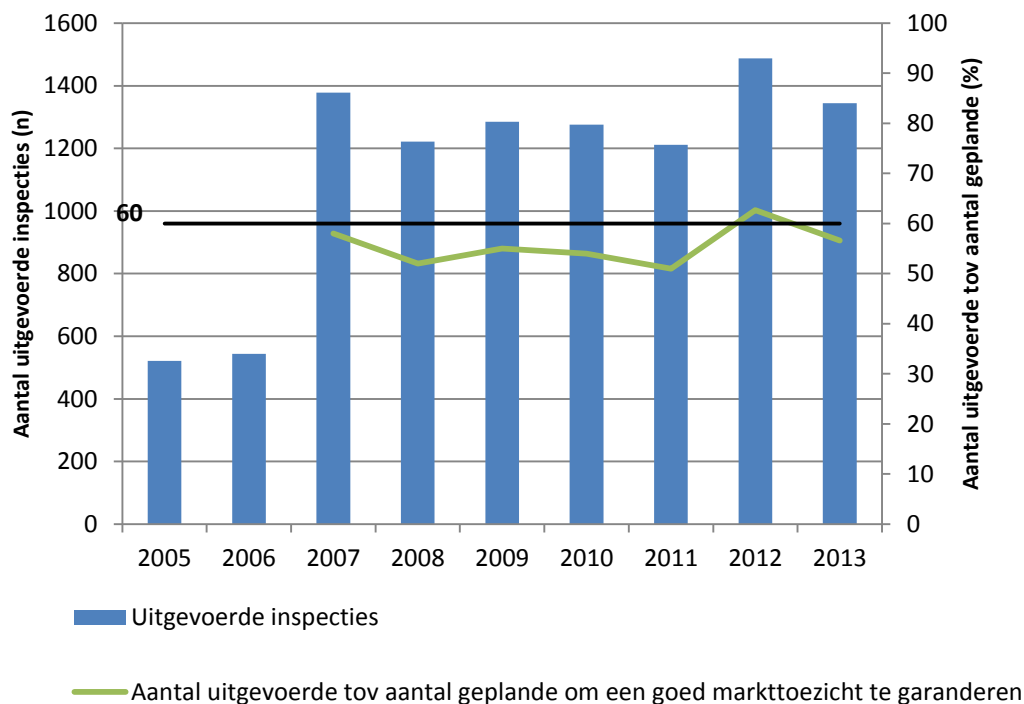
2. Gevaarlijke stoffen en preparaten

Context

De dienst Inspectie Leefmilieu van de FOD VVVL is verantwoordelijk voor het toezicht in overeenstemming met de wet van 21 december 1998 betreffende productnormen. Drie doelstellingen werden formeel vastgelegd.

- 1) De geplande hoeveelheid inspecties: een **inspectieplan** wordt bepaald in functie van een analyse van het voorafgaande jaar, de geschatte duur van een inspectie en het aantal beschikbare mensen.
- 2) Het percentage uitgevoerde inspecties t.o.v. het inspectieplan: het aantal geplande inspecties wordt op jaarbasis bepaald rekening houdend met het aantal beschikbare inspecteurs. De praktische jaarplanning is al aangepast aan de realiteit en bijgevolg wordt een streefcijfer van 100 % vastgelegd
- 3) Goed markttoezicht: om een efficiënt markttoezicht te garanderen, moet er elk jaar een bepaald aantal inspecties worden uitgevoerd naargelang de bestaande wetgeving en het aantal betrokken bedrijven. Een streefcijfer tussen 100 en 80 % is vooropgesteld. Wanneer **minder dan 60 % inspecties (zwarte lijn) wordt uitgevoerd, dan is er geen waarborg meer voor een afgedekt markttoezicht.**

Resultaten

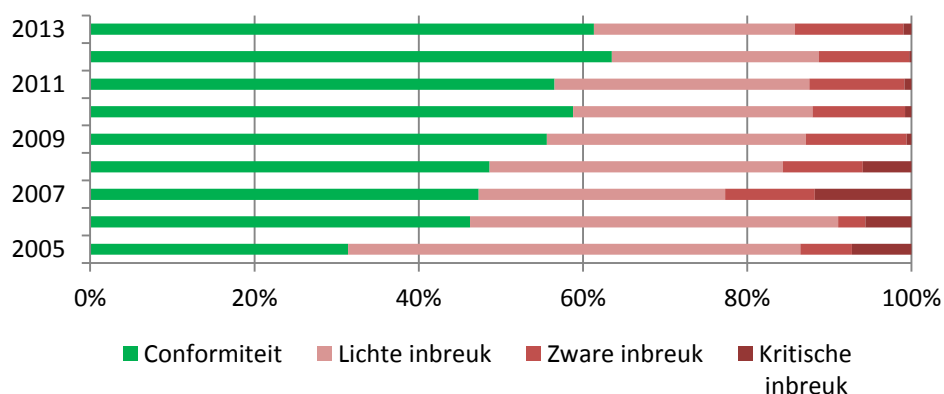
Figuur 46: Gevaarlijke stoffen en preparaten: aantal uitgevoerde inspecties (2005-2013). (Bron: FOD VVVL)

In de huidige stand van zaken en met de middelen waarover de diensten beschikken is een afgedekt markttoezicht van gevaarlijke stoffen en preparaten niet gegarandeerd. In deze situatie wordt alles gedaan om de inspanningen van inspectie te richten op de cruciale problemen die het grootste risico vormen voor gezondheid en leefmilieu. Voor wat het personeel betreft werden vanaf 2014 een aantal medewerkers van de beleidsdiensten via ministerieel besluit aangeduid om ten dele ingezet te worden voor het uitvoeren van bepaalde inspectietaken.

De uitbouw van de samenwerking met handhavingsentiteiten van andere FOD's (o.a. met de ambtenaren van Financiën, Economische Zaken en Binnenlandse Zaken...), de ambtenaren van de gewesten en andere Europese lidstaten werd verder uitgewerkt. Een groot aantal van de uitgevoerde opdrachten wordt gerapporteerd aan de Europese autoriteiten.

In de periode (2005-2013) is er sprake van een toename van het aantal uitvoeringsbesluiten van de wet "Productnormen" en ook van de omvang ervan. Er is momenteel geen reden om aan te nemen dat deze evolutie zal verminderen. Het aantal uit te voeren inspecties zal dus blijven toenemen.

Wat de resultaten van de inspecties betreft, is het percentage van conformiteit hoger in 2011 (60 %) dan in 2005 (31 %). Lichte inbreuken vormen gemiddeld 63 % van de inbreuken, ten opzichte van 34 % voor zware inbreuken en 2,5 % voor de kritische inbreuken.

Figuur 47: Gevaarlijke stoffen en preparaten: resultaten van inspecties (2005-2013). (Bron: FOD VVVL)

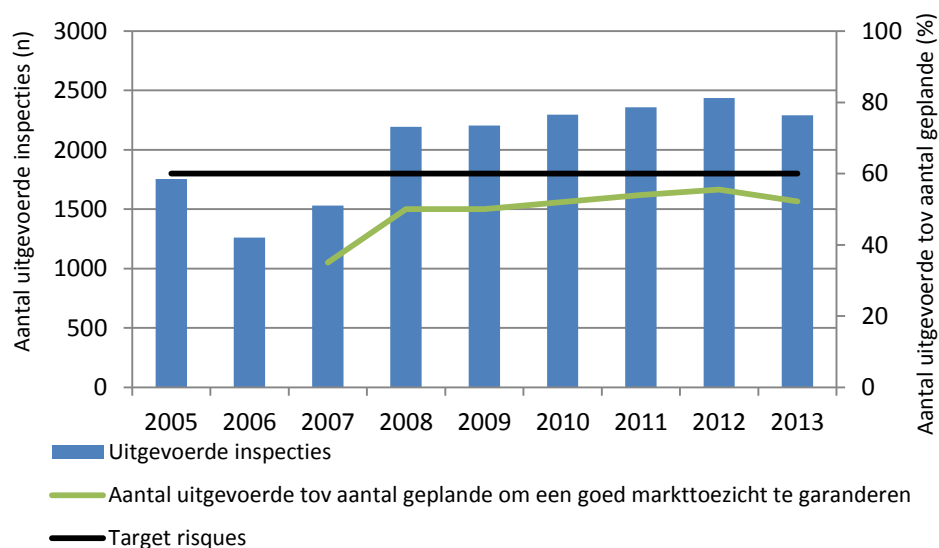
3. Gewasbeschermingsmiddelen en biociden

Context

De inspecties betreffende de gewasbeschermingsmiddelen en biociden vallen ook onder de wet van de "Productnormen" binnen de inspectiedienst van de FOD VVVL. De beoogde doelstellingen zijn identiek met deze die vermeld staan in punt 9.1. gevaarlijke stoffen en bereidingen.

Uit Figuur 48 blijkt dat de geplande inspecties goed uitgevoerd zijn, maar dat **het goed markttoezicht niet gegarandeerd is (groene lijn)**. Sinds de analyse van de risico's heeft de wet ook een groot aantal bijkomende producten gereguleerd en is het aantal inspecties dat nodig is om het markttoezicht te garanderen eveneens toegenomen, zonder extra personeel.

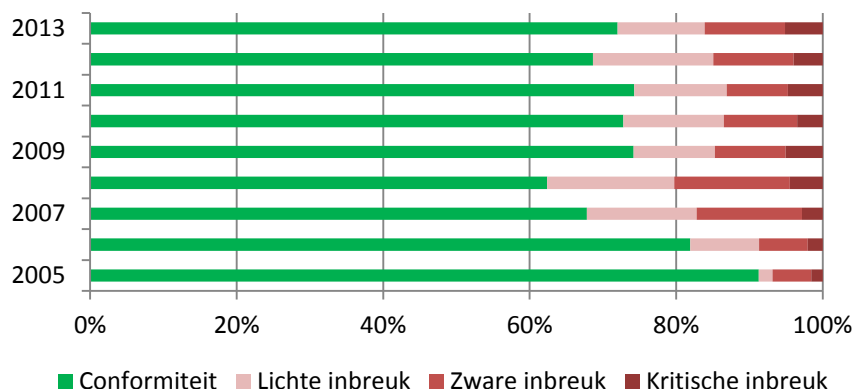
Resultaten

Figuur 48: Gewasbeschermingsmiddelen en biociden: aantal uitgevoerde inspecties door FOD VVVL – DG Leefmilieu(2005-2013). (Bron: FOD VVVL)

Gemiddeld waren 72 % van de bij de inspecties verkregen resultaten conform. Dit is onder meer toe te schrijven aan de aard van de inspecties in het kader van biociden. De dienst stelt immers procedures op die de gebruikers moeten volgen om een vergunning te verkrijgen om geklasseerde producten te gebruiken die verboden zijn voor particulieren. In het kader van de inspectiecampagnes die ieder jaar plaatsvinden, werd vooruitgang vastgesteld bij de leveranciers, wat het goede percentage voor de conformiteit verklaart. Het feit dat er ieder jaar nieuwe

productietypes betrokken zijn, verklaart het feit dat het percentage nog niet drastisch gestegen is. De lichte overtredingen zijn gemiddeld goed voor 42 % van de overtredingen, tegenover 39 % ernstige overtredingen en 18 % kritische overtredingen.

Figuur 49: Gewasbeschermingsmiddelen en biociden: resultaten van inspecties (2005-2013). (Bron: FOD VVVL)

De technische deskundigen werken samen met de ambtenaren van het FAVV en rapporteren een aantal van de uitgevoerde controles, via deze ambtenaren, aan de Europese autoriteiten.

4. Doorvoer van afvalstoffen

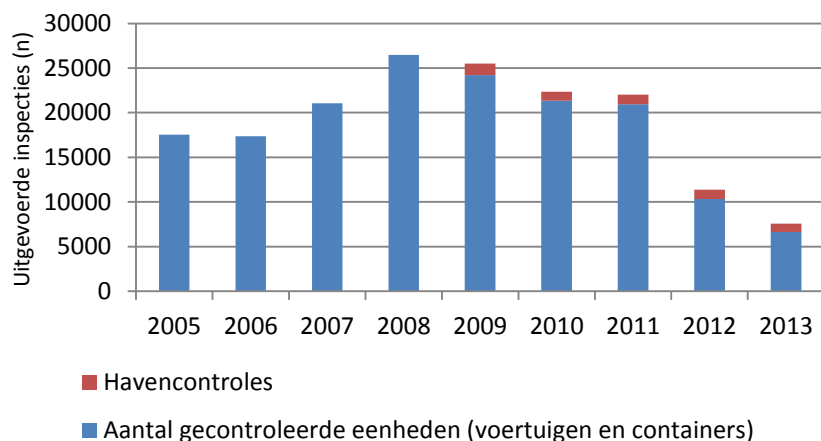
Context

De opdracht wordt uitgevoerd in samenwerking met de FOD Financiën (Douane), de FOD Binnenlandse Zaken (de federale en lokale politie) en de regionale leefmilieu-inspecties. Voor wegcontroles is het niet eenvoudig om objectieven voorop te stellen aangezien men nooit op voorhand weet of het afvaltransporten betreft en indien wel, of het dan om invoer of transit gaat.

Het is interessant om na te gaan in welke mate er inbreuken worden vastgesteld, over welke inbreuken het gaat (kritiek, zwaar, licht), en hoe deze vaststellingen evolueren doorheen de tijd. Het aantal vastgestelde inbreuken hangt af van meerdere factoren, zoals :

- Aantal controleurs die kunnen ingezet worden
- Inspectiemethodiek:
 - o Wegcontroles: preventief, “at random” controles, lagere pakkans
 - o Havencontroles: gerichte controles met selectie via risicoanalyse en inbreng van risicoprofielen in douane-selectiesysteem.

Resultaten

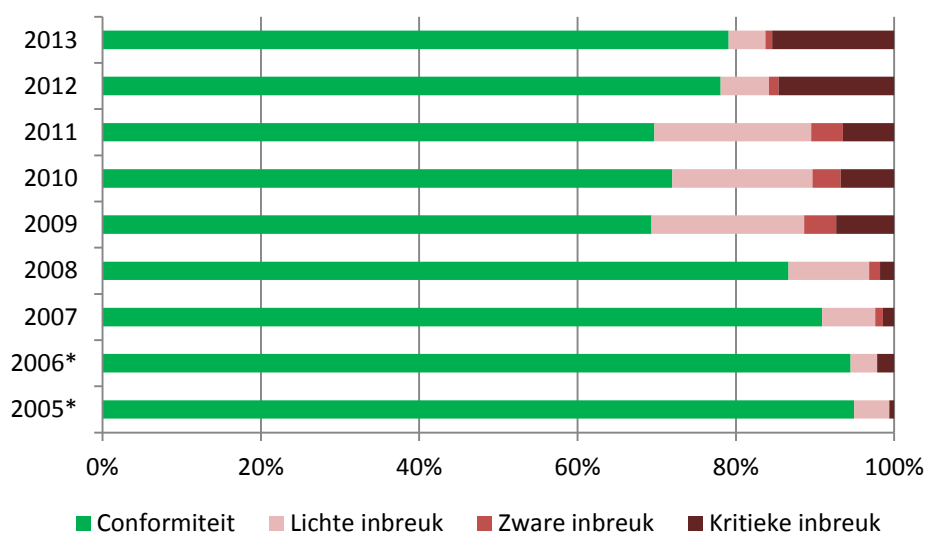

Figuur 50: Doorvoer van afvalstoffen: aantal uitgevoerde inspecties (2005-2013). (Bron: FOD VVVL)

Het aantal fysiek gecontroleerde afvaltransporten is na 2008 afgenomen voor wat wegcontroles betreft. Dit heeft te maken met de afvloeiing en niet vervanging van personeel, evenals met de verminderde economische activiteit (minder industriële afvalstoffen).

Het aantal havencontroles is tot 2009 toegenomen, een gevolg van de aanwerving van 4 extra (haven)controleurs. Sinds 2010 is er een stagnatie, ten gevolge van de verhoogde aandacht die gaat naar de correcte opvolging van de vastgestelde inbreuken (opmaak pv/terugzending lading naar land van oorsprong/vernietiging lading op milieuverantwoorde manier).

De performantie van de controles is toegenomen. Dat vertaalt zich ook in het toegenomen percentage van vastgestelde inbreuken. Enerzijds zijn er de ruime bevoegdheden opgenomen in de wet op de doorvoer van 12 mei 2011, anderzijds wordt meer gefocust op de kwaliteit van de controles dan op de kwantiteit: minder controles, doch meer gericht en met efficiënte maatregelen ingeval van vastgestelde zware/kritieke inbreuken.

Figuur 51: Doorvoer van afvalstoffen: resultaten van inspecties (2005-2013). (Bron: FOD VVVL)

Ook hier wordt er gerapporteerd aan de Europese autoriteiten.

In uitvoering van de zesde staatshervorming werden de verantwoordelijken i.v.m. transit van afvalstoffen op 01/07/2014 overgedragen aan de gewesten. De effectieve overdracht van de betrokken medewerkers zal plaats hebben 01/01/2015.

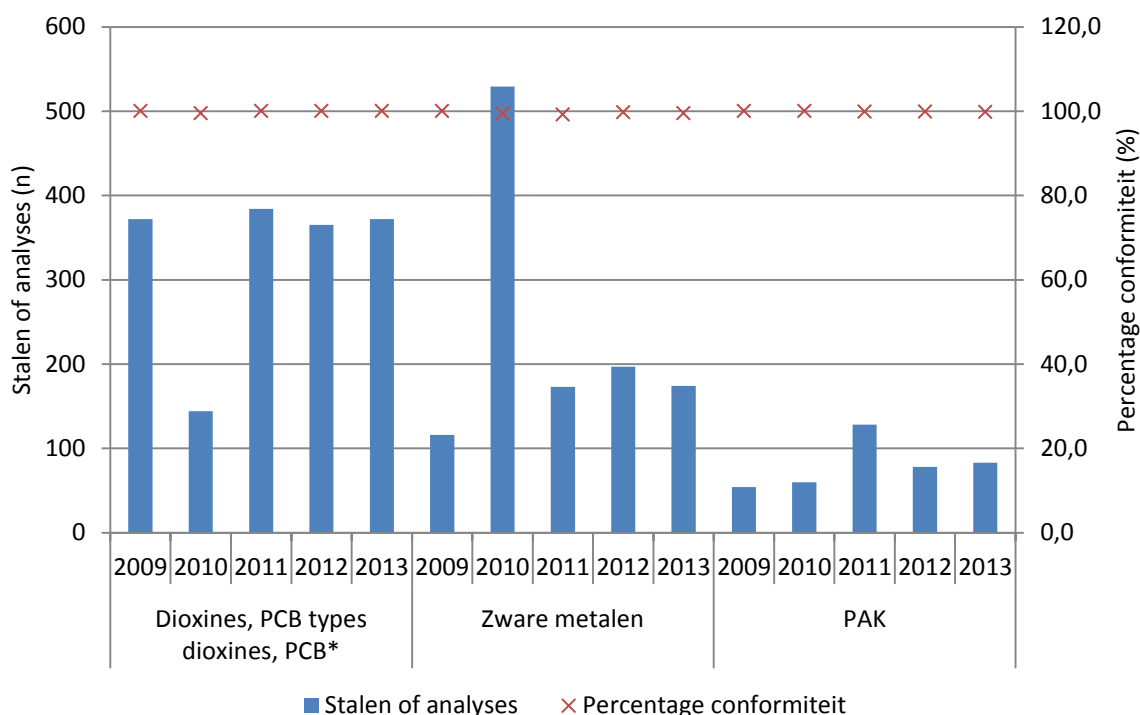
5. Veiligheid van de voedselketen en blootstelling aan milieucontaminanten

Context

De veiligheid en de kwaliteit van ons voedsel en van diervoeders worden beïnvloed door verschillende factoren. De verontreiniging van het natuurlijke milieu is potentieel gevaarlijk voor mensen, dieren en planten. Een hoog beschermingsniveau van de voedselveiligheid is in eerste instantie de taak van de verschillende schakels van de voedselketen, met name: de producenten, de voedselverwerkende industrie en de onderaannemers/toeleveranciers (de fabrikanten van diervoeders, de landbouwers, de voedingssector, de horecasector enz.).

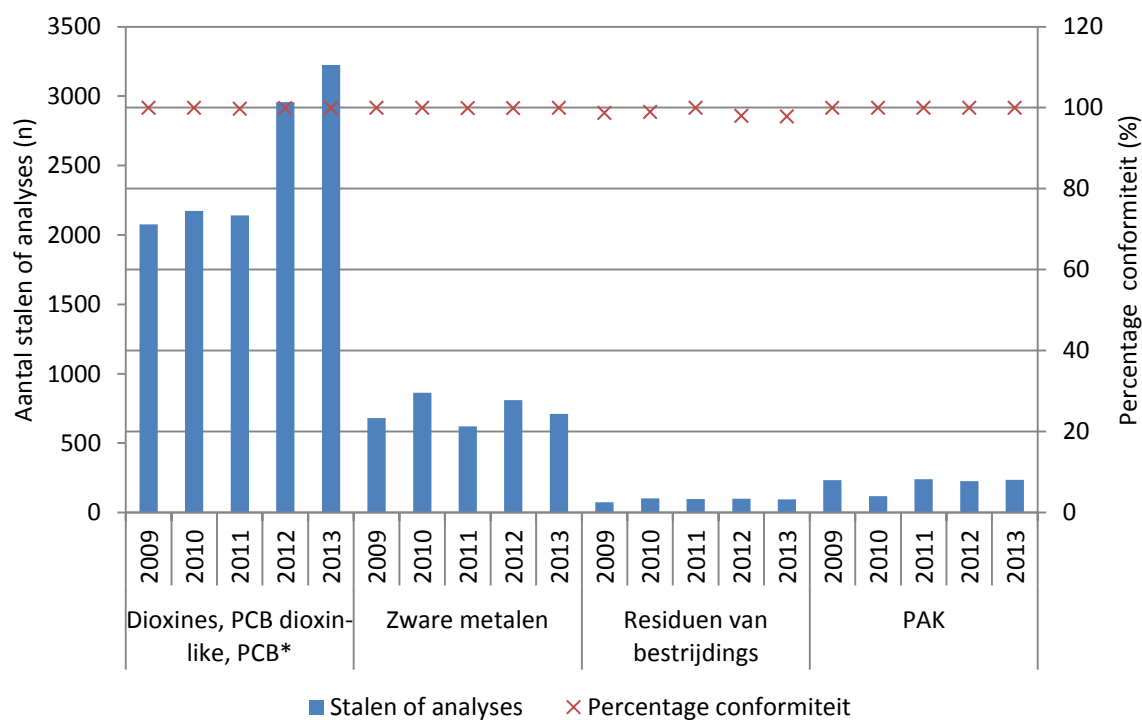
Maatregelen

Het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV) voert controles uit om zeker te zijn dat er geen vervuilende stoffen aanwezig zijn, of dat de drempels gerespecteerd worden. In 2013 voerde het FAVV 54.349 opdrachten uit bij 46.227 operatoren op een totaal van 146.393 geregistreerde operatoren. In totaal waren 87,4 % van de controles conform, een stijging met 11,5 % in vergelijking met 2012. Het FAVV voerde ook 68.327 bemonsteringen uit: 97,4 % van de analyses waren conform. Er werden drie producttypes geselecteerd om sommige van de geanalyseerde contaminanten te illustreren. In de verslagen van het FAVV vindt u meer informatie over de analyses. www.favv.be/jaarverslagen.

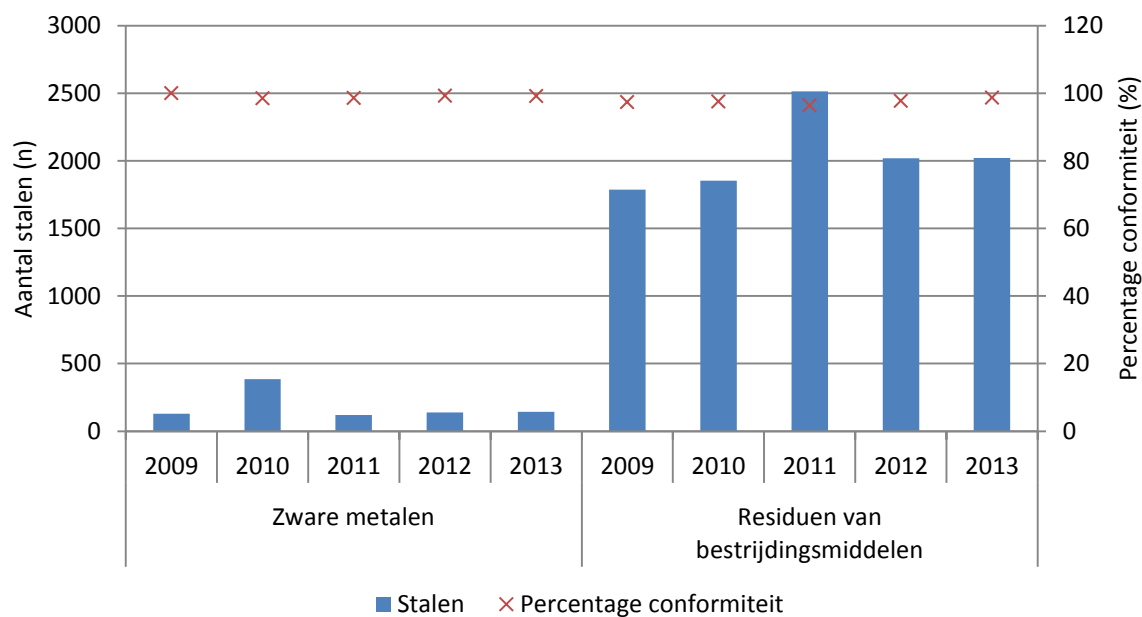
* Voor deze categorie gaat het om een aantal analyses en niet om de stalen

Figuur 52: Analyses van sommige vervuilende bestanddelen in visserijproducten (2009-2013). (Bron: FAVV)

* Voor deze categorie gaat het om een aantal analyses en niet om de stalen

Figuur 53: Analyses van sommige vervuilende bestanddelen in diervoeder (2009-2013). (Bron: FAVV)

Figuur 54: Analyses van sommige vervuilende bestanddelen in groenten en fruit (2009-2013). (Bron: FAVV)

Dioxines, polychlorobifenylen (PCB's) en de bestanddelen van het "dioxinetype" zijn vervuilende stoffen die zich doorheen de voedingsketen ophopen in de vetten en een kankerverwekkend effect kunnen hebben. Het FAVV neemt stalen van diverse producttypes, onder meer van visserijproducten, diervoeders, eieren, melk,... Van de 5500 analyses die werden uitgevoerd in 2013, vertoonden slechts 3 abnormale PCB- en/of dioxinewaarden.

Zware metalen kunnen zich in het lichaam opstapelen en/of dysfuncties veroorzaken. Er worden dus controles ingevoerd om na te gaan of de wettelijke normen niet worden overschreden, onder meer voor arsenicum, cadmium, lood en kwik. In 2013 waren de stalen gemiddeld voor 99,1 % conform.

De residu's van pesticiden worden op diverse producten getest, vooral op groenten en fruit, om de gezondheid van de consument te beschermen. Er wordt gecontroleerd of er geen residu's aanwezig zijn, dan wel of hun aanwezigheid onder de detectielimiet blijft. In 2013 waren 96,4 % van alle geteste producten conform.

Polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK's) worden gevormd uit een onvolledige verbranding van organische producten. Deze zijn vermoedelijk kankerverwekkend voor de mens. In 2013 waren 100 % van alle analyses conform, met uitzondering van een staal van een visserijproduct.

Andere tests die werden uitgevoerd hadden betrekking op mycotoxines, furaan, acrylamide, bisfenol A,...

Vooruitzichten

Een van de strategische prioriteiten van het FAVV voor 2012 – 2014 is onder meer een veiligere voedselketen. Bij de controle van de voedselketen is het belangrijk om de meest relevante vervuilende stoffen te controleren. Op basis van een wetenschappelijke studie, werden deze contaminanten geklasseerd in drie risicocategorieën op basis van de toxiciteit, en meer specifiek van de carcinogene en genotoxische kenmerken, de eventuele endocriene effecten en het blootstellingsniveau.

Arsenicum en lood worden beschouwd als de meest zorgwekkende milieucontaminanten voor de voedselveiligheid. Het is dan ook belangrijk om de blootstelling aan deze contaminanten zo laag mogelijk te houden. Andere stoffen, zoals benzeen, cadmium, methyalkwik, dioxines en dioxineachtige PCB's, PCB's, polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK's) en toxafeen werden geklasseerd in prioriteitsklasse 2 ("gemiddelde bezorgdheid"). De "andere milieucontaminanten" zoals de nitro-PAK's, 2-nitroanisol, polygebromeerde bifenylen, chlordan, heptachloor, DDT en metabolieten, ... werden in de laagste prioriteitsklasse ingedeeld.

In 2013 beveelt het Wetenschappelijk Comité van het FAVV vooral aan om maatregelen te nemen om de blootstelling aan anorganisch arseen, lood en cadmium te verminderen.

6. Rapex: het Europese waarschuwingssysteem voor snelle uitwisseling van informatie over gevaarlijke non-food producten

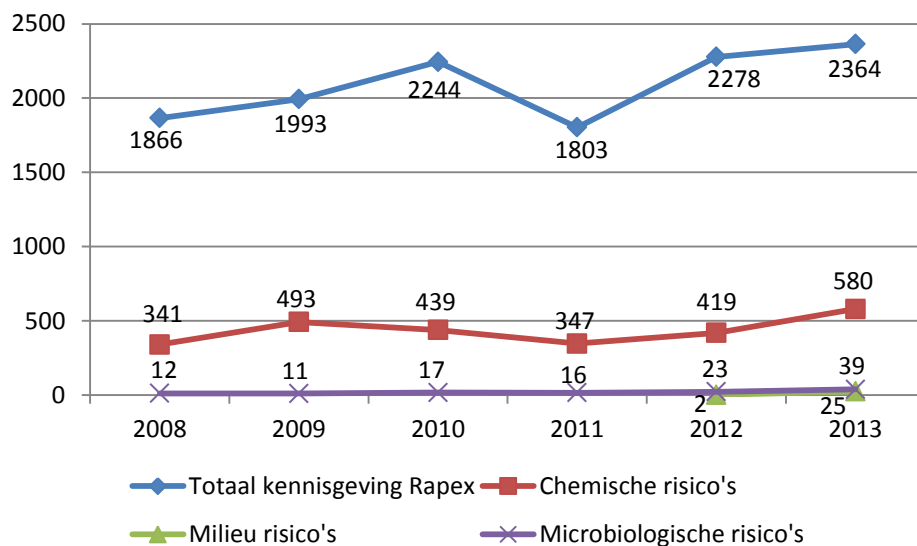
Context

Het initiële doel van het Rapex-systeem is het uitwisselen van informatie over producten die gevaarlijk zijn voor de gezondheid en de veiligheid van de consumenten. Het merendeel van de categorieën heeft betrekking op fysieke risico's. Sinds 2012 bestaat er ook een categorie "milieurisico". Voorheen konden twee andere categorieën een milieurisico inhouden: "chemisch risico" en "microbiologisch risico". Maar de meeste hier vermelde chemische risico's kunnen niet worden beschouwd als risico's met een impact op het milieu.

Resultaten

Van 2008 tot 2013 is het aantal Rapex-kennisgevingen aanhoudend gestegen, behalve in 2011 toen dit aantal op onverklaarbare wijze daalde. De "milieurisico's" vertegenwoordigen een miniem

aandeel in het totale aantal kennisgevingen: 2 gevallen in 2012, 25 in 2013. De kennisgevingen voor “chemische risico’s” daarentegen bekleden de tweede plaats qua aantal, na de risico’s voor verwondingen. De “microbiologische risico’s” van hun kant blijven ook eerder zeldzaam: 23 in 2012 en 39 in 2013.

Figuur 55: RAPEX: Aantal kennisgevingen “milieurisico’s”, “chemische risico’s” en “microbiologische risico’s” (2008-2013). Bronnen: Europese Commissie, DG Sanco – Rapex team en FOD Economie, Centraal meldpunt voor producten

Meer informatie: op de website van de [FOD Economie, Centraal Meldpunt voor Producten](#) en [in de RAPEX statistieken 2013](#)

7. Tabakswetgeving

De laatste jaren is de overheid erin geslaagd om het roken sterk terug te dringen, vooral door de invoering van het rookverbod op openbare plaatsen, op de werkplaats en in de HORECA. Ook de verkoop van tabaksproducten en de tabaksreclame werden strikt gereguleerd en de veiligheidswaarschuwingen namen toe.

De FOD VVVL is verantwoordelijk voor het tabaksbeleid en controleert, samen met andere instanties, de naleving van de wetgeving op het terrein. De resultaten van deze controles zijn terug te vinden in het hoofdstuk Inspecties.

Controle roken in openbare lokalen

In 2012 werden in een 3.500 openbare plaatsen (stations, scholen, jeugdbewegingen, jeugdhuizen, ziekenhuizen, ...) controles uitgevoerd op het rookverbod. In 4 % van de controles werd toch nog steeds gerookt. De grote problemen situeren zich bij de speelhallen en casino’s (35 % niet-conform) en op evenementen/fuiven/festivals (32 % niet in orde).

Voor de jeugdhuizen is er een positieve evolutie vast te stellen. In 2012 werd in slechts 2 % van de jeugdhuizen nog gerookt. Vijf jaar geleden (2007) werd nog in 23 % van de jeugdhuizen gerookt.

Algemeen kan gesteld worden dat er sedert het algemeen rookverbod (juli 2011) er veel minder gerookt wordt in openbare lokalen.

Tabel 13: Controle roken in openbare lokalen: resultaten (2005-2012). (Bron: FOD VVVL)

	Totaal Aantal Controles	% Aantal Inbreuken
2005	3.472	9 %
2006	6.183	12 %
2007	6.659	6 %
2008	7.757	7 %
2009	7.487	8 %
2010	5.966	8 %
2011	4.935	5 %
2012	3.504 3.350 ⁽¹⁾	4 % 2 % ⁽¹⁾

¹ Controlecijfers zonder rekening te houden de cijfers van fuiven/evenementen/festivals en casino's/speelhallen/wedkantoren

Controle roken in cafés

In 2012 werden 5.550 cafés gecontroleerd, er worden 1.000 pv's tegen uitbaters en 800 pv's tegen rokers opgesteld. In 20 % van de gecontroleerde cafés werd nog steeds gerookt. In 2011 was dit slechts 10 %.

Als redenen kunnen opgesomd worden:

- meer avond- en nachtcontroles (efficiëntere controles);
- de 1.300 klachten die werden ontvangen (efficiëntere controles);
- negatieve invloed van / publiciteit voor de hardleerse cafés;
- een lange procedure vooraleer er een definitieve sanctie wordt uitgesproken (administratieve boetes, behandeling in eerste aanleg en behandeling in beroep).

Uit controleresultaten van bepaalde gemeentes blijkt ook een groot verschil in lokale aanpak te zijn. In Leuven wordt in minder dan 10 % van de gecontroleerde cafés nog gerookt. Ter vergelijking Brugge waar ongeveer 42 % van de gecontroleerde cafés het roken nog steeds toelaten. De grote geografische verschillen zijn te verklaren door:

- verschil in controlefrequentie;
- lokaal beleid van zowel het gemeentebestuur als van het politiekorps.

Tabel 14: Controle roken in cafés: resultaten (2011-2012). (Bron : FOD VVVL)

	Totaal aantal rookcontroles	% Aantal Inbreuken	Aantal pv's Uitbaters	Aantal pv's Rokers
2011	5.494	10 %	325	192
2012	5.552	20 %	1.002	793

Controle verkoopverbod aan min 16-jarigen

Het verkoopverbod van tabaksproducten aan min 16-jarigen is van toepassing sedert 2005. De Tabakscontroledienst heeft in 2013 een 1.500-tal controles op het verkoopverbod van tabak aan min 16-jarigen verricht. Dit is een 35 % minder dan in 2011 (zie inleiding).

Tabel 15: Controle verkoopverbod aan min 16-jarigen: resultaten (2005-2012). (Bron: FOD VVVL)

	Totaal aantal controles	Aantal Inbreuken	Aantal pv's
2005	1.723	30	3
2006	1.431	35	16
2007	1.229	19	8
2008	2.230	35	24
2009	2.929	84	53
2010	2.319	36	36
2011	2.380	49	31
2012	1.530	17	17

In 2012 werden op de 1.500 controles slechts 17 inbreuken vastgesteld. De controleurs kunnen dergelijke inbreuken enkel maar op heterdaad vaststellen.

Controle verkoop van tabaksproducten via automaten

Overeenkomstig de wet van 24 januari 1977 betreffende de bescherming van de gezondheid van de verbruikers op het stuk van de voedingsmiddelen en andere producten is het enkel toegelaten om tabaksproducten te verkopen via automaten op voorwaarde dat:

- de automaten een ontgrendelingssysteem hebben (voor de min 16-jarigen);
- de automaten geplaatst zijn in lokalen waar tabaksproducten ook via de gewone wijze worden verkocht (verkoop van tabaksproducten via automatenshops zijn bijgevolg verboden).

In totaal werden een 1.000-tal automaten gecontroleerd. Regelmatig werd bij de controles vastgesteld dat de "age-coin" om de automaat te ontgrendelen in een bakje op de automaat lagen. bij dergelijke inbreuken werd steeds pv opgesteld.

17 % van de gecontroleerde automaten waren niet in orde en er werden 32 pv's opgesteld.

Tabel 16: Controle verkoop van tabaksproducten via automaten: resultaten (2005-2012). (Bron: FOD VVVL)

	Totaal aantal controles	% Aantal Inbreuken	Aantal pv's
2005	335	29 %	11
2006	539	13 %	5
2007	429	22 %	7
2008	391	22 %	7
2009	585	23 %	18
2010	401	23 %	10
2011	2.122	17 %	17
2012	998	17 %	32

Uit evolutie van het aantal controles blijkt dat in 2011 en 2012 significant meer controles werden verricht. Dit is een gevolg van het groot aantal rookcontroles die in cafés werden verricht en veel cafés beschikken over een tabaksautomaat. 16 % van deze automaten in cafés zijn niet conform de wetgeving (niet vergrendeld) voor jongeren.

Controle aanduiding waarschuwingen op tabaksproducten

Overeenkomstig het Koninklijk Besluit van 13 augustus 1990 betreffende het fabriceren en het in de handel brengen van producten op basis van tabak en soortgelijke producten dienen alle tabaksproducten een waarschuwing te bevatten. Tabaksproducten, die niet conform zijn, worden als schadelijk beschouwd en werden bijgevolg in beslag genomen.

Ook in 2012 werden in een 35-tal verkooppunten nog tabaksproducten (voornamelijk waterpijptabak en “blunts”) aangetroffen zonder waarschuwing of enkel met een Engelstalige etikettering. Meestal werd na de vrijwillige afstand (1.350 producten) geen verdere maatregel genomen.

8. De milieuvergunningen die vereist zijn voor Belgische burgers of expedities die voor toeristische of wetenschappelijke doeleinden naar Antarctica reizen

Context

Het gebied dat gedekt wordt door het Antarticaverdrag en diens protocol (m.a.w. het gebied dat zicht uitstrekt onder de 60e breedtegraad van het zuidelijk halfrond en dus gedeeltelijk bestaat uit vasteland en gedeeltelijk uit zee) valt buiten het rechtsgebied van België, dat trouwens geen territoriale aanspraken heeft op Antarctica.

Krachtens de wet van 7 april 2005 staat de FOD VVVL in voor het onderzoeken en uitreiken van de milieuvergunningen die vereist zijn voor elk wetenschappelijk of toeristisch bezoek aan Antarctica van Belgische natuurlijke of rechtspersonen (behoudens uitzondering) en schepen of luchtvaartuigen die de Belgische vlag voeren. Deze vergunningen worden uitgereikt door de federale minister of staatssecretaris die bevoegd is voor het milieubeleid.

De wetenschappelijke expedities⁶⁴ hebben bijvoorbeeld betrekking op:

- monsternemingen van Antarctische mariene organismen en het in kaart brengen van de zeebodem;
- onderzoek naar de impact van de klimaatverandering op de biodiversiteit;
- de kwantificering van de CO₂-sekwestratie in de oceaan na bemesting met ijzervijlsel.
- de inzameling en analyse van meteorieten
- enz.

Toeristische expedities omvatten doorgaans een verkenning van het vasteland met een bezoek aan het Antarctisch Schiereiland of aan sub-antarctische eilanden en een cruise op zee.

Het protocol van Madrid van 1991 vult het Antarticaverdrag van 1959 aan en bestempelt het gebied gedekt door het Antarticaverdrag als een “natuurreserveaat ten dienste van vrede en wetenschap” en verbiedt alle activiteiten die te maken hebben met de exploitatie van de minerale rijkdommen van Antarctica, behalve voor wetenschappelijke doeleinden, en het bepaalt ook de voorwaarden voor elke wetenschappelijke of toeristische activiteit in de regio.

⁶⁴ www.belspo.be

Uitgereikte vergunningen

- Wetenschappelijke expeditie

Tabel 17: Wetenschappelijke expedities waarvoor een Belgische milieuvergunning werd uitgereikt. (Bron: FOD VVVL)

Seizoen	Expeditie	Aantal vergunningen	Aantal mensen
2008-2009	BELARE	1	N/A
	Polarstern	2	4
	Nan Papanin	1	3
2009-2010	BELARE	1	44
	Polarstern	1	1
2010-2011	BELARE	1	34
	Polarstern	2	4
2011-2012	BELARE	1	18
	Polarstern	1	1
2012-2013	BELARE	1	21
	Polarstern	6	13
2013-2014	BELARE	1	17
	Polarstern	1	1

- Toeristische of niet-gouvernementele expeditie

Tabel 18: Toeristische of niet – gouvernementele expedities waarvoor een Belgische milieuvergunning werd uitgereikt. (Bron: FOD VVVL)

Seizoen	Expeditie	Type	Aantal boot kruisingen	Aantal mensen	Bezoek van het continent
2009-2010	Aura	Maritiem (jacht)	1	5	Nee
2010-2011	Dixie Dansercoer	Op aarde	Test materieel	2	Ja
	Pamyra ben	Maritiem (jacht)	1	4	Ja
2011-2012	Dixie Dansercoer	Op aarde	6000 km est Antarctica	6	Ja
	Vaiheré	Maritiem (jacht)	3	max 14	Ja
2012-2013	Vaiheré	Maritiem (jacht)	3	max 14	Ja
2013-2014	Leava	Maritiem (jacht)	1	2	Nee
	Vaiheré	Maritiem (jacht)	3	max 14	Ja

Het aantal uitgereikte vergunningen blijft zeer beperkt, ook voor toeristische doeleinden. De milieu-impact is dus gering of tijdelijk. Belgische onderdanen die meegaan op een wetenschappelijke of niet-gouvernementele expeditie die wordt geleid door een ander land, zullen normaliter de vereiste vergunning via dat land krijgen. Een Belgische burger die bijvoorbeeld deelneemt aan een toeristische cruise georganiseerd door een Britse touroperator zal gedekt zijn door een Britse vergunning. Duitsland (Polarstern) vormt hierop een uitzondering.

Indien er binnen de 6 weken na de expeditie geen rapport wordt voorgelegd over de milieugevolgen ervan, wordt systematisch een rappel verstuurd naar de houder van de vergunning. Hij zal geen enkele nieuwe vergunning krijgen zonder een voorafgaande indiening van dit ex post rapport.

Infobox									
-	Belspo:	Science	connection	Nr.	41,	speciale	editie	Antarctica,	mei 2013
		http://www.belspo.be/belspo/organisation/Publ/pub_ostc/sciencecon/41sci_nl.pdf							
-	Websites:								
		http://www.ats.ag/f/ep.htm							
		http://www.belspo.be/belspo/BePoles/index_en.stm							

9. Statistieken betreffende de strafvervolgingen

Context

Enkele voorafgaande opmerkingen:

Er dient aan herinnerd te worden dat het in de parketten gebruikte informaticabeheersysteem **geen mogelijkheid voorziet om de dossiers te onderscheiden volgens de aard, federaal of gewestelijk, van de milieuwetgeving**. De hier vermelde gegevens betreffen dus **zowel de regionale als federaal genomen beslissingen**. Dit hoofdstuk behandelt dus de totaliteit van de prestaties die de federale justitie levert op het vlak van leefmilieu.

1. De hierna vermelde cijfergegevens komen van de databank van het College van Procureurs-generaal, en zijn aangeleverd door de registraties door de correctionele afdelingen van de parketten en de griffies van de rechtbanken van eerste aanleg (systeem REA/TPI). De hier vermelde gegevens stemmen overeen met de toestand van de databank op 10 juli 2014.

2. Gedurende de periode 2012-2013 en voor de hervorming van het gerechtelijk landschap van 1 april 2014, telde ons land 28 “eersterangsparketten” (27 parketten van eerste aanleg + het federale parket). 27 daarvan registreren hun correctionele dossiers in het geïnformatiseerde REA/TPI-systeem. Enkel het parket van Eupen doet dit niet omdat er geen Duitstalige versie van het systeem bestaat.

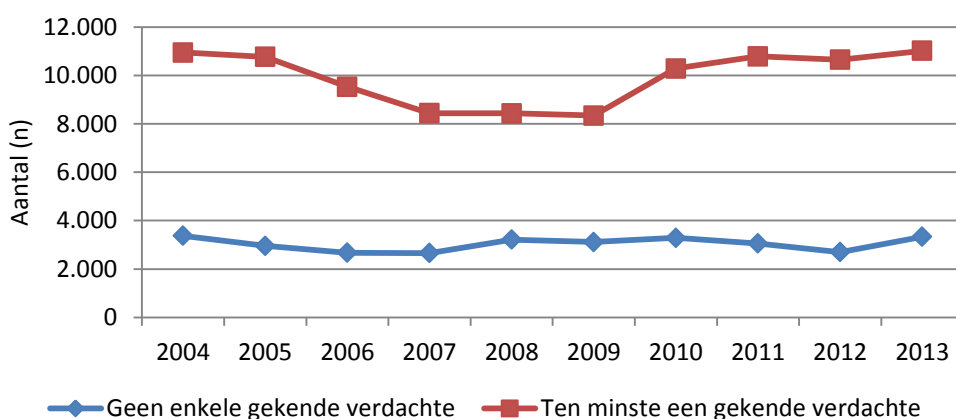
3. Voor sommige overtredingen die relatief weinig ernstig zijn en/of waarvan de dader (nog) niet gekend is, mogen de politiediensten vereenvoudigde processen-verbaal (VPV's) opmaken waarin een minimaal aantal gegevens verstrekt worden over de vastgestelde feiten. Wat het milieu betreft, gaat het om overtredingen die o.a. betrekking hebben op sluikstorten, geluidsoverlast, vervuiling van oppervlaktewater. Meer informatie is beschikbaar in bijlage 3 van Omzendbrief COL 8/2005 van het College van Procureurs-generaal betreffende het ambtshalve politieel onderzoek en het vereenvoudigde proces-verbaal, van kracht geworden vanaf 1 juli 2005. Deze VPV's worden enkel bewaard op een elektronisch opslagmedium van de politiedienst, en worden dus niet doorgegeven aan het parket. De politie stuurt naar het parket enkel een maandelijkse lijst met de VPV's. Indien nodig kan de Procureur des Konings vragen om hem een bepaalde VPV toe te sturen om er een gevolg aan te geven. In dat geval wordt het dossier, eens het op het correctionele parket is, geregistreerd in het REA/TPI-systeem.

4. De hierna behandelde gegevens betreffen enkel overtredingen door meerderjarigen of niet-geïdentificeerde personen. Overtredingen door minderjarigen worden geregistreerd door de jeugdafdelingen van de parketten.

5. Het informaticasysteem REA/TPI voorziet in een aantal voornaamste en secundaire tenlasteleggingscodes die het mogelijk maken om milieuovertredingen te registreren. Wanneer meerdere codes worden vermeld in het dossier, zal enkel de voornaamste tenlasteleggingscode in aanmerking worden genomen in het kader van deze analyse. *De generische code 64 (zonder letter)* wordt gebruikt als overblijvende categorie. Om een antwoord te bieden op de gestelde vragen werden de overtredingen geïdentificeerd op basis van de codes die reeds in de vorige rapporten werden vermeld.

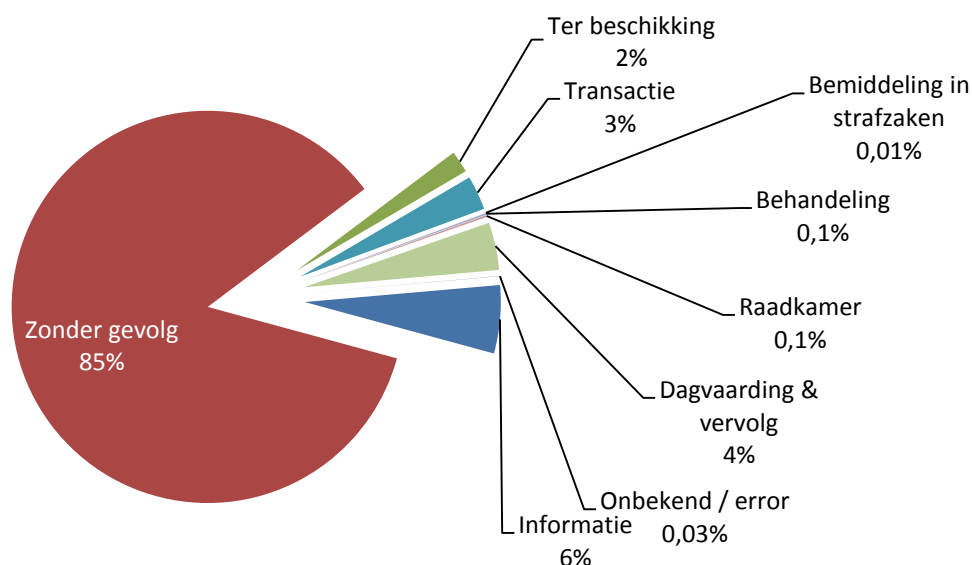
Resultaten

Van 2004 tot 2013 werden **129.544 zaken ingediend**. Dit is een gemiddelde van **12.954 zaken per jaar**. In 23 % van de gevallen is geen verdachte bekend, in 77 % van de gevallen is er minstens een verdachte bekend. Bij iedere zaak kunnen een of meerdere verdachten betrokken zijn.

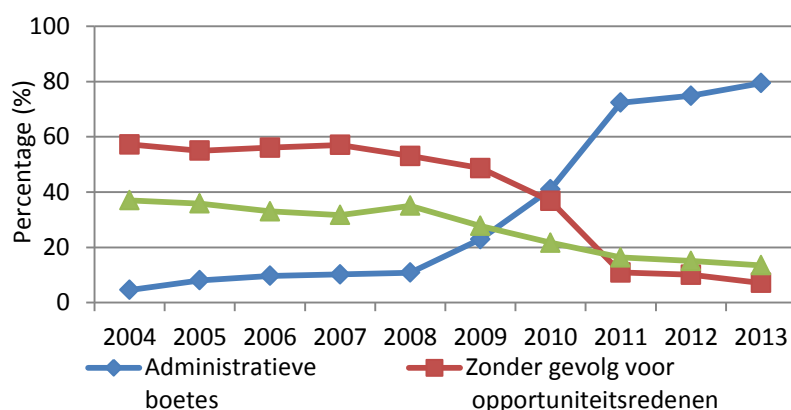
Figuur 56: Jaargemiddelde van het aantal zaken betreffende de overtredingen op milieugebied die bij de parketten werden ingediend tussen 1 januari 2004 en 31 december 2013. (Bron: Gegevensbank van het College van procureurs-generaal)

In de periode 2009-2011 werd 85 % van de zaken zonder gevolg geklasseerd, tegenover 78 % in de periode daarvoor. Van deze geklasseerde zaken is 31 % te wijten aan opportuniteitsredenen, 22 % aan technische redenen en 46 % aan administratieve boetes.

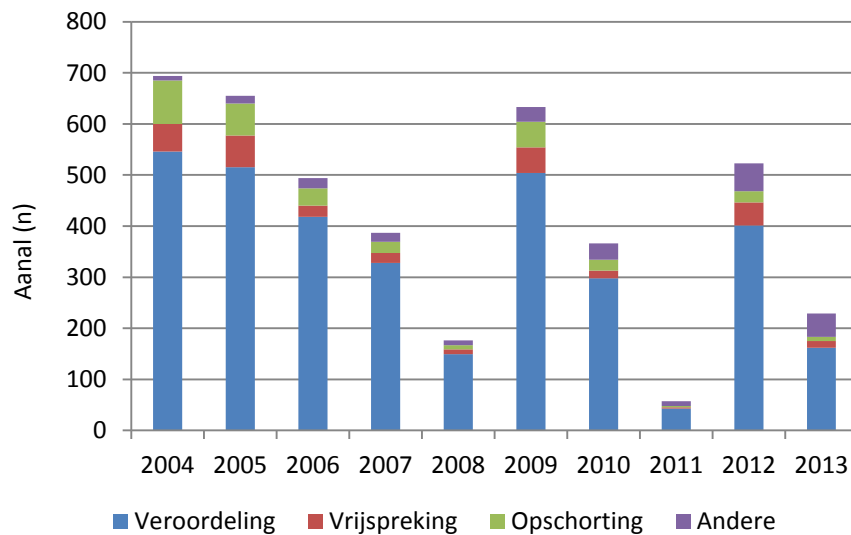
Figuur 57: Periode 2012-2013 betreffende de overtredingen op milieugebied volgens de vorderingsstaat van deze zaken. (Bron: Gegevensbank van het College van procureurs-generaal)

De 'leeftijd' van de dossiers varieert van minimaal 10 dagen tot 36 maanden en maximaal 10 dagen. Het is normaal dat de meest recente dossiers nog in het "informatiestadium" (10,5 %) zijn. Het aantal zaken waarvoor een vervolging werd ingesteld, vertegenwoordigt 4,4 % van de zaken.

Figuur 58: Redenen voor het klasseren van zaken door de parketten (2004-2013). (Bron: Gegevensbank van het College van procureurs-generaal)

In 2004 was 4,6 % van de zaken die zonder gevolg werden geklasseerd te wijten aan administratieve boetes, sindsdien is dit cijfer alleen maar gestegen, van 10 % gemiddeld van 2006 tot 2008, steeg dit tot 23 % in 2009 om uiteindelijk te komen tot 72 % in 2011 en 79 % in 2013. De zaken die werden geseponneerd wegens opportuniteitsredenen of technische redenen waren in 2013 nog slechts goed voor respectievelijk 7 en 13 % tegenover 57 % en 37 % in 2004. Men stelt dus vast dat **voor milieuzaken veel administratieve boetes worden toegepast**. Door deze administratieve behandeling kunnen enkel de zwaardere overtredingen naar de parketten worden gestuurd.

Figuur 59: Vonnissen door de correctionele rechtbank van zaken betreffende overtredingen voor milieuzaken ingediend bij de parketten tussen 01/01/2004 en 31/12/2013. (Bron: Gegevensbank van het College van procureurs-generaal)

Deze grafiek geeft de toestand weer op 10 juli 2014, van de vonnissen voor zaken betreffende milieuovertredingen die werden ingediend bij de correctionele parketten van België tussen 1 januari 2012 en 31 december 2013. Er moet worden gepreciseerd dat er alleen rekening wordt gehouden met het laatste oordeel in de zaak. Bijvoorbeeld in geval van vrijspraak bij verstek, gevolgd door een veroordeling na verzet, wordt de zaak beschouwd als een veroordeling.

Van de 1.086 zaken waarvoor een dagvaarding of beslissing na de dagvaarding werd toegekend, werd voor 69,2 % (752 zaken) al een vonnis uitgesproken op 10 juli 2014. Als een vonnis wordt uitgesproken, is het veroordelingspercentage relatief hoog, d.w.z. 74,8 % tegenover een vrijspraakpercentage van 4 %.

Hoofdstuk 9: Openbaar Beheer

1. Inleiding

Dit thema legt de nadruk op het milieubeleidskader en op de instrumenten die de overheid inzet om in haar beleid rekening te houden met het milieu en de duurzame ontwikkeling.

Het eerste punt handelt dan ook over het Europees milieubeleidskader, met name het 7e milieuactieprogramma, waarbij wordt gefocust op de omzetting van de Europese milieurichtlijnen waarvoor België in overtreding is. In de volgende punten komen de acties aan bod die worden opgezet in het kader van het Verdrag van Aarhus en ook een overzicht van de verschillende federale plannen waarvoor een strategische milieubeoordeling werd uitgevoerd. De controle op de EMAS-certificaten van de federale administraties en de benchmarkingenquêtes uitgevoerd door het Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling komen aan bod in punt 5. De punten 6 en 7 tot slot handelen respectievelijk over de context, het proces en de inhoud van de Langetermijnvisie inzake duurzame ontwikkeling en het “Brain-Be”-programma dat werd uitgewerkt door BELSPO. Als laatste komt de integratie van het milieu in de activiteiten van Buitenlandse Zaken aan bod.

2. Het Europees milieubeleidskader

Het 7e Milieuactieprogramma (7EAP)

Het 7e Milieuactieprogramma werd vastgesteld bij Besluit nr. 1386/2013/EU van het Europees Parlement en de Raad van 20 november 2013. Het zal als kader dienen voor het Europees milieubeleid tot in 2020. Het programma is gebaseerd op een langetermijnvisie voor de EU tegen 2050: “In 2050 leiden we een goed leven, binnen de ecologische grenzen van de planeet. Onze welvaart en onze gezonde natuurlijke omgeving zijn te danken aan een innovatieve kringlooeconomie waarin niets wordt verspild en waarin natuurlijke hulpbronnen duurzaam worden beheerd en de biodiversiteit wordt beschermd, naar waarde geschat en hersteld op manieren die de veerkracht van onze samenleving versterken. Onze koolstofarme groei is al lang losgekoppeld van het gebruik van hulpbronnen en geeft de toon aan voor een veilige en duurzame mondiale maatschappij.”

Het programma identificeert drie sleuteldoelstellingen:

- het beschermen, behouden en verbeteren van het natuurlijk kapitaal van de Unie;
- het omvormen van de Unie tot een hulpbronnefficiënte, groene en concurrerende koolstofarme economie;
- het beschermen van de burgers van de Unie tegen milieugerelateerde druk en risico's voor de volksgezondheid en het welzijn.

Vier “succesfactoren” zullen Europa helpen om deze doelstellingen te halen:

- het maximaliseren van de voordelen van milieuwetgeving van de Unie door de tenuitvoerlegging te verbeteren;
- het verbeteren van de kennismatige en wetenschappelijke onderbouwing voor het milieubeleid van de Unie;
- het waarborgen van investeringen ten behoeve van milieu- en klimaatbeleid en het aanpakken van externe milieukosten;
- het verbeteren van de integratie van milieuoverwegingen en van de beleidssamenhang.

Twee extra transversale doelstellingen vervolledigen het programma:

- het verbeteren van de duurzaamheid van steden in de Unie;
- het helpen van de Unie bij het effectiever aanpakken van internationale milieu- en klimaatproblemen.

Het programma trad in werking in januari 2014, het is nu aan de Europese instellingen en de Lidstaten om het uit te voeren en om de doelstellingen tegen 2020 te halen.

Omzetting van richtlijnen: overtredingen

Wat de succesfactor betreft, publiceert de Europese Commissie twee keer per jaar een scorebord van de interne markt dat het omzettingspercentage van de internemarktrichtlijnen in nationale wetgeving binnen de opgelegde termijnen van elke lidstaat meet, waarbij de lidstaten worden gerangschikt op basis van hun goede of minder goede resultaten wat hun omzettingsinspanningen betreft.

België is zoals elke lidstaat (LS) verantwoordelijk voor het gemeenschapsrecht in zijn nationale rechtsorde. De Commissie garandeert en ziet toe op de naleving van deze wet.

De FOD VVVL is betrokken (hetzij samen met andere FOD's of een gewest, hetzij alleen) met bijstrafbare feiten van mei 2012 tot augustus 2014. In 2012 waren er 21 inbreuken waarvan 10 lopende. Sindsdien zijn er 18 nieuwe inbreuken vastgesteld en momenteel zijn er nog 2 lopende inbreuken. De niet-mededeling is de meest voorkomende inbreuk met 23 voorvallen. 2 inbreuken zijn er omwille van een onjuiste toepassing en 3 omwille van een niet-naleving.

Het percentage internemarktrichtlijnen (zonder onderscheid volgens domein) dat nog niet is omgezet in België bedraagt 1,3 %, wat een lichte stijging betekent in vergelijking met november 2013, maar toch onder de percentages van de voorgaande jaren blijft. Toch is dit percentage bijna het dubbele van het gemiddelde van de EU (0,7 %): in totaal werden er voor 16 richtlijnen nog geen kennisgevingen gedaan in 2014. De Tabel 19 bevat de lijst van de 24 lopende overtredingen sinds de indicatorennota in 2012, op milieugebied in de ruimste zin.

Het detail van deze zaken kan men terugvinden op de site van het Europees hof van justitie: <http://curia.europa.eu>

Tabel 19: Tabel Omzetting van richtlijnen: overtredingen. (Bron: Europese Commissie, juli 2014)

N° overtreding	Type	Europese normen	Sleutelwoorden	Toestand van de situatie
2011/0020	Niet-mededeling	2009/28	Bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen	Gesloten
2011/0385	Niet-mededeling	2009/30	Benzine, dieselbrandstof, emissies van broeikasgassen beperken	Gesloten
2011/0561	Niet-mededeling	2008/99	Bescherming van het milieu door het strafrecht	Gesloten
2011/0671	Niet-mededeling	2009/31	Geologische opslag van kooldioxide	Gesloten
2011/0679	Niet-mededeling	2010/30	Etikettering van het verbruik van energie en andere bronnen met betrekking tot energieproducten	Gesloten
2011/1013	Niet-mededeling	2009/90	Chemische analyse en monitoring van de watertoestand	Gesloten
2011/2226	Niet-Naleving	1999/74	Legkippen	Gesloten
2012/0151	Niet-mededeling	2008/101	Opnemen van de luchtvaart in de ETS-sectoren	Gesloten
2012/0152	Niet-mededeling	2009/128	Duurzaam gebruik pesticiden	Gesloten
2012/2073	Onjuiste toepassing	2003/87	Toewijzing van emissierechten	Gesloten
2012/2203	Onjuiste toepassing	2006/1907	REACH	Lopende
2012/152	Niet-mededeling	2009/128/EU	Duurzaam gebruik pesticiden	Gesloten
2013/0090	Niet-mededeling	2011/65/EU	Gebruik van bepaalde gevaarlijke stoffen in elektrische en elektronische apparatuur	Gesloten
2013/0091	Niet-mededeling	2012/31/EU	Virale hemorrhagische septikemie gevoelige vissoorten	Gesloten
2013/0092	Niet-mededeling	2012/50/EU	Vrijstelling voor loodhoudende toepassingen	Gesloten
2013/0093	Niet-mededeling	2012/51/EU	Vrijstelling voor cadmiumhoudende toepassingen	Gesloten
2013/0294	Niet-mededeling	2013/28/EU	Autowrakken	Gesloten
2013/0334	Niet-mededeling	2013/2/EU	Verpakking en verpakkingsafval	Gesloten
2013/0335	Niet-mededeling	2013/21/EU	Wijziging richtlijnen door toetreding van de Republiek Kroatië	Gesloten
2013/0337	Niet-mededeling	2013/25/EU	Wijziging richtlijnen door toetreding van de Republiek Kroatië	Gesloten
2013/2013	Niet-Naleving	2008/120	Minimumnormen ter bescherming van varkens	Lopende
2014/0018	Niet-mededeling	2012/46/EU	Uitstoot van verontreinigende gassen en deeltjes door inwendige verbrandings- motoren in niet voor de weg bestemde mobiele machines	Gesloten
2014/0231	Niet-mededeling	2013/46/EU	Eiwitten voor volledige zuigelingenvoeding en opvolgzuigelingenvoeding	Gesloten
2014/0306	Niet-mededeling	2014/19/EU	beschermende maatregelen tegen het binnenbrengen en de verspreiding in de Gemeenschap van voor planten en voor plantaardige producten schadelijke organismen	Gesloten

3. Milieurechten voor een beter milieubeheer

Het Verdrag betreffende toegang tot informatie, inspraak bij besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden is een uitdrukking van het beginsel van de inspraak in het internationale recht. Deze overeenkomst, algemeen bekend als het Verdrag van Aarhus, streeft ernaar om de burgers te sensibiliseren en te betrekken bij milieukwesties, en om de toepassing van de milieuwetgeving te verbeteren. Deze essentiële tekst, die door België in 2003 werd geratificeerd, draagt er immers toe bij om het vertrouwen van de burgers ten opzichte van de instellingen te bevorderen en, in ruimere zin, ten opzichte van de democratische werking ervan. Door de burger een plaats te geven in de milieudebatten, wordt tegemoetgekomen aan de transparantie- en proximitateisvereisten, die synoniem staan voor een goed openbaar bestuur.

In dit rapport komt het aspect toegang tot de rechter niet aan bod aangezien er sinds het vorige rapport geen wijzigingen werden doorgevoerd op dat vlak.

Toegang tot milieu-informatie

De toegang tot overheidsdocumenten is een fundamenteel recht. In België wordt dit recht op toegang tot overheidsdocumenten trouwens gezien als een grondwettelijk recht (artikel 32 van de Grondwet).

Het informatieloket van het directoraat-generaal Leefmilieu van de FOD VVVL ontvangt gemiddeld 1.500 informatieaanvragen per jaar.

Sommige aanvragen worden door de Federale overheid afgewezen. De aanvrager kan dan beroep aantekenen wanneer hij vindt dat deze afwijzing ongegrond is. **Negentien beroepen werden ingediend bij de Beroepscommissie** sinds de vorige nota (cf. Tabel 20). De volledige beslissingen kunnen worden geraadpleegd op de website van de beroepscommissie www.bestuursdocumenten.be.

De wet van 16 februari 2012 (BS van 30 maart 2012) tot wijziging van de wet van 5 augustus 2006 biedt aan de leden de mogelijkheid om te ontsnappen aan de gemeenrechtelijke aansprakelijkheid wanneer het gaat om een rechtsvordering inzake burgerlijke aansprakelijkheid ingesteld door een/meerdere personen die betrokken zijn bij een beslissing van de Commissie. Bovendien kreeg de Commissie het recht toegewezen om zich te laten vertegenwoordigen tijdens een rechtsprocedure die tegen haar werd aangespannen. Deze wetswijziging garandeert het onafhankelijkheidsprincipe van de Commissie zelf en van de leden waaruit zij is samengesteld (artikel 34 van de wet van 5 augustus 2006).

In 2013 hebben de Federale Staat en de drie gewesten elk hun vierde rapport voorgesteld. Deze werden onderworpen aan een publieksraadpleging en bezorgd aan het secretariaat van het Verdrag in december 2013. De nationale synthese bevat onder meer een samenvatting van de resultaten van de openbare raadpleging. Deze rapporten over de toepassing van de richtlijn over de toegang tot milieu-informatie zijn beschikbaar op de website www.aarhus.be.

Tabel 20: Beroepen tegen beslissingen inzake toegang tot de informatie (bron: Federale Beroepscommissie voor de toegang tot milieu-informatie)

2012	Documenten in het bezit van de brandweer Hasselt met betrekking tot Pukkelpop	X	BRANDWEER HASSELT (2)	2012-1 (NL)	Ontvankelijk maar niet gegrond
2012	Documenten in verband met de PIP-implantaten op de Belgische markt	X	FAGG	2012-2 (NL)	Tussentijdse beslissing
2012	Trillingsmetingen bij een overweg	X	INFRABEL	2012-3 (NL)	Ontvankelijk en gegrond
2012	Documenten in verband met de PIP-implantaten op de Belgische markt	X	FAGG	2012-4 (NL)	Ontvankelijk en gedeeltelijk gegrond
2012	Afschrift van de doorvoervergunning doorheen België van bestraalde splijtstoffen uit Nederland naar Frankrijk	GREENPE ACE	FANC	2012-5 (NL)	Tussentijdse beslissing
2012	Provinciale nood- en interventieplannen en de interne noodplannen van de exploitant van de nucleaire centrales	GREENPE ACE	FOD BINNENLANDSE ZAKEN	2012-6	Ontvankelijk en deels gegrond
2012	Afschrift van de doorvoervergunning doorheen België van bestraalde splijtstoffen uit Nederland naar Frankrijk	GREENPE ACE	FANC	2012-7	Ontvankelijk en deels gegrond
2012	Informatie in het bezit van de douane m.b.t. de invoer van tropisch hout in België	GREENPE ACE	FOD Financiën	2012-8	Ontvankelijk en deels gegrond
2012	Informatie m.b.t. laboratoria en fokinstellingen die dierproeven uitvoeren	CAPACITY FOR DEVELOPMENT VZW	FOD VVVL	2012-9	Ontvankelijk en deels gegrond
2012	documenten m.b.t. een inplanting van een gevangenis	X	REGIE DER GEBOUWEN	2012-10	Tussentijdse beslissing
2013	Documenten m.b.t. een inplanting van een gevangenis	X	REGIE DER GEBOUWEN	2013-1	Ontvankelijk maar niet gegrond
2013	Documenten m.b.t. een inplanting van een gevangenis	X	REGIE DER GEBOUWEN (2)	2013-2	Ontvankelijk maar niet gegrond
2013	Inspectieverslagen van dierentuinen en controleverslagen van roofvogelhouders	X	FOD VVVL	2012-3	Ontvankelijk en deels gegrond
2013	Document waarin een milieueffectenrapport wordt beoordeeld	GREENPE ACE	Nationale Delcredere-dienst	2012-4	Ontvankelijk en deels gegrond
2013	Een document waarin milieuargumenten, -bezorgdheden en -voorwaarden worden geuit en tot elke communicatie met betrekking tot een project in Rusland	GREENPE ACE	Nationale Delcredere-dienst (2)	2012-5	Tussentijdse beslissing
2013	Statistische informatie over laboratoria die dieren voor Wetenschappelijke doeleinden gebruiken	X	FOD VVVL	2012-6	Ontvankelijk maar niet gegrond
2013	Documenten met betrekking tot een baggerproject in Rusland en de verzekering ervan	GREENPE ACE	Nationale Delcredere-dienst (2) (3)	2012-7	Ontvankelijk en deels gegrond
2013	De maandelijkse milieu-updates die de Nationale Delcredere-dienst ontving met betrekking tot een baggerproject in Rusland	GREENPE ACE	Nationale Delcredere-dienst (4)	2012-8	Tussentijdse beslissing
2013	Documenten m.b.t. het illegaal transport van tropisch hout	GREENPE ACE	FOD VVVL	2012-9	Ontvankelijk maar niet gegrond

Inspraak van het publiek bij de uitwerking van plannen en programma's

De inspraak van het publiek inzake milieuaangelegenheden is het tweede procedurerecht bedoeld in het Verdrag van Aarhus. Deze tweede pijler creëert het inspraakconcept dat gebaseerd is op principe 10 van de verklaring van Rio: *"Milieuvraagstukken worden het best aangepakt met deelneming van alle betrokken burgers op het relevante niveau"*. Dit is een onweerlegbaar democratisch principe aangezien het de mogelijkheid biedt om een stem te laten horen, maar ook omdat het een bijdrage levert tot de transparantie van de overheidsbeslissingen. De actieve participatie van de burgers aan het besluitvormingsproces versterkt aldus de motivering van die keuzes over elk milieuvraagstuk.

Het recht op inspraak bij de besluitvorming inzake milieuaangelegenheden geldt voor twee soorten beslissingen:

1. vooraleer de vergunningen voor sommige activiteiten of installaties worden uitgereikt;
2. bij het uitwerken van milieuplannen of -programma's.

De plannen waarvoor een publieksraadpleging werd georganiseerd zijn vermeld in Tabel 21.

Tabel 21: Raadpleging van het publiek over de plannen en programma's inzake het milieu. (Bron: FOD VVVL)

Raadpleging	Jaar	Aantal deelnemers	Individueel	Als vertegenwoordiger van een instelling	Voorafgaande interventie van de stakeholders ⁶⁵	Aanneming plan	Raadpleging enkel via internet
1. Belgische mariene wateren (monitoring): 15/04/14 – 15/06/14: Raadpleging van het publiek over het ontwerp van het monitoringsprogramma voor de Belgische mariene wateren	2014	10	1	9	-	nog niet gekend	✓
2. Adaptatie aan klimaatverandering: 17/02/14 – 18/04/14: Raadpleging van het publiek over het ontwerp van een Federaal Plan Adaptatie aan klimaatverandering.	2014	72⁶⁶	36 %	36 %	-	nog niet gekend	✓
3. Marien ruimtelijk plan: 2/07/13 – 29/09/13: Raadpleging van het publiek over het ontwerp van marien ruimtelijk plan (MRP) en het bijhorende milieueffectenrapport (plan-MER)	2013	140	90	50	✓	20/03/2014	✓

⁶⁵ Het gaat om de voorafgaande interventie van de stakeholders bij de uitwerking van het plan (informele en legaal niet voorziene raadpleging).

⁶⁶ 20 personen (28 %) hebben zich niet geïdentificeerd.

4. Persistente organische verontreinigende stoffen (POP's): 3/07/13 – 3/10/13: Raadpleging van het publiek over het ontwerp van tweede nationale implementatieplan van het Verdrag van Stockholm inzake persistente organische verontreinigende stoffen (POP's)	2013	1	0	100 %	-	18/12/2013	✓
5. Nationale Biodiversiteitsstrategie: 14/05/13 – 12/07/13: Raadpleging van het publiek over de actualisering van de Nationale Belgische Biodiversiteitsstrategie 2006-2016	2013	23	70 %	30 %	-	13/11/ 2013	✓
6. PRPB: 16/08/12 – 15/10/12: Raadpleging van het publiek over het ontwerp van het Federale Reductieprogramma voor Pesticiden 2013-2017	2012	40	50 %	50 %	✓	5/07/2013	✓
7. Belgische mariene wateren: 1/04/12 – 30/05/12: Raadpleging van het publiek over het ontwerp van de Initiële Beoordeling, Goede Milieutoestand en Milieudoelen voor de Belgische mariene wateren	2012	9	0 %	100 %	✓	aanmelding bij de Europese Commissie op 21/08/ 2012	✓
8. Sectorale akkoorden milieuvriendelijke producten: 20/12/2010 – 24/01/2011: Raadpleging van het publiek over twee sectorale akkoorden over milieuvriendelijke producten: hout en detergents	2010-2011	0	0 %	0 %	-	6/04/2011	✓
9. Verdrag van Aarhus: 4/10/10 – 15/11/10: Raadpleging van het publiek over de toepassing van het Verdrag van Aarhus in België	2010	2	0 %	100 % (gezamenlijk standpunt van de 4 gewestelijke milieu-federaties en opmerkingen van Natagora)	-	(niet van toepassing)	✓
10. Habitatrichtlijn-gebieden: 25/01/10 – 15/03/10: Raadpleging van het publiek over de selectie van potentiële Habitatrichtlijngebieden in het Belgische deel van de Noordzee	2010	13	23 %	77 %	-	Aanmelding bij de Europese Commissie op 3/06/2010	via het internet + informatie-vergaderingen

4. De milieubeoordeling

De milieubeoordeling is een procedure die ervoor zorgt dat er rekening wordt gehouden met de gevolgen voor het milieu van de beslissingen voor deze worden goedgekeurd.

Naast de impactbeoordeling van sommige projecten (EIA-richtlijn: richtlijn 2001/42/EG) heeft de strategische milieubeoordeling (SEA-richtlijn: richtlijn 2011/92/EU) betrekking op de plannen en programma's van de overheid.

De toepassing van de wet van 13 februari 2006 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's en de inspraak van het publiek bij de uitwerking van de plannen en programma's in verband met het milieu zal binnenkort worden geëvalueerd aan de hand van twee initiatieven

Het eerste initiatief betreft een studie die in maart 2014 werd opgestart door de FOD VVVL met het oog op het identificeren van de juridische en administratieve verbeterpunten voor een meer efficiënte toepassing die meer afgestemd is op de reële behoeften wat betreft het voorleggen van de federale plannen en programma's aan een strategische milieubeoordeling (SEA). Deze studie is gericht op een administratieve vereenvoudiging van de wet, een versterking van de doeltreffendheid van de voorschriften van de wet, met inachtneming van de SEA-richtlijn en de instandhouding van de bescherming van het milieu.

Het tweede initiatief komt vanwege de Europese Commissie. Het DG Leefmilieu zal in 2016 het *"Second Report to the European Parliament and the Council on the Application and Effectiveness of the SEA Directive"* moeten voorleggen.

De volgende tabel bevat alle adviezen uitgebracht door het SEA-adviescomité sinds het vorige Federaal Milieuraapport, en ook de links voor toegang tot zowel de plannen en programma's en de auteurs ervan, als de adviezen van het Comité. Alle saisines waren van het type "scoping" en werden uitgevoerd binnen de opgelegde termijnen. De verplichting om een SEA uit te voeren vloeide voor elke plan en programma rechtstreeks voort uit de wet.

Informatie
Website over het thema SEA: http://www.health.belgium.be/eportal/Environment/Environmentalrigh/SEAstrategivEnvironmentalAsses/index.htm

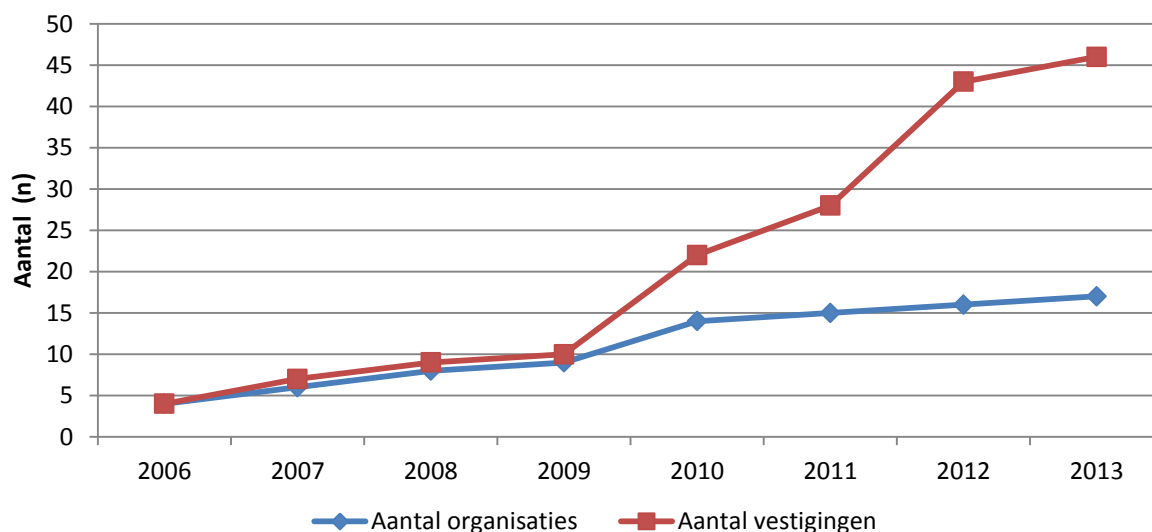
Tabel 22: Adviezen uitgebracht door het SEA-adviescomité (2009-2013). (Bron: SEA-adviescomité)

	Naam van het ontwerpplan /-programma	Naam van de auteur en datum saisine	Wettelijke basis van het plan	Saisine van het type "scoping"	Datum van goedkeuring van het plan/programma
1	Plan voor het langetermijn-beheer van hoogactief en langlevend afval	NIRAS – 07/12/2009	KB 30/03/1981 houdende bepaling van de opdrachten en de werkings-modaliteiten van het NIRAS	Ontwerpregister	Documenten beschikbaar op de website van het NIRAS: http://www.ondraf-plandechets.be/nieuw/htm/getpage.php?i=48
		07/10/2010		Milieueffectenrapport	Goedgekeurd
2	Prospectieve studie betreffende de zekerheid van aardgas-bevoorrading tot 2020	DG Energie van de FOD Economie, KMO, Midden-stand en Energie – 01/06/2010	Artikel 15/13 van de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen, zoals gewijzigd door de wet van 01 juni 2005, artikel 34.	Ontwerpregister	Documenten beschikbaar op de website van de FOD Economie: http://economie.fgov.be/nl/modules/publications/general/etude_prospective_gaz_naturel.jsp
		06/12/2010		Milieueffectenrapport	Goedgekeurd
3	Het Ontwikkelingsplan voor het Elektrisch Hoogspannings-net 2010-2020	ELIA – 15/10/2010	artikel 13, §1, van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt	Ontwerpregister	Het plan is beschikbaar op de website van Elia: http://www.elia.be/nl/grid-data/grid-development/investeringsplannen
		10/05/2011		Milieueffectenrapport	Goedgekeurd
4	Marien ruimtelijk plan van de Belgische zeegebieden	Minister van de Noordzee, J. Vande Lanotte – 22/02/2013	Wet van 20/01/99 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België	Ontwerpregister	Het plan is beschikbaar op het portaal van de FOD VVVL > Milieurechten > openbare raadplegingen http://www.health.belgium.be/eportal/Environment/Environmentalrights/PublicConsultations/index.htm?fodnlang=nl
		02/07/2013		Milieueffectenrapport	Goedgekeurd
5	Studie over de perspectieven van elektriciteits-bevoorrading tegen 2030	DG Energie van de FOD Economie, KMO, Midden-stand en Energie – 02/10/2013	Wet van 29/04/1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, zoals gewijzigd door de wet van 1 juni 2005	Ontwerpregister	Het studieproject kan worden geraadpleegd op de website van de FOD Economie: http://economie.fgov.be/nl/modules/publications/analyses_studies/etude_perspective_approvisionnement_electrique_horizon_2030_-_projet.jsp
		06/03/2014		Milieueffectenrapport	

5. Het communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem (EMAS)

De overheidsdiensten dienen de Emas-registratie te behalen, daarvoor werden zij in vijf groepen ingedeeld via een beslissing van de Ministerraad in 2005. De indeling gebeurde op basis van de al ondernomen acties om de impact op het milieu te beperken.

Eind 2009 werd de derde EMAS-EU Verordening (1221/2009) gepubliceerd. Voor EMAS-geregistreerde organisaties is het gebruik van milieuprestatie-indicatoren in milieurapportering voortaan een verplichting. Dankzij deze oefening kunnen de overeenstemmende indicatoren van de verschillende federale overheidsdiensten worden vergeleken en kunnen er kengetallen uit worden afgeleid.

Figuur 60: Evolutie aantal EMAS-geregistreerde organisaties en vestigingen. (Bron: FIDO)

In overeenstemming met de federale plannen inzake duurzame ontwikkeling heeft de regering sinds 2005 herhaaldelijk haar wens geformuleerd dat alle FOD's over een EMAS-registratie zouden beschikken.

Benchmarking EMAS

In 2011 nam de FIDO het initiatief om een dergelijke benchmarking binnen het EMAS-netwerk te realiseren. Er namen 18 organisaties met 22 vestigingen aan deze benchmarking deel. Van deze 22 vestigingen hebben er 13 een EMAS-registratie. In totaal hebben 22 federale instellingen en 30 vestigingen aan de tweede benchmarking deelgenomen. Dit zijn respectievelijk 22 % meer instellingen en 41 % meer vestigingen dan in de eerste benchmarking. (Groep 1 en 2 omvatten 24 vestigingen – groep 3 zijn 6 regionale vestigingen)

De implementatie van EMAS helpt een organisatie om inzicht te krijgen in, het beheersen en het verminderen van de effecten van de activiteiten van een organisatie op het milieu.

Op basis van een milieuanalyse en in overeenstemming met het milieubeleid bepaalt elke organisatie haar eigen doelstellingen.

Op basis van de individuele indicatoren worden gemiddelden ('kengetallen') berekend.

Tabel 23: Overzicht van de kengetallen van de milieuprestatie-indicatoren (groep 1 & 2). (Bron: FIDO)

	KENGETAL 2012 (GROEP 1 & 2)	TENDENS TEN OPZICHTE VAN 2010 ⁶⁷
Gemiddelde bezetting	33,7	↑
Genormaliseerd verwarmingsverbruik / Nuttige oppervlakte	108 kWh / m _n ²	↑
Genormaliseerd verwarmingsverbruik / VTE	3.462 kWh / VTE	↑
Elektriciteitsverbruik / Totale oppervlakte (Elektriciteitsverbruik / Nuttige oppervlakte)	76 kWh / m _b ² (121 kWh / m _n ²)	↓ ↓
Elektriciteitsverbruik / VTE	3.703 kWh/ VTE	↓
WATERVERBRUIK / VTE	10,4 m ³ / VTE	≈
Papierverbruik / VTE	35,3 kg / VTE	↓
Afvalproductie / VTE	63,7 kg / VTE	↓
Papier en karton	45,8 kg / VTE	↓
Restafval	5,1 kg / VTE	↑
PMD		
Duurzaam woon-werverkeer (hoofdtraject)	91 %	↑
Biodiversiteit – aandeel landgebruik	0,95	≈
Gebouwgebonden emissies	1977 kg /VTE	↓

Legende:

= een toestand die een stijging of daling van minder dan 2 % vertoont, wordt als ongewijzigd beschouwd

↑ een toestand die een negatieve milieu-impact van meer dan 2 % vertoont

↓ een toestand die een positieve milieu-impact van meer dan 2 % vertoont

Bovenstaande tabel heeft de gemiddelde waarden (kengetallen) weer van de federale EMAS-indicatoren die volgen uit de vernoemde benchmarking.

- De scores voor groep 1 & 2 liggen tussen 16,3 en 48,4 m² per VTE
- De verbruiken voor verwarming zijn afhankelijk van de klimatologische omstandigheden. Om deze klimatologische impact te neutraliseren, wordt een correctie toegepast rekening houdend met het aantal graaddagen. De bekomen waarde wordt 'genormaliseerd' verbruik genoemd. De genormaliseerde verbruiken per oppervlakte situeren zich voor groep 1&2 tussen de 33 en 277 kWh / m_n²
- Het genormaliseerd verwarmingsverbruik per m_n² voor groep 1 en 2 nam met 3,9 %⁶⁸ toe tussen 2010 en 2012.
- Omdat er ook elektriciteit verbruikt wordt buiten de nuttige zone (denk maar aan verlichting in gangen en technische zones, ventilatie van parkings, datalokalen, ...) is het interessant om zowel de indicator 'verbruik per bruto oppervlakte' als per nuttige oppervlakte weer te geven. Zeker voor diensten waar de bruto oppervlakte beduidend groter is dan de nuttige. De verbruiken per oppervlakte situeren zich voor groep 1 & 2 tussen de 15 en 115 kWh / m_b² (18 en 262 kWh/m_n²). Het gemiddeld elektriciteitsverbruik per m_b² voor groep 1 & 2 nam met 5,4 % af tussen 2010 en 2012.

⁶⁷ Tendensbepaling: enkel vestigingen met beschikbaar cijfermateriaal voor zowel 2010 als 2012 werden in rekening gebracht.

⁶⁸ Enkel vestigingen met vergelijkbaar cijfermateriaal van zowel 2010 als 2012 werden in rekening gebracht (n = 17)

- Betreffende individueel elektriciteitsverbruik per VTE, De individuele verbruikswaarden per VTE (groep 1 en 2) liggen tussen 705 en 8.500 kWh/VTE.
- De verbruikswaarden water per VTE liggen voor groep 1&2 tussen de 1,4 en 27,2 m³/VTE
- De verbruikswaarden worden beïnvloed door het aantal en het type tappunten. Er werd gepolst naar de aanwezigheid van volgende types van tappunten: toiletten, kitchenettes, technische installaties (koeltorens, luchtbevochtigers,...) en de aanwezigheid van een groot keuken.
- Een gemiddeld papier verbruik voor groep 1 en 2 van 35,3 kg per VTE komt neer op ongeveer 32 A4-vellen per werkdag per VTE.
- Slechts een handvol deelnemers beschikte over afvalgegevens.
- De analyse van duurzaam woon-werkverkeer baseert zich op de data diagnostiek woon-werkverkeer 2008 van de FOD MV. Volgens deze data gebeurt 91 % van de hoofdverplaatsingen met duurzame vervoersmodi (trein, bus, tram, metro, fiets of te voet).

Het volledige verslag "Benchmarking van de milieuprestaties van de federale overheidsdiensten-periode 2011-2012" is te raadplegen op internet⁶⁹.

6. Het programma "Brain-be" van het Federaal Wetenschapsbeleid (Belspo)

Op 5 oktober 2012 heeft de Ministerraad het meerjarig kaderprogramma voor onderzoek BRAIN-be (Belgian Research Action through Interdisciplinary Networks) en de uitvoering van de eerste fase ervan (2012-2017) goedgekeurd.

Dit onderzoeksprogramma beoogt zowel tegemoet te komen aan de behoeften aan wetenschappelijke kennis die noodzakelijk is voor de voorbereiding, de implementatie en de evaluatie van de federale beleidslijnen/strategieën als het wetenschappelijk potentieel van de Federale Wetenschappelijke Instellingen te ondersteunen. Het kaderprogramma BRAIN-be is opgebouwd rond 6 thematische assen:

1. Ecosystemen, biodiversiteit, evolutie

Deze as heeft als doel de verschillende biotische modules - bodem, vegetatie, watermassa, atmosfeer- evenals de processen die er plaatsgrijpen en de onderlinge interacties (bio- en geochemische cycli) te beschrijven en te begrijpen.

2. Geosystemen, heelal en klimaat

Deze as heeft als doel de verschillende componenten van de planeet Aarde - atmosfeer, hydrosfeer, cryosfeer, vasteland - en hun interacties te beschrijven en te begrijpen.

3. Cultureel, historisch en wetenschappelijk erfgoed

De federale Staat, en in het bijzonder de Federale Wetenschappelijke Instellingen (FWI's), verkrijgt, bewaart, restaureert, beheert en valoriseert collecties en archiefstukken die een materieel en immaterieel cultureel en wetenschappelijk origineel nationaal of internationaal erfgoed vormen - of eraan bijdragen. Door de aanwezige expertise draagt zij ook bij tot de valorisatie van het niet-federale erfgoed.

4. Strategieën van de federale overheid

⁶⁹ <http://fido.belgium.be/nl/inhoud/benchmark-milieuprestaties>

Het doel van deze as is onderzoeksactiviteiten te financieren ter ondersteuning van de bevoegdheden van de federale overheid. Dit zowel in een historisch, actueel als toekomstgericht perspectief.

5. Belangrijke maatschappelijke uitdagingen

Deze as, die werd uitgewerkt ter ondersteuning van de federale bevoegdheden, is opgebouwd rond de belangrijke maatschappelijke uitdagingen en heeft betrekking op een reeks voor het individu en de maatschappij belangrijke zaken zoals demografische veranderingen, democratie, migratie, veiligheid, armoede, duurzame ontwikkeling, gezondheid en milieu, globalisering en multiculturaliteit.

6. Collectiebeheer

Dit thema betreft de financiering van wetenschappelijk onderzoek dat moet leiden tot een beter beheer van de collecties ter ondersteuning van hun wetenschappelijke exploitatie.

BRAIN-be staat open voor de hele wetenschappelijke gemeenschap in België: universitaire instellingen, publieke wetenschappelijke inrichtingen en onderzoekscentra zonder winstoogmerk.

De uitvoering van het BRAIN-be programma valt onder de verantwoordelijkheid van het Federaal Wetenschapsbeleid, bijgestaan door een plenair Begeleidingscomité bestaande uit vertegenwoordigers van de Federale Departementen en de FWI's. Het plenair Begeleidingscomité heeft zes thematische comités opgericht, open voor alle Federale Departementen en FWI's, met als voornaamste opdracht het definiëren van de onderzoeksprioriteiten die in de oproep tot voorstellen voor netwerkprojecten zullen worden ingeschreven.

Het kaderprogramma BRAIN.be steunt op de financiering van twee soorten onderzoeksprojecten:

- netwerkprojecten van vier jaar met een mogelijkheid van projecten van twee jaar
- pioniersprojecten van maximaal twee jaar

Het totale onderzoeksbudget van het BRAIN-be-programma bedraagt 117 miljoen euro.

Eind 2014 waren **38 netwerkprojecten en 17 pioniersprojecten gefinancierd**. 12 van die projecten die meer specifiek verband houden met hun activiteiten worden opgevolgd door de DG's Leefmilieu en Gezondheid en door de Wetenschappelijke Instituten van de FOD VVVL. Gedetailleerde informatie over de projecten en hun financiering is beschikbaar op de website van BELSPO⁷⁰.

⁷⁰ www.belspo.be/belspo/brain-be/themes_nl.stm

7. De integratie van leefmilieu in het buitenlands beleid

De grote milieu-uitdagingen zoals het opwarmen van de aarde, het verlies aan biodiversiteit, een integraal waterbeheer, de aanpak van luchtvervuiling of het veilig omgaan met potentieel gevaarlijke chemische producten overstijgen de landsgrenzen en vragen een mondiale aanpak.

Het milieurecht inspireert zich vooral op internationale bronnen. Momenteel bestaan er meer dan 500 (globale of regionale) multilaterale milieuakkoorden en, behalve het VN-milieuprogramma, ontwikkelen meer dan een twaalfstal VN-agentschappen activiteiten met betrekking tot het milieu. België is een contracterende partij voor een vijftigtal van deze akkoorden.

Strategienota Leefmilieu in de Belgische Ontwikkelingssamenwerking

Het besef groeit dat inspanningen voor het leefmilieu ook een positieve impact kan hebben op de voedselveiligheid, de volksgezondheid, de tewerkstelling of het voorkomen van natuurrampen. Dit laatste vormt de kern van de strategienota “Leefmilieu in de Belgische Ontwikkelingssamenwerking”⁷¹ die in 2014 door de Minister van Ontwikkelingssamenwerking werd goedgekeurd.

De strategie in deze nota voorziet in de integratie van de leefmilieuproblematiek in de Belgische prioritaire ontwikkelingssectoren zoals onderwijs, basisinfrastructuur, gezondheidszorg, landbouw en voedselzekerheid en voorkomen van natuurrampen. Daarnaast wil men onze partnerlanden extra ondersteuning geven in volgende domeinen: duurzaam waterbeheer, duurzaam land en bodemgebruik, duurzaam bosbeheer en geïntegreerd afvalbeheer in de steden.

In deze context is het belangrijk te weten dat de Belgische ontwikkelingssamenwerking tot de vijf belangrijkste donoren van het VN-milieuprogramma UNEP behoort.

De post 2015 ontwikkelingsagenda – de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen

In opvolging van de Millennium Ontwikkelingsdoelstellingen wenst men te komen tot een nieuwe set doelstellingen om een antwoord te geven op de belangrijkste uitdagingen voor onze toekomst inzake armoedebestrijding en duurzame ontwikkeling. Deze doelstellingen zullen een transformatief en universeel karakter hebben.

Vanuit het besef dat inspanningen voor één aspect niet ten koste mogen gaan van een ander aspect maar elkaar juist dienen te versterken (co- en multibenefits), gaat bij het uitwerken van de Post-2015-agenda speciale aandacht naar de complementariteit tussen de milieu-, sociale en economische aspecten van duurzame ontwikkelingen. Milieuthema's als klimaat, water, oceanen, duurzame productie en consumptiepatronen eveneens als milieugerelateerde targets binnen domeinen als voedselveiligheid of energie komen hierbij prominent aan bod, naast andere thema's zoals bv. gender, de strijd tegen ongelijkheden, waardig werk, of goed bestuur.

De resultaten van de onderhandelingen over een post-2015-ontwikkelingskader zullen worden voorgelegd op een top van wereldleiders in september 2015 die samen met de klimaatop in Parijs op het einde van het jaar één van de hoogtepunten vormt op de multilaterale VN kalender in 2015.

<https://sustainabledevelopment.un.org/>

71

http://diplomatie.belgium.be/nl/Beleid/Ontwikkelingssamenwerking/publicatie_en_documentatie/beleidsdocumenten/

De Belgische positiebepaling in internationale fora

Een groot deel van de bevoegdheden op milieugebied ligt bij de gewesten. Internationale afspraken op het vlak van energie, mobiliteit, gezondheid, landbouw hebben dikwijls ook een milieu-impact in positieve of negatieve zin. Om Belgische posities uit te werken en de beleidscoherentie te bewaken bestaan er een aantal coördinatiemechanismen. Op het expertenniveau zijn er de verschillende stuurgroepen van het **Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid (CCIM)**, waarin zowel de gewesten als het federale niveau vertegenwoordigd zijn. Het CCIM in zijn plenaire samenstelling valideert de resultaten van het overleg in de stuurgroepen. Deze ontwerpposities zijn een nuttige input voor het vastleggen van de Belgische positie voor Europese vergaderingen. Dit gebeurt binnen de **coördinaties samengeroepen en voorgezeten door de Directie-Generaal Europese Zaken en Coördinatie (DGE)** van Buitenlandse Zaken.

Voor multilaterale fora en voor meer transversale dossiers neemt de Dienst Multilaterale Coördinatie (**COORMULTI**) van de Directie-Generaal voor Multilaterale Zaken en voor de Mondialisering deze taak op zich.

Green Diplomacy Network

Sinds het Verdrag van Lissabon treedt de EU op internationaal vlak steeds meer op als één entiteit. Dit is ook het geval voor milieudossiers als klimaat, water of biodiversiteit. Dikwijls onderneemt het in aanloop van belangrijke milieuvergaderingen demarches om te polsen naar de positie van andere landen, de EU-positie uit te leggen en eventueel te komen tot coalities van gelijkgezinde landen.

Om dergelijke posities uit te werken, te bekijken welke belangrijke dossiers er op de radar verschijnen en onderling informatie uit te wisselen werd het **Green Diplomacy Network** opgericht, een netwerk van de milieudirecties binnen de ministeries van Buitenlandse zaken van de 28. Dit Green Diplomacy Network wordt nu aangestuurd door de Europese Dienst voor Externe Actie.

8. Federale langetermijnvisie inzake duurzame ontwikkeling

Context

Ingevolge de herziening in 2010 van de wet van 5 mei 1997 betreffende de coördinatie van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling, werden verschillende uitvoeringsbesluiten aangenomen (www.fido.belgium.be) en heeft de regering beslist om een langetermijnvisie (LTV) inzake duurzame ontwikkeling uit te werken.⁷²

De wet bepaalt het volgende: *“De Koning stelt na een parlementair debat en met het georganiseerde middenveld de federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling, hierna “de langetermijnvisie” genoemd, vast bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad.*

De langetermijnvisie omvat de langetermijndoelstellingen die de federale regering nastreeft in het door haar gevoerde beleid. Ze staat boven de door deze wet ingestelde cyclus van federale plannen en rapporten inzake duurzame ontwikkeling. Ze dient als leidraad voor de werkzaamheden van de Commissie, de Dienst⁷³ en het Federaal planbureau. Ze stelt ook een geheel van indicatoren vast om rekenschap te geven over het behalen van deze doelstellingen.

⁷² <http://fido.belgium.be/nl/inhoud/langetermijnvisie-voor-duurzame-ontwikkeling>

⁷³ “De Dienst”: de overheidsdienst die door de Koning werd belast met de voorbereiding en de coördinatie van de uitvoering van het beleid inzake duurzame ontwikkeling

Deze langetermijnvisie beoogt een antwoord te bieden op de verbintenissen die door België op internationaal en Europees niveau werden aangegaan.” (art. 2/1)

Voor een analyse van de stand van zaken, de trends en een evaluatie van de beleidsmaatregelen, kan de lezer de Federale Rapporten inzake Duurzame Ontwikkeling raadplegen die worden gepubliceerd door de Task Force Duurzame Ontwikkeling (TFDO) van het Federaal Planbureau (sustdev.plan.be) en ook de duurzame ontwikkelingsindicatoren die worden bijgehouden door de TFDO op www.indicators.be.

Proces

De voorbereidende werkzaamheden voor de uitwerking van de langetermijnvisie inzake duurzame ontwikkeling (LTV) gingen van start in 2011. In juni 2011 werd een stuurgroep opgericht, samengesteld uit de actoren van de wet (de Interdepartementale Commissie voor Duurzame Ontwikkeling, de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (ICDO)⁷⁴, de TFDO van het Federaal Planbureau en het FIDO). Om de samenhang te garanderen tussen de diverse werkzaamheden die gelijktijdig werden gerealiseerd, heeft deze stuurgroep met name de thema's bepaald die de verschillende actoren dienden te behandelen. Om de oefening vooral te richten op de formulering van doelstellingen tegen 2050, gaf een samenvattende tabel een overzicht van de tegen die datum gewenste stand van zaken, alsook van de indicatoren en tussentijdse fasen. Deze tabel werd vervolgens in een zo kort mogelijke tekst omgezet om een zo samenvattend mogelijk ontwerp van LTV op te stellen. Tegelijkertijd gaf een meer uitgewerkt begeleidend document nauwkeurigere argumenten ter verklaring van de keuze voor de thema's en doelstellingen in het ontwerp van LTV.

Eind april 2012 gaf de plenaire ICDO haar goedkeuring aan de samenvattende versie van de LTV en eind mei 2012 aan de meer uitgewerkte versie. Naast de bijdragen van de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO) (advies van 25 mei 2012²²) en van de TFDO van het Federaal Planbureau (juli 2012²³) vormen deze documenten de bijdrage van de Interdepartementale Commissie voor Duurzame Ontwikkeling (ICDO) tot de opstelling van de LTV van de regering. De regering heeft dan deze bijdragen bijeengevoegd, rekening houdend met de Kamerresolutie hieromtrent en met het resultaat van de Conferentie van de Verenigde Naties over Duurzame Ontwikkeling (Rio+20) van juni 2012.

De LTV werd vervolgens door de regering goedgekeurd op 17 mei 2013 in de vorm van een Koninklijk Besluit dat als kader zal dienen voor de activiteiten van de actoren van de wet.

Dit proces wordt gedetailleerd beschreven en geanalyseerd door de TFDO in de *Planning Paper* “*Langetermijnvisies, begrippen en toepassing op duurzame ontwikkeling*”.

Inhoud:

Het Verslag aan de Koning bij het Koninklijk Besluit van 17 mei vermeldt het volgende:

Deze langetermijnvisie streeft ernaar een antwoord te bieden op de grote uitdagingen die met onze wijze van ontwikkeling gepaard gaan. Er werden vier uitdagingen geïdentificeerd. Het gaat erom:

- **de sociale cohesie te waarborgen in een samenleving waarin iedereen over een gelijke toegang beschikt tot alle levensdomeinen,**
- **een flexibele samenleving te verzekeren die haar economie aanpast aan de economische, sociale en leefmilieu-uitdagingen,**
- **de bescherming van het leefmilieu te garanderen,**

⁷⁴ www.icdo.be

- **maatschappelijke verantwoordelijkheid op te nemen als federale overheid.**

Met andere woorden, het menselijk welzijn vormt het einddoel dat moet worden verzekerd door onze consumptie- en productiewijzen te herzien waarbij rekening wordt gehouden met de beperkingen van ons ecosysteem.

Om deze uitdagingen op te nemen, werden voor verschillende domeinen 55 doelstellingen vastgelegd.

Wat de sociale cohesie betreft, zijn de doelstellingen gericht op kansarmoedebestrijding, gezondheid en werkgelegenheid.

Wat de aanpassing van de economie betreft zijn de doelstellingen gericht op de consumptie- en productiewijzen, energie, voeding en mobiliteit en vervoer.

Wat de milieubescherming betreft zijn de doelstellingen gericht op de klimaatverandering, natuurlijke hulpbronnen, binnen- en buitenlucht, biodiversiteit en bescherming van de zee.

Wat de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de federale overheid betreft zijn de doelstellingen gericht op de overheden, de overheidsfinanciën, het wetenschapsbeleid en de ontwikkelingssamenwerking.

Bovendien werden er indicatoren voorgesteld om te meten of de doelstellingen werden gehaald.

Vooruitzichten

De implementatie van beleidsmaatregelen om deze doelstellingen te halen is de taak van de ganse federale regering. Dit zal zowel gebeuren via het overheidsbeleid dat gevoerd wordt door de federale departementen, als via het Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling. In dit Plan zullen er samenwerkingsmaatregelen tussen de federale overheidsdiensten worden voorgesteld en het zal ten laatste een jaar na de vorming van de nieuwe federale regering worden goedgekeurd.

Het voorstel voor de lijst van indicatoren voor de opvolging van de LTV, opgenomen in het KB betreffende de LTV, zal *“uiterlijk bij de vaststelling van een volgend plan inzake duurzame ontwikkeling vervangen worden”*.

Conclusie

1. Bijdragen van de federale beleidslijnen aan de verbetering van het milieu

De Noordzee, federaal grondgebied

In het eerste deel van dit verslag, geschreven door de wetenschappers van de BMM, wordt een stand van zaken opgemaakt over het mariene milieu. De kaderrichtlijn “Strategie voor het mariene milieu” (2008/56/EG) werd goedgekeurd in 2008. Deze strategie definieert de “goede milieutoestand” van het mariene milieu aan de hand van 11 elementen (de “beschrijvende elementen”) en werd omgezet in het Belgische recht door het Koninklijk Besluit van 23 juni 2010. In 2012 werd er een eerste evaluatie uitgevoerd van het Belgische deel van de Noordzee, alsook een beschrijving van de goede milieutoestand en de milieudoelstellingen die tegen 2020 bereikt moeten worden en een sociaaleconomische analyse van de activiteiten op zee. In 2014 werd er een monitoringsprogramma opgestart. De samenwerking tussen de federale overheid en de gewesten verloopt binnen de Stuurgroep Noordzee en Oceanen van het CCIM en de samenwerking met de buurlanden wordt gecoördineerd in het kader van het OSPAR-verdrag.

Drie essentiële beleidslijnen die vragen om meer integratie, coherentie en coördinatie:

Het beleid in de strijd tegen de klimaatverandering

De aanzienlijke daling van de uitstoot van broeikasgassen die de voorbije jaren werd vastgesteld, neemt niet weg dat België nog veel werk voor de boeg heeft om de doelstellingen te halen waartoe het zich verbonden heeft op verschillende niveaus. De tendensen in bepaalde sectoren blijven heel problematisch, vooral in de transport- en bouwsector, en dat vraagt om een versterking van de acties op dit vlak. De federale staat beschikt over diverse hefboomen, met name op het vlak van fiscaliteit, openbaar vervoer en in het domein van de energieproductie (offshore windenergie, biomassa). Deze hefboomen kunnen de uitstoot van broeikasgassen sterk terugdringen, maar enkel als de federale staat nauwer gaat samenwerken met de gewesten. De opsplitsing van de verantwoordelijkheden moet dan ook dringend vastgelegd worden. Ook de samenwerking tussen de verschillende overheden moet versterkt worden via een samenwerkingsakkoord over de nationale verdeling van de taken met het oog op de invoering van het Europese klimaat/energiepakket, inclusief de verdeling van de inkomsten uit de verkoop van de emissiequota. Dit zou moeten leiden tot de opstelling van een Nationaal Klimaatplan met een reeks federale maatregelen en tot de vorming van een solide beheersstructuur om de maatregelen en de impact ervan op transparante wijze te controleren, de vooruitgang te evalueren en de realisatie van de doelstellingen op te volgen.

Op langere termijn moet België zijn eigen “koolstofarme ontwikkelingsstrategie” uitwerken, conform de Europese en internationale vereisten, om zo de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal 2 °C in vergelijking met het pre-industriële tijdperk. In deze context is de verbintenis van de regering om een visie uit te werken die de overgang naar een nieuw energiesysteem nastreeft een opportuniteit die zou moeten leiden tot de oprichting van een interfederaal energiepakket.

De gevolgen van de klimaatverandering zijn nu al voelbaar in België en zullen in de komende decennia alleen maar toenemen. Er moeten dus aanpassingsmaatregelen ingevoerd worden, ook hier weer gecoördineerd en in overleg. Het ontwerp van het Federaal Adaptatieplan is een eerste stap in deze richting.

Het behoud van de biodiversiteit

In het vorige verslag werden benaderingen naar voren geschoven, zoals een betere inzet van de federale bevoegdheden, meer aandacht voor de ecosysteemdiensten, maatregelen tegen invasieve soorten, de aanpassing van de “natuurwet”, de bewustmaking van het grote publiek en de economische actoren enz. Deze benaderingen werden in het algemeen goed gevolgd door de bevoegde administraties.

De federale staat heeft acties uitgevoerd van de Nationale Strategie Biodiversiteit 2006-2020, met name via de invoering van een “Federaal plan 2009-2013 voor de integratie van de biodiversiteit in vier federale sleutelsectoren” (transport, economie, ontwikkelingssamenwerking en wetenschapsbeleid). Uit de evaluatie is gebleken dat dit type van integratieacties nut heeft, maar ook moeilijkheden meebrengt.

Er werd een “Bijenplan 2012-2014” ingevoerd met als belangrijkste toegevoegde waarde de vorming van een federaal en gewestelijk bestuur voor de problematiek van de bestuiving.

De Europese verordening betreffende preventie en beheer van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten is sinds 1 januari 2015 van kracht. De wet inzake natuurbehoud werd tot tweemaal toe verscherpt om te beschikken over een juridisch referentiekader voor de correcte toepassing van deze verordening. Het Belgische platform voor de biodiversiteit, beheerd door Belspo, heeft ook een informatiesysteem uitgewerkt over exotische soorten in België (Harmonia).

Op internationaal niveau zal België binnenkort het Protocol van Nagoya ratificeren inzake toegang tot genetische rijkdommen en de eerlijke en billijke verdeling van voordelen voortvloeiend uit hun gebruik. Dit werd ook op Europees niveau omgezet in de Verordening 511/2014.

Wat betreft de internationale handel in bedreigde in het wild levende dier- en plantensoorten (CITES) wordt er nu gericht gecommuniceerd om de burgers en de actoren beter te informeren over de bestaande verplichtingen. Er wordt ook strenger gecontroleerd en de douanebeambten hebben opleidingen gevolgd. Sinds 2012 moeten dieren verplicht geïdentificeerd worden met een microchip.

Voor de meer specifieke kwestie van de strijd tegen illegale houtkap is sinds 2013 de Verordening “Hout” 995/2010 van kracht. In 2011 ondertekenden de minister van Leefmilieu en de beroepsfederaties in de houtsectoren reeds een sectoraal akkoord om het aanbod uit te breiden van producten op basis van hout afkomstig uit duurzaam ontgonnen bossen. De doelstellingen van dit akkoord werden snel bereikt en zelfs overtroffen.

Tot slot werden er diverse communicatie- en sensibiliseringscampagnes gelanceerd om het grote publiek, zowel consumenten als bedrijven, maar ook potentiële actoren, zoals het personeel van de administraties, bewust te maken door de nadruk te leggen op het duurzame gebruik van de biodiversiteit en het belang van de diensten verleend door de ecosystemen.

Wat de internationale dimensie betreft, is het van belang om de pilootprojecten en samenwerkingsverbanden in ontwikkelingslanden in samenwerking met de actoren van de Belgische ontwikkelingssamenwerking verder uit te bouwen, en om de internationale engagements inzake klimaatfinanciering na te komen, zodat het vertrouwen in de internationale klimaatonderhandelingen niet ondermijnd wordt. Daarvoor is het essentieel dat er duidelijke afspraken gemaakt worden over de bijdrage van de federale overheid en de gewesten in de internationale klimaatfinanciering alsook in de internationale biodiversiteitsfinanciering.

Duurzame productie- en consumptiepatronen

Het vorige verslag bevestigde de noodzaak om een geïntegreerd “beleid inzake chemische producten en stoffen” op te stellen en zo de impact op de volksgezondheid, de gezondheid van de werknemers en het milieu te beperken.

In het algemeen werd er, zowel op Europees niveau als in België, veel aandacht besteed aan de opstelling van striktere productnormen. Dat is bijvoorbeeld te merken aan het feit dat meer producten nu geëvalueerd worden voor ze in de handel komen, aan de sterke toename van de productcategorieën die onder de Ecodesignrichtlijn vallen, aan de lagere CO₂-uitstoot van nieuwe wagens, aan de strengere brandstofnormen enz.

Er werden ook acties ondernomen om de uitstoot van vervuilende stoffen in de lucht terug te dringen. Daarnaast werd er een studie rond humane biomonitoring gevoerd om na te gaan in welke mate de Belgische en Europese bevolking wordt blootgesteld aan bepaalde vervuilende stoffen.

Het verslag 2004-2008 stelde dat er in de eerste plaats wetten opgesteld moesten worden over bouwproducten, rekening houdend met de volledige levenscyclus, en dat is ook gebeurd.

De registratie en controle van in de handel gebrachte chemische producten werd voortgezet, met name via de verbetering van het goedkeuringssysteem van biociden en de invoering van de CLP-wetgeving (Classification, Labelling and Packaging).

Er worden meer milieulabels aangevraagd voor producten en diensten, wat aantoont dat ook de producenten zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheden op dit vlak.

In 2010, tijdens het Belgische voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie, was de voorbereiding van het initiatief “Efficiënt hulpbronnengebruik in Europa” een van de Belgische prioriteiten. In 2011 stelde de Europese Commissie een kerninitiatief en een stappenplan voor waarin de lidstaten gevraagd werd om een nationale strategie en een nationaal stappenplan op te stellen voor een efficiënt hulpbronnengebruik. In 2014 legde een groep van experts de prioritaire federale maatregelen vast.

Tal van federale inspectiediensten, zoals de douane, het FAVV, de diensten van de FOD VVVL, de inspectie van de FOD Economie enz. hebben akkoorden afgesloten om beter samen te werken op het terrein en zo de naleving van de reglementering strikter te controleren. Deze controle van de markt is essentieel om de volksgezondheid en het milieu te beschermen en om bedrijven de wetgeving te doen naleven.

Specifieke inbreng van andere beleidslijnen

- Op het vlak van mobiliteit wordt sinds enkele jaren vaker gebruikgemaakt van het spoorwegvervoer als gevolg van de komst van de langere dubbeldekstreinen. Ondanks het dichte wegen- en spoorwegennet is het transportsysteem tijdens de spitsuren vaak overbelast. De transportactiviteiten hebben nog een te grote impact op het milieu en de slechte luchtkwaliteit in de stadscentra blijft verontrustend door het wijdverbreide gebruik van diesellovertuigen. Zowel de OESO als de EU raden België aan om efficiënter te werk te gaan in deze domeinen.
- Belastingheffing is het bevoorrechte federale instrument om een rem te zetten op het gebruik van fossiele energie en de daaruit voortvloeiende CO₂-uitstoot. De impliciete aanslagvoet van energie, die rekening houdt met de nominale aanslagvoeten en de diverse vrijstellingen, ligt echter heel laag in België, vooral als we dit vergelijken met onze buurlanden. België is een klein landje dat veel handel drijft met het buitenland en heeft zo dus weinig speelruimte.
- Een strategische nota “Leefmilieu en de Belgische ontwikkelingssamenwerking”, goedgekeurd in 2014, voorziet in de integratie van de milieuproblematiek in de prioritaire Belgische ontwikkelingssectoren, zoals onderwijs, basisinfrastructuur, gezondheidszorg, landbouw en voedselveiligheid, en ook de preventie van natuurrampen.

2. Algemene conclusies: een België in overgang

Het Europees Milieuagentschap stelt in zijn recente publicatie “Het milieu in Europa: toestand en verkenningen 2015” het volgende: *“Ondanks de verbetering van het milieu in de recente decennia, staat Europa vandaag voor aanzienlijke uitdagingen. Het natuurlijk kapitaal van Europa gaat achteruit door sociaaleconomische activiteiten zoals landbouw, visserij, transport, industrie, toerisme en verstedelijking. Ook de wereldwijde druk op het milieu is sinds de jaren '90 in een ongekend tempo gegroeid, in grote mate gedreven door economische groei en bevolkingsgroei, en veranderende consumptiepatronen. Tezelfdertijd heeft een groeiend begrip van de milieu-uitdagingen waarvoor Europa staat en hun onderlinge verwevenheid met economische en sociale systemen in deze geglobaliseerde wereld ertoe geleid dat we meer en meer inzien dat de bestaande kennis- en bestuursbenaderingen deze problemen niet naar behoren kunnen oplossen”⁷⁵.*

In deze geglobaliseerde en Europese context zijn de milieubevoegdheden van de federale overheid een belangrijk element van het Belgische beleid ter zake. De conclusie van het eerste federale milieurapport blijft actueel: *“Essentiële instrumenten en hefboomen behoren momenteel tot de bevoegdheid van de federale overheid, zowel fiscale instrumenten (belastingen en stimuli) als normen voor het in de handel brengen, een essentieel regulerend instrument. We moeten dus besluiten dat zelfs indien milieu en de vastlegging van milieudoelstellingen grotendeels tot de bevoegdheid van de gewesten behoren, de federale overheid vandaag een belangrijke speler blijft in dit domein”⁷⁶.*

⁷⁵ EMA, 2015, *Het milieu in Europa: toestand en verkenningen 2015 – Samenvatting*. Blz. 9-10. Europees Milieuagentschap, Kopenhagen.

⁷⁶ FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, 2010, *Federaal milieurapport 2004-2008*.

Zoals vermeld in de bovenstaande bijdragen, werden de opgestarte acties voortgezet en werd er vooruitgang geboekt. We kunnen dus spreken van een positieve vaststelling bij diverse federale administraties, maar de algemene context is ongunstig. De geboekte vooruitgang blijft immers onder de verwachte resultaten. Een analyse van de onderliggende oorzaken van deze vaststelling brengt meerdere factoren aan het licht.

Onze samenleving bevindt zich al enkele decennia in een versnelde overgangperiode. In zo goed als elk domein hebben zich veranderingen voorgedaan: economische en demografische wijzigingen, evolutie van de arbeidsmarkt, culturele en technologische aanpassingen, globalisering, uitdagingen inzake milieu en duurzame ontwikkeling, evolutie van de bestuursmodellen ...

Hoe de overheid deze overgangen aanpakt, is een cruciale vraag. Het is immers aan de federale staat om deze maatschappelijke overgangen te begeleiden, te anticiperen, te sturen of zelfs af te remmen. Nieuwe begrippen, zoals resiliëntie, doen hun intrede in het kader van een overgang naar een model van duurzame ontwikkeling. Het politieke antwoord op de diverse overgangsfenomenen mag niet beperkt blijven tot een enkel bevoegdheidsdomein. Een frappant voorbeeld op milieuvlak is de moeilijkheid om een geïntegreerd en sectoroverschrijdend beleid in te voeren. Ondanks de overlegstructuren binnen de federale administratie (of met de andere bestuursniveaus) blijft de integratie tussen de sectorale beleidslijnen een enorme uitdaging. Zeker in België, met zijn complex institutioneel kader dat de invoering van dit sectoroverschrijdend en geïntegreerd beleid er niet eenvoudiger op maakt.

Sinds het begin van de economische crisis in 2008 gaan er veel stemmen op om de kans aan te grijpen die deze crisis biedt om de noodzakelijke overgangen te versnellen. Jammer genoeg werden er tot nu toe weinig maatregelen genomen in die richting.

Dat geldt vooral op federaal niveau in België, waar het in 2010-2011 maar liefst 541 dagen duurde om een volwaardige federale regering te vormen. Een ernstige belemmering voor elke vooruitgang of elk nieuw initiatief tijdens de periode besproken in dit verslag. Deze politieke crisis in een objectieve internationale noodsituatie wijst ook op een gebrek aan sterke politieke consensus over de ecologische en economische uitdagingen op lange termijn. Denk maar aan de herhaaldelijke debatten over bedrijfswagens, over de toekomst van kernenergie enz. De progressieve en ontradende milieutaks die de OESO al sinds 2007 aanbeveelt, is nog steeds niet ingevoerd. In het beste geval wordt milieu opgenomen in de definitie en de invoering van het economische en energiebeleid, maar het wordt nauwelijks of niet geïntegreerd in het maatschappelijke beleid. Het is nog wachten op een echt federaal beleid inzake tewerkstelling-milieu om de doelstellingen samen te voegen op het vlak van milieu, volksgezondheid en creatie van kwaliteitsvolle duurzame arbeidsplaatsen, zoals de OESO voorstelt in haar strategie voor een milieuvriendelijke en inclusieve groei⁷⁷.

Sinds het begin van de economische crisis heeft de publieke opinie bovendien veel minder belangstelling voor het milieubeleid en meer oog voor economische kwesties en werkloosheid. De opeenvolgende Eurobarometers tonen aan dat milieu op dit ogenblik geen prioritair aandachtspunt meer is. In december 2014 bestempelde slechts 7 % van de ondervraagde Europeanen (EU 28) kwesties rond milieu, klimaat en energie als een van de twee belangrijkste “nationale” problemen. In het lijstje van belangrijkste “Europese” problemen haalt klimaatverandering 7 % (9e op 13) en milieu

⁷⁷<http://www.oecd.org/greengrowth/Rio+20%20brochure%20FINAL%20ENGLISH%20web%202.pdf>

6 % (12e op 13)⁷⁸. Het feit dat de grootste vooruitgang zich in de ontwikkelde landen vooral op “lokaal” vlak situeert (problemen die direct waarneembaar zijn voor de bewoners, zoals groene ruimtes, luchtkwaliteit, aanwezigheid van vervuilende industrieën in de onmiddellijke omgeving, mobiliteit), toont aan dat de bevolking nauwelijks weet heeft van de enorme milieu-uitdagingen op lange termijn. De zware industrieën zijn naar het buitenland verhuisd en brengen zo de werkgelegenheid en de economie in gevaar. De bevolking eist onmiddellijke defensieve maatregelen zonder oog te hebben voor de diepliggende oorzaken van de problemen: de snelle en onvermijdelijke uitputting van de natuurlijke hulpbronnen op aarde nog voor de volgende generatie opgegroeid is. In vergelijking met de jaren 70 en 80 zijn de bevolking en de economische actoren niet enkel minder geïnteresseerd in het wereldwijde milieu (omdat hun “lokale” milieu de voorbije 40 jaar sterk verbeterd is), maar ze verzetten zich ook wanneer de bescherming van dit milieu een bedreiging vormt voor hun levenswijze of hun tewerkstelling.

Ondanks de uitdagingen op onze weg, heeft deze algemene context geleid tot een eerder “slap” milieubeleid: België en de Europese Unie hebben het voorbije decennium heel vaak uitpakket met plannen en strategieën, en dus algemene kaders die hoofdzakelijk gebaseerd zijn op de “goede wil” van de betrokken partijen, en hebben minder gerichte (maar losstaande) wetgevende of reglementaire maatregelen opgelegd. Deze vaststelling geldt voor de volledige EU. *“Een dergelijk beleid heeft bijgedragen tot de vermindering van bepaalde vormen van milieudruk. Het was echter aantoonbaar minder succesvol in: het stopzetten van het biodiversiteitsverlies ten gevolge van de vernietiging van habitats en overexploitatie; het uitschakelen van de risico’s voor de menselijke gezondheid ten gevolge van een combinatie van chemische stoffen geïntroduceerd in ons milieu; het stopzetten van de klimaatverandering. Met andere woorden worstelen wij met de aanpak van langlopende systemische milieukwesties”⁷⁹.*

De mensheid staat voor dringende en omvangrijke maatschappelijke en economische uitdagingen. België kan zich niet langer beschermen tegen de effecten ervan zonder actief te ijveren voor en bij te dragen aan de snelle invoering van duurzame milieuplossingen op wereldvlak. Dat wordt ook bevestigd in het recentste verslag van het Europees Milieuagentschap: *“Goed leven binnen de ecologische grenzen zal een noodzakelijke omschakeling vereisen van de productie- en consumptiesystemen die aan de basis liggen van de druk op het milieu en het klimaat. Wat het milieu- en klimaatbeleid betreft, kunnen vier bestaande en elkaar aanvullende benaderingen de vooruitgang naar omschakelingen op lange termijn versnellen, als zij als één geheel worden beschouwd en samenhangend worden uitgevoerd. Deze benaderingen zijn: bekende invloeden op ecosystemen en de menselijke gezondheid beperken en tegelijkertijd sociaaleconomische mogelijkheden creëren met hulpbronnenefficiënte technologische innovaties; zich aanpassen aan verwachte klimaat- en milieuveranderingen door het verhogen van de veerkracht, bijvoorbeeld in steden; potentieel ernstige milieuschade aan de menselijke gezondheid, welzijn en ecosystemen voorkomen door voorzorgen te nemen en preventieve acties te ondernemen die zijn gebaseerd op waarschuwing in een vroeg stadium vanuit de wetenschap; en de veerkracht van ecosystemen en de samenleving herstellen door natuurlijke hulpbronnen te verbeteren die bijdragen aan economische ontwikkeling en sociale gelijkheid”⁸⁰.*

⁷⁸ Europese Commissie, Standaard-Eurobarometer, Herfst 2014, blz. 13 e.v.

⁷⁹ EMA, 2015, *Het milieu in Europa: toestand en verkenningen 2015 – Samenvatting*. Blz. 24. Europees Milieuagentschap, Kopenhagen, 2015.

⁸⁰ EMA, 2015, *Het milieu in Europa: toestand en verkenningen 2015 – Samenvatting*. Blz. 14-15. Europees Milieuagentschap, Kopenhagen, 2015.

In het vorige verslag kwamen we tot de conclusie dat het milieubeleid grotendeels afhankelijk is van initiatieven genomen op internationaal niveau of binnen de Europese Unie. Nu moeten we echter vaststellen dat de Europese Commissie zich echt lijkt af te keren van het milieubeleid. Deze vaststelling zou de Belgische overheid moeten aanzetten om te ijveren voor een ambitieus beleid op Europees niveau, met oog voor de coherentie van de structurele milieubeleidslijnen tussen de federale staat en de gewesten, aan de hand van een meer systematische vraagstelling binnen de Interministeriële Conferentie Leefmilieu (ICL).

Bij de opstelling en invoering van een overheidsbeleid moet zeker rekening gehouden worden met de overgangen die we nu doormaken en met de onderliggende organisatorische, structurele, psychologische, maatschappelijke en economische mechanismen. Zo niet, dreigt er een kloof te ontstaan tussen dit beleid en de huidige ontwikkelingen en zal dit beleid een ongepast of inefficiënt antwoord bieden op de uitdagingen die het moet aangaan.

Dit vraagt om de vorming van een sterk en coherent bestuur om te onderhandelen op internationaal en Europees niveau, om samen te werken tussen federale en gewestregeringen en om een dialoog aan te gaan met de georganiseerde burgermaatschappij, de sociale gesprekspartners en meer algemeen alle burgers. Om dit te bereiken, moeten alle actoren ten minste weten waar het debat over gaat door hen te informeren over de grote uitdagingen waar de mensheid voor staat, de mogelijkheden om die aan te gaan en de hindernissen die in de weg staan. We hopen dat dit verslag en de conclusies ervan hierbij zullen helpen.

Technische bijlagen

Technische bijlage 01: De belangrijkste wettelijke en reglementaire federale maatregelen ingevoerd sinds het eerste federaal rapport.

Deze maatregelen zullen in dit deel van het rapport niet verder worden besproken. Zij worden gewoon in een overzicht weergegeven. Wat de inhoud en de doeltreffendheid van deze maatregelen betreft, verwijzen wij naar de volgende hoofdstukken.

2013

- Koninklijk Besluit van 15 december betreffende het federaal reductieprogramma van pesticiden voor de periode 2013-2017;
- Koninklijk Besluit van 15 december tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 25 maart 1999 houdende bepaling van productnormen voor verpakkingen;
- Koninklijk Besluit van 30 augustus tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 17 maart 2013 tot beperking van het gebruik van bepaalde gevaarlijke stoffen in elektrische en elektronische apparatuur;
- Koninklijk Besluit van 5 juni tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 22 mei 2003 betreffende het op de markt brengen en het gebruiken van biociden;
- Koninklijk Besluit van 17 maart tot beperking van het gebruik van bepaalde gevaarlijke stoffen in elektrische en elektronische apparatuur.

2012

- Wet van 27 december houdende diverse bepalingen inzake dierenwelzijn, CITES, diergezondheid en bescherming van de gezondheid van de gebruikers;
- Koninklijk Besluit van 6 december betreffende de administratieve boetes bedoeld in artikel 18 van de wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu, de volksgezondheid en de werknemers en in artikel 19 van de wet van 9 juli 1984 betreffende de doorvoer van afvalstoffen;
- Koninklijk Besluit van 13 november betreffende de instelling van een raadgevende commissie en de procedure tot aanneming van een marien ruimtelijk plan in de Belgische zeegebieden;
- Koninklijk Besluit van 16 oktober tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 14 oktober 2005 tot instelling van speciale beschermingszones en speciale zones voor natuurbehoud in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België;
- Koninklijk Besluit van 4 september betreffende het federaal reductieprogramma van pesticiden, met inbegrip van hun gebruik in het kader van duurzame ontwikkeling;
- Wet van 20 juli tot wijziging van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het marine milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, wat de organisatie van de mariene ruimtelijke planning betreft;
- Wet van 12 juli tot wijziging van de wet van 12 juli 1973 op het natuurbehoud;
- Wet van 16 februari tot wijziging van de wet van 5 augustus 2006 betreffende de toegang van het publiek tot milieu-informatie.

2011

- Koninklijk Besluit van 26 november houdende bepaling van productnormen voor biobrandstoffen;
- Koninklijk besluit van 28 augustus tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 7 oktober 2005 inzake de reductie van het gehalte aan vluchtige organische stoffen in bepaalde verven en vernissen en in producten voor het overspuiten van voertuigen;
- Koninklijk besluit van 13 augustus tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 19 maart 2004 houdende productnormen voor voertuigen en van het Koninklijk Besluit van 12 oktober 2004 inzake het voorkomen van gevaarlijke stoffen in elektrische en elektronische apparatuur;

- Wet van 27 juli tot wijziging van de wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid;
- Koninklijk Besluit van 23 mei tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 25 maart 1999 houdende bepaling van productnormen voor verpakkingen;
- Wet van 12 mei tot wijziging van de wet van 9 juli 1984 betreffende de invoer, de uitvoer en de doorvoer van afvalstoffen;
- Koninklijk Besluit van 5 april tot bepaling van de eisen waaraan houtpellets moeten voldoen om gebruikt te worden als brandstof voor niet-industriële verwarmingstoestellen.

2010

- Koninklijk Besluit van 12 oktober tot regeling van de minimale eisen van rendement en emissieniveaus van verontreinigende stoffen voor verwarmingsapparaten voor vaste brandstoffen;
- Koninklijk Besluit van 23 juni betreffende de mariene strategie voor de Belgische zeegebieden;
- Koninklijk Besluit van 2 juni tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 26 oktober 2001 houdende maatregelen inzake de invoer, de uitvoer en de doorvoer van bepaalde wilde, niet-inheemse vogelsoorten;
- Koninklijk Besluit van 12 maart tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 22 mei 2003 betreffende het op de markt brengen en het gebruiken van.

2009

- Wet tot wijziging van de wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid.

Technische bijlage 02: “Milieu”-samenwerkingsakkoorden die de federale staat sinds het eerste federaal rapport verbinden

Datum	Domein	Titel
2011-10-17	Chemische producten	Samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat, het Vlaams Gewest, het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de registratie en beoordeling van en de autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen (REACH)
2010-04-10	Milieu-informatie	Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest voor de coördinatie van een infrastructuur voor ruimtelijke informatie

Technische bijlage 03: De regeerakkoorden sinds 2009 en de daaropvolgende algemene beleidsverklaringen.

Het regeerakkoord van 18 maart 2008⁸¹.

Het coalitieakkoord stelt de milieu-uitdagingen, het welzijn van de planeet, waarvoor radicale maatregelen zijn vereist, bij de belangrijkste uitdagingen waarvoor België staat. In een kader van duurzame ontwikkeling willen de coalitiepartners een nieuw evenwicht tot stand brengen tussen welvaart en welzijn, tussen eigen verantwoordelijkheid en solidariteit, tussen economische groei en leefmilieu, tussen openheid op de wereld en geborgenheid in de eigen leefomgeving. Deel 7 van het akkoord heet *“Een werkelijk milieu-engagement ten dienste van de komende generaties”*.

De algemene beleidsnota's van de Minister van Klimaat en Energie⁸²

In de eerste plaats achtte de Minister van Klimaat en Energie de federale maatregelen op gebied van leefmilieu, naast het klimaatbeleid, verre van verwaarloosbaar. Er is politieke ambitie nodig om het hoofd te bieden aan nieuwe globaal maatschappelijke en geïntegreerde uitdagingen zoals de klimaatverandering, het verlies van biodiversiteit, de overexploitatie van natuurlijke hulpbronnen, milieu en gezondheid (chemische en andere risico's, luchtkwaliteit, golven en geluidshinder), het design en de ecologische impact van producten.

In een geest van samenwerking met de gewestelijke overheden en de collega's in de regering, van sensibilisering van het publiek en van dialoog met de burgerlijke samenleving, werd in april 2008 “de Lente van het Leefmilieu”, een groots participatieproject over de milieubeleidslijnen, gelanceerd. Op 22 april werd in de Koninklijke Bibliotheek van België de slotzitting van de Lente van het Leefmilieu gehouden. Twee jaar na de lancering van dit actieprogramma maakte de Minister in aanwezigheid van de deelnemers de balans op. Bijna 80 % van de in het plan voorziene acties werden verwezenlijkt. Er werd uiteindelijk slechts van 5 % van de voorziene acties afgezien.

Het productbeleid is een essentiële pijler van het beleid inzake duurzame productie- en consumptiepatronen. De doelstelling bestaat erin producten op de markt te brengen met betere milieuprestaties. Het eerste federaal Productplan, dat in juni 2009 door de Ministerraad werd goedgekeurd, vormt de kern van een ruimere strategie die de productie- en consumptiepatronen duurzamer wil maken.

In mei 2009 werd door de Ministerraad een plan tegen de verontreiniging van de binnen- en buitenlucht 2009/2012 goedgekeurd – het stiefkind van het overheidsoptreden terwijl de sociale ongelijkheden op dit gebied overduidelijk zijn.

Wat de biodiversiteit betreft, werd in 2009 een actieplan voor de integratie van de biodiversiteit in 4 federale sleutelbeleidsmaatregelen aangenomen. Dit plan identificeert de concrete maatregelen van sectorale integratie van de biodiversiteit in de Economie, het Wetenschapsbeleid, de Ontwikkeling en het Vervoer.

Ten slotte zal voor het beleid inzake Leefmilieu/Gezondheid, fase 2008/2013 van het NEHAP worden aangestuurd door de Interministeriële Conferentie Leefmilieu/Gezondheid, die gericht was op de vermindering van de gevolgen van ademhalingsproblemen, in de eerste plaats bij kinderen, en die

⁸¹ Zie FMR 2004-2008, p. 24 en volgende.

⁸² Zie FMR 2004-2008, p. 25 en volgende.

voorzien is van een geleidelijk aan toenemend budget teneinde de absoluut noodzakelijke prioritaire projecten tot een goed einde te brengen.

Het regeerakkoord van 1 december 2011

Met het akkoord wou men dat België zich bij de groep van de Europese pioniers aansloot bij de transitie naar nieuwe vormen van duurzame economische productie en consumptie. Drastische vermindering van het verbruik van natuurlijke hulpbronnen en energie (vooral van fossiele brandstoffen) is niet alleen essentieel voor het behoud van het milieu, maar moet ook de concurrentiepositie van onze bedrijven versterken en banen creëren.

Vanuit dat oogmerk heeft het akkoord drie prioritaire assen vastgelegd: zekere, duurzame en voor iedereen toegankelijke energie waarborgen; de duurzame transitie bevorderen vanuit de publieke sector; een veilige, vlotte en duurzame mobiliteit verzekeren.

Onverminderd de bevoegdheden van de deelstaten zal België tijdens de internationale onderhandelingen een ambitieus standpunt innemen om een bindend wereldwijd klimaatakkoord te bereiken dat de stijging van de mondiale temperatuur tot een maximum van 2 °C beperkt. De federale regering zal met de gewesten onderhandelen om het standpunt van België tegenover de Europese en internationale instellingen te bepalen.

De regering wou de werkzaamheden ondersteunen om relevante indicatoren te ontwikkelen in aanvulling op het BBP. Deze nieuwe indicatoren zouden menselijke ontwikkeling in al haar aspecten beter moeten kunnen meten.

In het licht van de Conferentie Rio+20 zal de federale regering de gewesten uitnodigen om samen een nationale strategie voor duurzame ontwikkeling uit te werken. Deze zal een langetermijnvisie omvatten, zoals de wet van 5 mei 1997 vooropstelt.

De federale overheid moest de investeringen in energiebesparingen in federale overheidsgebouwen maximaliseren en rationaliseren en de mobiliteitsplannen voor ambtenaren optimaliseren. Het gebruik van sociale en ecologische clausules moest verder versterkt worden bij alle overheidsopdrachten en bij het beheer van overheidsmiddelen.

Voor producten die op de markt worden gebracht en waarvoor nog geen Europese normen bestaan zullen ambitieuze normen worden opgesteld in nauwe samenwerking met de betrokken sectoren en de wetenschappelijke wereld. Die producten moeten aan hoge standaarden inzake milieu-, sociale en gezondheidszorg voldoen, en daarbij betaalbaar blijven voor iedereen. De regering wou er bij de EU voor pleiten om de etikettering van producten te uniformiseren zodat ze gestandaardiseerde informatie bevatten over hun levenscyclus, hun herstelbaarheid, hun levensduur en de sociale omstandigheden waarin ze geproduceerd werden.

Algemene beleidsverklaringen van de Staatssecretaris voor Leefmilieu

Om de koolstofeconomie die de natuurlijke rijkdommen uitput te verlaten, is, volgens de Staatssecretaris, een geïntegreerd beleid op internationaal, Europees, nationaal en federaal niveau vereist als hoeksteen voor een duurzame overgang naar een sobere en rechtvaardige samenleving en naar “groene” en kwalitatief hoogstaande jobs.

Op internationaal niveau zal België op het vlak van klimaat steun blijven verlenen aan de versterking van een samenwerkingsdialoog die leidt tot een ambitieus en bindend multilateraal akkoord om de doelstelling van 2 °C te kunnen naleven. Bijzondere aandacht zal besteed worden aan

klimaatgerechtigheid en rechtvaardigheid, aan het behoud van de milieu-integriteit van het systeem, aan de invoering van structurele en vernieuwende financieringsinstrumenten op middellange en lange termijn en aan de uitwerking van een concrete financiële doelstelling.

De integratie van de “klimaat”-doelstellingen in andere sectoren, instrumenten en actiedomeinen van de overheid is een garantie op succes voor het klimaatbeleid. Dit proces zal zich zoveel als mogelijk inschrijven binnen de contouren van de wet van 5 mei 1997 betreffende de coördinatie van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling. Het DG Leefmilieu zal samenwerken met de andere federale actoren om een gemeenschappelijke visie uit te tekenen en hij zal ook zijn andere diensten én zijn collega’s binnen de regering vragen het klimaatbeleid te integreren in hun beleid. Hij zal in het kader van de voorbereiding van het federale luik van het Nationale Adaptatieplan laten onderzoeken welke acties de federale overheid kan ondernemen om de gezondheidsgevolgen van klimaatverandering te voorkomen en te bestrijden.

De thema’s inzake billijkheid hebben ook betrekking op het thema biodiversiteit. De financiering van de voor 2020 aangegane verbintenissen impliceert dat men moet komen tot een internationaal akkoord over de inzet van de middelen die, volgens de gesloten akkoorden, nodig zijn om de biodiversiteit in stand te houden.

De regering zal bijdragen aan de ontwikkeling van beleid en maatregelen die tot doel hebben de ambitieuze doelstellingen van de internationale gemeenschap en van de EU tegen 2020 te behalen. Die belangrijke rol zal tot uiting komen in de herziening, in 2013, van de Nationale Biodiversiteitsstrategie, met de organisatie van een publieke raadpleging begin 2013. Tot slot zal in 2013 in het bijzonder aandacht besteed aan het “witte continent”, Antarctica. België zal immers in mei 2013 gastland voor de belangrijke jaarlijkse vergadering van het Antarctisch Verdrag (“ATCM”) en zal, binnen de CCAMLR, blijven pleiten voor de uitbouw van een significant netwerk van mariene beschermde gebieden in Antarctica. Anderzijds, als vicevoorzitter van de Internationale Walvisvangstcommissie (IWC) zal ons land blijven pleiten voor het behoud van het moratorium op de walvisjacht en voor de invoering van nieuwe beschermde gebieden.

De uitvoering van het “Bijenplan 2012-2014” dat goedgekeurd werd door de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu is een prioriteit. Dat Plan biedt een dertigtal bijkomende acties om bij te dragen tot de bestrijding van de bijensterfte. Bedoeling van het plan is de synergie tussen Biodiversiteit, Gezondheid van mens en dier en Leefmilieu te versterken. Om de aandacht te vestigen op dat plan, zal in het voorjaar van 2013 een “Bijenevenement” georganiseerd worden.

Teneinde de markt te heroriënteren en de publieke en private actoren te responsabiliseren, werden sleutelsectoren en —ketens geïdentificeerd (voeding, financiën en biowetenschappen) en onder de aandacht gebracht. Concrete acties zullen voorgelegd worden tijdens een groot Colloquium in het voorjaar van 2013, zoals onder andere de omkadering van de markt, de bevordering van geloofwaardige labels en certificatiesystemen, meer aandacht voor Biodiversiteit in de duurzaamheidscriteria, en de productnormen en diensten.

Teneinde de opkomende risico’s en het opduiken van invasieve uitheemse soorten te voorkomen, zal de federale overheid een Koninklijk Besluit goedkeuren dat de bedoeling heeft het opzettelijk uitzetten van bepaalde invasieve risicosoorten in België te verbieden, met toepassing van de nieuwe wet van 12 juli 2012 op het natuurbehoud. Er zal een federale Adviesraad worden opgericht om het door de regering goedgekeurde systeem voor vroegtijdige waarschuwing in werking te stellen. In 2013 een preventief en curatief Plan voor exotische muggen goedgekeurd. De onderdelen

leefmilieu, menselijke gezondheid en diergezondheid zullen geleidelijk aan opgenomen worden teneinde dat opkomende risico onder controle te hebben.

De regering streeft ernaar dat België zich bij de groep van de Europese landen voegt die voorlopers zijn voor de overgang naar een duurzame samenleving. In het kader van de Europa 2020-strategie is het initiatief omtrent het efficiënt gebruik van hulpbronnen in Europa een zeer belangrijke pijler. Steun zal verleend worden aan alle beleidsmaatregelen die tot doel hebben om het verbruik van natuurlijke hulpbronnen en de emissies van broeikasgassen drastisch te verminderen en tegelijk de biodiversiteit en de ecosysteemdiensten te beschermen.

Via het productbeleid speelt de federale overheid een belangrijke rol bij de invoering van een economie die doeltreffend is inzake gebruik van hulpbronnen (schrappen, verminderen of vervangen van bepaalde materialen en stoffen, invoeren van gerecycleerde grondstoffen, ...). De acties van 2013 zijn voorbereid in overleg met alle stakeholders, waaronder de bedrijfsfederaties en de betrokken economische sectoren, alsook met de gewesten. Het komt erop aan om samen met andere federale departementen een netwerk van concrete acties rond “Resource Efficiency” uit te bouwen en te bezielen.

De administratie van leefmilieu zal de laatste hand leggen aan het reglementaire kader omtrent ecolabels voor bouwmaterialen.

Een vermindering van de risico's van biociden is in de eerste plaats gebaseerd op een controle van het op de markt brengen van biociden via een vergunningensysteem voor de producten en werkzame stoffen. Deze aanpak wordt aangevuld door een beleid dat gericht is op een adequaat gebruik van de biociden. In 2013 bestaat één van de voornaamste acties uit de verandering van het wettelijk kader voor het professioneel gebruik van biociden.

Aan de hand van een project zal de mogelijkheid worden onderzocht om een verplicht nationaal register van gefabriceerde nanomaterialen op te stellen met het oog op de traceerbaarheid en het waarborgen van het consumentenvertrouwen.

Gegevens en indicatoren zijn van essentieel belang met het oog op de uitwerking en de evaluatie van het overheidsbeleid. In het kader van de wet van 5 augustus 2006 betreffende de toegang van het publiek tot milieu-informatie en haar uitvoeringsbesluiten maakt het federaal milieuraapport, dat om de vier jaar wordt gepubliceerd, het voorwerp uit van een nota over de indicatoren die is goedgekeurd in 2012 en ter informatie zal worden voorgelegd aan het parlement en de Regering.

Om te sensibiliseren over de bescherming van de hulpbronnen zal hij erop toezien dat de acties uit het plan “MVOverheid” (Maatschappelijke Verantwoordelijkheid van de Overheid) versterkt worden, via: • het formuleren van de criteria en technische specificaties voor groene overheidsopdrachten • het gebruikmaken van de gids voor duurzame overheidsaankopen om er de bevordering van het duurzame beheer van bossen en biodiversiteit in op te nemen • het compenseren van de broeikasgasemissies van reizen en evenementen • onderzoek naar de klimaatimpact van de activiteiten van de federale diensten en de manier waarop die klimaatneutraal gemaakt kunnen worden.

Ten slotte zal hij een grotere aandacht besteden aan de inspectieactiviteiten teneinde een transparante en open markt te garanderen. De links en de feedback tussen de inspectiediensten en de diensten die verantwoordelijk zijn voor het beleid zullen worden versterkt teneinde de doeltreffendheid van de toepassing van de wetgeving op het terrein te verbeteren.

De rapportering over de campagnes zal worden verbeterd en gesystematiseerd, o.m. via de ontwikkeling van een nieuw instrument voor informaticaopvolging. De feedback naar de sectoren en het grote publiek toe zal op die manier worden vergemakkelijkt ten voordele van een betere sensibilisatie. De samenwerking tussen de federale milieu-inspectiediensten met de andere federale diensten en diensten van de gewesten zal worden voortgezet en ontwikkeld teneinde het aantal en de kwaliteit van de inspecties te verhogen.

Technische bijlage 04: Lijst van ministers en staatssecretarissen die sinds 2009 met leefmilieu belast zijn geweest

Periode	Titularis	Titel
21/12/2007- 5/12/2011	Dhr. Paul Magnette	Minister van Klimaat en Energie
5/12/2011- 22/7/2014	Dhr. Melchior Wathelet	Staatssecretaris voor Leefmilieu, Energie en Mobiliteit
22/7/2014- 11/10/2014	Mevr. Catherine Fonck	Staatssecretaris voor Leefmilieu, Energie en Mobiliteit

Afkortingen

°C	Graden Celsius	CO	koolstofmonoxide
€	Euro	CO ₂	koolstofdioxide
ACS	Groep staten in Afrika, het Caribische gebied en de Stille Oceaan	COP	Conferentie van de Partijen
ADP	officiële ontwikkelingshulp	CRS	Credit Reporting System
APEE's	actieplan inzake energie-efficiëntie	CY	Cyprus
AT	Oostenrijk	DAC	Development Assistance Committee (Comité voor Ontwikkelingshulp, van de OESO)
BBP	Bruto Binnenlands Product	dB	Decibel
BE	België	DE	Duitsland
BELDAM	Belgian Daily Mobility	DG	Directoraat-generaal
BELSPO	Federaal Wetenschapsbeleid	DGD	Directie-generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp
BEQI	Benthos Ecosystem Quality Index – Kwaliteitsindex voor het benthische ecosysteem	DGE	Directie-Generaal Europese Zaken en Coördinatie
BHG	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	DIN	Dissolved inorganic nitrogen - opgelost anorganisch stikstof
BIMZS	Bedrijfsintern Milieuzorgsysteem	DIP	Dissolved inorganic phosphorus - opgelost anorganisch fosfor
BKG	Broeikasgassen	DO	Duurzame ontwikkeling
BMM	Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee en het Schelde-estuarium	DOEB	duurzame-ontwikkelingseffectbeoordeling
BMV	Binnenlands Materiaal Verbruik	DPSR	Driving forces, Pressure, State, Response (sturende krachten, druk, toestand, antwoord)
BNI	Bruto nationaal inkomen	EA-17	Eurozone (BE, DE, IE, EE, EL, ES, FR, IT, CY, LU, MT, NL, AT, PT, SI, SK, FI)
BP	Belgoproces	EAC	Environmental assessment criteria – milieu-evaluatiecriteria
Bq	Becquerel	EC	Europese Commissie
BRAIN	Belgian Research Action through Interdisciplinary Networks	ECHA	European Chemicals Agency (Europees Chemicaliënnagentschap)
BTW	belasting op de toegevoegde waarde	EE	Estland
bv.	bijvoorbeeld	EFSA	European Food Safety Authority (Europese Autoriteit voor voedselveiligheid)
CBD	Convention on Biological Diversity (VBD)	EG	Europese Gemeenschappen
CCIM	Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid	EIB	Europese Investeringsbank
CDM	Clean Development Mechanism	EL/GR	Griekenland
CFK	Chloorfluorkoolstof	EMA	Europees Milieuagentschap
CH ₄	methaan	EMAS	Eco-Management and Audit Scheme (milieubeheer- en milieuauditsysteem)
CLP	Classification, Labelling and Packaging of substances and mixtures	ENOVER	ENergie OVERleg Staat-Gewesten
enz.	Enzovoort	GBM	Gewasbeschermingsmiddelen

EQS	Environmental quality standards - milieuhygiënische kwaliteitsnormen	GEF	(Wereld milieu fonds)
ES	Spanje	GES	Good Environmental Status : Goede Milieutoestand
ETS	Emissions Trading System (Europees systeem voor emissiehandel)	GGO	Genetisch gewijzigde organismen
EU	Europese Unie	GICLG	Gemengde Interministeriële Conferentie Leefmilieu-Gezondheid
EU-27	Europese Unie – 27 lidstaten	GMT	Goede Milieutoestand
FANC	Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle	GVB	Gemeenschappelijk Visserijbeleid
Fapetro	Fonds voor de Analyse van Aardolieproducten	GWh	Gigawattuur
FAVV	Federaal Agentschap voor de veiligheid van de voedselketen	HBM	Human biomonitoring (humane biomonitoring)
FED	Federale regering	HCFC	hydrochlorofluorocarbures
FEDESCO	Publieke Energy Services Company	HCFK	hydrochloorfluorkoolwaterstof
FI	Finland	HD	Habitatrichtlijn 92/43/EEG
FIDDO	Federaal instituut voor Duurzame Ontwikkeling	HELCOM	Baltic Marine Environment Protection Commission (Verdrag ter bescherming van het mariene milieu in het Oostzeegebied - Verdrag van Helsinki)
FLEGT	Forest law enforcement, governance and trade	HF	waterstoffluoride
FOD	Federale overheidsdienst	HFK	hydrofluorkoolstof
FOD BZ	Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	Hg	Kwik
FOD MV	FOD Mobiliteit en Vervoer	HGR	Hoge Gezondheidsraad
FPB	Federaal Planbureau	HRA	High risk area
FPDO	Federaal plan duurzame ontwikkeling	HVE	Hoofdverkoopenheid
FPIB	Federaal Plan 2009-2013 voor de integratie van de biodiversiteit in vier federale sleutelsectoren	i.p.v.	in plaats van
FR	Frankrijk	ICDO	Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling
FRDO	Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling	ICL	Interministeriële Conferentie Leefmilieu
FRGE	Fonds ter Reductie van de Globale Energiekost	ICL	Interministeriële Conferentie voor het Leefmilieu
FRPP	Federale Reductieprogramma voor Pesticiden	IE	Ierland
FSC	Forest Stewardship Council	IEA	Internationaal Energieagentschap
FWI	Federaal Wetenschappelijk Instelling	ION	Instellingen van Openbaar Nut
G	Giga (miljard, 10 ⁹)	IRCEL	Intergewestelijke cel voor het leefmilieu
g	Gram	IS	IJsland

IT	Italië	MT	Malte
ITS	Intelligente vervoerssystemen	Mt	miljoen ton
IUS	invasieve uitheemse soorten	MUMM	Management Unit of the North Sea Mathematical Models and the Scheldt estuary (BMM)
JI	Joint implementation	MW	Mega Watt
k	Kilo (duizend, 10 ³)	N₂O	distikstofmonoxide
KB	Koninklijk Besluit	NAMA	Nationaal geschikte mitigatiemaatregel
KBIN	Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen	NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
KBIN	Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen	NBB	Nationale Bank van België
km	Kilometer	NDD	Nationale Delcrederedienst
KMI	Koninklijk Meteorologisch Instituut	NEC	National Emission Ceilings (nationale emissieplafonds)
KMO	Kleine en Middelgrote Ondernemingen	NEHAP	National Environment and Health Action Plan (Nationaal actieplan rond milieu en gezondheid)
KRMS	Kaderrichtlijn Mariene Strategie 2008/56/EG	NGO	niet-gouvernementele organisatie
ktoe	kilo ton olie-equivalent	NGO	niet-gouvernementele organisatie
kWh	kiloWattuur	NIRAS	Nationale Instelling voor Radioactief Afval en verrijkte Splijtstoffen
LCA	Levenscyclusanalyse	NKC	Nationale Klimaatcommissie
LCDS	low carbon development strategies	NKP	Nationaal klimaatplan
lhv	Lower heating value: calorische onderwaarde	NL	Nederlands
LS	Lid-Staat	NMBS	Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen
LTV	Langetermijnvisie	NMVOS	niet-methaan vluchtige organische stoffen
LU	Luxemburg	NO	Noorwegen
LULUCF	Landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw	NO_x	stikstofoxiden
M	Mega (miljoen, 10 ⁶)	NSDO	Nationale Strategie Duurzame Ontwikkeling
MAR	Milieuaspectenregister	O&O	onderzoek en ontwikkeling
MARPOL	International Convention for the Prevention of Pollution From Ships	OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
MDG	Millenniumdoelstellingen	OSPAR	Verdrag inzake de bescherming van het mariene milieu in het noordoostelijke deel van de Atlantische Oceaan
MIRA	Milieurapport Vlaanderen	PAK	polycyclische aromatische koolwaterstoffen
MSFD	Marine Strategy Framework Directive : Kaderrichtlijn Mariene Strategie	PCB	Polychloorbifenyl
MSY	Maximum sustainable yield - maximale duurzame vangsten	PEFC	Programme for the Endorsement of Forest Certification

PFK	Perfluorkoolwaterstof	TJ	Téra (1012) Joules
PK	Protocol van Kyoto	toe	ton olie-equivalent
PM	Particulate Matter (fijnstofdeeltjes)	UN	United Nations: Verenigde Naties
PM10	fijnstofdeeltjes met een diameter kleiner dan 10 micrometer	UNCBD	Verdragen van de Verenigde Naties over de biodiversiteit
PM2,5	fijnstofdeeltjes met een diameter kleiner dan 2,5 micrometer	UNCCD	Verdragen van de Verenigde Naties over de strijd tegen de verwoestijning
POD	Programmatorische federale overheidsdienst	UNDP	United Nations Development Programme: Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties
POD	Programmatorische federale overheidsdienst	UNEP	Milieuprogramma van de Verenigde Naties
POD DO	Programmatorische federale overheidsdienst Duurzame Ontwikkeling	UNESCO	Organisatie van de Verenigde Naties voor onderwijs, wetenschap en cultuur
POP	Persistente organische polluenten	UNFCCC	Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering
PPS	Publiek-Private Samenwerking	UV	Ultraviolet
PRPB	Programma voor de Reductie van Pesticiden en Biociden	VBD	Verdrag inzake biologische diversiteit
PT	Portugal	VG	Vlaams Gewest
RAC	Committee for Risk Assessment	VITO	Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
RAPEX	Rapid Alert System for non-food dangerous products: snel waarschuwingssysteem voor gevaarlijke non-food-producten	VMM	Vlaamse Milieumaatschappij
REA	Rechtbank van eerste aanleg	VN	Verenigde Naties
REACH	Registration (and Restriction), Evaluation, Authorisation of Chemicals (Registratie, Evaluatie en Autorisatie van Chemische stoffen)	VOS	Vluchtige organische stoffen
REDD+	Verlaging van de uitstoot afkomstig van ontbossing en bosdegradatie	VOS	vluchtige organische stoffen
REG	rationeel energiegebruik	VTE	Voltijds Equivalent
S	Sievert	VVVL	FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu
SEA	Strategic Environmental Assessment: Strategische Milieubeoordeling	VZW	vereniging zonder winstoogmerk
SEAC	Committee for Socio-economic Analysis	WAM	"Met bijkomende maatregelen"
SF6	Zwavelhexafluoride	WDO	Wetenschap voor een Duurzame Ontwikkeling
SK	Slovakije	WEM	"Met maatregelen"
SO2	Zwavedioxide	WG	Werkgroep
SPL	Sound pressure level - geluidsdrukniveau	WGO	Wereldgezondheidsorganisatie
SVHC	Substances of Very High Concern	WNF/WWF	Wereld Natuur Fonds
T	Ton	WTI	Wetenschap, Technologie en Innovatie
TFDO	Task Force Duurzame Ontwikkeling		

Met dank aan

Begeleidingscomité

BAVEYE Jacques, FOD Financiën

BERCKMANS Arne, Nationale Instelling voor radioactief afval en verrijkte splijtstoffen (NIRAS)

BLONDIAUX Geoffroy, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, gedetacheerd bij het kabinet van de Federale Minister belast met Leefmilieu

DE CLOCK Laurence en de dienst Klimaatverandering, FOD VVVL, DG Leefmilieu

DE PRETER Peter, Nationale Instelling voor radioactief afval en verrijkte splijtstoffen (NIRAS)

DE MEULENAER Tine, FOD Justitie, DG Wetgeving, Fundamentele Rechten en Vrijheden

DI MARCANTONIO Marisa, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, afdeling Beheer van het Mariene Ecosysteem

GROENWEGHE Kurt, Ministerie van Defensie

HOLLEBOSCH Patrick, FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, DG Ontwikkelingssamenwerking (DGD)

JAMART Georges, POD Wetenschapsbeleid

KWANTEN Marc, FOD Mobiliteit en Vervoer, DG Duurzame Mobiliteit en Spoorbeleid

KYRAMARIOS Michael, FOD VVVL, DG Leefmilieu

LAGROU Michel, Ministerie van Defensie

LAUDES Jozef, Ministerie van Defensie, DGMR-Environmental Management

MICHIELS Jan, Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle

MERTENS Jan, Federale Raad Duurzame Ontwikkeling

MOREAU Roland, Directeur generaal, FOD VVVL, DG Leefmilieu

NAVEZ Yseult, FOD VVVL, Cel Leefmilieu en Gezondheid

NOTI Mundon-Izay, FOD Mobiliteit en Vervoer, DG Duurzame Mobiliteit en Spoorbeleid

RENARD Cindy, FOD Justitie, Cel Duurzame Ontwikkeling

VAN DE WALLE Cédric, Federaal instituut voor duurzame ontwikkeling

VERHEYEN Koen, FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, DG Multilaterale Zaken en Mondialisering (DGM)

Wetenschappelijk comité

ANDRE François, FOD VVVL, DG Leefmilieu

BACHUS Kris, Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving, KU Leuven

BIOT Pierre, FOD VVVL, DG Leefmilieu

BOURDEAU Philippe, Ereprofessor, ULB, IGEAT

CRABBE Ann, Doctor, Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen, Uantwerpen

DELBAERE Patricia, TF Duurzame ontwikkeling, Federaal Planbureau

HECQ Walter, Centre d'Etudes économiques et sociales de l'Environnement, SBS-EM ULB

JAMART Georges, POD Wetenschapsbeleid

KESTEMONT Bruno, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, DG Algemene Statistiek en Economische Informatie

Waarnemers

DE THYSEBAERT Didier, Service Public de Wallonie
MEURRENS Annick, Leefmilieu Brussel
VAN STEERTEGEM Marleen, Vlaamse Milieu Maatschappij

Hebben meegewerkt aan de samenstelling van het rapport

ANDRIES Peter, FOD Mobilité et Transports, DG Mobilité
BRAHY Olivier, FOD VVVL, DG Leefmilieu
BRASSEUR François, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, DG Energie
CELESTIN Stéphane, Federaal Agentschap voor Nucleaire Contrôle
CREVECOEUR Guibert, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie
CURABA Mara, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DA SILVA Nancy, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DANTINNE Catheline, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DE BOECK Nancy, FOD VVVL, Vertaling dienst
DEHOUX Fabrice, Federale Raad Duurzame Ontwikkeling
DE LATHAUWER Dieter, FOD VVVL, DG Leefmilieu
De RIDDER Kathelijne, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DEMARET Olivier, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DEMILIE Laurent, FOD Mobiliteit en Vervoer, DG Duurzame Mobiliteit en Spoorbeleid
DESAEGHER Kathleen, Substituut van de procureur-generaal bij het Hof van beroep te Brussel
DEVLIEGHERE Peter, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DEWITTE Steven, Koninklijk Meteorologisch Instituut
DONNAY Eric, FOD VVVL, DG Leefmilieu
FERREIRA Jeanine, FOD VVVL, DG Leefmilieu
FRAEYMAN Nele, FOD Justitie, DG Wetgeving, Fundamentele Rechten en Vrijheden
FRANKLIN Anne, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen
HUGELIER Stefanie, FOD VVVL, DG Leefmilieu
HUYGH Christa, FOD VVVL, DG Leefmilieu
ISTASSE Maud, FOD VVVL, DG Leefmilieu
KEMPENAER Salima, FOD VVVL, DG Leefmilieu
LAHAYE Marie-Christine, FOD VVVL, DG Leefmilieu
LE LONG Micheline, FOD VVVL, DG Leefmilieu
LUKOVNIKOVA Marina, FOD VVVL, DG Leefmilieu
NADIN Pierre, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
PAQUIER Laurence, Fonds voor de beroepziekten
PENSAERT Jeannine, FOD VVVL, DG Leefmilieu
PIENS Claire, FOD VVVL, DG Leefmilieu
PIRON Carl, FOD Justitie, DG Wetgeving, Fundamentele Rechten en Vrijheden
SMEETS Joëlle, FOD VVVL, DG Leefmilieu

SMEETS Marielle, FOD VVVL, DG Leefmilieu
SOENEN Bram, FOD VVVL, DG Leefmilieu
THIELEN Fabrice, FOD VVVL, DG Leefmilieu
TRICOT Christian, Koninklijk Meteorologisch Instituut
TRYBOU Maarten, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
VAN VOL Vincent, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
VAN DE VELDE Mieke, FOD VVVL, DG Leefmilieu
VAN DEN MEERSSCHE Paul, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
VAN GAEVER Saskia, FOD VVVL, DG Leefmilieu
VAN LOOY Miet, FOD VVVL, DG Leefmilieu
VANDEN BLOOCK Anne, FOD VVVL, DG Leefmilieu
VANHOUTTE Herlinde, FOD VVVL, DG Leefmilieu
VERCRUYSSSE Brecht, FOD VVVL, DG Leefmilieu
VERSTEVEN Jo, POD Duurzame Ontwikkeling
WALLENS Sabine, FOD VVVL, DG Leefmilieu
WALLYN Katherina, Federaal instituut voor duurzame ontwikkeling
ZADUNAYSKI Emilie, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie

federale overheidsdienst

**VOLKSGEZONDHEID,
VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN
EN LEEFMILIEU**

Victor Hortaplein 40/10

1060 Brussel - België

Tel: +32 (0)2 524 97 97

Mail: stephanie.baclin@gezondheid.belgie.be

www.gezondheid.belgie.be